

KOMPASITO

Priručnik o odgoju i obrazovanju djece za ljudska prava

Urednica i suautorica

Nancy Flowers

Suradnici

Maria Emília Brederode-Santos

Jo Claeys

Rania Fazah

Annette Schneider

Zsuzsanna Szelényi

Koordinacija i završno uređivanje

Zsuzsanna Szelényi

Ilustracije

Diána Nagy

Naslov izvornika

Compasito; Manual on human rights education for children

Edited and co-written by Nancy Flowers; Project coordination and final editing: Zsuzsanna Szelényi Design: Daniel Horvat, <http://danielhorvat.com>

© Council of Europe, November 2007,
2nd edition 2009

Nakladnik i nositelj prava za Hrvatsku

Europski dom Slavonski Brod, 2014.

Urednica i lektorica

Božica Sedlić

Prevoditeljice

Iva Sedlić

Josipa Tomljenović

Likovno rješenje naslovne stranice

Tin Horvatin

Naklada

2000 primjerka

Tisak

KATAL media, d.o.o.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek pod brojem 131220056

ISBN: 978-953-98718-7-9

Hrvatsko izdanje *Kompasita - priručnika o odgoju i obrazovanju djece za ljudska prava* tiskano je uz dozvolu Vijeća Europe.

Stajališta izražena u priručniku su isključiva odgovornost autora i ne moraju nužno odražavati mišljenja Vijeća Europe. Pravo na umnožavanje ove publikacije zadržava Vijeće Europe. Niti jedan dio ove publikacije ne smije se reproducirati ili distribuirati u komercijalne svrhe u bilo kojem obliku ili bilo kojim sredstvom, elektronski (CD-Rom, Internet, itd.) ili mehanički uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo kakav sustav pohrane ili dohvata podataka, bez dozvole u pisanom obliku Odjela za javno informiranje i publikacije (publishing@coe.int), Uprava za komunikacije Vijeća Europe. Reproduciranje materijala iz ove publikacije je dopušteno u nekomercijalne obrazovne svrhe, samo uz uvjet točnog navođenja izvora.

Svu prepisku vezanu za ovu publikaciju ili reprodukciju ili prijevod dijelova ili cijele publikacije treba uputiti na adresu:

Council of Europe, Directorate of Youth and Sport

European Youth Centre Budapest

H – 1024 Budapest, Zivatar utca 1-3

e-mail: eycb.secretariat@coe.int

Hrvatsko izdanje ***Kompasita*** objavljeno
je uz financijsku potporu Europske unije i Ureda za udruge Vlade Republike
Hrvatske u okviru projekta ***Gradimo zajednice prijatelje djece*** /European
Instrument for Democracy and Human Rights/.

SADRŽAJ

Zahvala.....	6
Predgovor	7
UVOD	9
Dobrodošli u KOMPASITO – priručnik o odgoju i obrazovanju djece za ljudska prava!	9
Što je to odgoj i obrazovanje djece za ljudska prava?	9
Odgoj i obrazovanje za ljudska prava i odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo	10
Komu je KOMPASITO namijenjen?	10
Što se to nalazi u KOMPASITU?	11
Organizacija KOMPASITA	12
KOMPASITO u okviru programa odgoja i obrazovanja mladih za ljudska prava	12
I. UPOZNAVANJE S LJUDSKIM PRAVIMA	15
1. Što su to ljudska prava?	15
Preteče ljudskih prava dvadesetog stoljeća	15
Opća deklaracija o ljudskim pravima	16
Okvir za ljudska prava	16
Obveza ratifikacije	17
Evolucija konvencije o ljudskim pravima	18
Regionalne konvencije o ljudskim pravima.....	19
Mehanizmi Vijeća Europe za ljudska prava.....	20
2. Što su to dječja prava?.....	21
Opća načela Dječje konvencije	22
Praćenje Konvencije o pravima djeteta	22
Praćenje dječjih prava	23
Promicanje Konvencije o pravima djeteta	23
II. ŠTO JE TO ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA LJUDSKA PRAVA?.....	25
1. Uvod u odgoj i obrazovanje za ljudska prava	25
Odgoj i obrazovanje djece za ljudska prava	25
Znanje, vještine i stavovi.....	26
Metodologije u odgoju i obrazovanju za ljudska prava	27
Neformalno obrazovanje.....	28
Uvod u odgoj i obrazovanje djece za ljudska prava	28
Pravo na odgoj i obrazovanje za ljudska prava	29
Odgoj i obrazovanje za ljudska prava i ostala obrazovna područja	29
2. Obrazovanje za ljudska prava u međunarodnom okviru	30
Ujedinjeni narodi	30
UNESCO	31
UNICEF.....	31
Vijeće Europe.....	32
Nevladine organizacije.....	33
III. KAKO KORISTITI KOMPASITO?	37
Kako započeti rad s KOMPASITOM?	37
Cilj KOMPASITA	38
Iskustveno učenje	38
Doživljavanje.....	39

Izveščivanje	39
Promišljanje	39
Uopćavanje	39
Primjena	39
Vođenje grupe	40
Razmišljanje i stilovi učenja	41
Koji je vaš stil razmišljanja?	41
Koji je vaš omiljeni ili dominantni stil učenja?	41
Razine djetetova razvoja	42
Što se sve nalazi u KOMPASITOVIM aktivnostima?	44
Konvencija o pravima djeteta kao temelj KOMPASITU	45
Odabir aktivnosti	46
Prilagodba aktivnosti	47
Savjeti za unapređenje sudjelovanja	48
Smjernice za vođenje	48
Ledolomci	49
Aktivnosti za podizanje energije	49
Vrednovanje i prilike za razmatranje	50
Upravljanje sukobom	50
Primjena odgoja i obrazovanja za ljudska prava	51
IV. AKTIVNOSTI	52
Sažetak aktivnosti	52
1. Tijelo znanja	53
2. Ustav moje grupe	56
3. Kalendar ljudskih prava	60
4. Oglašavanje ljudskih prava	64
5. Vezanih očiju	67
6. Društvene igre	70
6a, Poznajesh li svoja prava?	70
6b, Moksha-Potamu	77
7. Dječaci ne plaču!	82
8. Prizori nasilja među vršnjacima	85
9. Osvoji dvorac	89
10. KOMPASITO novinar	92
11. Keksomlat	95
12. Dragi dnevniče	99
13. Svaki glas vrijedi	103
14. Od promatrača do pomagača	108
15. Ljudska prava u vijestima	110
16. Moderna bajka	113
17. Najvažnije komu?	118
18. Jednom davno	122
19. Igre sa slikom	127
19a. Dio slike	127
19b. Naslovi	128
19c. Oblačići s tekstem	129
20. Vizualiziranje izlaza iz nasilja	130
21. Lutke pričaju priče	132
22. Mapiranje prava	135
23. Zečja prava	138
24. Uzbuna	140
25. Vrtuljak prava	145
26. Plovidba u Novu Zemlju	149

27.	Tihi govornik	157
28.	Učini korak naprijed	160
29.	Bitka za naranču	166
30.	Kapljice vode	168
31.	Mi smo obitelj	172
32.	Kako je svijet divan	174
33.	Što volim, a što radim	177
34.	Što bi bilo kada bi	179
35.	Koje je tvoje stajalište?	184
36.	Tko je iza mene?	187
37.	Tko bi trebao odlučiti?	190
38.	Riječi koje ranjavaju	194
39.	Svjetski ljetni kamp	197
40.	Zabderfilio	201

V. TEME

1.	GRAĐANSTVO	205
2.	DEMOKRACIJA	211
3.	DISKRIMINACIJA	216
4.	OBRAZOVANJE I SLOBODNO VRIJEME	223
5.	OKOLIŠ	228
6.	OBITELJ I ALTERNATIVNA SKRB	232
7.	RODNA RAVNOPRAVNOST	237
8.	ZDRAVLJE I SOCIJALNA SKRB	243
9.	MEDIJI I INTERNET	249
10.	SUDJELOVANJE	254
11.	MIR 261	
12.	SIROMAŠTVO I SOCIJALNA ISKLJUČENOST	267
13.	NASILJE	272

VI. DODATAK

Opća deklaracija o ljudskim pravima	281
Opća deklaracija o ljudskim pravima	283
(Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (djeci prilagođena verzija)	286
Konvencija o pravima djeteta (CRC)	288
Konvencija o pravima djeteta	291
Pojmovnik ljudskih prava	301
Korisni izvori	304
Status ratifikacije važnijih međunarodnih instrumenata ljudskih prava	306

Zahvala

Ovaj vodič rezultat je rada i doprinosa nekoliko stručnjaka i praktičara, kojemu je *Nancy Flowers* posebice pridonijela svojom profesionalnošću, dosljednošću i srdačnošću.

Željeli bismo zahvaliti *Annette Schneider* na njezinom profesionalnom doprinosu obrazovnoj postojanosti i kvaliteti priručnika.

Posebno bismo se željeli zahvaliti *Rui Gomesu*, uredniku „KOMPASA – priručnika o odgoju i obrazovanju mladih za ljudska prava“ i nositelju njegove kontinuirane nadogradnje, koji je sudjelovao u oblikovanju sadržaja ovog priručnika i pratio njegov nastanak svojim vrijednim komentarama i kritičkim zapažanjima.

Laura De Witte nas je uvjerala u važnost i opravdanost kreiranja ovakvog priručnika za djecu, odabrala njegov naslov te podijelila s nama svoja razmišljanja i komentare vezane uz aktivnosti.

Željeli bismo se zahvaliti *Katalin Lerch*, *Merit Uvlik* i *Jiri Tomcala*, članovima Razvojnog tima, na njihovom doprinosu u oblikovanju sadržaja priručnika.

Zahvaljujemo *Iris Bawidamann* i *Nadine Lyamouri-Bajja* za povratne informacije, suradnju i odgojnoobrazovnu podršku prilikom izrade aktivnosti priručnika.

Nekoliko vrlo predanih kolega: *Burcu Meltem Arik*, *Paola Bortini*, *Mario D'Agostino*, *Gabriele Cespa*, *Caroline Gebara*, *Mara Georgescu*, *Ilona Hudák*, *Giorgi Kikalishvili*, *Sasho Kochankovski*, *Anna Lechowska*, *Anabela Moreira*, *Bijana Temelkova* i *Anne Thiemann* testirali su aktivnosti.

Također bismo se željeli zahvaliti:

- Svima koji su sudjelovali na Savjetodavnom sastanku o KOMPASITU u studenom 2005. za njihov rad u dizajniranju koncepta priručnika.
- *Tamari Kafkovej*, *Nicoleti Dumitru* i *Aliju Oktayu Kocu*, trenerima Europskog centra za mlade u Budimpešti (EYCB), koji su sudjelovali u proizvodnom procesu, za njihov rad na prikupljanju podataka, provjeri referenci i korisnih izvora.
- *Antje Rothemund*, *Anikó Kaposvári* i *Evi B. Nagy* na njihovim poticajnim primjedbama i korisnim sugestijama.
- Kolegama iz različitih odjela Vijeća Europe:
 - *Davidu Croweu*, Glavna uprava Odjela za ljudska prava, i
 - *Ólöfu Ólafsdóttiru*, Glavna uprava školskog, izvanškolskog i visokog obrazovanja, za njihova stručna mišljenja;
 - *Eldi Moreno*, tajnici Programa „Izgradnja Europe za djecu i s djecom“, za motivaciju i podršku tijekom procesa stvaranja priručnika.
- *Gabrielli Tisza*, djelatnici za informiranje u EYCB, bez čijeg se predanog rada interaktivni komunikacijski proces ne bi održao.
- *Racheli Appleby*, zato što je bila više od lektora.
- *Dánieli Horváth* i *Diáni Nagy*, na njihovoj kreativnosti i fleksibilnosti prilikom dizajniranja i izrade ilustracija za priručnik.

Ispričavamo se zbog eventualnih propusta i žao nam je što nismo bili u mogućnosti uključiti sve materijale i pristigle prijedloge.

Predgovor

Sposobnost za zajednički život u demokraciji ne dolazi sama po sebi. Znanja, vještine i vrijednosti – preduvjete za život u demokraciji - potrebno je usvajati i njegovati tijekom cijelog života. Ključne pojmove demokracije i ljudskih prava djeca bi mogla razumjeti, ali vrijednosti kao što su dostojanstvo, tolerancija i poštovanje drugih i vještine kao što su suradnja, kritičko mišljenje i zauzimanje za nečija prava, nije moguće poučavati na tradicionalan način. Oni bi trebali biti naučeni kroz iskustvo i praksu, življenjem i djelovanjem u demokratskom okruženju od najranije dobi. To je bit odgoja i obrazovanja za ljudska prava i onoga čemu „KOMPASITO - priručnik o odgoju i obrazovanju djece za ljudska prava“ služi.

Predanost Vijeća Europe ljudskim pravima seže još od njegovog osnutka. Europa kakvu želimo izgraditi, na temelju kulture mira i ljudskih prava, možemo ostvariti samo uz aktivno sudjelovanje svih nas.

Od kada je usvojena Konvencija o pravima djeteta, dogodila se temeljna paradigmatička promjena u radu s djecom, a odnosi se na pravo djece da budu konzultirana i da se čuje njihov glas u procesu donošenja odluka koje se tiču njih. Međutim, smisleno sudjelovanje djece moguće je samo ukoliko ih odrasli prihvaćaju kao partnere u pitanjima koja su od dječjeg interesa. Ostvariti ovaj cilj, a pritom sačuvati dostojanstvo djece, za odrasle je veliki izazov; način na koji se odrasli odnose prema djeci odražava način na koji društvo vidi budućnost. Ljudska prava i odgoj i obrazovanje za ljudska prava obrazovni je proces koji se tiče ne samo djece, nego i odraslih.

Vijeće Europe pokrenulo je projekt „Izgradnja Europe za djecu i s djecom“, usredotočujući se na poštivanje dječjeg dostojanstva diljem Europe: promicanje dječjih prava i iskorjenjivanje nasilja nad djecom. Sudjelovanje djece neophodno je u obje dimenzije. KOMPASITO ima veoma važnu ulogu u tom procesu. Na temelju iznimno hvaljenog Programa odgoja i obrazovanja mladih za ljudska prava, Odjela za mlade Vijeća Europe, i uspjeha „KOMPASA – priručnika o odgoju i obrazovanju mladih za ljudska prava“, KOMPASITO nudi djeci, odgojiteljima, nastavnicima i roditeljima aktivnosti i metode za upoznavanje djece s ljudskim pravima na kreativan i primamljiv način. Ovaj priručnik je početna točka: KOMPASITO nudi upute, no na djeci je, i na onima koji rade s djecom, da ih koriste na najbolji mogući način.

Znajući svoja prava, djeca su u mogućnosti osuditi i odbaciti nasilje; obvezujući se na poštivanje ljudskih prava, djeca doprinose boljem svijetu, danas i sutra, i - odgajajući i obrazujući djecu za ljudska prava, odrasli postaju vjerodostojniji u dječjim očima.

Ovaj priručnik je neprocjenjiva podrška djeci i ostvarivanju dječjih prava diljem Europe.

Maud de Boer – Buquicchio
Zamjenica glavnog tajnika Vijeća Europe

UVOD

Države stranke¹ slažu se da obrazovanje djeteta treba usmjeriti prema: a) punom razvoju djetetove osobnosti, nadarenosti, duševnih i tjelesnih sposobnosti; b) promicanju poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda...

Članak 29., Konvencija o pravima djeteta, 1989.

Dobrodošli u KOMPASITO – priručnik o odgoju i obrazovanju djece za ljudska prava!

Nadamo se da će vam ovaj priručnik dati ideje, inspiraciju i praktičnu pomoć kako biste s djecom istražili temu ljudskih prava. Odrastajući okružena članovima svojih obitelji, zajednicama i društvom, djeca od rane dobi postaju svjesna pitanja pravednosti te traže smisao svijeta. Podupirući razumijevanje ljudskih prava, oblikujući mišljenja i razvijajući stavove, odgoj i obrazovanje za ljudska prava snažno podupire ovaj prirodni interes i proces učenja.

Često smatramo da su djeca ljudi koji „još nisu odrasli“ te su stoga ovisni, neiskusni, nedisciplinirani i traže red ili vodstvo. KOMPASITO se zasniva na drugačijem stajalištu kojeg je dobro objasnio Lothar Krappmann, njemački sociolog i pedagog: djeca žive „ovdje“ i „sada“, „ona stvaraju svoje vlastite poglede na probleme i donose kompetentna rješenja.“ KOMPASITO smatra da su djeca mladi građani sadašnjice i nositelji prava sposobni riješiti mnoge probleme koji se tiču njihovog života. On se temelji na motivaciji djece, njihovim iskustvima i traganju za rješenjima.

Djeca su jaka, bogata i sposobna. Sva djeca u sebi imaju spremnost, potencijal, znatiželju i zanimanje za stvaranje svog učenja, pregovarajući sa svim što njihov okoliš stavi pred njih.

Loris Malaguzzi

Inspiraciju za KOMPASITO pronašli smo u „KOMPASU – priručniku o odgoju i obrazovanju mladih za ljudska prava“, kojeg je kreiralo Vijeće Europe. KOMPAS je danas našao svoju primjenu u odgoju i obrazovanju mladih ljudi - polaznika srednjih škola, kao i u školskim sredinama diljem Europe i više nego što je očekivano. Iskazane potrebe korisnika KOMPASA za priručnikom namijenjenim isključivo dječjem uzrastu podudarile su se s našim uvjerenjem da odgoj i obrazovanje za ljudska prava treba započeti u najranijoj dobi.

KOMPASITO se zasniva na filozofiji i obrazovnim načelima KOMPASA. Poput KOMPASA, koristi se neformalnom obrazovnim metodama i strukturom koja omogućava teorijsku i praktičnu pomoć korisnicima priručnika. Međutim, dok se KOMPAS obraća mladima, KOMPASITO se obraća odraslima, pedagogima koji rade s djecom. Omogućava im pristup brojnim teorijskim i metodičkim podacima te velikoj količini tematskog materijala koji može poslužiti kao temelj za raspravu o ljudskim pravima.

Iako su neke praktične aktivnosti osmišljene u obliku dječje igre, sudjelovanje stručnog voditelja olakšati će izvođenje većine aktivnosti.

Što je to odgoj i obrazovanje djece za ljudska prava?

Odgoj i obrazovanje za ljudska prava je proces koji teži izgradnji kulture ljudskih prava. Odgojnoobrazovni proces temelji se na aktivnom sudjelovanju djece prilikom kojeg ona uče o

¹ Eng. States Parties – države potpisnice; koje su potpisale i ratificirale Konvenciju o pravima djeteta (op.p.)

ljudskim pravima i spoznaju problematiku ljudskih prava, stječu vještine i sposobnosti koje ih osposobljavaju za obranu ljudskih prava te razvijaju stavove za poštivanje jednakosti i dostojanstva.

Odgaj i obrazovanje za ljudska prava stoga treba imati ključnu ulogu u svakom odgojnoobrazovnom procesu. **Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta** je neprocjenjivo vrijedno sredstvo za upoznavanje djece s ljudskim pravima. Konvencija specificira ljudska prava koja se posebice odnose na djecu. Učenje i doživljavanje dječjih prava pomaže djeci razumjeti smisao ljudskih prava, pojmiti vlastitu ulogu kao nositelja prava te kako ih prilagoditi i upotrijebiti u svom jedinstvenom kontekstu. Ovo je ključni cilj odgoja i obrazovanja djece za ljudska prava. Nadalje, u KOMPASITU su prava djece predstavljena kao dio veće slike ljudskih prava u cjelini. Na taj su način opća ljudska prava i prava djece zajednički pobliže objašnjena kako bi se djeci omogućilo da razumijevajući svoja prava ujedno spoznaju kako ljudska prava imaju sva ljudska bića.

Države stranke slažu se da obrazovanje djeteta treba usmjeriti prema...d) pripremi djeteta za odgovoran život u slobodnoj zajednici u duhu razumijevanja, mira, snošljivosti, ravnopravnosti spolova i prijateljstva među svim narodima, etničkim, nacionalnim i vjerskim grupama te osobama starosjedilačkog podrijetla.

Članak 29. Konvencija o pravima djeteta, 1989.

Odgoj i obrazovanje za ljudska prava i odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo

Ljudska prava su osnova demokratskog razvoja i građanskog odgoja. U posljednje vrijeme u Europi i ostatku svijeta određeni socijalni i politički čimbenici poput ekonomske međuovisnosti, rasizma, terorizma, političke apatije, sve veće razlike između bogatih i siromašnih, utjecaja medija na politički život, potresaju temelje kulture mira i ljudskih prava te tako prijete demokratskoj stabilnosti. To je razlog zbog kojeg u zadnjih desetak godina odgoj i obrazovanje za ljudska prava te odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo postaju prioritet vladama i, još više, nevladinim organizacijama.

Odgaj i obrazovanje za ljudska prava te odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo idu ruku pod ruku s obzirom da dijele zajednički cilj – odgoj i obrazovanje za demokraciju. Oba oblika odgoja i obrazovanja potiču mlade na stjecanje znanja, postavljanje temeljnih vrijednosti i razvijanje vještina. Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo stavlja naglasak na „dijete-građanina“ te ima za cilj poučiti djecu da postanu aktivni i odgovorni članovi zajednice. S druge strane, odgoj i obrazovanje za ljudska prava u središte postavlja ljudsko biće, promovirajući pravo svih na jednakost, ljudsko dostojanstvo, sudjelovanje i osnaživanje. Odgoj i obrazovanje za ljudska prava uključuje građanstvo kao jednu od ključnih tema, a odgoj i obrazovanje za demokratsko se građanstvo temelji na vrijednostima ljudskih prava. Kakve god bile razlike među njima, oba pristupa služe razvoju demokracije, ljudskih prava i mira.

Komu je KOMPASITO namijenjen?

KOMPASITO je prije svega namijenjen odgojiteljima i trenerima koji rade s djecom, nastavnicima, starateljima i roditeljima, posebice onima koji su zainteresirani za odgoj i obrazovanje za ljudska prava i onima koji na praktičan način žele raspravljati s djecom o društvenim vrijednostima i problemima. Aktivnosti su osmišljene za uzrast od šest do trinaest godina.

KOMPASITO se zasniva na prethodnim znanjima i iskustvima djece i voditelja. Djeca se mogu uključiti u aktivnosti gdje god provodila najveći dio dana – u školama, vrtićima, produženom boravku, zabavnim centrima, dječjim organizacijama ili dječjim kampovima, a u neke od njih čak i u krugu obitelji. Za razliku od djeca koja ne trebaju posjedovati posebne vještine kako bi sudjelovala u većini aktivnosti, voditelji moraju imati iskustvo i vještine u korištenju neformalnih obrazovnih metoda kako bi se aktivnosti uspješno provele.

Što se to nalazi u KOMPASITU?

U posljednjih desetak godina, na europskoj i svjetskoj razini, nastao je niz visokokvalitetnih materijala namijenjenih upoznavanju djece s ljudskim pravima i pravima djece. Razvojni tim KOMPASITA iskoristio je ta iskustva za nadogradnju te ih pokušao prilagoditi europskom kontekstu. Ovaj priručnik pruža specifični sadržaj o odgoju i obrazovanju za ljudska prava, metodologiji neformalnog obrazovanja i interkulturalnom pristupu.

Teme vezane uz ljudska prava

KOMPASITO je utemeljen na istim filozofskim i obrazovnim načelima kao i KOMPAS, a pojedini se dijelovi, posebno oni vezani uz konceptualne teme, izravno nadovezuju na tekstove iz KOMPASA. Jezgru priručnika čine obrazovne aktivnosti osmišljene za djecu. Aktivnosti u KOMPASITU su organizirane oko trinaest odabranih tema: građanstvo, demokracija, diskriminacija, obrazovanje i slobodno vrijeme, okoliš, obitelj i alternativna skrb, rodna ravnopravnost, zdravlje i socijalna skrb, mediji i internet, sudjelovanje, mir, siromaštvo i socijalna isključenost te nasilje. Kako bismo približili problematiku ljudskih prava svakodnevnoj stvarnosti i osobnim iskustvima djece, ove teme se više fokusiraju na društvene vrijednosti i probleme nego na formalna prava kako su zapisana u konvencijama. Razvojni tim pažljivo ih je izabrao među desecima ideja vjerujući da pokrivaju sva područja ljudskih prava koja su od važnosti za djecu, iako ovaj priručnik nema mogućnosti za obradu svih važnih tema. Neka se poglavlja dotiču pitanja koja se rijetko obrađuju u drugim priručnicima - poput obrazovanja, zdravlja ili rodne ravnopravnosti. Uz ove odabrane teme, predstavljena su i opća ljudska prava kako bi se djeci omogućilo bolje razumijevanje koncepta ljudskih prava i njihova prilagodba i primjena u svakodnevnom kontekstu.

Metodologija neformalnog obrazovanja

KOMPASITO slijedi neformalne odgojnoobrazovne metode, nadograđujući se na aktivno sudjelovanje i osobna iskustva djece. Sudjelovanje i zajednički rad djece pomaže izgraditi koheziju unutar grupe te smanjiti pristranost među članovima. Ono unapređuje razumijevanje složenih konceptata, poboljšava vještine potrebne za rješavanje problema i pospješuje kreativnost i praktičnost: sve važne ciljeve odgoja i obrazovanja za ljudska prava. Odrasli ne bi trebali misliti da mi, odgojitelji, znamo sve. Djeca će u odgojnoobrazovni proces donijeti svoja iskustva na koja se treba neprestano vraćati kako bi se osigurao njihov interes i učinkoviti razvoj. Pitanja, pa čak i sukobe, treba smatrati temeljnim odgojnoobrazovnim sredstvima koja se mogu vrednovati na pozitivan način.

Interkulturalni i participacijski pristup

Sve dok su djeca angažirana u životu svog susjedstva, kulture i grupa prijatelja, ujedno su zainteresirana i za vanjski svijet: druge kulture, zemlje i ljude. KOMPASITO koristi priče i situacije iz različitih sredina i kultura. Ovo bogatstvo raznolikosti djeci nudi mogućnost promišljanja o drugim kulturama i izgradnju stabilnog identiteta temeljenog na tim promišljanjima. Kao što je britanska psihoterapeutkinja Reva Klein objasnila, djeca ne uče samo o životima druge djece, nego stvaraju empatiju i solidarnost shvaćajući svoju ulogu u preuzimanju inicijative na višoj, globalnoj razini.

KOMPASITO podupire ovaj kontekst i pristup kroz interkulturalni i uključivi razvojni proces. Krajem 2005. savjetodavni sastanak stručnjaka koji rade neposredno s djecom odredio je glavne smjernice priručnika, koje je potom slijedio međunarodni razvojni tim sastavljen na temelju otvorenog natječaja. Ovaj je međunarodni tim ustanovio da je za stvaranje KOMPASITA neophodna bliska suradnja s potencijalnim korisnicima i samom djecom. S tom svrhom stvorena je međunarodna referentna grupa stručnjaka s kojom se savještovalo tijekom procesa razvoja priručnika. Ova je referentna grupa testirala i vrednovala aktivnosti koje su bile predložene za uvrštavanje u KOMPASITO te pružila povratne informacije o teoretskim dijelovima.

Organizacija KOMPASITA

Prvo poglavlje upoznaje čitatelja s onime što smatramo ljudskim i dječjim pravima te opisuje glavne međunarodne mehanizme ljudskih prava.

Drugo poglavlje objašnjava ciljeve i ishode obrazovanja za ljudska prava te ih stavlja u europski i međunarodni kontekst.

Treće poglavlje daje informacije i praktične naputke kako se KOMPASITO može koristiti u različitim formalnim i neformalnim obrazovnim okruženjima te kako najbolje iskoristiti njegove obrazovne pristupe. Savjeti za voditelje grupa daju ideje kako započeti s aktivnostima o ljudskim pravima s djecom te kako ih dalje voditi, uključujući konkretne postupke.

Četvrto poglavlje ujedinjuje 42 praktične aktivnosti za različite dobne grupe na različitim stupnjevima složenosti vezane uz odabrane teme o ljudskim pravima. Djeca ne trebaju imati posebne vještine kako bi bila uključena u većinu KOMPASITOVIH aktivnosti. Korisnike se priručnika potiče da kreativno koriste aktivnosti, bilo u nizu ili samostalno.

Peto poglavlje donosi temeljna znanja o trinaest izabраниh tema. Voditelje se podupire da se informiraju o bitnim temama prije nego što počnu s aktivnostima. Pitanja koja se nadovezuju na tekstove namijenjena su čitateljima kako bi im pomogla analizirati vlastito znanje i stavove te postaviti temu u osobni ili lokalni kontekst.

Dodatak sadrži osnovne podatke o pravnim dokumentima koji su od ključne važnosti za djecu u europskom kontekstu. Sadržaji Europske konvencije o ljudskim pravima, Opće deklaracije o ljudskim pravima i Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta nalaze se u ovom poglavlju u formatu prilagođenom djeci. Rječnik ljudskih prava sadrži objašnjenja ključnih pravnih izraza koji se javljaju u priručniku. Izrazi koji su podebljani u tekstu KOMPASITA mogu se pronaći u rječniku.

KOMPASITO u okviru programa odgoja i obrazovanja mladih za ljudska prava

KOMPASITO je objavljen kao dio Programa odgoja i obrazovanja mladih za ljudska prava i interkulturalnog dijaloga Vijeća Europe. Program nastoji uključiti mlade u problematiku ljudskih prava, ne samo one koji su već aktivni i motivirani, nego i širu javnost kako bi ljudska prava približili njihovoj svakodnevnoj stvarnosti. Od svog pokretanja 2000., Program je obuhvatio na tisuće mladih i uzrokovao domino-efekt u razvoju programa za odgoj i obrazovanje za ljudska prava i projekata o ljudskim pravima diljem Europe. Važan obrazovni resurs Programa odgoja i obrazovanja mladih za ljudska prava i međukulturalnog dijaloga Vijeća Europe je „KOMPAS – priručnik o odgoju i obrazovanju mladih za ljudska prava“ koji je preveden na više od dvadeset jezika od objavljivanja 2002. godine. Ovaj iznimno uspješan priručnik potaknuo je mlade i njihove organizacije i bio im svojevrsnim vodičem u obradi tema poput demokracije, socijalne pravde ili rodne ravnopravnosti.

Program odgoja i obrazovanja mladih za ljudska prava i interkulturalnog dijaloga Vijeća Europe odražava i podupire Svjetski program odgoja i obrazovanja za ljudska prava Ujedinjenih naroda, pokrenut 2005. Ovaj program se primjenjuje diljem svijeta i pokušava učiniti ljudska prava stvarnošću u svakoj zajednici, promičući zajedničko razumijevanje temeljnih načela i metodologija odgoja i obrazovanja za ljudska prava. Plan djelovanja Svjetskog programa za razdoblje od 2005. do 2007. usredotočuje se na sustave osnovnog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja i predlaže konkretne strategije i praktične ideje za provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava na nacionalnoj razini.

Korisne informacije

Gandini, Lella, Edward, Carolyn, Forman, George, eds., *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Approach Advanced Reflections*: Ablex/Greenwood, 1998.

Kein, Reva, *Citizens by Right, Citizenship education in primary schools: Trentham Books and Save the Children*, 2001.

Krappmann, Lothar, 'The Rights of the Child as a Challenge to Human Rights Education' in *Journal of Social Science Education: Bielefeld*, 2006: www.jsse.org/2006-1/krappmann_child-rights.htm

Literatura

1 *Krappmann, Lothar, 'The Rights of the Child as a Challenge to Human Rights Education' in Journal of Social Science Education: Bielefeld, 2006: www.jsse.org/2006-1/krappmann_child-rights.htm*

2 *Kein, Reva, Citizens by Right, Citizenship education in primary schools: Trentham Books and Save the Children, 2001, p. 53.*

I. UPOZNAVANJE S LJUDSKIM PRAVIMA

Priznanje urođenog dostojanstva te jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske obitelji temelj je slobode, pravde i mira u svijetu.

Preambula, Opća deklaracija o ljudskim pravima

1. Što su to ljudska prava?

- Ljudska prava pripadaju svakoj osobi podjednako, univerzalno i vječno.
- Ljudska prava su **univerzalna**: uvijek su ista za sva ljudska bića bilo gdje na svijetu. Ne posjedujete ljudska prava zato što ste pripadnik određene države, nego zato što ste pripadnik čovječanstva. To znači da djeca imaju ljudska prava kao i odrasli.
- Ljudska prava su **neotuđiva**: ne možete ih izgubiti isto kao što ne možete prestati biti ljudsko biće.
- Ljudska prava su **nedjeljiva**: nitko ne može oduzeti neko od prava zato što je „manje važno“ ili „nije neophodno“.
- Ljudska prava su **međuovisna**: ljudska prava zajedno tvore komplementarni okvir. Na primjer, vaša sposobnost sudjelovanja u stvaranju odluka na lokalnoj razini se izravno nadovezuje na vaše pravo na slobodu govora, udruživanje s drugima, pravo na obrazovanje, čak i pravo na životne potrebitosti.
- Ljudska prava su odraz osnovnih ljudskih potreba. Ona ustanovljuju osnovne standarde bez kojih ljudi ne mogu dostojanstveno živjeti. Narušavanje nekih ljudskih prava znači odnositi se prema toj osobi kao da nije ljudsko biće. Zagovarati ljudska prava znači zahtijevati poštovanje ljudskog dostojanstva svih pojedinaca.
- Prihvatanjem ovih prava, prihvaćaju se i odgovornosti: poštivanje prava drugih te zaštita i potpora onima čija su prava ugrožena ili negirana. Ispunjavanje ovih odgovornosti znači zagovaranje solidarnosti sa svim ljudskim bićima.

Preteče ljudskih prava dvadesetog stoljeća

Mnogi smatraju stvaranje zakona o ljudskim pravima jednim od najvećih dostignuća dvadesetog stoljeća. Međutim, ljudska prava nisu otpočela s pravnim sustavima ili Ujedinjenim narodima. Kroz cijelu ljudsku povijest društva su razvijala sustave pravde i zaštite privatnog vlasništva koji su za cilj imali dobrobit društva kao cjeline. Sve svjetske religije: budizam, kršćanstvo, konfucijanizam i islam pozivaju se na pravdu, poštenje i čovječnost. Međutim, formalna načela se često razlikuju od stvarne prakse. Do osamnaestog stoljeća nijedno društvo, civilizacija ili kultura zapadnog i nezapadnog svijeta nije imala općeprihvaćenu primjenu ili viziju neotuđivih ljudskih prava.

Dokumenti kojima su se iskazivala prava pojedinaca, poput Velike povelje sloboda (Magna Carta, 1215.), engleske Povelje prava (1689.), francuske Deklaracije o pravima čovjeka i građanina (1789.) te Ustava Sjedinjenih Američkih Država i Povelje o pravima (1791.) pisane su preteče mnogih današnjih instrumenta zaštite ljudskih prava. Ipak, većina je ovih presudno važnih dokumenata zanemarila žene, mnoge manjine te članove određenih socijalnih, vjerskih, ekonomskih i političkih grupa. Niti jedan ne odražava temeljni koncept prema kojem svatko ima određena prava samim time što je ljudsko biće.

Druge važne povijesne pokušaje kodificiranja ljudskih prava nalazimo u dokumentima iz devetnaestog stoljeća koji imaju za cilj zabraniti trgovinu robljem i ograničiti užase rata. Na primjer, **Ženevske konvencije** su ustanovile temelje međunarodnog **humanitarnog prava** koje se bavi načinima na koje bi se trebao voditi rat te zaštitom pojedinaca tijekom oružanog sukoba. Posebno štite ljude koji ne sudjeluju u sukobima te one koji se nisu sposobni boriti (npr. ranjenici, bolesnici i

brodolomci, ratni zarobljenici).

Krajem Prvog svjetskog rata Liga naroda iskazala je zabrinutost zbog neadekvatne zaštite određenih ugroženih grupa. Na primjer, **Međunarodna organizacija rada** (prvotno tijelo Lige naroda, danas agencija Ujedinjenih naroda) utemeljila je brojne bitne konvencije kojima je postavila standarde za zaštitu zaposlenog stanovništva, poput Konvencije o najnižoj dobi za zapošljavanje (1919.), Konvencije o prisilnom radu (1930.) te Konvencije o četrdesetosatnom radnom tjednu (1935.).

Premda se okvir za međunarodna ljudska prava gradio na ovim ranijim dokumentima, on se ipak najviše temelji na dokumentima Ujedinjenih naroda.

Opća deklaracija o ljudskim pravima

Dva glavna događaja sredinom dvadesetog stoljeća smjestila su ljudska prava u središte javne pozornosti diljem svijeta. Prvi je događaj – borba kolonija za neovisnost od stranih sila, koja je na takav način pozivala na ljudsku jednakost i pravo na samoodređenje. Drugi katalizator je bio Drugi svjetski rat. Nacistička je Njemačka, uništivši preko šest milijuna Židova, Roma, homoseksualaca i osoba s različitim hendikepima, užasnula svijet. Sa svih strana svijeta začuli su se zahtjevi za uspostavljanjem standarda ljudskih prava radi podupiranja međunarodnog mira i zaštite građana od zlostavljanja vladajućih. Oni su imali ključnu ulogu u stvaranju Ujedinjenih naroda 1945., te su utjecali i na nastanak njihovog temeljnog dokumenta, Povelje UN-a.

Prava za sva ljudska bića prvi su put jasno izrečena u UN-ovoj **Općoj deklaraciji o ljudskim pravima**, jednoj od prvih inicijativa novoosnovanih Ujedinjenih naroda. U trideset članaka objedinjena su u sveobuhvatnu cjelinu ekonomska, socijalna, kulturna, politička i građanska prava. Deklaracija je univerzalna (jednako vrijedi za sve ljude svuda u svijetu) i nedjeljiva (sva prava su podjednako važna za potpuno ostvarenje osobe). Vidi DODATAK, str. 281. za potpuni tekst i verziju prilagođenu dječjem uzrastu.

Okvir za ljudska prava

Iako je u svojih šezdeset godina postojanja Opća deklaracija o ljudskim pravima ostvarila status običajnog međunarodnog zakona, kao **deklaracija** ona je samo izjava namjere, zbir pravila na koje su se države članice Ujedinjenih naroda obvezale kako bi svim ljudima bio omogućen dostojanstveni život. Kako bi prava definirana deklaracijom imala pravnu snagu, ona moraju biti zapisana u obliku **konvencija (ugovora ili sporazuma)** kojima se postavljaju međunarodne norme i standardi.

Neposredno nakon što je Opća deklaracija o ljudskim pravima prihvaćena, započelo se i s kodifikacijom napisanih prava u pravno-obvezujuće konvencije. Zbog političkih i proceduralnih razloga, prava su podijeljena na dva odvojena pakta, od kojih se svaki odnosi na drugačiju kategoriju prava. **Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima** (ICCPR) artikulira posebno područje prava koje se tiču slobode, kao što su sloboda izražavanja i sloboda kretanja, koja država ne smije oduzeti svojim građanima. **Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima** (ICESCR) odnosi se na one članke Opće deklaracije o ljudskim pravima koji definiraju prava pojedinca na samoodređenje, kao i prava na zadovoljavanje osnovnih životnih potreba poput hrane, smještaja i zdravstvene zaštite, koje bi država trebala omogućiti svojim građanima, onoliko koliko je to moguće. Glavno Vijeće UN-a prihvatilo je oba pakta 1966. Vidi DODATAK, str. 306., za popis država koje su ratificirale paktove.

Opća deklaracija o ljudskim pravima je od svog usvojenja 1948. poslužila kao temelj za dvadesetak najznačajnijih konvencija o ljudskim pravima. One zajedno čine okvir za ljudskih prava, dinamičko razvojno tijelo koje definira ljudska prava i ustanovljava mehanizme njihovog unapređenja i očuvanja.

Najvažnije UN-ove konvencije o ljudskim pravima

- Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, 1948.
- Konvencija o statusu izbjeglica, 1951.
- Konvencija o ropstvu, 1926., dopunjena Protokolom, 1953.
- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, 1966.
- Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, 1966.
- Konvencija o neprimjenjivanju zastare na ratne zločine i zločine protiv čovječnosti 1968.
- Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, 1979.
- Konvencija protiv mučenja i drugog okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupka ili kazne, 1984.
- Konvencija o pravima djeteta, 1989.
- Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih obitelji, 1990.
- Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, 2006.

Napomena: Datum se odnosi na godinu kada je Generalna skupština UN-a prihvatila konvenciju.

Obveza ratifikacije

Ratifikacija konvencije je ozbiljan, zakonom obvezujući čin koji vlada provodi u ime države. Svaka konvencija sadrži članke kojima ustanovljuje procedure za promatranje i izvještavanje ratificiraju li vlade u skladu s konvencijom. Ratifikacijom konvencije vlada prihvaća njome definirane procedure koje mogu uključivati sljedeće obveze:

- da radi u skladu s konvencijom, poštujući, unapređujući i osiguravajući prava koja donosi te da ne poduzima poteze koje zabranjuje
- da mijenja zakone zemlje koji su proturječni ili ne zadovoljavaju standarde zadane u konvenciji
- da prihvaća promatranje od strane dodijeljenog tijela kako bi pokazala da se uistinu drži zadanih odredbi
- da redovito izvještava o svom napretku u naporu da ljudska prava zažive u životima građana.

Kada zemlja ratificira konvenciju, njezini građani dobivaju moćnog zagovornika. Mogu smatrati državu odgovornom ako ne uspije poštovati ljudska prava kao što se obvezala. Zbog toga građani trebaju znati koja se ljudska prava njihova zemlja obvezala štiti. Na primjer, **Konvencija o pravima djeteta** ustanovljuje vrlo jasne odrednice za humano ponašanje prema djeci koja su u policijskom pritvoru. Ako dođe do povrede prava, na primjer, zatvaranja djeteta u istu prostoriju s odraslim osobama, zastupnici djeteta mogu zahtijevati od države da zadovolji uvjete na koje se pravno obvezala.

Okvir djelovanja ljudskih prava je dinamičan. U skladu s prepoznavanjem i definiranjem potreba određenih grupa ljudi te događaja u svijetu koji ukazuju na potrebu o podizanju svijesti i djelovanju u određenim područjima ljudskih prava, međunarodno zakonodavstvo u području ljudskih prava neprestano se usavršava. Na primjer, kada je Opća deklaracija o ljudskim pravima napisana 1948., rijetki su prepoznali opasnost od uništenja okoliša; ovaj dokument, dakle, ne spominje pitanja okoliša. Početkom dvadeset i prvog stoljeća, međutim, aktivisti i vlade su započele s izradom nacрта nove konvencije koja povezuje ljudska prava sa sigurnim i zdravim okolišem.

Danas su mnoge konvencije o ljudskim pravima **stupile na snagu** kao dio međunarodnog zakonodavstva, dok su još neke u procesu ratifikacije. Druge, poput konvencije o pravima urođenika te konvencije o pravima na zdravom okoliš, trenutno se izrađuju zajedničkim naporom vlada i nevladinih organizacija.

Iako većina inicijativa za unapređenje ljudskih prava biva pokrenuta od UN-a, sve ih češće pokreću ljudi sa dna društvene ljestvice koji se bore za pravdu i jednakost u svojim vlastitim zajednicama. Od utemeljenja UN-a uloga **nevladinih organizacija** je čvrsto rasla. Upravo nevladine organizacije, velike i male, lokalne i međunarodne, prenose glas i brige običnih ljudi Ujedinjenim Narodima. Iako je Generalna skupština UN-a koja se sastoji od predstavnika vlade, ta koja prihvaća sporazum, a vlade ga ratificiraju, nevladine su organizacije one koje utječu na vlade i tijela UN-a na svim razinama. Ne samo što doprinose u izradi nacrtu konvencija o ljudskim pravima, nego igraju i bitnu ulogu u zagovaranju njihove ratifikacije te u nadziranju rada vlada kako bi vidjeli pridržavaju li se svojih obveza.

PITANJE: Postoje li u tvojoj zemlji nevladine organizacije koje motre i zagovaraju ljudska prava? Bave li se neke posebno s pravima djece? Što točno rade? Imaju li utjecaja?

Kao i svi ljudski pothvati, tako i Ujedinjeni narodi i okvir djelovanja ljudskih prava koji se pod njegovim pokroviteljstvom razvio, nisu savršeni. Mnogi kritičari tvrde da svijetu ne trebaju nove konvencije o ljudskim pravima nego potpuno provođenje ovih koje već postoje. Drugi vjeruju da je cijeli sustav Ujedinjenih naroda toliko pun mana da visokim idealima i standardima koje pokušava postići jednostavno manjka vjerodostojnosti. Međutim, na razini cjelokupne ljudske povijesti, i Ujedinjeni narodi i ljudska prava su još u svom začetku. Izazov građanima svih zemalja je uložiti napor u stvaranje djelotvornijih institucija UN-a i pritom ne kompromitirati visoke ideale na kojima je UN utemeljen.

Evolucija konvencije o ljudskim pravima

Stvaranje konvencije o ljudskim pravima zahtijeva zajedničke napore mnogih pojedinaca i institucija. Polazna točka je uvijek uočena potreba; problem ljudskih prava koji se tiče međunarodne zajednice. To može biti općenita potreba za kodificiranjem temeljnih prava, poput onih u paktovima, ili određeni svjetski razlog za zabrinutost, poput brige zbog povećane upotrebe mina ili trgovine robljem.

Konvencija o pravima djeteta primjer je procesa kojim se konvencija o ljudskim pravima razvija te uloge nevladinih organizacija u tom procesu.

1. Identifikacija problema:

Pokušaji zaštite djece od zlostavljanja i izrabljivanja javljaju se još u devetnaestom stoljeću, kada su se djeca smatrala vlasništvom svojih roditelja sve dok ne bi dosegla doba zrelosti, odnosno dvadeset i jednu godinu. Reformatori su se tada usredotočili na dječji rad i zlostavljanje djece koja su bila siročad ili beskućnici. Eglantine Jebb je 1923. napravila nacrt Deklaracije o pravima djeteta, koji je potom prihvatila Liga naroda 1924.

Međutim, niti Opća deklaracija o ljudskim pravima niti konvencije koje su kasnije postale UN-ov okvir ljudskih prava nisu se posebno osvrnule na prava djece. Ovi dokumenti generaliziraju da, poput svakog drugog ljudskog bića, i djeca imaju ljudska prava, ali ne prepoznaju djecu kao pojedince – nositelje tih prava.

2. Popis općih načela:

Prvi korak prema Konvenciji o pravima djeteta bila je UN-ova **Deklaracija o pravima djeteta**. Radna grupa je 1959. koncipirala deset načela postavljajući temelje za osnovna prava koja bi trebala biti omogućena svakom djetetu. No, budući da su načela dana u obliku deklaracije, države ih nisu bile obvezne zakonski slijediti.

3. Proces izrade nacrtu:

Ova su načela potom trebala biti kodificirana u konvenciju. Službeni proces izrade nacrtu za Konvenciju o pravima djeteta je trajao devet godina tijekom kojih su predstavnici vlada, međuvladinih agencija, poput UNICEF-a i UNESCO-a te nevladinih organizacija – i velikih (npr.

Spasimo djecu, Međunarodni crveni križ, Oxfam) i malih (npr. državne organizacije koje rade na rješavanju određenih problema poput dječjeg rada, zdravlja, školstva ili sporta) radili zajedno kako bi našli zajednički jezik konvencije.

4. Prihvaćanje:

Konvenciju o pravima djeteta prihvatila je UN-ova Generalna skupština 1989. godine.

5. Ratifikacija:

Konvenciju o pravima djeteta odmah je potpisalo i ratificiralo više država u kraćem periodu nego bilo koju drugu prethodnu UN-ovu konvenciju.

6. Stupanje na snagu:

Kao rezultat brze ratifikacije, Konvencija o pravima djeteta stupila je na snagu kao međunarodni zakon 1990., samo nekoliko mjeseci poslije prihvaćanja. Nadalje, konačni broj država članica koje su ratificirale Konvenciju nadmašio je broj potpisnica bilo koje druge konvencije. Do sada samo dvije države članice nisu još ratificirale konvenciju: Somalija i Sjedinjene Američke Države.

7. Implementacija, promatranje i zagovaranje:

Kao i sve konvencije o ljudskim pravima, Konvencija o pravima djeteta omogućava pojedincima, nevladinim organizacijama i međunarodnim organizacijama zakonsko uporište za zagovaranje u korist djece. Mogu potaknuti vladu da ratificira sporazum i nadzirati pridržavaju li se obveza iz sporazuma. Ako vlada ne zadovolji određene kriterije i obveze te naruši prava djeteta, nevladine organizacije ih mogu pozvati na odgovornost. U slučajevima sustavnog zlostavljanja, pojedinci i nevladine organizacije mogu slučaj prosljediti UN-ovu Odboru za prava djeteta.

Regionalne konvencije o ljudskim pravima

Dok su prava određena UN-ovim okvirom ljudskih prava univerzalna, razvijeni su komplementarni sustavi za ljudska prava za ljude koji žive u točno određenim područjima svijeta. Te regionalne konvencije o ljudskim pravima služe za učvršćivanje UN konvencija, koje i dalje ostaju okvir i predstavljaju minimalni standard u svim dijelovima svijeta.

Primjeri su:

- **(Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda** (ECHR, poznata i kao **Europska konvencija o ljudskim pravima**) koju je 1950. prihvatilo Vijeće Europe i do sada ratificiralo njezinih 47 država članica;
- **Europska konvencija o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja** koju je Vijeće Europe prihvatilo 1987. godine;
- **Europska socijalna povelja** koju je Vijeće Europe prihvatilo 1961., a revidiralo 1996. godine;
- **Američka konvencija o ljudskim pravima** koju je 1969. prihvatila Organizacija američkih država (OAS), odnosi se na ratificiranje u Sjevernoj, Srednjoj i Južnoj Americi;
- **Afrička povelja o ljudskim pravima i pravima naroda**, koju je 1981. prihvatila Organizacija afričkog jedinstva (OAU).

Mehanizmi Vijeća Europe za ljudska prava

(Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda je najstariji i najmoćniji od navedenih regionalnih sustava zaštite ljudskih prava sa standardima za Europu koji ponekad i nadilaze zahtjeve međunarodnih konvencija o ljudskim pravima. Dvadeset i sedam država Europske Unije su ujedno i članice Vijeća Europe te tako zakonom obvezane prepoznati i poštivati ljudska prava kroz vlastite državne zakone, a međunarodnim mehanizmima kao „posljednjem utočištu” pribjegavaju tek u slučaju kada se lokalni naponi pokažu neučinkovitima. Europsku konvenciju unutar Vijeća Europe provodi Odbor ministara i Europski sud za ljudska prava smješten u Strasbourgu u Francuskoj.

Europski sud za ljudska prava je stalno sudbeno tijelo koje saslušava i donosi odluke o pojedinačnim pritužbama na kršenje odrednica Europske konvencije od strane bilo koga unutar teritorija država članica. Nadopunjuje se jamstvom osiguravanja ljudskih prava na nacionalnoj razini.

Dok su Europska konvencija i Europski sud za ljudska prava ključni u radu Vijeća Europe na očuvanju ljudskih prava, organizacija je razvila i nekoliko izvansudskih sredstava za promatranje i razvijanje svijesti o ljudskim pravima u državama članicama. Na primjer, Europska komisija protiv rasizma i netolerancije je neovisno tijelo stručnjaka. Komisija nadzire postojanje rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije na području šire Europe te vladama preporučuje načine kako se protiv njih boriti. Europska komisija protiv rasizma i netolerancije radi u bliskoj suradnji s nevladinim organizacijama.

Europska socijalna povelja (prihvaćena 1961., revidirana 1991.) osigurava **socijalna i ekonomska ljudska prava** poput odgovarajućeg stanovanja, dostupne zdravstvene zaštite, besplatnog osnovnog te srednjoškolskog obrazovanja i strukovne izobrazbe, zapošljavanja bez diskriminacije i uz sigurne uvjete rada, pravne i socijalne zaštite, poštenog postupanja s doseljenicima i nediskriminacije u svim slojevima društva. Također osigurava mehanizam za nadzor kako bi se pobrinulo da države koje su ratificirale povelju implementiraju ova prava. Također se moraju godišnje javljati Europskom odboru za socijalna prava kako bi izvijestili o svom napretku.

Povjerenik za ljudska prava, kao nezavisna institucija unutar Vijeća Europe, ima ulogu unaprijediti svijest o ljudskim pravima i njihovo poštivanje u državama članicama. Povjerenik utvrđuje eventualne nedostatke u zakonima o ljudskim pravima i svakodnevnom životu, podiže svijest te ohrabruje reformske mjere u cilju napretka na području promocije i zaštite ljudskih prava.

Postoji važna razlika između suda i povjerenika. Sud je reaktivan: on samo odgovara na pritužbe pojedinaca ili same države članice. Povjerenik, s druge strane, može biti proaktivan, provodeći istraživanja o načinu na koji se ljudska prava čuvaju u različitim zemljama Europe. Međutim, samo je sud u stanju donositi odluke – u obliku presuda – koje su obvezujuće za države članice.

2. Što su to dječja prava?

UN-ova Konvencija o pravima djeteta predstavlja je prekretnicu osiguravanjem međunarodnog priznavanja činjenice da djeca nisu samo subjekti zaštite nego i nositelji građanskih i političkih prava.

Maud de Beur-Buquicchio,
zamjenica glavnog tajnika, Vijeće Europe¹

UN-ova Konvencija o pravima djeteta (CRC) pruža djeci idealan pristup za učenje o njihovim ljudskim pravima jer navodi ljudska prava koja se posebice odnose na djecu. Svi, a osobito djeca, roditelji i odrasli koji rade s djecom, trebali bi biti upoznati s ovim važnim sastavnim dijelom međunarodnog okvira za ljudska prava. Kompasito smješta dječja prava u širi, cjeloviti kontekst ljudskih prava i nastoji pomoći djeci shvatiti da su, zajedno sa svim ostalim članovima ljudske obitelji, oni nositelji prava.

Opća skupština Ujedinjenih naroda usvojila je UN-ovu Konvenciju o pravima djeteta 1989., nakon gotovo deset godina kompromisa i pregovora među državama članicama i opsežnih konzultacija s nevladinim organizacijama. Od tada, tzv. Dječju konvenciju ratificiralo je više zemalja nego bilo koji drugi ugovor o ljudskim pravima, s manjim **rezervama**, formalnim iznimkama od nekih dijelova Konvencije s kojima se država možda neće moći složiti.

UN-ova Konvencija o pravima djeteta (koja se još naziva i **Dječja konvencija**) definira dijete kao osobu mlađu od osamnaest godina i potvrđuje djetetu puno pravo na sva ljudska prava. Sadrži 54 članaka o pravima djece koji se mogu podijeliti u tri glavne kategorije (u engleskom jeziku poznate i kao „tri P“ – protection, provision, participation):

- **Zaštita** - jamči sigurnost djece i pokrivanje specifičnih pitanja, kao što su zlostavljanje, zanemarivanje i eksploatacija;
- **Osiguranje** - pokriva posebne potrebe djece, kao što su obrazovanje i zdravstvo;
- **Sudjelovanje** - zbog **djetetovog rastućeg (razvojnog) kapaciteta** za donošenje odluka i sudjelovanje u društvu sukladno stupnju zrelosti.

Konvencija sadrži nekoliko inovativnih pristupa ljudskim pravima. Pravo djece na sudjelovanje predstavlja područje koje prethodno nije obrađeno u UDHR (1948.) niti u Konvenciji o pravima djeteta (1959.). Druga inovacija Konvencije je uporaba zamjenice on i ona, a ne generičke zamjenice on koja je do tada označavala oba spola.

Konvencija snažno naglašava primarnost i važnost uloge, ovlasti i odgovornosti obitelji. To potvrđuje ne samo djetetovo pravo na jezik i kulturu obitelji, nego i pravo da se taj jezik i kultura poštuju. Konvencija također potiče države na osiguravanje potpore obiteljima koje nisu u mogućnosti pružiti adekvatan životni standard vlastitoj djeci.

Iako priznaje važnost obitelji za ostvarivanje djetetove dobrobiti, Dječja konvencija prepoznaje djecu kao pojedince, jamčeći im, primjereno njihovim razvojnim sposobnostima, pravo na identitet, privatnost, informacije, misli, savjest, religiju, izražavanje te udruživanje.

Konvencija je imala ogroman svjetski utjecaj. Intenzivirala je napore agencija Ujedinjenih naroda kao što su **UNICEF** i Međunarodna organizacija rada (ILO); utjecala je na naknadne ugovore o dječjim pravima (npr. Haška konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međunarodnim posvojenjem koja govori o pravu djeteta na obitelj, a ne o pravu obitelji na dijete i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom); usmjerila je međunarodne pokrete na zaustavljanje prodornih oblika zlostavljanja djece, kao što su dječja prostitucija i novačenje djece za sudjelovanje u oružanim sukobima od kojih su oba sad subjekti **fakultativnih protokola** (izmjene i dopune CRC).

Opća načela Dječje konvencije

Dječja prava u CRC odražavaju četiri opća načela:

1. **Nediskriminacija (članak 2):** Sva prava primjenjuju se na svu djecu, bez iznimke. Država ima obvezu štiti djecu od bilo kakvog oblika diskriminacije.
2. **Djetetov najbolji interes (članak 3):** Odlučujući faktor u svim aktivnostima koje se bave djetetom treba biti njegov ili njezin najbolji interes. U svim slučajevima, u najboljem je interesu djeteta da ima prednost pred interesima odraslih (npr. roditelji, učitelji, skrbnici). Međutim, teško je uvijek odrediti što je to najbolji dječji interes i stoga je to pitanje otvoreno za raspravu.
3. **Pravo na život, opstanak i razvoj (članak 6):** Pravo djeteta na život je urođeno i obveza je svake države da osigura djetetov opstanak i razvoj. To znači da djeca ne mogu biti predmet smrtne kazne ili oduzimanja života.
4. **Poštivanje stavova djeteta (članak 12):** Dijete ima pravo izraziti svoje mišljenje o bilo kojem pitanju koje ga se tiče ili izravno utječe na njega i obveza je svih da to isto mišljenje uzmu u obzir.

PITANJE: Djetetov najbolji interes temeljno je načelo Dječje konvencije. Međutim, tko odlučuje o tome što je najbolje za dijete? Što se događa kada roditelji, učitelji, nadležne institucije ili djeca imaju oprečne stavove o tome što je 'najbolje' za dijete?

Dječja konvencija je snažan instrument koji, po svojoj prirodi, uključuje mlade u istraživanje vlastitih prava. Također je učinkovit alat koji pomaže ljudima u identificiranju složene odgovornosti koja ide uz osiguranje prava djeci. Korištenjem Konvencije na ovaj način, djecu se uči kako se zalagati za vlastita prava.

Praćenje Konvencije o pravima djeteta

Poput svih sporazuma o ljudskim pravima, Konvencija o pravima djeteta sadrži članke kojima se utvrđuje način praćenja usklađenosti djelovanja vlada s ugovorom. Stavak II, članci 42 - 45 Konvencije, postavljaju sljedeće postupke i zahtjeve:

- zahtijeva se da države, prava iz Konvencije, učine nadaleko poznatim svoj djeci i odraslima (članak 42);
- zahtijeva se osnivanje Povjerenstva o pravima djeteta, nezavisno tijelo stručnjaka koje će pratiti provedbu Konvencije o pravima djeteta u državama članicama (članak 43);
- zahtijeva se od država da podnesu izvješće svakih pet godina o naporima koji su učinjeni kako bi se Konvencija uspješno provela (članak 44.);
- zahtijeva se poticanje međunarodne suradnje u provedbi Konvencije, pogotovo sa specijaliziranim agencijama Ujedinjenih naroda, kao što je UNICEF (članak 45)

Ova obvezna izvješća, obično pripremljena od strane državnih agencija specijaliziranih u području dječjih pitanja, navode tko ne uživa određena prava, utvrđuju ograničenja i prepreke za ostvarivanje prava te što vlada namjerava učiniti za prevladavanje tih izazova. Izvješće se predstavlja Odboru za prava djeteta u Ženevi, gdje se nalazi Ured Visokog povjerenika za ljudska prava Ujedinjenih naroda, koji ga analizira i daje preporuke za buduće akcije.

PITANJE: Koja državna agencija priprema izvješće o provedbi Dječje Konvencije u vašoj zemlji? Kako su prikupili određene podatke?

PITANJE: *Izveštava li vaša zemlja redovito o svojoj provedbi Konvencije o pravima djeteta?*

Proces praćenja i izvješćivanja također pruža mogućnost organizacijama civilnog društva, nevladinim organizacijama, specijaliziranim agencijama, djeci i mladima, kao i drugim osobama koje se bave djecom, da aktivno sudjeluju. Oni mogu proizvesti alternativna ili **izvješća u sjeni** kako bi provjerili vladine tvrdnje i određena problemska pitanja koja su možda propuštena u službenom izvještaju.²

PITANJE: *Jesu li alternativna ili izvješća u sjeni dostavljena od strane vaše zemlje? Ako je tako, tko ih je pripremio? Na koji se način razlikuju od izvješća koja je pripremila država?*

Praćenje dječjih prava

Ujedinjeni narodi često imenuju stručnjaka koji služi kao **posebni izvjestitelj** za prikupljanje podataka o kritičnim situacijama ili zemlji. Kao odgovor na međunarodnu zabrinutost zbog rastućeg broja komercijalnog seksualnog iskorištavanja i prodaje djece, Opća skupština Ujedinjenih naroda je 1990. kreirala mandat za prikupljanje informacija i izvješća o prodaji djece, dječjoj pornografiji i dječjoj prostituciji.

Nekoliko nevladinih organizacija također prati kako se Dječja konvencija provodi. Neke od njih su velike međunarodne zagovaračke organizacije poput Save the Children i Informativna mreža dječjih prava (Crin). Drugi rade na regionalnoj i nacionalnoj razini. U Europi, na primjer, Europska mreža pravobranitelja za djecu (ENOC) istražuje, kritizira i informira javnost o administrativnim radnjama koje bi mogle biti protivne Konvenciji o dječjim pravima. Pučki pravobranitelj može intervenirati nezavisno od pravnih zastupnika, roditelja ili skrbnika u procesu zastupanja prava djeteta u različitim građanskim i kaznenim predmetima u kojima su djeca izravno ili neizravno uključena. Mreža uključuje predstavnike iz Austrije, Belgije, Danske, Finske, Francuske, Mađarske, Islanda, Irske, Litve, Republike Makedonije, Norveške, Portugala, Rusije, Španjolske, Švedske i Walesa.³

Promicanje Konvencije o pravima djeteta

Civilno društvo, djeca, nastavnici, roditelji i druge agencije mogu igrati važnu ulogu u podizanju svijesti i lobiranju za aktivnosti koje se odnose na promicanje prava djeteta. Kako bi se osiguralo da su svi koji rade s djecom, kao i sama djeca, svjesni tih prava, Konvencija o pravima djeteta bi trebala biti dostupna u školskim knjižnicama te bi o njoj trebalo, nakon čitanja, raspravljati na nastavi s djecom i s roditeljima.

Jedan od najvažnijih načina promoviranja Konvencije je sustavno obrazovanje o ljudskim pravima, koje počinje u najranijem djetinjstvu. Svako dijete ima pravo znati svoja prava i prava drugih!

Korisni izvori

- Eide, Asbjørn and Alfredsson, Guthmundur, The Universal Declaration of Human Rights: A common standard of achievement: Martinus Nijhof, 1999.
- Franklin, Bob, Handbook of Children's Rights: Routledge, 2001.
- Hodgkin, Rachel and Newell, Peter, Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child: UNICEF, 2002.

Korisne web-stranice

- Amnesty International: www.amnesty.org
 - Children's Rights Information Network: www.crin.org
 - Council of Europe: www.coe.int
 - Democracy and Human Rights Education in Europe: www.dare-network.org
 - European Children's Network (EURONET): www.europeanchildrensnetwork.org
 - European Network of Ombudspersons for Children: www.ombudsnet.org/enoc/
 - Human Rights Watch: www.hrw.org
 - UNESCO: www.unesco.org
 - UNICEF: www.unicef.org
 - United Nations High Commissioner for Human Rights: www.ohchr.org/english
-

Bilješke

1Govor sa Konferencije o međunarodnoj pravdi za djecu, 17. rujna 2007.

2Action for the Rights of Children (ARC), CD by UNICEF & Save the Children Alliance, 2003.

3Pogledajte www.ombudsnet.org

II. ŠTO JE TO ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA LJUDSKA PRAVA?

... svaki pojedinac i svaki dio društva...poučavanjem, odgojem i obrazovanjem treba težiti promicanju ljudskih prava i sloboda

Preambula, Opća deklaracija o ljudskim pravima

1. Uvod u odgoj i obrazovanje za ljudska prava

Ne postoji jedna definicija odgoja i obrazovanja za ljudska prava koja bi mogla objasniti sve načine na koji i mladi i stari shvaćaju, žive i poštuju svoja prava te prava drugih. Program za odgoj i obrazovanje mladih za ljudska prava Vijeća Europe definira odgoj i obrazovanje za ljudska prava kao:

...odgojnoobrazovne programe i aktivnosti koji se usredotočuju na promicanje jednakosti ljudskog dostojanstva, združeni s programima poput onih koji promiču interkulturalno učenje, sudjelovanje i osnaživanje manjina.

Ključni dio definicije je riječ „združeni”, jer se odgoj i obrazovanje za ljudska prava rijetko koristi izvan određenog konteksta, u idealnom slučaju zasnovanog na potrebama, težnjama, sposobnostima i željama onih koji uče.

Ono što je ključno u definiciji odgoja i obrazovanja za ljudska prava je njegova svrha. Bez obzira na vrstu metodologije ili konteksta, cilj je uvijek razvoj kulture ljudskih prava. Njezini bitni elementi nalažu opće ciljeve odgoja i obrazovanja za ljudska prava:

- ojačati poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda
- cijeniti ljudsko dostojanstvo i razviti samopoštovanje i poštovanje prema drugima
- razviti stavove i ponašanje koji vode do poštivanja prava drugih ljudi
- osigurati istinsku rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti za žene i muškarce u svim djelatnostima
- promovirati poštivanje, shvaćanje i prihvaćanje raznolikosti, posebice prema različitim nacionalnim, etničkim, vjerskim, jezičnim i drugim manjinama i zajednicama
- osnažiti ljude za aktivno građanstvo
- promovirati demokraciju, razvoj, socijalnu pravdu, sklad unutar zajednica, solidarnost i prijateljstvo među ljudima i nacijama
- unaprijediti djelovanja međunarodnih institucija čiji je cilj stvaranje kulture mira, utemeljene na univerzalnim vrijednostima ljudskih prava, međunarodnog razumijevanja, tolerancije i nenasilja.

Odgoj i obrazovanje djece za ljudska prava

Djetinjstvo je idealno vrijeme za početak cjeloživotnog učenja o i za ljudska prava. Čak se i dugoročni ciljevi općeg odgoja i obrazovanja za ljudska prava mogu interpretirati na način da se uklape u svijet malog djeteta, u konkretne situacije njegovog iskustva u zajednici, u obitelji i odnosima u kojima se svakodnevno susreće s odraslima i drugom djecom. Učenje o ljudskim pravima teži njegovanju osjećaja povjerenja i društvene tolerancije, osnovnih temelja za izgradnju cjelovite kulture ljudskih prava:

- cijeniti sebe i druge
- prepoznati i poštivati ljudska prava u svakodnevnom životu
- razumjeti svoja temeljna prava i znati ih artikulirati

- cijeniti i poštovati različitosti
- razviti načine rješavanja sukoba nenasilnim putem, pritom poštujući prava drugih
- razviti povjerenje djece u vlastite sposobnosti za aktivno sudjelovanje i vještine u svrhu obrane i promicanja ljudskih prava

Iako su tek na početku svog formalnog odgoja i obrazovanja, djeca posjeduju bogato znanje o svijetu i ljudima u njemu. Koliko je god moguće, odgoj i obrazovanje za ljudska prava bi se trebalo nadovezati na znanje koje djeca već imaju i razvijati ga. Na primjer, iako možda ne koriste često riječi kao što su pravda, jednakost ili diskriminacija, kada dosegnu dob od sedam ili osam godina, većina ih ima razvijen osjećaj o tome što je to „pošteno“.

Znanje, vještine i stavovi

Znanje: Učenje o ljudskim pravima:

Kakva vrsta znanja je potrebna djeci da bi razumjela ljudska prava u svakodnevnom životu? Koje su im vještine i stavovi potrebni da bi razvili i održali kulturu ljudskih prava u stvarnom svijetu? KOMPASITO se trudi odgovoriti na ova pitanja na način da pruža temeljne informacije o ljudskim pravima voditeljima grupa i putem aktivnosti koje preporuča za rad s djecom. Tako je stvoren cjeloviti pristup koji uključuje učenje o ljudskim pravima, učenje za ljudska prava i učenje kroz ljudska prava.

Iako se znanje o ljudskim pravima mijenja sukladno s razvojem zrelosti i sposobnosti djeteta, općenito uključuje sljedeće osnovne koncepte:

- Ljudska prava definiraju standarde ponašanja u obitelji, školi, zajednici te širom svijeta;
- Standardi ljudskih prava su univerzalni, iako mogu postojati različiti načini njihovog tumačenja i doživljavanja;
- Svako dijete ima prava, ali i odgovornost prema poštivanju prava drugih. Ona uključuju pravo na zaštitu, pružanje usluga te pravo na sudjelovanje, kao što je, na primjer, pravo na izražavanje mišljenja u pitanjima koja ih se osobno tiču. Ova prava su navedena u **Konvenciji o pravima djeteta**;
- Postoje i drugi međunarodni dokumenti za zaštitu ljudskih prava, poput **Deklaracije o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda (UDHR)** te **Europske konvencije o ljudskim pravima (ECHR)**.

Vještine: Učenje za ljudska prava:

Djeca trebaju steći vještine koje će im omogućiti sudjelovanje u demokraciji i doprinosenje u izgradnji kulture ljudskih prava. Vještine za ljudska prava uključuju:

- Aktivno slušanje i komunikaciju: uključuje sposobnost slušanja različitih stajališta te izražavanja vlastitog mišljenja uz vrednovanje jednog i drugog;
- Kritičko mišljenje: razlikovanje činjenica od mišljenja, svijest o postojanju predrasuda i preduvjerenja, prepoznavanje različitih oblika manipulacije;
- Sposobnost suradnje u grupnom radu i odnošenja prema sukobu na pozitivan način;
- Izgradnja konsenzusa (dogovora);
- Demokratično sudjelovanje u aktivnostima s vršnjacima;
- Samouvjerenost izražavanje vlastitog mišljenja;
- Rješavanje problema.

Stavovi: Učenje kroz ljudska prava:

Ljudska prava nisu samo pravni dokumenti koji obvezuju države. Ona su također i načela prema kojima bi djeca i svi ljudi trebali živjeti zajedno. Međutim, zbog toga što su neopipljivi te primarno iskazani kroz djelovanja, vrijednosti i stavovi ljudskih prava su ujedno i najteži i najtrajniji oblik odgoja i obrazovanja za ljudska prava. Djeca uče podjednako ili čak i više iz neizgovorenih primjera nego što uče iz otvorenih lekcija, te imaju istančan osjećaj za dvoličnost. Zadaća je svakog tko radi s djecom uobličiti vrijednosti ljudskih prava koje želi prenijeti.

Stavovi koji se trebaju usvojiti prilikom učenja u ljudskim pravima:

- Poštovanje sebe i drugih;
- Osjećaj odgovornosti za vlastita djela;
- Znatiželja, otvoreni um i uvažavanje različitosti;
- Empatija i suosjećanje s drugima te obvezivanje na potporu onima čija su ljudska prava zanijekana;
- Osjećaj za ljudsko dostojanstvo, samopoštovanje i poštovanje drugih, bez obzira na društvene, kulturne, jezične ili vjerske različitosti;
- Osjećaj za pravdu i društvenu odgovornost kako bi se sa svima postupalo jednako;
- Želja za doprinosom u modernizaciji škole i zajednice;
- Pouzdanje u promoviranju ljudskih prava na lokalnoj i globalnoj razini.

Metodologije u odgoju i obrazovanju za ljudska prava

Model sudioničkih metodologija koje pretpostavljaju da svatko ima pravo na mišljenje i ima obvezu poštivanja osobnih razlika, pokazao se izrazito korisnim u odgoju i obrazovanju za ljudska prava. Nadilaženje činjeničnog sadržaja u svrhu uključivanja vještina, stavova, vrijednosti i djelovanja, zahtijeva obrazovnu strukturu koja je više „horizontalna“ nego „hijerarhijska“. Takva demokratska struktura uključuje svakog pojedinca te mu pruža mogućnost vlastitog promišljanja i samostalne interpretacije događaja. Podupire kritičku analizu stvarnih životnih situacija te dovodi do promišljenog i odgovarajućeg djelovanja za unapređenje i zaštitu ljudskih prava. Drugim riječima, da bi bio učinkovit, odgoj i obrazovanje za ljudska prava mora omogućiti djeci okvir potpore unutar kojeg su prava svakog pojedinačnog djeteta jednako uvažena.

Metodologije koje su opisane u daljnjem tekstu koriste se u različitim formalnim i neformalnim obrazovnim okruženjima i u neograničenom broju tema. Međutim, sve imaju određene zajedničke karakteristike koje ih čine posebno korisnima u podučavanju svih dobnih grupa o ljudskim pravima:

- Poštivanje dječjih iskustava i priznavanje različitih stajališta;
- Zagovaranje osobnog duhovnog rasta, samopoštovanja i poštovanja za svako dijete;
- Snaženje djece da sama odrede što žele znati i kako samostalno tragati za informacijama;
- Aktivno angažiranje djece u proces učenja uz što manje pasivnog slušanja;
- Podupiranje nehijerarhijske, demokratske i suradničke okoline za učenje;
- Podupiranje refleksije, analize i kritičkog mišljenja;
- Priznavanje subjektivnih i emotivnih odgovora, kao i kognitivnog učenja;
- Podupiranje promjene ponašanja i stavova;
- Naglašavanje izgradnje vještina i praktične primjene naučenog;
- Prepoznavanje važnosti humora, zabave i kreativne igre u učenju.

Aktivnosti u KOMPASITU kombiniraju brojne metode i tehnike s ovim karakteristikama. Međutim, voditelji moraju biti svjesni da neke metode mogu biti neprikladne u određenim okolnostima; na primjer, u grupama s različitim kulturnim podrijetlom ili s posebnim potrebama (tjelesni kontakt, likovna umjetnost) ili u slučaju da zahtijevaju nepoznate ili nedostupne izvore (pristup internetu ili

knjižnici). Svakoj aktivnosti treba pristupiti na način da voditelji prilagode metode potrebama djece te kulturnom i društvenom okruženju u kojem žive.

Neformalno obrazovanje

Izbori i prilagodbe u aktivnostima koje će voditelj napraviti najviše ovise o sastavu grupe, dobi djece, vještinama voditelja te o kontekstu u kojem ona žive i rade. Važno je uzeti u obzir radi li se o odgoju i obrazovanju za ljudska prava u formalnom, neformalnom ili informalnom okruženju.

Formalno se obrazovanje odnosi na obrazovni sustav koji se proteže od osnovnog do fakultetskog obrazovanja te može uključivati specijalizirane programe za tehničku i profesionalnu izobrazbu. Glavni nositelji su odgojnoobrazovne institucije na svim razinama. Opća deklaracija o ljudskim pravima i Konvencija o pravima djeteta nalažu da bi sva djeca trebala imati bar osnovnoškolsko obrazovanje.

Neformalno obrazovanje se odnosi na svaki namjerni, dobrovoljni i planirani program osobnog i društvenog obrazovanja čiji je cilj prenijeti i prakticirati vrijednosti te razviti široki spektar vještina i kompetencija za demokratski život. Neformalno obrazovanje namijenjeno djeci može uključivati izvanškolske aktivnosti, izvannastavne aktivnosti u školi, ljetne kampove i zabavne centre. Neformalno obrazovanje stavlja naglasak na aktivno sudjelovanje u učenju.

Informalno obrazovanje se odnosi na neosvijesteni, neplanirani proces životnog učenja tijekom kojeg se stječu stavovi, vrijednosti, vještine i znanje pod obrazovnim utjecajima i izvorima iz vlastitog okruženja, te iz svakodnevnog iskustva (obitelj, susjedi, knjižnica, medijska kultura, posao, zabava).

Formalno, neformalno i informalno obrazovanje međusobno se nadopunjuju, te se uzajamno osnažuju kao elementi trajnog proseca učenja. Aktivnosti u KOMPASITU osmišljene su na način da se mogu prilagoditi svakom takvom kontekstu: školi, dječjim organizacijama, udrugama mladih, ljetnim kampovima, u okviru društvenog rada i obitelji.

Uvod u odgoj i obrazovanje djece za ljudska prava

Kao što su ljudska prava dio svakodnevnog životnog iskustva, tako i odgoj i obrazovanje za ljudska prava treba biti integriran u redovito obrazovanje djece. Ne preporuča se koristiti Kompasito kao tečaj za ljudska prava, nego kao pomoć u podizanju dječje svjesnosti i razumijevanja ljudskih prava u kontekstu njihovih života. Tražite prilike za povezivanje ljudskih prava s onim što se događa u školi, u zajednici i u grupi djece s kojom radite; sa sukobima na igralištu, negativnim stavovima prema manjinama ili seksističkim isključivanjem djevojaka iz određenih aktivnosti. Ipak, ne govorite o ljudskim pravima samo onda kada se ona krše. Naglasite da neka ljudska prava uživamo svakodnevno.

Primarni cilj odgoja i obrazovanja za ljudska prava je djelovanje u korist ljudskih prava. Podupiranje i razvijanje sposobnosti djece kako bi prikladno i svrsishodno djelovala prilikom rješavanja problema o ljudskim pravima. Za djecu ovo djelovanje može biti između pojedinaca, poput rješavanja sukoba unutar grupe ili obitelji, kao što je mijenjanje ponašanja prema braći i sestrama. Djelovanje se može odvijati i unutar šire zajednice, poput organiziranja proslave Međunarodnog dana ljudskih prava ili priređivanja izložbe umjetničkih djela koja se svojom tematikom dotiču ljudskih prava. Što su djeca mlađa, više će se oslanjati na potporu voditelja u započinjanju i izvršenju složenijih projekata.

Pravo na odgoj i obrazovanje za ljudska prava

Odgoj i obrazovanje predstavlja jedno od temeljnih ljudskih prava, ali i odgovornosti: Preambula Opće deklaracije o ljudskim pravima navodi da bi „svaki pojedinac i svaki dio društva... trebao težiti da poučavanjem, odgojem i obrazovanjem doprinese poštivanju ovih prava i sloboda“. Članak 26.2 Opće deklaracije o ljudskim pravima tvrdi da –

Obrazovanje treba biti usmjereno ... jačanju poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Ono mora promicati razumijevanje, toleranciju i prijateljstvo među svim narodima, rasnim ili vjerskim grupama te podupirati djelovanje Ujedinjenih naroda na održavanju mira.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima deklarira da vlada „ne smije stajati na putu ljudima u učenju (o svojim pravima).“

Ljudima koji ne znaju svoja prava lako se krše prava, i često im nedostaje rječnik i konceptualni okvir kojim bi ih uspješno zastupali. To je još jedan razlog više za odgoj i obrazovanje za ljudska prava u dječjoj dobi!

Sve je više istomišljenika diljem svijeta koji smatraju da je edukacija *za, o i unutar* ljudskih prava presudna za kvalitetno obrazovanje. Ona može pridonijeti izgradnji slobodnog, pravednog i miroljubivog društva. Odgoj i obrazovanje za ljudska prava također je sve češće prepoznat kao učinkovit način sprječavanja kršenja ljudskih prava.

Odgoj i obrazovanje za ljudska prava i ostala obrazovna područja

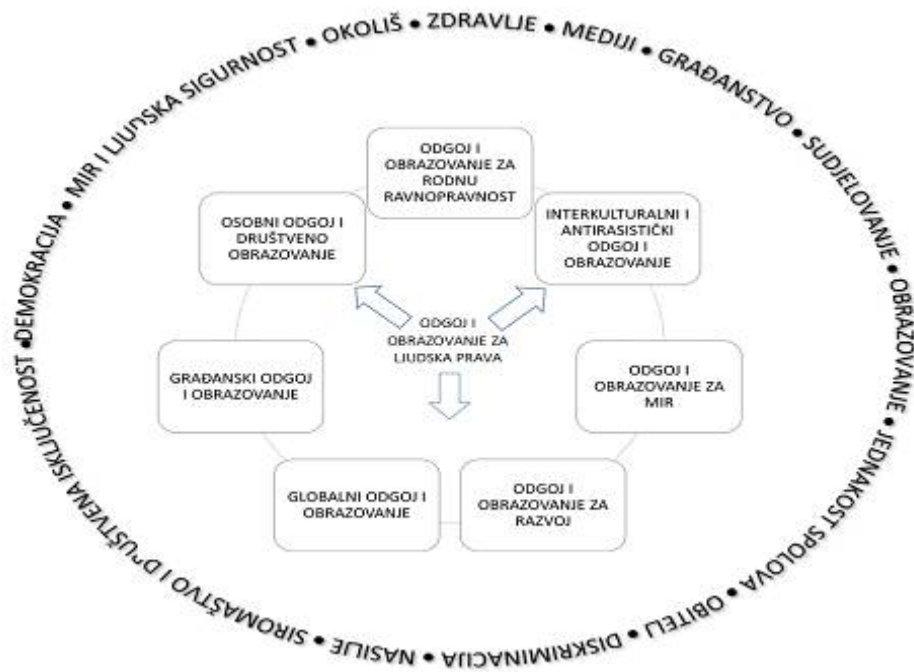
KOMPASITO je ustrojen oko trinaest tema vezanih uz ljudska prava, od kojih se svaka neposredno odnosi na jedno ili više konkretnih ljudskih prava (vidi POGLAVLJE V., str. 205., za raspravu o ovim temama):

- građanstvo
- demokracija
- diskriminacija
- obrazovanje i slobodno vrijeme
- okoliš
- obitelji i alternativna skrb
- rodna ravnopravnost
- zdravlje i socijalna skrb
- mediji i internet
- sudjelovanje
- mir
- siromaštvo i socijalna isključenost
- nasilje

Nijedna od ovih tema nije važnija od ostalih. Uistinu, toliko su isprepletene da doticanje jedne teme stvara vezu i s bilo kojom drugom. Ovo je izravna posljedica činjenice da su ljudska prava **nedjeljiva, međuovisna** i povezana: ne može ih se proučavati izdvojeno jer su sva povezana jedna s drugim na različite načine.

Dijagram koji slijedi ilustrira ovu međuovisnost. Teme u vanjskom krugu isprepliću se jedna s drugom, baš kao što se i obrazovna područja u središnjem krugu spajaju zajedno. Čak ni razlike između prava **prve, druge i treće generacije** nisu jasno određene. Obrazovanje se, na primjer, tradicionalno smatra pravom druge generacije, ali je obrazovanje jednako potrebno za sudjelovanje (pravo prve generacije) kao i za održivi razvoj (pravo treće generacije). U skladu s tim, analiza koja slijedi trebala bi se shvatiti kao tek jedan od mogućih opisa, ali koja bi trebala pomoći ilustrirati načine na koji su razne teme bitne mnogim poljima odgoja i obrazovanja te kako se ova područja međusobno preklapaju.

2. Obrazovanje za ljudska prava u međunarodnom okviru

...demokracija nije fiksna i nepromjenjiva, već se mora graditi i rekonstruirati svaki dan u svakom društvu.

Dakarski okvir za djelovanje

Odgoj i obrazovanje za ljudska prava postalo je jedno od najvažnijih sredstava za razvoj kulture ljudskih prava. Iako se od 1948. zakonodavna zaštita ljudskih prava sve više razrađivala na objema razinama, međunarodnoj i europskoj, a većina dokumenata za ljudska prava podržava obrazovanje za ljudska prava, potencijal odgoja i obrazovanja za ljudska prava do sada je ostao nerealiziran. Nedovoljna politička volja, nedostatak sredstava i neadekvatni nastavni materijali su ograničili učinkovitost odgoja i obrazovanja za ljudska prava. Međutim, razvoj nevladinih organizacija vezanih za ljudska prava u posljednjih nekoliko desetljeća te demokratska tranzicija u desetak zemalja središnje i istočne Europe dali su pokretu odgoja i obrazovanja za ljudska prava vitalni poticaj. Međunarodne su organizacije odigrale ključnu ulogu u razvoju učinkovitijih i dosljednijih strategija odgoja i obrazovanja za ljudska prava na nacionalnoj razini.

Ujedinjeni narodi

UN-ov Svjetski odgojnoobrazovni program za ljudska prava

U prosincu 1994. Generalna skupština UN-a proglasila je razdoblje 1995. – 2004. UN-ovim Desetljećem obrazovanja za ljudska prava. Službena preporuka prepoznaje odgoj i obrazovanje za ljudska prava kao ključ za promociju i postizanje stabilnih i skladnih odnosa među zajednicama i za njegovanje međusobnog razumijevanja, tolerancije i mira. Ona poziva sve države i institucija da

uključuje ljudska prava, humanitarno prava, demokraciju i vladavinu prava kao predmete u nastavne planove i programe svih odgojnoobrazovnih institucija u formalnom i neformalnom okruženju.¹

Kao nastavak Desetljeća u prosincu 2004. Opća skupština UN-a proglasila je Svjetski program odgoja i obrazovanje za ljudska prava (2005. – u tijeku). Nadovezujući se na postignuća UN-ova Desetljeća odgoja i obrazovanje za ljudska prava, ovaj svjetski program nastoji pomoći kako bi ljudska prava postala stvarnost u svakoj zajednici. Akcijski plan Svjetskog programa za razdoblje 2005.-2007. fokusira se na primarni i sekundarni odgojnoobrazovni sustav i predlaže konkretne strategije i praktične ideje za provođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava na nacionalnoj razini.²

UN-ovo Desetljeće odgoja i obrazovanja za održivi razvoj

UN-ovo Desetljeće odgoja i obrazovanja za održivi razvoj (2005. – 2014.) povezuje razvoj okoliša i odgoj i obrazovanje za ljudska prava, ističući da je odgoj i obrazovanje bitno za ljude zbog vještina i sposobnosti koje su im potrebne za rješavanje pitanja okoliša i razvoja.³

CyberSchoolbus: poseban UN-ov projekt za djecu

CyberSchoolBus je UN-ov globalni, web-bazirani projekt učenja i podučavanja koji ima za cilj uključivanje djece u pitanja vezana za ljudska prava. CyberSchoolBus prikuplja inspirativne priče nastale u razredima ili školama koje štite i promiču ljudska prava u zajednicama, četvrtima i gradovima. Priče postaju dio globalnog atlasa učeničkih akcija, kreiranog i objavljenog na internetu od strane UN-ovog CyberSchoolBus-a.

UNESCO

UNESCO, Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu, imao je ključnu ulogu u razvoju, provedbi i evaluaciji projekata predviđenih tijekom UN-ova Desetljeća obrazovanje za ljudska prava. Imajući na umu da se učenje treba usredotočiti na stjecanje vrijednosti, stavova i vještina potrebnih za susretanje s novim izazovima suvremenih društava, UNESCO doprinosi razvoju nacionalnih strategija odgoja i obrazovanja za ljudska prava, razvija materijale za učenje i radi na zagovaranju i umrežavanju. UNESCO nastavlja imati ključnu ulogu u provedbi Svjetskog programa odgoja i obrazovanje za ljudska prava (2005. – u tijeku).

UNESCO-ov rad na odgoju i obrazovanju za ljudska prava potvrđen je u Planu djelovanja iz Dakara (2000.-2015.), novom globalnom programu prioriteta nastalom na Svjetskom obrazovnom forumu 2000. Plan potvrđuje potrebu za provedbom „kvalitetnog obrazovanja“ na međunarodnoj razini, što zahtijeva proširivanje tradicionalnog školskog kurikulumu dodavanjem sadržaja iz područja ljudskih prava, kulturalne raznolikosti, višjezičnosti u odgoju i obrazovanju, mira i nenasilja, održivog razvoja i životnih vještina.⁴

UNICEF

Već šezdeset godina UNICEF je svjetska organizacija koja brine o djeci, njihovim pravima i potrebama i danas djeluje u 191 zemlji svijeta. On djeluje u partnerstvu sa širokom koalicijom UN-ovih agencija, vlada, nevladinih organizacija i lokalnih organizacija kako bi pomogao izgraditi svijet u kojem se ostvaruju prava svakog djeteta. UNICEF-ovo djelovanje se rukovodi Konvencijom o pravima djeteta.

U svibnju 2002. posebna sjednica Opće skupštine UN-a osnovala je „Svijet po mjeri djeteta“, organizaciju koja postavlja nove prioritete za djecu svijeta za naredno desetljeće. Ona priznaje da vlade, nevladine organizacije te djeca i adolescenti imaju ključnu ulogu u osiguravanju da sva djeca uživaju prava zajamčena Konvencijom o pravima djeteta (CRC). U tu svrhu obrazovni programi, materijali i samo okruženje za učenje treba „u potpunosti odražavati zaštitu i promicanje ljudskih prava te vrijednosti mira, tolerancije i jednakost spolova.“⁵

UNICEF ima mnogo programa koji pridonose promicanju odgoja i obrazovanja za ljudska prava na

međunarodnoj i regionalnoj razini te u svakoj pojedinoj zemlji. **Glasovi mladih** UNICEF-ova je web stranice prilagođena djeci koja pruža informacije o pitanjima vezanim za život djece na globalnoj razini i interaktivne igre za promicanje dječjih prava.⁶ UNICEF-ov **Istraživački centar Innocenti** razvija i objavljuje istraživanja o položaju djece na međunarodnoj razini s uvjerenjem da svijest o i razumijevanje dječjih prava poboljšava dječju situaciju posvuda u svijetu.⁷

Vijeće Europe

Za države članice Vijeća Europe ljudska prava su više nego dio njihovog pravnog okvira; ona bi trebala biti sastavni dio odgoja i obrazovanja djece, mladih i odraslih. Preporuka Br. R (85) 7 Odbora ministara o podučavanju i učenju za ljudska prava u školama naglašava da bi svi mladi ljudi trebali učiti o ljudskim pravima, kao dio priprema za život u pluralističkoj demokraciji; ovaj pristup se polako implementira u razne europske zemlje i institucije.⁸

Preporuka Parlamentarne skupštine 1346 (1997.) o odgoju i obrazovanju za ljudska prava predlaže cijeli niz mjera za jačanje obrazovanja za ljudska prava u Europi.

„Skupština dalje preporučuje da Odbor ministara u obzir uzme obrazovanje za ljudska prava kao prioritet za međuvladin rad Vijeća Europe u godinama koje slijede... ”

Vijeće Europe usko surađuje s uredom UN-ovog Visokog povjerenika za ljudska prava (OHCHR), UNESCO-om, Europskom komisijom i drugim međunarodnim organizacijama na području odgoja i obrazovanja za ljudska prava i odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo. Na primjer, Vijeće Europe ima posebnu ulogu u praćenju provedbe Svjetskog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava (2005. – 2007.) na europskoj razini. Ovaj rad uključuje razvoj konkretnog okvira za djelovanje i jačanje partnerstva i suradnje između organizacija koje djeluju na međunarodnoj i lokalnoj razini.

U 2007. Vijeće Europe pokrenulo je projekt za dizajn okvirnog dokumenata obrazovne politike o odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava. Prihvatanje takvog sveobuhvatnog dokumenta će utvrditi obvezu država članica te će njihovi naponi biti mjerljivi. Takav progresivni instrument će biti veliko priznanje neformalnim organizacijama koje djeluju na terenu i održavaju standarde u širem međunarodnom okruženju.

Program odgoja i obrazovanja mladih za ljudska prava

Program odgoja i obrazovanja mladih za ljudska prava pokrenut je 2000. kao jedan od prioriteta u Odjelu za mlade Vijeća Europe. Njegov glavni cilj je bio uvrštavanje odgoja i obrazovanja za ljudska prava u središte rada s mladima. Prve tri godine imao je ključnu ulogu u razvoju obrazovnih alata, mogućnosti za obuku mladih ljudi te gradnji mreže partnera na nacionalnoj i lokalnoj razini. U drugom trogodišnjem razdoblju, Program je naglasio osnaživanje mladih ljudi, posebno ranjivih grupa, te razvijanje strategije za suzbijanje rasizma, diskriminacije i rodnom uvjetovanog nasilja. Od 2000. razvijeno je nekoliko novih obrazovnih alata, provedeni su razni dugoročni te napredni tečajevi, a stotine pilot-projekta su financirani u cijeloj Europi. 'Kompas – priručnik o odgoju i obrazovanju mladih za ljudska prava', važan obrazovni resurs Programa, od objavljivanja 2001. preveden je na dvadesetak jezika. Kaskadnim učinkom Program je dopro do stotina nevladinih organizacija diljem Europe, potpomognutih pilot-projektima Europske zaklade za mlade. Odgoj i obrazovanje za ljudska prava postao je ključan u radu s mladima u Europi te je imalo plodne učinke i na formalno obrazovanje. Od 2006. Program se također usredotočio i na interkulturalni dijalog.

Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo (EDC)

Odgoj i obrazovanje za ljudska prava ključan je segment u odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo, koji djeci, mladima i odraslima prenosi znanja, vještine i stavove koji će im pomoći da odigraju učinkovitu ulogu u svojim zajednicama. Od 1997. Program Vijeća Europe o odgoju i

obrazovanju za demokratsko građanstvo razvio je pojmove, definicije i političke strategije te pokrenuo mreže za produbljenje svoga rada. *Godina građanstva kroz obrazovanje* u 2005. ojačala je odlučnost država članica za uvođenje odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo u svoje obrazovne politike. Program se sada usmjerava osiguravanju svoje održivosti, podržavajući razvojne politike, istraživanja i primjere dobre prakse u obuci nastavnika te demokratsko upravljanje. 'Istraživanje o pravima djece: slijed nastavnih sadržaja za osnovne škole', nova je publikacija Programa koja nudi konkretne ideje o tome kako razraditi dječja prava u učionici.⁹

Izgradnja Europe za djecu i s djecom

Izgradnja Europe za djecu i djecom (2006. – 2008.) program je Vijeća Europe koji ima za cilj pomoći donositeljima odluka i dionicima uspostaviti nacionalne strategije i politike kako bi mogli jamčiti integrirani pristup promicanju prava djece i zaštite djece od raznih oblika nasilja. Pod pokroviteljstvom Programa, Vijeće je revidiralo svoje postojeće zakonske okvire i instrumente te je postavilo nove standarde kako bi se bolje osigurala dječja prava u Europi. Također je pokrenulo komunikacijske kampanje te obrazovane programe i programe obuke kako bi pomoglo zemljama i nevladinim organizacijama u razvijanju učinkovitijih politika za djecu.

Nevladine organizacije

Nevladine organizacije imaju nezamjenjivu ulogu u razvoju svjetske kulture ljudskih prava, posebice na nacionalnoj i lokalnoj razini, kada države, a to je često, ne ispune očekivanja vezana za integraciju odgoja i obrazovanja za ljudska prava u nastavne planove i programe. Kao vrlo predane grupe s posebnim znanjima pridonijele su razvoju zakonodavstva u području ljudska prava te su pažljivi čuvari ostvarene razine ljudskih prava na nacionalnoj razini. Neke globalne organizacije za ljudska prava poput Amnesty International-a sustavno rade na podizanju svijesti o odgoju i obrazovanju za ljudska prava te izrađuju odgojnoobrazovne programe diljem svijeta. Desetljeće naroda za obrazovanje za ljudska prava (PDHRE-International) nudi web stranicu i izrađuje programe odgoja i obrazovanja za ljudska prava koji su relevantni za svakodnevni život ljudi u kontekstu njihove borbe za socijalnu i ekonomsku pravdu i demokraciju.

Neke organizacije, kao što su udruga Suradnici u odgoju i obrazovanju za ljudska prava (Human Rights Education Associates, HREA), Obrazovanje za demokraciju i ljudska prava u Europi (Democracy and Human Rights Education in Europe, DARE) te mnoge druge organizacije mladih koncentriraju se na odgoj i obrazovanje za ljudska prava: oni podržavaju podučavanje za ljudska prava i dodatno usavršavanje aktivista i stručnjaka, izrađuju obrazovne materijale te nastoje poboljšati profil odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava.

Druge organizacije usredotočene su na edukaciju o dječjim pravima. Za neke, poput Spasimo djecu (*Save the Children*) ili Zaklada Zemlja domova (*Fondation Terre des domova, TDH*), dječja prava su ključni dio njihove svjetske misije. Drugi, poput Informacijska mreža za dječja prava, pomažu prikupljanjem i širenjem informacija stotinama nevladinih organizacija usmjerenih zadovoljenu potreba djece. Na lokalnoj i nacionalnoj razini, mnoge nevladine organizacije u Europi i diljem svijeta organiziraju edukativne programe za ljudska prava i provode projekte vezane za djecu i mlade.

Jasno je da postoje mnoge vrste odgoja i obrazovanja za ljudska prava i široki spektar institucija i pojedinaca koji žele promicati učenje o pravima. Međutim, svi ti različiti napori imaju mnogo toga zajedničkog. Svi se temelje na međunarodnom pravnom okviru za ljudska prava i nastoje osnažiti ljude da ostvare svoja ljudska prava u svakodnevnom životu na konkretan i praktičan način. Oni također dijele vrijednosti i načela ljudskih prava, koji su sažeti u uvodu Opće deklaracije o ljudskim pravima (UDHR): „urođenog dostojanstva i ... jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske obitelji.“

Korisni izvori

- ABC: Teaching Human Rights Education: Office of the High Commissioner for Human Rights, 2004: www.unhchr.ch/html/menu6/2/abc.htm#!.
- Claude, Richard, The Bells of Freedom: erc.hrea.org/Library/Bells_of_Freedom/index.html
- Compendium of good practises in human rights education in the school system, including citizenship education and education for mutual respect and understanding: www.hrea.org/compendium
- First Steps: A Manual for Starting Human Rights Education: Amnesty International, 1996: http://erc.hrea.org/Library/First_Steps/index.html
- Flowers, Nancy, The Human Rights Education Handbook: University of Minnesota Human Rights Center, 2000: www1.umn.edu/humanrts/edumat/hreduseries/hrhandbook/toc.html
- Gollob, Rolf and Kraft, Peter, Exploring Children's Rights: lesson sequences for primary schools: Strasbourg, Education for Democratic Citizenship, 2006: www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Pdf/Documents/2006_17_ExploringChildrensRights_En.pdf
- Play it Right! Human Rights Toolkit for Summer Camps in the City of Montreal: Equitas, International Centre for Human Rights Education, 2006: www.equitas.org
- Katalog crteža koji služi kao podloga za raspravu od dječjim pravima: www.vormen.org/downloads/ChildrensRightsTextIllustr.pps
- Vienna Declaration and Programme of Action: World Conference on Human Rights, United Nations, Vienna, 1993: [www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.CONF.157.23.En?OpenDocument](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.CONF.157.23.En?OpenDocument)

Korisne web-stranice

- Amnesty International: www.amnesty.org
- Building a Europe with and for Children: www.coe.int/children
- Children's Rights Information Network: www.crin.org
- Council of Europe: www.coe.int
- Democracy and Human Rights Education in Europe: www.dare-network.org
- European Children's Network (EURONET): www.europeanchildrensnetwork.org
- Fondation Terre des hommes: www.tdh.ch
- Human Rights Watch: www.hrw.org
- Human Rights Education Associates: www.hrea.org
- Human Rights Education Youth Programme: www.coe.int/compass
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: www.ohchr.org
- The People's Decade for Human Rights Education/ International Movement for Human Rights Learning: www.pdhre.org/index.html
- United Nations CyberSchoolbus: www0.un.org/cyberschoolbus
- UNESCO: www.unesco.org
- UNICEF: www.unicef.org
- UNICEF Innocenti Research Centre: www.unicef-irc.org

- UNICEF Voices of Youth: www.unicef.org/voy
 - World Programme for Human Rights Education (2005-ongoing): www.ohchr.org/english/issues/education/training/programme.htm
-

Bilješke

¹United Nations World Conference on Human Rights 1993., Vienna Declaration and Programme of Action, paragraf 33. poglavlja 1.

²Pogledajte www.ohchr.org/english/issues/education/training/programme.htm

³Pogledajte <http://www.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda/education-for-sustainable-development>

⁴The Dakar Framework for Action – Education for All: meeting with our commitments, World Education Forum, Dakar, Senegal, 26. -28. travnja 2000.; http://www.unesco.org/education/efa/ed_for_all/framework.shtml

⁵Pogledajte <http://www.unicef.org/specialsession/documentation/documents/A-S27-19-Rev1E-annex.pdf>

⁶Pogledajte www.unicef.org/voy

⁷Pogledajte www.unicef-irc.org

⁸Preporuka br. R (85) 7 Vijeća ministara: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Command=com.instranet.CmdBlobGet&DocId=686452&SecMode=1&Admin=0&Usage=4&InstranetImage=45239>

⁹Gollob, Rolf and Kraft, Peter, Exploring Children's Rights: lesson sequences for primary schools: Strasbourg, Education for Democratic Citizenship, 2006.

III. KAKO KORISTITI KOMPASITO?

„Nijedno dijete ne može naučiti o ljudskim pravima u okolišu koji i sam ne poštuje i ne potiče kulturu ljudskih prava. Najvažniji doprinos koji voditelj može dati kako bi dijete što bolje shvatilo ljudska prava je stvoriti takvo okruženje.“

Kako započeti rad s KOMPASITOM?

Namjera ovog poglavlja je pružiti voditelju grupe praktične informacije o korištenju KOMPASITA. Međutim, nemojte dopustiti da vas brojni „kako“ i „trebalo bi“ obeshrabre. Nitko ne poznaje vaše okruženje i djecu bolje od vas. Prikupite podatke i savjete koji vam mogu biti od pomoći i započnite s provedbom aktivnosti. Ukoliko budete imali pitanja, neke od odgovora moći ćete pronaći ovdje. Ako stvorite okruženje koji se zalaže i poštuje ljudska prava djeteta, već učite dijete o ljudskim pravima!

Za razliku od priprema za sat koje se koriste u školskom kurikulumu, KOMPASITO je osmišljen na način da je prilagodljiv za upotrebu u različitim okruženjima u kojima djeca mogu učiti o ljudskim pravima, od ljetnih kampova i izvanškolskih programa do udruga mladih i ekskurzija, kao i u školskim učionicama. Iako je za mnoge aktivnosti KOMPASITA potrebna prethodna priprema, one se mogu izvoditi bilo gdje i bilo kada. Pronalaženje trenutka kada su djeca najotvorenija prema učenju o ljudskim pravima - to bi mogao biti trenutak kada se dogodi sukob unutar grupe, ali isto tako i trenutak u kojem se grupa osjeća pobjedonosno – dio je vještine vođenja – vaše vještine!

Ovo poglavlje donosi sljedeće teme:

- Cilj KOMPASITA
- Iskustveno učenje
- Vođenje grupe
- Razmišljanje i stilovi učenja
- Razvojne razine djeteta
- Što se sve nalazi u KOMPASITOVIM aktivnostima?
- Konvencija o pravima djeteta kao temelj KOMPASITU
- Odabir aktivnosti
- Prilagođavanje aktivnosti
- Savjeti za unapređenje sudjelovanja
- Savjeti za vođenje grupe
- Vježbanje odgoja i obrazovanja za ljudska prava

Daljnje rasprave o odgoju i obrazovanju za ljudska prava možete pronaći u II. POGLAVLJU, 1. DIJELU, str. 25.

Cilj KOMPASITA

KOMPASITO nastoji razviti u djece znanja, vještine, vrijednosti i stavove koji su im potrebni za sudjelovanje u društvu te kako bi poznavala i štitila svoja prava i prava drugih. Na ovaj način djeca mogu aktivno doprinosti izgradnji kulture ljudskih prava.

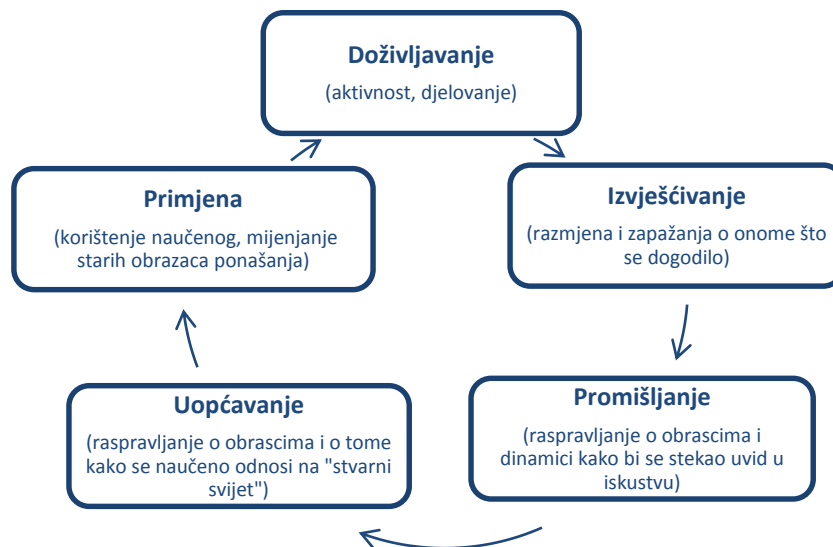
Kako bi ispunile ovaj cilj, aktivnosti za učenje KOMPASITA osmišljene su da:

- polaze od onoga što djeca već znaju za temelj istraživanja novih ideja i pogleda
- potiču djecu na aktivno sudjelovanje u raspravama i da što više uče jedni od drugih
- inspiriraju i omogućuju djeci da usmjere naučeno u jednostavne, ali svrhovite i prikladne djelatnosti koje podupiru pravdu, jednakost i ljudska prava
- odražavaju temeljne vrijednosti **Konvencije o pravima djeteta** (CRC) i šire kulturu ljudskih prava među djecom

Stavovi i vrijednosti vezane uz komunikaciju, kritičko mišljenje, zastupanje, odgovornost, snošljivost i poštivanje drugih ne mogu se naučiti, moraju se spoznati kroz iskustvo. Zbog toga, aktivnosti u KOMPASITU promoviraju suradnju, sudjelovanje i aktivno učenje. Njihov je cilj holistička uključenost djetetove glave, srca i ruku. Samo će dijete koje razumije da ljudska prava proistječu iz osnovnih ljudskih potreba, i suosjeća s drugim ljudskim bićima, preuzeti osobnu odgovornost kako bi zaštitilo ljudska prava drugih.

Iskustveno učenje

Kako stvoriti takvo razumijevanje i empatiju kod djeteta? Odgoj i obrazovanje za ljudska prava je učenje za promjene, i osobne i društvene. Kako bi se postigla takva promjena, aktivnosti KOMPASITA se temelje na ciklusu učenja od pet faza:

Iako sve nabrojane faze možda nisu očigledne ili se ne odvijaju prema navedenom poretku, uvijek su prisutne u svakoj aktivnosti KOMPASITA.

Metodologija iskustvenog učenja omogućava djeci razvitak i promjenu znanja, vještina, stavova i vrijednosti u sigurnom, ali istovremeno izazovnom i zabavnom, okruženju. Zbog toga što dječje iskustvo čini važnim i ohrabruje djecu da preuzmu odgovornost za svoje učenje, iskustveno učenje potiče sudjelovanje, samopouzdanje i samodostatnost. Svaka faza ciklusa poštiva proživljeno

iskustvo djeteta zahtijevajući od njega da uobliči, promatra, promišlja, ispituje i stvara vlastite zaključke.

Doživljavanje

Cilj prve, iskustvene faze nije stvoriti „prave odgovore“, nego potaknuti mišljenja, teorije i osjećaje kod svakog djeteta. U većini slučajeva ovi odgovori proistječu iz djetetovih prethodnih iskustava prije nego iz naučenog u školi. Na primjer, u aktivnosti „JEDNOM DAVNO...“, str. 122., djeca shvaćaju pojam rodni stereotipa kada čuju poznatu priču sa zamijenjenim rodni ulogama glavnih likova. U „SVJETSKOM LJETNOM KAMPU“, str. 197., djeca se suočavaju s vlastitim neosvijještenim predrasudama u postupku biranja suigrača za svoj tim.

Izješćivanje

Druga faza potiče djecu da uobliče svoje osjećaje i dojmove. Na primjer, u dijelu za „završnu raspravu i vrednovanje“ kojeg sadrži svaka KOMPASITOVA aktivnost, djeca odgovaraju na pitanja poput: „Kakva ti se čini ova aktivnost?“, „Kako si se osjećao tijekom ovog iskustva?“ ili „Što se dogodilo tijekom igre?“. Ovakva pitanja otvorenog karaktera pozivaju na široki raspon osobnih mišljenja u neosuđujućoj okolini.

Važnost faze propitivanja ne može se dovoljno naglasiti. Bez dovoljno vremena da se povede rasprava o dječjim odgovorima i da se oni jasno povežu s ljudskim pravima, aktivnost je u najboljem slučaju samo igra, vrijeme zabave koje će se brzo zaboraviti. U najgorem slučaju, mogu se učvrstiti negativni stavovi i stereotipi, obmanuti ili zbuniti djecu, ili čak izazvati bolne osjećaje s kojima se onda nema vremena pozabaviti. Ako nemate vrijeme za detaljnu analizu, nemojte započinjati aktivnost.

Promišljanje

Treća faza vodi djecu dalje - od iskustva prema njegovim konceptualnim posljedicama. U aktivnosti „KEKSOMLAT“, str. 95., djeca otkrivaju vrijednosti zajedničkog rada, ali rasprava koja potom slijedi traži od njih da artikuliraju ovo otkriće. Postavljanje pitanja poput „Jeste li doživjeli nešto slično u životu?“ ili „Znate li nekoga sličnog?“ pomaže djeci u prepoznavanju povezanosti.

Uopćavanje

Četvrta faza povezuje iskustvo stečeno u aktivnosti sa stvarnim svijetom te posebno s načinom na koji se ljudska prava ostvaruju u svakodnevnom životu. Na primjer, nakon simulacijske aktivnosti kao što je „VEZANIH OČIJU“, str. 67., ili „TIHOG GOVORNIKA“, str. 157., djeca raspravljaju kako tjelesni nedostaci mogu ograničiti djetetovo uživanje ljudskih prava. Treća i četvrta faza su osobito učinkovite u poticanju samostalnog razmišljanja i stvaranja okoline u kojoj djeca uče jedna od drugih. Učenje je izrazito individualizirano; svako dijete neće izvući iste zaključke iz sudjelovanja u istim aktivnostima i raspravama. Njihove različite zaključke treba podjednako uvažavati.

Primjena

U petoj fazi djeca istražuju što ona mogu učiniti u području ljudskih prava. Preuzimanje inicijative nije samo logični ishod procesa učenja, nego i značajno sredstvo utvrđivanja novih znanja, vještina i stavova koja tvore temelj za sljedeću etapu ciklusa. Ono je, usto, i ključni element razvoja aktivnog građanstva u demokraciji: pojedinci *mogu* napraviti razliku, čak i kao djeca. Na primjer, u aktivnosti „USTAV MOJE GRUPE“, str. 56., grupa razvija vlastiti sustav prava i obveza kojim se trebaju služiti u rješavanju sukoba ili ih demokratski prilagoditi u slučaju potrebe, a u aktivnosti „SVAKI GLAS VRIJEDI“ str. 103., od djece se zahtijeva da pronađu demokratske metode u donošenju zajedničkih odluka.

Iako je namjera aktivnosti KOMPASITA da zaokupe djecu i budu zabavne, one su također svrhovite jer pružaju djeci mogućnost primjene naučenog u vlastita društvena okruženja. Većina aktivnosti sadrži „Ideje za djelovanje“. To djelovanje može biti individualno i ostvareno samo u privatnom životu djeteta, poput drugačijeg odnosa prema braći i sestrama. Ali isto tako, može biti i zajedničko te rezultirati donošenjem novih razrednih pravila o rješavanju sukoba na igralištu. Internet također nudi nove i jednostavne načine na koje djeca mogu preuzeti inicijativu u području ljudskih prava na globalnoj razini. Na primjer, mogu provjeriti stranice nevladinih organizacija za zaštitu ljudskih prava i zaštitu okoliša kako bi se inspirirali za pokretanje vlastitih akcija.

Koje god razine ili oblika akcija bude bila, ona mora proizlaziti iz dobrovoljne i samousmjerene želje djeteta. Voditelj može ohrabriti djecu i pomoći im u pronalasku odgovarajuće akcije za ispunjenje svog cilja. Međutim, motivacija da preuzmu inicijativu mora dolaziti od djece same. Inače, djeca ne uče o tome kako postati aktivni građani, nego kako slijediti upute osobe s autoritetom.

Čak i u maloj grupi mogu postojati velike razlike u spremnosti i volji djece da preuzmu inicijativu. Također, svi koji žele poduzeti nešto, ne žele nužno poduzeti iste korake. Voditelj grupe ima ulogu pomoći djeci pronaći različite načine djelovanja u skladu s njihovim različitim sposobnostima i interesima.

Isto tako voditelj igra presudnu ulogu u poticanju djece da misle polazeći od vlastitog iskustvo i povezuju svoje brige s ljudskim pravima. Na primjer, djeca mogu samostalno zaključiti da bi njihova škola trebala biti toplija prema pridošlicama, ali će im trebati pomoć voditelja da svoje djelovanje povežu s načelom nediskriminacije unutar ljudskih prava.

Vođenje grupe

KOMPASITO koristi riječ *voditelj* za osobe koje pripremaju, predstavljaju i koordiniraju aktivnosti te stvaraju okruženje unutar kojeg djeca mogu učiti, doživljavati i eksperimentirati s ljudskim pravima. Voditelj postavlja pozornicu, postavljaajući okvir u kojem se cijene ljudska prava, u kojem su djeca glavni glumci. Međutim, ne postoji savršena okolina za odgoj i obrazovanje za ljudska prava. Čak i situacije u kojima djeca krše prava jedna drugima može postati poučno iskustvo. Uspjeh bilo koje aktivnosti ovisi prvenstveno o taktu, vještini i iskustvu voditelja grupe.

Mnogi ljudi koji rade s djecom nisu upoznati s vođenjem grupe i smatraju ga teškim ili čak i neugodnim. Olako shvaćaju svoju tradicionalnu ulogu „vođe“ ili „učitelja“. Većina djece je također uvjetovana da ovisi o odrasloj osobi u dobivanju novih informacija; međutim, djeca su spremnija prihvatiti odgovornost za svoje učenje nego što su se odrasli spremni odreći svoje uloge autoriteta i stručnjaka. Vođenje grupe nije teško i većina voditelja „uči čineći“, pod uvjetom da razumiju i prihvaćaju pomak prema učenju koje postavlja dijete u središte i iskustvenom pristupu u učenju.

Umijeće vođenja grupe zahtijeva ne samo promjenu fokusa, nego i visoki stupanj samosvijesti. Budući da su djeca toliko snažno pod utjecajem ponašanja odraslih u svom životu, voditelji grupe moraju pažljivo oblikovati vrijednosti ljudskih prava koje žele prenijeti. Aktivnost koja se bavi rodnim stereotipima, na primjer, bit će beskorisna ako voditelj povremeno pokazuje privrženost određenom rodu. Zato voditelji moraju prepoznati, priznati i svjesno se pozabaviti vlastitim predrasudama i odstupanjima, pogotovo ako su usmjerena protiv djece u grupi.

PITANJE: Svaki čovjek ima predrasude! Koje su tvoje? Mogu li tvoje predrasude utjecati na djecu s kojom radiš? Kako se možeš osloboditi od ovih predrasuda?

Razmišljanje i stilovi učenja

Kako bi pobudili talente i interese mnoge djece, voditelji moraju dobro poznavati različite načine na koje ljudi misle i uče, uključujući i same sebe. Svi mi koristimo spoj različitih stilova razmišljanja i učenja, a svaka osoba ima stil koji preferira ili koji dominira nad ostalima.

Koji je vaš stil razmišljanja?

- **Vizualni tip** učenika običava sebi predstaviti svijet u slikama. Često koriste fraze poput: „Vidim što misliš“.
- **Auditivni tip** učenika najviše pamti ono što čuje i koristi fraze poput: „To zvuči kao dobra ideja“.
- **Kinestetični tip** učenika obično pamti događaje kroz osjećaje, i fizičke i emocionalne. Koriste rečenice poput: „Obožavam to. Učinimo to!“.

Koji je vaš omiljeni ili dominantni stil učenja?

- **Aktivisti** najbolje uče iz novih iskustava, problema i prilika koje stječu iskustvom. Vole igre, timski rad, zadatke i vježbe igranja uloga. Protive se pasivnom učenju, samostalnim aktivnostima poput čitanja ili samostalnih istraživanja i zadacima koji posebnu pažnju posvećuju detaljima.
- **Mislioni** najbolje uče kada imaju priliku razmisliti o aktivnosti. Uživaju u istraživanju i analiziranju onoga što se dogodilo i što su naučili. Osjećaju se neugodno kada su stavljeni u središte pozornosti, ne vole donositi zaključke na temelju nepotpunih podataka, raditi nesavjesno ili raditi površan posao.
- **Teoretičari** najbolje uče kada je ono o čemu uče dio većeg sustava, modela, koncepta ili teorije. Vole strukturirane situacije s jasnim ciljem i rad sa zanimljivim idejama i konceptima. Često osjećaju nelagodu u situacijama koje naglašavaju osjećaje.
- **Pragmatičari** najbolje uče iz aktivnosti s očitom vezom između teorije i stvarnog problema i gdje su u mogućnosti upotrijebiti ono što su naučili. Protive se učenju o nečemu što im se ne čini realno, učenju nečega što se temelji „na teoriji i općim pravilima“.

PITANJE: *Pokušajte se sjetiti svog omiljenog učitelja, trenera ili voditelja grupe. Na koji način je ta osoba komunicirala s vama da vam je to pomoglo u učenju?*

Postoje li sličnosti između komunikacijskog stila te osobe i vašeg vlastitog stila razmišljanja i učenja?

Većina ljudi po prirodi poučava i radi s grupama na način koji odgovara njihovom stilu razmišljanja i učenja. Je li ova tvrdnja istinita i u vašem slučaju?

- *S kojim tipom učenika biste vi bili najučinkovitiji?*
- *Koji bi tip učenika imao najviše poteškoća u vašem podučavanju?*
- *Kako možete prilagoditi svoj komunikacijski stil da biste doprijeli do još više učenika?*

U svakidašnjem životu svi koristimo kombinaciju načina razmišljanja i učenja. I svaka dječja grupa dolazi voditelju s različitim stilovima i potrebama učenja. Imajte ovo na umu kada birate aktivnosti iz KOMPASITA, kako bi prilagodili tipove aktivnosti različitim potrebama i stilovima učenja djece s kojom radite.

Razlike u razmišljanju i učenju bit će vidljive i u načinu na koji aktivnosti teku te u dječjem izvješćivanju i vrednovanju tih aktivnosti. Primijetiti ćete da ista aktivnost izaziva različite razine sudjelovanja i različite rezultate kod različite djece. Neka će djeca prije odgovoriti na pitanja prilikom izvješćivanja nego na neka druga pitanja. Isto tako zapamtite da su stilovi razmišljanja i učenja samo jedan od uzroka postojanja ovih razlika. Zbog cijelog niza faktora izvan vaše kontrole,

ista djeca mogu reagirati potpuno drugačije na istu aktivnost neki drugi dan! Kako se sve bolje budete upoznavali s aktivnostima KOMPASITA, bolje ćete i razumjeti uzroke ovih varijacija.

Razine djetetova razvoja

Aktivnosti u KOMPASITU namijenjene su djeci između šest i trinaest godina, iako se mnoge mogu lako prilagoditi mlađoj i starijoj djeci, kao i odraslima. Djetinjstvo je idealno vrijeme za početak odgoja i obrazovanja za ljudska prava, jer iako mlađa djeca već imaju snažno razvijene vrijednosti i stavove, još su uvijek spremna prihvatiti nove vidike i iskustva. Za razvijanje vrijednosti poput poštivanja drugih i tolerancije različitosti ili vještina poput empatije i kritičkog razmišljanja potrebne su godine. Nikada nije prerano započeti!

Istovremeno, djeca su još uvijek vrlo ovisna o vodstvu i potpori odraslih, posebno svojih obitelji, staratelja i učitelja, kao i svojih vršnjaka. Neke vrijednosti i stavovi o ljudskim pravima koje KOMPASITO zagovara mogu se sukobiti s onima koje djeca susreću u svom životu. Objašnjavanje ciljeva i metoda KOMPASITA roditeljima, učiteljima ili voditeljima zajednice može u konačnici spriječiti potencijalne sukobe. Voditelji grupa moraju biti svjesni takvih mogućih sukoba unutar samog djeteta, unutar njegovog doma, škole, ili zajednice. U svakom slučaju, dijete na bilo kojoj razvojnoj razini ne smije doći u središte ovakvog sukoba.

Iako je svako dijete jedinstveno, popis koji slijedi ukratko opisuje glavne karakteristike dobnih grupa. Vješti voditelj treba razumjeti razvojni stadij grupe i odabrati i/ili prilagoditi aktivnosti fizičkom, kognitivnom, emocionalnom i socijalnom razvoju njezinih članova.

6 do 7 godina starosti

Fizički razvoj

- uživaju u aktivnostima na otvorenom, s kratkim i energičnim dijelovima
- preferiraju jednostavne manualne zadatke, posebno u kombinaciji s razvijanjem određene tjelesne vještine

Kognitivni i emotivni razvoj

- vole pričati, ali kratko održavaju pažnju i teško se usredotočuju na slušanje drugih
- jako su znatiželjni
- najbolje uče kroz fizičko iskustvo
- imaju teškoća u odlučivanju
- mogu pisati i čitati, ali su ove vještine tek u začetku
- imaju razvijenu maštu i lako se užive u igranje uloga i fantazije
- vole priče o prijateljstvu i superherojima
- uživaju u likovima iz crtića

Socijalni razvoj

- jako su natjecateljski raspoloženi
- ponekad teže ostvaruju suradnju

8 do 10 godina starosti

Fizički razvoj

- čini se kao da imaju neiscrpnu fizičku energiju

Kognitivni i emocionalni razvoj

- vole učiti nove stvari, no ne nužno i temeljito
- postaju svjesniji različitosti i nejednakosti među drugima
- uživaju u rješavanju problema
- uživaju u igrama koje traže davanje točnih odgovora
- lako postaju frustrirani ako njihov rad ne zadovolji njihova očekivanja

Socijalni razvoj

- imaju više samostalnosti, ali im je i dalje potrebna potpora
- vole pričati i raspravljati sa svojim vršnjacima
- mogu biti jako kritični prema sebi i drugima
- bolje ostvaruju suradnju
- vole pripadati grupi
- počinju idealizirati stvarne heroje, televizijske zvijezde i sportaše umjesto likova iz crtića.

11 do 13 godina starosti

Fizički razvoj

- pojačano fizički sazrijevaju, iako ove promjene ovise od djeteta do djeteta te mogu postati izvor stidljivosti i neugodnih osjećaja

Kognitivni i emocionalni razvoj

- razvija im se sposobnost apstraktnoga mišljenja
- uživaju u svađanju i raspravljanju
- neke igre im postaju dosadne i predvidljive; više vole složene aktivnosti koje uključuju stvaranje jedinstvenih strategija i ishoda
- teže perfekcionizmu u onom što rade
- počinju shvaćati da se priča ili događaj mogu sagledati iz više kutova
- pokazuju povećani interes za društvena i aktualna zbivanja

Socijalni razvoj

- raste im interes za širu društvenu i fizičku okolinu
- uživaju u testiranju svojih granica i granica ostalih
- istovremeno kombiniraju ozbiljnost i zaigranost
- brinu se kako ih drugi doživljavaju
- vole učiti od uzora
- počinju razvijati složenije igre u grupama i timovima
- vole surađivati kako bi postigli zajednički cilj
- pod snažnim su utjecajem stavova i ponašanja svojih vršnjaka.

Što se sve nalazi u KOMPASITOVIM aktivnostima?

Aktivnosti u KOMPASITU su osmišljene kako bi promovirale iskustveno učenje o ljudskim pravima za cijeli niz uvjeta, stilova učenja i razvojnih faza. Aktivnosti KOMPASITA započinju apstraktnom, imaginarnom situacijom koja zaokuplja djecu kao grupu, a završna rasprava i vrednovanje se odvija na osobnoj razini. Mnogi stručnjaci smatraju da su završna rasprava i vrednovanje najvažniji dijelovi svake aktivnosti. Bez ovih dijelova, aktivnost KOMPASITA samo je još jedna aktivnost. Puno važnije od nepropuštanja prilike da se nauči nešto o ljudskim pravima, je ne propustiti završnu raspravu, jer taj propust može nanijeti stvarnu štetu potvrđujući stereotipe i trivijalizirajući osjećaje koje aktivnost može pobuditi kod djeteta.

Budući da neformalno obrazovanje ove vrste može pobuditi snažne osjećaje, određene teme unutar ljudskih prava mogu doći neugodno blizu stvarnim situacijama iz života djeteta. Voditelji grupe trebaju ovo imati na umu kada izabiru ili prilagođavaju određenu aktivnost svojoj grupi.

Svaka aktivnost u KOMPASITU je predstavljena u obliku koji omogućuje voditeljima izabrati i voditi aktivnosti tako da najbolje odgovara potrebama grupe.

Sadržava primjere pitanja za rasprave, savjete za vođenje grupe i prilagođavanje aktivnosti, te prijedloge za daljnje aktivnosti koje se bave istim temama ljudskih prava.

Naziv aktivnosti opisni podnaslov	
Teme	Teme ljudskih prava kojima se bavi aktivnost (vidi POGLAVLJE V., str. 205., za raspravu o ovim temama). Za većinu aktivnosti se preporučuju tri teme, dopuštajući voditeljima grupa da naglase pitanja najbliža brigama i interesima djece. Teme sugeriraju međuovisnost i korelaciju unutar različitih područja ljudskih prava.
Razina složenosti	Rang 1, 2 ili 3 se temelji na elementima kao što su potreban stupanj djetetovog znanja i kompetencija, ciljevi učenja, sofisticiranost teme rasprave, složenost pravila, vremenski okvir, potencijalni rizici i dinamika grupe. Više razine složenosti znače i teže postizanje ciljeva učenja. Međutim, mnoge aktivnosti se mogu prilagoditi kako bi se promijenila razina složenosti. Složenije aktivnosti su bogatije u dinamici, pitanjima kojima se bave, pa tako i rezultatima.
Dob	Odgovarajuća dobna grupa za ovu aktivnost
Vrijeme trajanja	Procjena prosječnog trajanja provedbe aktivnosti i završne rasprave. Stvarno vrijeme može ovisiti o brojnim okolnostima poput veličine i zrelosti grupe.
Veličina grupe	Optimalni broj djece za provedbu aktivnosti
Tip aktivnosti	Oblici rada potrebni za aktivnost (npr. igranje uloga, crtanje, rasprava, igre koje koriste igrače ploče, tipa <i>Čovječe, ne ljuti se!</i>)
Kratki pregled	Kratki sažetak aktivnosti
Ciljevi	Zacrtni ciljevi u pogledu znanja, vještina, stavova i ponašanja o/za ljudska prava
Priprema	Popis priprema koje je potrebno učiniti prije izvođenja aktivnosti
Oprema	Popis stvari potrebnih za izvođenje aktivnosti

Upute	Lista „korak po korak“ uputa za organizaciju i provedbu aktivnosti
Završna rasprava i vrednovanje	Teme za raspravu koje mogu poslužiti tijekom davanja osvrta o aktivnosti, oblikovanje i uopćavanje njezinih glavnih ideja te povezivanje s ljudskim pravima. Završna rasprava i vrednovanje je najvažniji dio svake aktivnosti i nikada se ne smije preskočiti!
Prijedlozi za nastavak rada	Daljnja djelovanja grupe ili druge aktivnosti u KOMPASITU kojima se može nadopuniti ova aktivnost
Ideje za djelovanje	Prijedlozi za načine kojima se može odgovoriti na probleme koje postavlja aktivnost
Smjernice za voditelje	Prijedlozi za poboljšavanje i/ili prilagođavanje aktivnosti ili za izbjegavanje mogućih problema
Dodatne informacije	Dodatne informacije korisne za aktivnost
Radni listići	Materijali koji su potrebni za aktivnost (kartice s ulogama, crteži, karte)

Konvencija o pravima djeteta kao temelj KOMPASITU

Svaka se aktivnost u KOMPASITU eksplicitno ili implicitno veže na Konvenciju o pravima djeteta. Neke aktivnosti uvode djecu u dokument (npr. „ZEČJA PRAVA“, str. 138., „PLOVIDBA U NOVU ZEMLJU“, str. 149.). Druge se nadograđuju na uvod upoznavajući djecu s njihovim pravima (npr. „KALENDAR LJUDSKIH PRAVA“, str. 64., „LJUDSKA PRAVA U VIJESTIMA“, str. 110., „MAPIRANJE PRAVA“, str. 135.). Neke naprednije aktivnosti traže od djece da odluče što je ili nije ljudsko pravo ili da imenuju određena ljudska prava (npr. „IGRE NA PLOČI“, str. 70.).

Budući da je Konvencija o pravima djeteta od iznimne važnosti KOMPASITU, voditelji grupa je moraju dobro poznavati i znati objasniti djeci. KOMPASITO je pripremio verziju Konvencije o pravima djeteta prilagođenu djeci (DODATAK 4, str. 288.) Kako je ovaj dokument potreban u mnogim aktivnostima, možda biste trebali napraviti plastificirane primjerke za učestalo korištenje. Mogli biste napraviti i poster koji bi se postavio u prostoriji u kojoj se provode aktivnosti kako bi vam se cijelo vrijeme nalazio nadohvat ruke.

Konvencija o pravima djeteta sadrži prilično složene pojmove koje ćete gotovo sigurno morati pobliže objasniti djeci:

Dostojanstvo: Jednakost i prirodno dostojanstvo svakog ljudskog bića je temeljni koncept ljudskih prava. Djeci će možda biti potrebna pomoć u jasnom definiranju ovog pojma.

Diskriminacija: Sloboda od diskriminacije je još jedno od temeljnih načela ljudskih prava koje je uključeno u sve važne dokumente o ljudskim pravima. Članak 2. Konvencije o pravima djeteta izričito zabranjuje diskriminaciju u nekoliko posebnih područja, koja djeca možda u potpunosti ne razumiju:

- rasa
- etničko ili socijalno porijeklo, vlasništvo („socijalni ili ekonomski status“)
- rođenje, što podrazumijeva djecu rođenu u ili izvan bračne zajednice.

Razvojne sposobnosti („razvoj zrelosti“): Ova sintagma u Članku 5. se odnosi na rastuću sposobnost djeteta da koristi svoja prava kako postaje starije i sposobnije za pokazivanje odgovornosti i samostalne procjene.

Izbjeglice („došli ste u novu zemlju jer vaša domovina nije više sigurna“): Članak 22. se odnosi na izbjeglice. Većina djece (i mnogi odrasli) ne shvaćaju razliku između imigranta, koji je došao započeti novi život u novoj zemlji, i izbjeglice, koji je napustio domovinu zbog utemeljenoga

straha od opasnosti ili progona. Za razliku od imigranata, većina se izbjeglica želi vratiti kući kada mine opasnost te imaju pravo na potporu vlade zemlje u kojoj su zatražili utočište. Možda ćete trebati objasniti da se ljudi koji su prisiljeni napustiti svoje domove, ali pritom i ostaju u njihovoj zemlji ne smatraju izbjeglicama, već „prognanima“.

Sljedeći izrazi koji su korišteni u dječjoj verziji Konvencije o pravima djeteta će možda zahtijevati objašnjenje, i njihovog značenja i onoga što predstavljaju u sklopu ljudskih prava. Neki izrazi mogu imati više značenja, koja ne moraju sva biti poznata djeci (npr., izraz „nasilje“ može označavati fizičko i psihološko, stvarno nasilje i prijetnju nasiljem; „nedostatak“ može biti fizički, mentalni ili psihosocijalni). Druge izraze mogu samo djelomično poznavati te će im trebati jasni primjeri (npr. „izrabljivanje“, „kultura“, „zlostavljanje“, „zanemarivanje“). Pitajte djecu da vam daju primjere za ove pojmove iz vlastitog iskustva:

▪ zlostavljanje/ maltretiranje/zanemarivanje	▪ identitet
▪ „općeprihvaćen svuda kao osoba u skladu sa zakonom“	▪ maloljetničko pravosuđe
▪ udruženje/organizacija	▪ slobodno vrijeme
▪ kulture/tradicije	▪ gubitak sloboda
▪ „razvijati se fizički, mentalno, duhovno, moralno i socijalno“	▪ mediji
▪ nedostatak	▪ nacionalnost
▪ „koristiti svoje pravo“	▪ zdrava prehrana
▪ izrabljivanje	▪ pornografija
▪ vlada	▪ privatnost
▪ „Je li vaše rođenje registrirano?“	▪ prostitucija
▪ „Možete li procijeniti svoju situaciju“	▪ rehabilitacija
▪ stručno medicinsko osoblje	▪ socijalna sigurnost
▪ „čast i ugled“	▪ sindikalno udruženje, udruženje
	▪ nasilje
	▪ rat
	▪ ratna zona

Kada uvodite djecu u Konvenciju o pravima djeteta, ne trebate im odmah dati detaljne informacije. S vremenom, kako se budu upoznavali s ljudskim pravima, tražite prilike da usavršavate njihovo razumijevanje ili ispravite pogrešno shvaćene pojmove kada to uočite. Pažljivo uočavajte ovakve „trenutke za poučavanje“.

Odabir aktivnosti

Voditelj grupe mora razmotriti niz čimbenika pri odabiru aktivnosti KOMPASITA. Najvažniji čimbenici su;

- Vaša djeca:** Prije nego što izaberu aktivnost, voditelji moraju dobro poznavati djecu uključenu u aktivnost.
 - Koji je njihov stupanj razvoja, njihovi interesi, brige i stilovi učenja?
 - Postoje li sukobi ili problemi unutar grupe?
 - Suočavaju li se ova djeca s određenim teškoćama ili problemima u svojoj zajednici?
 - Koliko djeca već znaju o ljudskim pravima? Neke aktivnosti, na primjer, podrazumijevaju prethodno poznavanje Konvencije o pravima djeteta.

Međutim, nemojte misliti da ne smijete koristiti KOMPASITO dok ne saznate odgovore na sva ova pitanja. Često je provedba aktivnosti najučinkovitiji način da naučite nešto o svojoj grupi!

- Vaš cilj učenja:** Neke aktivnosti možete provesti kako biste povećali svijest djece o ljudskim pravima ili čak samo za zabavu, ali većinu morate i trebati usmjeriti prema temama koje su bliske djeci ili predstavljaju problem u grupi, zajednici ili svijetu. Aktivnosti KOMPASITA usredotočuju se na ove teme ljudskih prava:

- Građanstvo
- Demokracija

- c) Diskriminacija
- d) Obrazovanje i slobodno vrijeme
- e) Okoliš
- f) Obitelj i alternativna skrb
- g) Rodna ravnopravnost
- h) Zdravlje i socijalna skrb
- i) Mediji i internet
- j) Sudjelovanje
- k) Mir
- l) Siromaštvo i socijalna isključenost
- m) Nasilje

Za cjelovitu raspravu o temama ljudskih prava predstavljenim u KOMPASITU, poglavlje V., str. 205.

3. Slijed učenja: Trajna znanja, vještine, vrijednosti i stavovi ne postižu se kroz provedbu jedne aktivnosti. Izaberite aktivnosti koje tvore niz, utemeljen bilo na određenoj temi ljudskih prava ili razvoju određenih kompetencija. Ovaj se niz može protegnuti kroz razdoblje od mjesec dana, školskog polugodišta ili čak cijele godine. Mogli biste povezati aktivnosti s temama školskog kurikulumu ili trenutnim problemima u grupi ili zajednici.

U svakom slučaju, pokušajte ravnomjerno rasporediti tipove aktivnosti i učiniti potrebe djece prioritetom. Metodološka raznolikost ne samo da čini aktivnosti zabavnijima, nego i omogućava djeci da uče putem osjetila, osjećaja i uma. Zbog ovog KOMPASITO nudi veliki izbor tehnika i metodologija (npr. rasprave, debate, pričanje priča, simulacije, drame, društvene igre, likovne djelatnosti, aktivna grupna natjecanja)

Kako biste si olakšali izbor odgovarajuće aktivnosti, potražite tablicu na 52. stranici, koja sadrži iscrpne podatke o svim aktivnostima sadržanim u KOMPASITU.

Prilagodba aktivnosti

Koristite KOMPASITO kao što biste koristili kuharicu. Poput dobrog kuhara, voditelj mora znati promijeniti „sastojke“ aktivnosti da odgovaraju raspoloživom vremenu i materijalima te veličini, sposobnostima i uvjetima grupe. Većina aktivnosti nudi savjete za prilagodbu.

Budite svjesni da svaka grupa djece predstavlja i postojanje puno različitih stilova učenja i različitih razina sposobnosti. Lakše je vama, kao voditelju, ponuditi djeci različite načine učenja nego se djetetu prilagoditi na točno određenu metodu koju vi zahtijevate. Na primjer, aktivnost koja se temelji na stvarnim životnim problemima, kao što je „LJUDSKA PRAVA U VIJESTIMA“, str. 110., može oduševiti „pragmatičare“, ali će frustrirati „teoretičare“. Vi možete prilagoditi aktivnost tako da proširite analitički aspekt uspoređujući načine na koje različiti mediji različito izvješćuju o istom problemu. Slično tomu, mnoge aktivnosti se mogu prilagoditi različitim stupnjevima vještine pisanja i čitanja. Na primjer, voditelj može preuzeti sve pisane dijelove aktivnosti poput „ZEČJA PRAVA“ str. 138., ili „TKO JE IZA MENE?“ str. 187. Budite kreativni u pronalaženju načina kako bi djeca mogla pokazati što su naučila. Tako, na primjer, kao dodatak grupnim raspravama, djeca mogu crtati, igrati pantomimu, napisati članak za školski časopis ili dijeliti svoje ideje u paru.

Pažljivi izbor i prilagodba aktivnosti je posebno važna kako bi osigurala uključivanje i jednako sudjelovanje djece s posebnim potrebama, kao što su beskućnici, doseljenici, izbjeglice i djeca smještena u domove. Izbjegavajte javno izlaganje onih razlika među djecom koje bi se mogle pokazati bolnima.

Budite posebno osjetljivi na potrebe djece s posebnim potrebama i izbjegavajte njihovo uključivanje u aktivnosti u kojima ne mogu jednako sudjelovati. Kada znate da dijete u grupi ima fizički nedostatak, prilagodite aktivnost djetetu, umjesto da očekujete da se ono prilagodi aktivnosti. Ovo su primjeri prilagodaba za djecu s posebnim potrebama:

- Izbjegavajte korištenje crvene i zelene boju u vježbama. Djeca s daltonizmom imaju poteškoća u razlikovanju tih boja.

- Uključite objašnjenja i tiskane materijale na Brailleovom pismu za djecu koja slabije vide.
- Dodijelite djeci koja se ne mogu kretati položaj koji im omogućuje maksimalno sudjelovanje u grupi.
- Koristite slikovne prikaze i pisane upute kako biste ohrabрили sudjelovanje djece koja slabije čuju.

Savjeti za unapređenje sudjelovanja

Vješti voditelji mogu osigurati potpuno sudjelovanje svakog djeteta, čak i onih stidljivih i nezainteresiranih. Evo nekoliko prijedloga:

- Preformulirajte svoja pitanja nekoliko puta kako bi ih svi razumjeli.
- Koristite standardni jezik kako bi vas svako dijete razumjelo; izbjegavajte žargon.
- Preuzmite odgovornost za jasnu komunikaciju (na primjer, postavite pitanje „Jesam li ovo jasno objasnio/la?“, umjesto „Jeste li ovo razumjeli?“)
- Postavljajte pitanja otvorenog karaktera na koja se ne može odgovoriti s jednostavnim „da“ ili „ne“ (npr., umjesto „Jeste li uživali u ovoj aktivnosti?“, pitajte „Što mislite o ovoj aktivnosti?“).
- Ustanovite osnovna pravila za raspravu (na primjer, nema *upadanja u riječ* kada netko priča nego se treba dignuti ruka).
- Potičite tihu djecu tako da ih pitate da prepričaju ili podijele iskustvo, ali nikada ne stvarajte pritisak nad djetetom da mora sudjelovati.
- Osmislite različite uloge unutar grupe kako biste osigurali jednako sudjelovanje svih članova (onaj koji pazi na vrijeme, raspoređuje materijale, izvjestitelj, zapisničar).
- Naglasite da svako dijete doprinosi aktivnosti.
- Redovito radite kratke sažetke ili pitajte djecu da to učine umjesto vas.
- Prije početka jasno objasnite aktivnost kako bi djeca znala što mogu očekivati.
- Povežite trenutnu aktivnost s prošlim i budućim aktivnostima.
- Pazite da se zbog aktivnosti nijedno dijete ne izloži ismijavanju, sramoćenju ili negativnim posljedicama kod kuće.
- Ako ste u mogućnosti, potražite potporu drugih voditelja, kako bi djeca imala veću mogućnost uspostavljanja veze s ostalim voditeljima te upoznala različite stilove učenja i poučavanja.
- Priznajte si da ni jedan voditelj ne može kontrolirati sve što se događa i znati što dijete radi u svakom trenutku. Budite pažljivi, ali ne i previše zabrinuti.

Smjernice za vođenje

Svaki voditelj radionice treba posjedovati repertoar kratkih tehnika i aktivnosti za posebne svrhe. One pomažu motivirati grupu, uključiti djecu u proces, privući njihovu pozornost, smanjiti napetost ili otpor, zadobiti njihovo povjerenje i zanimanje ili jednostavno *razbiti led* i zabaviti ih!

Evo nekoliko dokazanih favorita. Mnoštvo drugih možete pronaći na internetskim stranicama kao što je Salto-Youth Support Centre: www.salto-youth.net

Ledolomci

Za zagrijavanje grupe i izgradnju solidarnosti.

- **Grupna mrtva priroda:** Tražite od djece da donesu od kuće predmet koji ima posebno značenje za njih. Svako dijete treba objasniti značenje predmeta prilikom izlaganja na grupnoj izložbi.
- **I ja!:** Objasnite djeci da trebaju pronaći druge s kojima dijele neku zajedničku karakteristiku. Onda se odlučite za neke karakteristike i izrecite ih naglas (npr. mjesec rođenja, broj braće i sestara, način na koji vežu cipele). Pod pravim okolnostima možete koristiti i osjetljivije kategorije (npr. vjera, govorni jezik, boja kože).
- **Glazbene stolice:** Formirajte stolice u krug i zamolite djecu da sjednu. Stanite u sredinu kruga i objasnite da ćete reći svoje ime i jednu rečenicu o sebi. Kada završite, svi za koje je ta tvrdnja također točna, moraju promijeniti mjesto sjedenja (npr. „Ja sam X i ja sam ljevak.“, „Ja sam X i ja imam mačku.“ ili „Ja sam X i ne volim jesti _____.“). Pokušajte pronaći stolicu za sebe. Osoba koja ostane bez stolice mora smisliti sličnu tvrdnju o sebi. Nastavite sve dok se većina djece ovako ne predstaviti.
- **Portreti:** Podijelite djecu u parove i dajte im prazan komad papira i olovku. Objasnite da svaka osoba mora skicirati neke drugu i postaviti joj nekoliko pitanja (npr. ime, hobi, zanimljivu činjenicu), te da će odgovore na njih uključiti u portret. Dajte im malo vremena i ohrabrite ih da nacrtaju portrete, s pridruženim imenom, što većeg broja osoba. Onda zamolite svako dijete da pokaže svoj rad i upozna „original“ s grupom. Kako biste olakšali pamćenje imena, postavite portrete na vidljivo mjesto.
- **Timski rad:** Podijelite djecu u male grupe i omogućite im dovoljno vremena da otkriju zajedničke osobine (npr. kultura, izgled, osobni ukus, hobiji). Zamolite svaku grupu da si dodjeli ime temeljeno na zajedničkim osobinama. Svaka se grupa zatim predstavlja i objašnjava svoje ime.

Aktivnosti za podizanje energije

Za podizanje i preusmjeravanje grupne energije.

- **Lanac:** Zamolite djecu da stanu u krug sa zatvorenim očima. Pomičite ih oko, spajajući im ruke, tako da se upetljaju u čvor. Zatim im recite da otvore oči i pokušaju se izvući iz čvora bez da puste ruke.
- **Vatromet:** Podijelite djecu u manje grupe koje će imitirati zvukove i oblike različitih vrsta vatrometa. Neki su bombe koje šušte i eksplodiraju. Drugi su petarde čiji zvuk oponašaju pljeskanjem dlanova. Neki su *Catherine Wheel* koje se okreće u krug itd. Organizirajte predstavljanje svake pojedinačne grupe zasebno, a nakon toga neka cjelovita grupa napravi jedan veliki prikaz vatrometa.
- **Grupno sjedanje:** Zamolite djecu da stanu u krug, a da im se pri tome nožni prsti međusobno dodiruju. Onda ih zamolite da sjednu bez prekidanja lanca. Ako je društveno prihvatljivo, djeca mogu stajati u krugu jedno iza drugoga s rukama na ramenu osobe koja se nalazi ispred njih. Ovako, kada sjednu dolje, svatko sjedi na koljenima djeteta koje se nalazi iza njega. Naravno, ni jedna verzija nije prikladna za grupe u kojima se nalaze djeca s fizičkim smetnjama.
- **Prašuma:** Stanite među djecu u sredinu i zamolite ih da vas prate dok izvodite različite zvukove i pokrete koji oponašaju okruženje prašume (npr. ptice, kukce, šuštanje lišća, puhanje vjetra, zov životinja). Rezultat bi trebao biti - zvučanje tropske prašume.
- **Tihi kalendar:** Zamolite cijelu grupu da se poredaju u vrstu prema danu i mjesecu rođenja. Međutim, ne smiju koristiti riječi. Mogu se poredati u vrstu i s obzirom na broj cipela, broj sati koje tjedno provedu gledajući televiziju, ili s obzirom na neki drugi zanimljiv osobni podatak.
- **Oluja:** Dodijelite različite zvukove i pokrete malim grupama djece (npr. vjetar, kiša, gromovi, munje). Zatim započnite priču o tihom početku oluje, upravljajući različitim zvukovima poput dirigenta orkestra („Zatim su sijevnule munje! I zaorili gromovi!“) sve dok oluja ne prođe.

- **Tri kruga:** Zamolite djecu da stanu u krug. Potom neka u mislima izaberu dijete iz grupe, bez da ikom kažu koga su zamislili. Objasnite im da će, kada kažete „Kreni!“, brzo morati oprčati tri puta oko djeteta kojeg su izabrali. Ovo će rezultirati potpunim kaosom, ali će biti zabavno jer svatko lovi nekoga i ujedno ga netko drugi pokušava uloviti.
- **U čamce za spašavanje:** Prvo pokažite što je „čamac za spašavanje“: dvoje ljudi drži se za ruke kako bi napravili oblik čamca, a putnici na brodu stoje unutar kruga kojeg je dvojac načinio svojim rukama. Zatim objasnite da svi kreću na putovanje: „Ispočetka je more mirno i svi uživaju u putovanju. Onda, odjednom, brod udara o hrid. Svi moraju pobjeći u čamce za spašavanje u grupama po troje (ili jedno po jedno, po četvero, itd.). Djeca se zatim rasprše kako bi stvorila „čamce za spašavanje“ i primila određeni broj putnika. Obično se netko i „utopi“. Onda recite djeci da se vrate na brod i nastavite s pričom. „I brod nastavlja mirno svojim putem... ali odjednom počinje uragan! Brod opet počinje tonuti. Svi bježite u čamce za spašavanje u grupama po dvoje!“ Nastavite redati „brodolome“...

Vrednovanje i prilike za razmatranje

Za završetak dana ili lekcije.

- **Bacanje lopte:** Djeca si međusobno dobacuju loptu. Svako se dijete koje ulovi loptu mora sjetiti jedne stvari koju je naučilo tijekom aktivnosti.
- **Zajedničko sažimanje:** Postavite pitanje za ponavljanje (npr. „Čega ćete se posebno sjećati iz današnje aktivnosti?“) ili izjavu otvorenog tipa („Pokušajte se sjetiti riječi ili fraze koja opisuje vaše osjećaje na kraju današnjeg dana.“ ili „Još me zanima...“). Naizmjenično postavljajte pitanja djeci.
- **Grupna obavijesna ploča:** Svako dijete dodaje po jednu riječ ili sliku grupnom panou i objašnjava zašto ona predstavlja nešto važno o onomu što je naučilo ili osjećalo tijekom provedbe aktivnosti.
- **Puštanje golubice mira:** Voditelj radionice glumi da drži značajnu stvar (npr. pticu, novorođenče) i poziva da je svako dijete posebice uzme u ruke i nešto joj kaže. Nakon što je svatko prihvatio „objekt“ i obavio zadatak, djeca se prikupljaju u uski krug i zajednički je (golubicu) puštaju da odleti.

Upravljanje sukobom

Za rješavanje sukoba unutar grupe i među djecom.

Proturječni osjećaji i vrijednosti su neizbježni prilikom obrade tema kao što je tema ljudskih prava, posebno kada se obrađuju unutar neformalnih aktivnosti kao što su one unutar KOMPASITA koji se namjerno obraća djetetovom i razumu i osjećajima. Ovakvi sukobi koji mogu izbiti među djecom, ali i unutar samog djeteta, nisu nužno negativni i vješt看 vođenjem mogu se pretvoriti u konstruktivno iskustvo. Učenje o tome kako se nositi sa sukobima je jedna od najvažnijih životnih vještina koju djeca mogu steći i jedna od temeljnih vještina za razvijanje kulture ljudskih prava u svijetu koji ih okružuje. Evo nekoliko ideja:

- **Očekujte sukob:** Kada pripremate aktivnost, razmislite o mogućnosti nastanka sukoba među grupama ili pojedinačnom djecom. Je li tema, pravila ili terminologija preosjetljiva za neku ili svu djecu?
- **Nemojte provocirati sukobe, ali ne uzmičite ako do njih dođe.**
- **Nemojte misliti da su sukobi vaša krivnja – ili ičija.** Oni su normalna i neizbježna pojava unutar svake grupe. Pomozite djeci prihvaćanje te činjenice i izbjegavajte okrivljavanje. Usmjerite se na upravljanje sukobom, a ne na pronalaženje krivca.
- **Ne ignorirajte loše osjećaje u grupi.** Prihvatite da postoje i pomozite djeci suočiti se s njima.
- **Ostavite dovoljno vremena za osvrt i završnu raspravu** nakon svake aktivnosti kako bi djeca

mogla izraziti što osjećaju, i o aktivnosti i o drugoj djeci u grupi. Ovo može biti vaša najvažnija prilika za pravilno upravljanje sukobima.

- **Razgovarajte s djecom pojedinačno:** Često su djetetovi osjećaji preosobni ili prebolni da bi o njima raspravljali unutar grupe. Kada ovo primijetite, razgovarajte nasamo s djetetom o tome što ga muči. Dajte mu do znanja da ste ga spremni saslušati kada god bude spremno razgovarati o problemu.

Vidi raspravu o mirovnom obrazovanju, POGLAVLJE V., str. 205.

Primjena odgoja i obrazovanja za ljudska prava

Nijedno dijete ne može učiti o ljudskim pravima u okruženju koje i samo ne potiče i ne promiče kulturu ljudskih prava. Najvažniji doprinos kojeg voditelj radionice može dati kako bi djetetu olakšao razumijevanje ljudskih prava je stvaranje takvog okruženja.

Odredite što je najbolje za dijete. Na primjer, riješite sukobe koji neizbježno nastaju među djecom na način da naglasite svačije pravo na sudjelovanje i mišljenje, kao i svačiju odgovornost za dobrobit i sklad unutar grupe. Uključite djecu u aktivno rješavanje sukoba.

Practicirajte nediskriminaciju koju želite da djeca usvoje. Budite svjesni da, čak i s najboljim namjerama, svi odražavamo predrasude vlastitih kultura. Ove predrasude i stereotipi posebno dolaze do izražaja u području rodne ravnopravnosti. Istraživanja pokazuju da, bez znanja ili namjere, većina učitelja više pažnje i potpore pruža dječacima nego djevojčicama. Obratite posebnu pažnju na to da djevojčice jednako sudjeluju u svim dijelovima aktivnosti. Ako je potrebno, koristite se pozitivnom diskriminacijom.

KOMPASITO je utoliko učinkovit u promicanju ljudskih prava, koliko ste i vi to – voditelji radionica!

Bilješke

¹All different – All Equal, Education Pack on ideas, resources, methods and activities for informal intercultural education with young people and adults, Vijeće Europe, 2004., str. 122

IV. AKTIVNOSTI

Sažetak aktivnosti

BR	NASLOV	TIP AKTIVNOSTI	SLOŽENOST	TRAJANJE	TEME
1	<u>Tijelo znanja</u>	Izrada kolaža, rasprava	1	2x60	<u>Diskriminacija, Obrazovanje i slobodno vrijeme, Zdravlje i zdravstvena skrb</u>
2	<u>Ustav moje grupe</u>	Rasprava, pronalaženje konsenzusa, odlučivanje	3	90-135	<u>Građanstvo, Demokracija, Sudjelovanje</u>
3	<u>Kalendar ljudskih prava</u>	Crtanje, slikanje, izrezivanje	2	120	<u>Opća ljudska prava</u>
4	<u>Oglašavanje ljudskih prava</u>	Pripovijedanje priče, crtanje, pisanje	3	120-180	<u>Opća ljudska prava, Mediji i internet</u>
5	<u>Veza oči</u>	Simulacija, rasprava	1	45	<u>Diskriminacija, Zdravlje i zdravstvena skrb, Sudjelovanje</u>
6	<u>Društvene igre</u>	Društvena igra	2	45	<u>Ljudska prava</u>
7	<u>Dečki ne plaču</u>	Rasprava, davanje izjave, dramska radionica	2	90	<u>Diskriminacija, Rodna ravnopravnost, Opća ljudska prava</u>
8	<u>Prizori nasilja među vršnjacima</u>	Rasprava uz malo kretanja	2	60	<u>Nasilje, Diskriminacija</u>
9	<u>Osvoji dvorac</u>	Aktivna pustolovna igra, iskustveno učenje	2	120	<u>Mir i sigurnost</u>
10	<u>Kompasito novinar</u>	Fotoreportaža, drugi oblici izvještavanja	2	90-120	<u>Okoliš, Zdravlje i zdravstvena skrb, Sudjelovanje</u>
11	<u>Keksomlat</u>	Igra pregovaranja, rasprava	2	40-60	<u>Mir i sigurnost, Siromaštvo i socijalna isključenost</u>
12	<u>Dragi dnevnici</u>	Pripovijedanje priče, grupna rasprava	2	60	<u>Diskriminacija, Zdravlje i zdravstvena skrb, Siromaštvo i socijalna isključenost</u>
13	<u>Svaki glas vrijedi</u>	Rasprava, planiranje, simulacija	3	2x60	<u>Građanstvo, Demokracija</u>
14	<u>Od promatrača do pomagača</u>	Pripovijedanje priče, rasprava	2	60	<u>Mir i sigurnost, Nasilje</u>
15	<u>Ljudska prava u vijestima</u>	Pregledavanje vijesti, izrada postera, rasprava	2	45	<u>Opća ljudska prava, Mediji i internet</u>
16	<u>Moderna bajka</u>	Pripovijedanje priče, rasprava	2	60	<u>Diskriminacija, Obrazovanje i slobodno vrijeme, Nasilje</u>
17	<u>Najvažnije komu?</u>	Stvaranje prioriteta, kompromis, rasprava	3	60	<u>Ljudska prava</u>
18	<u>Jednom davno...</u>	Pripovijedanje priče, rasprava	2	40	<u>Demokracija, Diskriminacija, Rodna ravnopravnost</u>
19	<u>Igre sa slikom</u>	Igranje sa slikama	2	30	<u>Diskriminacija, Opća ljudska prava, Mediji i internet</u>
20	<u>Vizualiziranje izlaza iz nasilja</u>	Stvaranje „ljudskih fotografija“, rasprava	1	60	<u>Nasilje</u>
21	<u>Lutke pričaju priče</u>	Lutkarska predstava, rasprava	2	120	<u>Opća ljudska prava</u>
22	<u>Mapiranje prava</u>	Crtanje, analiza, rasprava		60	<u>Opća ljudska prava</u>
23	<u>Zečja prava</u>	Zamišljanje, oluja ideja, rasprava	1	30	<u>Opća ljudska prava</u>
24	<u>Uzbuna</u>	Aktivna grupna igra na otvorenom	2	60	<u>Ljudska prava</u>
25	<u>Vrtuljak prava</u>	Kreativna aktivnost	2	120-180	<u>Ljudska prava, Rodna ravnopravnost</u>
26	<u>Plovidba u Novu Zemlju</u>	Određivanje prioriteta, rasprava	1	45	<u>Ljudska prava</u>
27	<u>Tih govornik</u>	Igranje uloga, igra pogađanja	2	45	<u>Diskriminacija, Zdravlje i zdravstvena skrb, Sudjelovanje</u>
28	<u>Učini korak naprijed</u>	Igranje uloga, simulacija, rasprava	2	60	<u>Ljudska prava, Diskriminacija, Siromaštvo i socijalna isključenost</u>
29	<u>Bitka za naranču</u>	Grupno natjecanje, rasprava	1	30	<u>Mir i sigurnost</u>
30	<u>Kapljice vode</u>	Igra, rasprava	2	60	<u>Okoliš, Ljudska prava</u>
31	<u>Mi smo obitelj</u>	Crtanje, rasprava	2	60	<u>Diskriminacija, Obitelj i alternativna skrb, Rodna ravnopravnost</u>
32	<u>Kako predivan svijet</u>	Crtanje, rasprava	1	50	<u>Diskriminacija, Okoliš, Siromaštvo i socijalna isključenost</u>
33	<u>Što volim, a što radim</u>	Izražavanje preferencija, rasprava	2	45	<u>Diskriminacija, Obitelj i alternativna skrb, Rodna ravnopravnost</u>
34	<u>Što kada bi...?</u>	Analiza, rasprava, dramatizacija	3	60	<u>Ljudska prava, Obrazovanje i slobodno vrijeme, Siromaštvo i socijalna isključenost</u>
35	<u>Koje je tvoje stajalište?</u>	Rasprava uz malo kretanja	1	30-40	<u>Ljudska prava, Sudjelovanje</u>
36	<u>Tko je iza mene?</u>	Igra pogađanja, rasprava	2	30	<u>Ljudska prava, Diskriminacija, Mediji i internet</u>
37	<u>Tko bi trebao odlučiti?</u>	Donošenje odluka, rasprava	2	45	<u>Obitelj i alternativna skrb, Sudjelovanje</u>
38	<u>Riječi koje ranjavaju</u>	Pravljenje liste, određivanje prioriteta	2	60	<u>Diskriminacija, Rodna ravnopravnost, Nasilje</u>
39	<u>Svjetski ljetni kamp</u>	Određivanje prioriteta, pregovaranje, rasprava	2	45-60	<u>Diskriminacija, Ljudska prava</u>
40	<u>Zabderfilio</u>	Pripovijedanje priče, promišljanje	1	35	<u>Ljudska prava, Diskriminacija</u>

1. Tijelo znanja

Nisam znao koliko puno znam!

Teme:	diskriminacija, obrazovanje i slobodno vrijeme, zdravlje i socijalna skrb
Razina složenosti:	1. razina
Dob:	7 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	2 x 60 minuta
Veličina grupe:	4 – 30 djece
Tip aktivnosti:	izrada kolaža, rasprava
Kratki pregled:	Djeca crtavaju obris tijela dodajući uz različite dijelove tijela znanja i vještine koje ti dijelovi mogu osigurati. Raspravljaju o načinima stjecanja znanja i što se događa ukoliko su prilike i prava na stjecanje znanja uskraćene ili ako određeni dijelovi tijela nisu razvijeni onako kako bi trebali biti.
Ciljevi:	• otkriti svoja vlastita i tuđa znanja i sposobnosti • podići svijest o različitim načinima i mjestima učenja • raspravljati o pravu na obrazovanje • osvijestiti da postoje ljudi s različitim sposobnostima
Priprema:	• prikupite časopise
Oprema:	• veliki listovi papira • markeri • časopisi za izrezivanje slika • škare, ljepilo i ostali materijali potrebni za izradu kolaža

Upute:

1. dio:

1. Započnite aktivnost podsjećajući djecu kako imaju pravo na učenje i razvoj u najvećoj mogućoj mjeri. Usmjerite im pozornost na to kako već posjeduju određena znanja i vještine o kojima vjerojatno ne razmišljaju. Zamolite ih, na primjer, da se prisjete nekih radnji koje sada znaju obavljati, a nisu ih znali kada su imali pet ili šest godina (npr. čitati, pisati, brojati novac, reći koliko je sati). Objasnite im da će se u ovoj aktivnosti baviti pravom na učenje i razvoj.

2. Podijelite djecu u grupe od četvero. Svakoj grupi dajte list papira, dovoljno velik da se na njemu može nacrtati obris tijela jednog djeteta, i ostale materijale potrebne za izradu kolaža. Objasnite im aktivnost:

- a. Svaka grupa će nacrtati na listu papira obris djeteta u prirodnoj veličini.
- b. Potom razmislite o onome što to vi znate i radite najbolje. Za svaku aktivnost koju poznajete ili je možete obaviti, promislite koji vam je dio vašeg tijela potreban za njezino obavljanje. Uključite fizičke (npr. pjevanje, vožnja biciklom), mentalne (npr. znanje matematike, pripovijedanje u ograničenom vremenu) i osobne vještine (npr. održavanje prijateljstva, čuvanje tajni).
- c. Potom učinite ta znanja ili sposobnosti vidljivima: nacrtajte, naslikajte, opišite ili zalijepite njihov prikaz na/uz dio tijela koji je potreban za njihov nastanak i/ili izražavanje. Na primjer, ako ste dobri u nogometu, možda možete nacrtati nogometnu loptu na obrisu stopala (ili glave?); ako dobro čitate, možda ćete izrezati slikovni prikaz knjige iz časopisa i zalijepiti ga na mjesto u blizini očiju ili glave; ili ako ste dobar pjevač, možda ćete nacrtati note u blizini usta nacrtanog djeteta.

- d. Također razmislite i o drugim stvarima koje znate i možete učiniti, a ne samo o onima koje radite najbolje.
3. Dopustite djeci da rade na ovom zadatku sve dok njihov crtež tijela ne bude manje-više potpuno prekriven crtežima/slikama/sloganima itd.
4. Okupite ih zajedno i zamolite svaku grupu da „predstavi“ svoje „dijete“ ostalima objašnjavajući neke od vještina i znanja koje su uključili na crtež. Ako je to moguće, ostavite kolaže izložene na zidu sve do sljedećeg dijela aktivnosti.

2. dio:

1. Recite djeci da ponovno uzmu svoje kolaže i vrate se u svoje grupe. Dajte im ove upute:
 - a. Razmislite još jednom o znanjima i sposobnostima koje ste ilustrirali na obrisu djeteta. Kako ste stekli ta znanja i sposobnosti? Koje vam je mjesto ili osoba, institucija ili situacija pomogla da ih usvojite? Na primjer, možda su vas baka i djed naučili plesti ili kartati, možda ste neku igru naučili s djecom iz susjedstva, ili ste možda povijest vaše zemlje naučili u školi.
 - b. Kada uspijete odrediti mjesto na kojem ste /osobu od koje ste stekli određena znanja i vještine, povucite strelicu prikazane vještine prema rubu papira i napišite ime izvora znanja.
2. Iznova okupite svu djecu i zamolite ih da predstave svoje rezultate cijeloj grupi. Zabilježite navedene izvore učenja, označujući svaki put kada se koji iznova ponovi.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljate o aktivnosti postavljajući neka od sljedećih pitanja:
 - a. Je li bilo lako pronaći stvari u kojima ste dobri?
 - b. Postoje li velike razlike između kolaža?
 - c. Jeste li zaboravili navesti neku vašu važnu sposobnost na kolažu?
 - d. Jeste li se svaki put uspjeli prisjetiti gdje ste naučili određene vještine/sposobnosti?
 - e. Je li to uvijek bilo samo jedno mjesto/osoba koja vas je to naučila?
 - f. Što mislite zbog čega ste bili zamoljeni prisjetiti se kako ste stekli svoja znanja i vještine?
2. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući pitanja poput ovih:
 - a. Mislite li da sva djeca mogu naučiti stvari koje ste spomenuli? Zašto da ili zašto ne?
 - b. Koje ljude i institucije djeca trebaju da bi mogla naučiti te stvari?
 - c. Jesu li neki ljudi i institucije važniji od drugih (npr. je li škola važnija od sportskog kluba)?
 - d. Što se događa ako neki od tih izvora učenja nedostaju?
 - i. Na primjer, što ako nema škole u blizini? Kako će djeca naučiti čitati i pisati? Što ako ne savladaju ove vještine? Jesu li one važne? Kako će to utjecati na ostatak njihovih života?
 - ii. Na primjer, ako u susjedstvu nije bilo druge djece s kojom bi se mogli igrati, ili su odrasli u obitelji bez jednog ili oba roditelja, ili u njihovom mjestu nije bilo udruženja mladih ili sportskih klubova?
 - iii. Na primjer, što ako se radi o djetetu s posebnim potrebama koje nije u mogućnosti pohađati školu, biti u klubu ili igrati se s drugom djecom?
 - e. Povezali ste različite dijelove vašeg tijela s različitim znanjima i vještinama. Što se događa ako dijete ima tjelesni nedostatak koji ga onemogućuje u korištenju tog dijela tijela? Postoje li alternativni načini koji pomažu da se nešto može učiniti ili naučiti? Kako će dijete s posebnim potrebama razviti svoje sposobnosti?
 - f. Znate li nekoga tko ima ograničene mogućnosti za učenje? Kako mislite da se ta osoba nosi sa svojom situacijom? Podržavate li tu osobu?
 - g. Zašto mislite da djeca imaju ljudsko pravo na učenje i razvoj?

Prijedlozi za nastavak rada

- Postavite kolaže na zid tako da ih djeca i ostali mogu vidjeti.
- Aktivnosti „VEZANIH OČIJU“, str. 67., i „TIHI GOVORNIK“, str. 157., potiču djecu da razmotre kako bi se ona nosila s invaliditetom. „DRAGI DNEVNIČE“, str. 99., traži od djece da razmisle o istom iskustvu uzimajući u obzir gledišta tri različita djeteta, jednog bez ikakvih poteškoća, jednog s poteškoćama u učenju i jednog s kroničnom bolešću.

Ideje za djelovanje

- Pozovite nekoga s poteškoćama u učenju ili predstavnike organizacije civilnog društva koja se bavi tom ciljnom grupom kako bi sudionici mogli s njima raspravljati o poteškoćama u učenju te o alternativnim strategijama učenja s djecom.
- Upoznajte ih s različitim stilovima učenja (pogledajte POGLAVLJE III., str. 37.), naglašavajući postojanje i različitih vrsta inteligencije i načina učenja. Potaknite djecu da definiraju svoje načine učenja te da prepoznaju one načine koje predstavljaju najmanji i najveći izazov za njih. Probajte razviti strategiju s djecom o tome kako da budu podrška jedni drugima u učenju.

Smjernice za voditelje

- Ova aktivnost se također može izvoditi u paru ili svako dijete može individualno izraditi svoj obris.
- Potaknite djecu da daju ime svojoj „osobi“ te da napišu njezino/njegovo ime na kolaž, kao i imena svih ostalih članova grupe.
- Neka djeca će se možda teško prisjetiti kako su nešto naučili, posebice, ako su ta znanja stekli izvan sustava formalnog odgoja i obrazovanja. Podsjetite ih da su puno naučili jedni od drugih, kao i od članova obitelji i drugih odraslih osoba koje su susretali u svom odrastanju. Pomozite im da shvate kako je kontakt s drugom djecom važan izvor učenja koji bi djeci s posebnim potrebama mogao biti uskraćen. Nije nužno raspravljati o svakoj vještini koju su djeca navela! Cilj je omogućiti djeci da prepoznaju važnost različitih izvora za učenje i razvoj.
- U raspravi pomozite djeci napraviti poveznicu između načina na koji su stekli određena znanje i vještine te što se događa kada dijete nema pristup takvim mjestima, ustanovama, osobama ili situacijama.
- Naglasite da svi imaju jednako pravo na učenje, premda svi ne uče na jednak način.

2. Ustav moje grupe

Tko je odgovoran za moja prava?

Teme:	građanstvo, demokracija, sudjelovanje
Razina složenosti:	3. razina
Dob:	10 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	Prva faza: 60 – 90 minuta, druga faza: 30 – 45 minuta
Veličina grupe:	10 – 30 djece
Tip aktivnosti:	rasprava, pronalaženje konsenzusa, odlučivanje
Kratki pregled:	Djeca razvijaju „ustav“ svoje grupe navodeći svoja prava i odgovornosti.
Ciljevi:	• razumjeti veze između prava i odgovornosti • povezati prava i odgovornosti sa svakodnevnim životom • naglasiti važnost uključenosti u kreiranje i zaštitu prava • dogovoriti skup pravila i odgovornosti za sve članove grupe
Priprema:	• nikakva
Oprema:	• olovka i papir za svakog sudionika • veliki listovi papira i flomaster • neobavezno: preslike pojednostavljene Konvencije o pravima djeteta (eng. CRC)

Upute:

Prva faza:

- Istražite razinu dječjeg iskustva i razumijevanja pravila i odgovornosti započinjući aktivnost raspravom o nekim ograničenjima koja su im već poznata. Pitajte ih da dovrše rečenicu poput ove: „Nemam pravo na ___ zato što ... " (npr. Nemam pravo udariti nekoga kada sam ljut/a jer ... /Nemam pravo odnositi se nepravedno prema ljudima.). Zabilježite sve rečenice koje su naveli i potom zatražite da niječne rečenice transformiraju u jesne (npr. Imam pravo da me se fizički ne kažnjava. /Imam pravo na pravedno postupanje.).
- Kada djeca shvate proces stvaranja potvrđenih izjava o pravima, kao što su gore navedene, podijelite ih u manje četveročlane ili peteročlane grupe. Svakoj grupi dajte papire i flomastere. Objasnite im da:
 - Svaka manja grupa treba smisliti tri ili četiri osnovna pravila za cijelu grupu.
 - Trebaju koristiti izraz „Svatko ima pravo na ..." (npr. Svatko ima pravo na sudjelovanje.).
 - Kako bi se prijedlog prihvatio kao pravo, cijela se grupa mora složiti s njim.
 - Nije cilj imati mnogo pravila, već pravila s kojima se svi slažu.
- Okupite iz sve zajedno i zamolite svaku manju grupu da predstavi svoja pravila. Zabilježite ih na tablici poput ove dole navedene.
 - Prvo ih pitajte koja su konkretna prava prepoznali. Slična prava združite tražeći pri tome odobrenje grupe za sve izmjene nastale tijekom procesa združivanja. Napravite njihov popis na velikom listu papira u stupcu predviđenom za „prava“.
 - Nakon popisivanja prava, pitajte ih koje bi odgovornosti svaki pojedinac trebao imati kako bi se omogućilo da svi podjednako uživaju navedena prava. Njihove odgovore zapišite u stupac „odgovornosti“, koristeći izraze kao što su „Imam odgovornost da ... ", ili „Trebao/la bih.“.

USTAV	
PRAVA	ODGOVORNOSTI
Svi imaju pravo da se prema njima pravedno odnosi. Svi imaju pravo izraziti svoje mišljenje.	Imam odgovornost prema svima odnositi se pravedno. Trebao/la bih svima dati pravo da izraze svoje mišljenje.

- Nakon što ste uvrstili u popis sva predložena prava i odgovornosti, zamolite djecu da preispitaju svoj nacrt ustava.
 - Naglasite im da je bolje imati nekoliko vrlo dobrih pravila nego veći broj manje dobrih. Pitajte ih mogu li se neka od navedenih prava i odgovornosti kombinirati? Mogu li se neka ukloniti s popisa?
 - Postoje li i druga prava i odgovornosti koje treba pridružiti postojećim?
- Kada popis prava i odgovornosti bude dovršen, pitajte djecu može li se on koristiti kao neka vrsta „ustava " pri budućem radu grupe.
 - Jesu li spremni pridržavati se pravila koja su samostalno napravili?
 - Tko je odgovoran osiguravati da svi slijede ovaj „ustav“?
 - Što se događa kada netko prekrši neko od prava?
 - Je li potrebno snositi posljedice za nepoštivanje pravila? Zašto?
- Kada dođete do konačne verzije „ustava ", napravite pročišćenu kopiju i izložite je na istaknutom mjestu u prostoriji. Objasnite im da će to biti zajednička pravila za rad i igru, kako za djecu tako i za odrasle.
- Zaključite raspravu istaknuvši da nam pravila i odgovornosti pomažu da živimo zajedno na takav način da se svačija prava poštuju. Pravila štite naša prava (npr. na sudjelovanje, na vlastito mišljenje, na učenje, igru, i sl.), ona paze na našu sigurnost i zdravlje, ali nas također pozivaju na odgovornost da poštujemo prava drugih.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Zatražite da djeca raspravljaju o iskustvima iz ove aktivnosti:

- Je li bilo teško razviti popis prava za svoju malu grupu? Je li bilo teško sastaviti popis odgovornosti?
- Kako je bilo raditi zajedno u grupi? Koje su prednosti, a koji nedostaci rada u grupi?
- Jesu li neke ideje za prava bile odbijene unutar grupe? Zašto?
- Što se dogodilo s idejama oko kojih se niste mogli složiti? Je li itko pokušao uvjeravati ostatak grupe za određenu ideju kako bi se postigao dogovor?
- Što ste naučili o sebi u ovoj aktivnosti? Što ste naučili o pravilima i odgovornostima?
- Jeste li naučili nešto o demokraciji?

2. Raspravljajte o svrsi postojanja pravila i odgovornosti postavljanjem dolje navedenih pitanja. Bilježite njihove odgovore.

- Koja pravila imate u svom životu (npr. kod kuće, u školi, u drugim okruženjima)? Tko je postavio ta pravila?
- Kakve odgovornosti vi imate? Tko vam je dao te odgovornosti?
- Imaju li i odrasli pravila i odgovornosti? Odakle ona dolaze?
- Zašto svi mi imamo pravila i odgovornosti? Jesu li nam potrebna?
- Što se događa kada netko ne slijedi pravila? Je li potrebno snositi posljedice za nepoštivanje pravila? Zašto?

3. Raspravljajte o poštivanju prava i odgovornosti u praksi, postavljajući pitanja kao što su ova:

- Sada kada ste se dogovorili o pravima i odgovornostima, kako ćete osigurati da ih se svi pridržavaju?

- b. Čija je odgovornost osigurati da se prava poštuju?
- c. Trebaju li snositi posljedice oni koji se ne pridržavaju pravila? Tko bi trebao odlučiti kakve će to biti posljedice?

Druga faza:

1. Nekoliko dana ili tjedana nakon što je Ustav donesen, pitajte djecu da ga ponovo razmotre. Istaknite da se zakoni često moraju mijenjati, uklanjati ili nadopunjavati.
 - a. Slažu li se i dalje s pravima i odgovornostima koje su utvrdili ranije?
 - b. Jesu li neke odgovornosti veće od drugih? Zašto?
 - c. Ima li išta u Ustavu što bi se trebalo mijenjati? Izbaciti? Dopuniti?
2. Raspravljajte o primijeni poštivanja prava i odgovornosti, postavljajući pitanja poput ovih:
 - a. Jesu li neka prava češće kršena od drugih? Zašto?
 - b. Tko je preuzeo odgovornost osigurati da se ta prava poštuju?
 - c. Tko odlučuje o tome što se događa kada netko prekrši neko od pravila grupe?
 - d. Treba li grupa raditi zajedno kako bi se dogovorila oko snošenja posljedica za kršenje pravila?

Završna rasprava i vrednovanje

- Porazgovarajte o tome što to znači imati pravila za grupu koja su izradili njezini članovi. Povežite taj proces s načinom na koji se danas donose zakoni u demokraciji.
 - Pomaže li uvođenje Ustava za našu grupu?
 - Koju dodatnu vrijednost ima to što je grupa sama sastavila svoja pravila?

Prijedlozi za nastavak rada

- Osigurajte da svako dijete ima svoju vlastitu presliku „ustava“ grupe.
- Ako iskrsnu problemi ili sukobi unutar grupe, pokušajte iskoristiti ustav grupe kako bi ih riješili. Često stvarni problemi pomažu da se prepozna potreba za izmjenom „ustava“.
- Možda možete u drugoj fazi, u drugom koraku, dodatno omogućiti djeci da razvijaju suradnju dopustivši im da utvrde posljedice za kršenje pravila.
- Podijelite djeci preslike pojednostavljenog CRC-a, str. 288. Neka usporede ustav svoje grupe s dokumentom koji određuje prava za svu djecu svijeta. Postoje li prava i pripadajuće obveze u CRC-u koje bi željeli dodati svom Ustavu?
- Sa starijom djecom razgovarajte o tome zašto djeca trebaju posebnu konvenciju koja definira njihova prava. Imaju li djeca različita ljudska prava od odraslih osoba? Različite odgovornosti? Pomozite djeci razumjeti odnos između odgovornosti i CRC-ovih načela o razvijanju sposobnosti djeteta.
- Aktivnost „SVAKI GLAS VRIJEDI“, str. 103., koja uključuje djecu u proces demokratskog odlučivanja, mogla bi biti dobra početna aktivnost ili aktivnost za daljnji nastavak rada.

Ideje za djelovanje

- Pitajte djecu ima li njihova škola, tim ili klub skup pravila, politika ili procedura koje čuvaju i štite prava djece te navode li ta pravila također i neke odgovornosti. Ako je to tako, neka ih procijene:
 - Tko ih je napravio?
 - Slažete li se s tim pravilima?
 - Mogu li se ona promijeniti? Ako mogu, kako?
 - Što se događa kada pojedinci ne poštuju pravila?

Smjernice za voditelje

- Nekoj djeci pojam „ustava“ može biti nepoznat. U tom slučaju možete dokument jednostavno nazvati „pravila i odgovornosti za našu grupu“ (prva faza, 4. korak). Ili možda možete upoznati djecu s pojmom ustava prije provođenja aktivnosti. Možete od njih tražiti da saznaju odgovore na sljedeća pitanja:
 - Ima li naša zemlja ustav?
 - Što se nalazi u našem ustavu?
 - Tko ga je napisao? Kada?
 - Tko pazi poštuje li se ustav ili ne?
 - Što se događa kada netko ne poštuje ustav?
- Mnoga djeca imaju negativan stav prema pravilima jer ih doživljavaju samo kao ograničenje njihove slobode. Možda ćete morati provesti neko vrijeme raspravljajući i dajući primjere zašto su nam pravila potrebna da bismo mogli živjeti zajedno.
- Možda će manjoj djeci biti potrebno objasniti razliku između odgovornosti u smislu osobne obveze prema drugima (npr. stajanja u redu, poštivanja različitosti, ustezanja od nasilja) te ograničenja ili zadataka koje pred njih stavljaju odrasli (npr. pranje zubi, pospremanje kreveta, dizanje ruke u školi, pisanje domaće zadaće).
- Naglasite vezu između prava te uloga/odgovornosti koja proizlaze iz tih prava za svakog pojedinca, kako za odrasle tako i za djecu. Povežite s tim i odgovornost za provođenje i poštivanje pravila.

Prilagodbe

1. Kako biste učinili ovu aktivnost jednostavnijom za mlađu djecu, pokušajte biti što konkretniji.
 - a. Neka rasprava bude usmjerena na prava i odgovornosti.
 - b. Da biste izbjegli zbunjivanje djece, nemojte previše ulaziti u komplicirane rasprave poput rasprave o određivanju odnosa između pravila, provođenju pravila i odgovornosti za njihovu provedbu.
2. Sa starijom djecom možete ući u dublju raspravu o apstraktnom odnosu između prava, pravila i odgovornosti uz pomoć pitanja poput ovih:
 - a. Kakav je odnos između prava i pravila?
 - b. Koja je razlika između pravila i odgovornosti?

3. Kalendar ljudskih prava

Svaki dan u godini je dan ljudskih prava!

Teme:	opća ljudska prava
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	120 minuta za izradu kalendara, dodatne aktivnosti svaki mjesec
Veličina grupe:	2 – 24 djece
Tip aktivnosti:	crtanje, slikanje, izrezivanje, grafičko predstavljanje informacija
Kratki pregled:	Izrada grupnog kalendara u svrhu obilježavanja važnih datuma za ljudska prava.
Ciljevi:	• povisiti razinu svijesti o mnogim aspektima ljudskih prava • osvijestiti podjelu vremena na mjesece, tjedne, dane i na vrijeme rezervirano za posebne događaje • poboljšati vještinu planiranja • poticati maštovita organiziranja proslava
Priprema:	• pripremite kalendarsku stranicu za svaki pojedini mjesec, s danima u tjednu ispisanim u redove • izradite i pripremite listu „Posebnih dana za pamćenje“ za svaku grupu • mali papirić s oznakom „ROĐENDAN!“ za svako dijete i odraslu osobu u grupi
Oprema:	• 12 listova A4 papira • preslike radnih listića „Posebni dana za pamćenje“ • olovke, boje ili flomasteri za svaku grupu • ljepilo, ljepljiva vrpca • papirić s oznakom „ROĐENDAN!“ za svako dijete i voditelja • neobavezno: dodatni kreativni materijali, mali kalendar, preslika CRC verzije prilagođene djeci (pogledajte prilog)

Upute:

1. Objasnite djeci da će izraditi kalendar koji će im pomoći da znaju koji su to važni dani u godini, osobito oni koji se odnose na ljudska prava.

2. Razgovarajte s djecom što su to ljudska prava i objasnite im (ako još ne znaju) da ona uključuju i prava djece. Neka navedu neka dječja prava i, ukoliko bude bilo potrebe, navedite i vi nekoliko primjera.

3. Pitajte ih znaju li neke datume u kalendaru koji se mogu povezati s ljudskim ili dječjim pravima. Pitajte ih za druge blagdane i zamolite ih da pokušaju napraviti poveznicu između tih blagdana s nekim od ljudskih ili dječjih prava (npr. vjerski blagdani mogu biti povezani sa slobodom mišljenja, savjesti i vjere; državni praznici s pravom na državljanstvo; kulturni blagdani s pravom na kulturu). Zabilježite sve datume koje navedu. Motivirajte ih da budu kreativni i da se pokušaju prisjetiti datuma koji se mogu povezati s ljudskim pravima. Potičite ih na pogađanje. Potom podijelite popis „Posebnih dana za pamćenje“. Dodajte na popis i one blagdane/praznike koje djeca navedu u raspravi. Porazgovarajte o tome kako bi se oni mogli proslaviti u javnosti da bi se pokazao njihov značaj za ljudska prava.

Podijelite djecu u četiri grupe i svakoj grupi dodijelite prostor za rad. Svaka grupa treba imati tri lista kalendara, materijale za bojanje, papir u boji i ostale potrepštine nužne za dovršetak svojih kalendara.

4. Dajte im upute:

- a. Prvo ispišite datume za svaki mjesec.

Izvor:

Prilagođena aktivnost iz KOMPASA (Vijeće Europe, 2002.), str. 263.

- b. Potom napišite imena svih važnih blagdana koji se obilježavaju u tom mjesecu. Ukasite posebne datume kako bi se istaknuli. Ukrašavanje bi trebalo biti u skladu s temom blagdana i/ili ljudskog prava kojeg obilježavaju. Kada se neki blagdan obilježava više dana, označite svaki dan tog blagdana. Uključite i školske praznike na kalendar.
- c. Izradite papiriće na kojima piše „PRAZNIK“ s kojima ćete pokriti te posebne dane radi dodatnog elementa iznenađenja pri njihovom otkrivanju; zalijepite papiriće preko posebnih dana.

5. Kada su sve stranice kalendara gotove, izložite ih na vidljivo mjesto. Objasnite im kako su neki važni praznici/blagdani izostavljeni.

6. Svakom djetetu dajte papirić na kojem je ispisano „ROĐENDAN!“. Recite svakom djetetu da u kalendar u kućicu koja označava datum njegova rođenja upiše „_____ rođendan“ te prekrije tu kućicu s papirićem koji ste mu dali (papirić treba biti pričvršćen ljepljivom vrpcom na takav način da ga je moguće podići i pročitati što ispod njega piše). Kada završite s ovim dijelom, upitajte ih zašto su rođendani povezani s ljudskim pravima i objasnite im da svatko ima ljudsko pravo na život i na ime.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o aktivnosti koristeći se ovim pitanjima:

- a. Je li vam se svidjela aktivnost?
- b. Što ste naučili o kalendaru? A o ljudskim pravima?
- c. Kojem se posebnom danu ti raduješ? Zašto?

2. Istaknite im da, premda posebno obilježavamo neke datume, ljudska prava uživamo svaki dan. Pitajte ih ova pitanja:

- a. Koja su to ljudska prava koja uživaš svakodnevno? Koja to ljudska prava uživaš ovog trenutka?
- b. Imaju li sva djeca ta prava? Ima li svako dijete priliku uživati jednaka prava?
- c. Što mi možemo učiniti kako bismo osigurali da su sva dječja prava zaštićena? Čija je to odgovornost?

3. Početkom svakog mjeseca otvorite novu kalendarsku stranicu.

- a. Uklonite sve papiriće koji prekrivaju datume kako biste otkrili nadolazeće događaje.
- b. Objasnite značenje praznika/blagdana i njegovu povezanost s ljudskim pravima.
- c. Zajedno planirajte kako ćete obilježiti svaki od tih datuma.

Prijedlozi za nastavak rada

Tijekom tjedna u kojem se obilježava posebno važan dan za ljudska prava, izaberite aktivnost iz KOMPASITA koja se odnosi na temu vezanu uz taj praznik. Pri odabiru se možete koristiti tablicom tema aktivnosti sa stranice 58.

Ideje za djelovanje

- Predložite djeci da isplaniraju proslave posebnih dana, uključujući i proslave rođendana.
- Djeca će možda htjeti proslaviti neke praznike kao što su Dan ljudskih prava ili Dan dječjih prava u široj zajednici.

Smjernice za voditelje

- Na listu s posebnim danima uključite samo one datume koji su važni za vašu grupu, čak i ako djeca još uvijek nisu upoznata s tim blagdanom. Dani označeni zvjezdicom su od posebne važnosti za dječja/ljudska prava.
- Provjeravajte rad unutar grupa kako biste bili sigurni da su djeca ispravno shvatila značenje pojedinih praznika na kojima rade.

- Ako uključujete nacionalne, lokalne, kulturne i religijske praznike, svakako uključite i one koje svečano obilježavaju sve obitelji i zajednice djece iz grupe. Ako nije izvjesno koji su to blagdani, zatražite da naknadno donesu popis datuma od kuće.
- Kako biste osigurali da se svačiji rođendan jednako slavi, razvijte grupni ritual s istim privilegijama, priznanjima i povlasticama za dijete koje slavi rođendan. Ovisno o kulturi, možete slaviti dječji imendan umjesto rođendana.
- Pronađite načine da kalendar izgleda životno i zanimljivo. Potaknite korištenje prikladnih simbola za svaki praznik te imena i jezika ukoliko je potrebno.
- Prilagodbe:
 - Za mlađu djecu:
 - Dopustite im da umnože dane mjeseca s kalendara. Podsjetite ih da različiti mjeseci imaju različit broj dana i da iz tog razloga mjeseci ne počinju uvijek na isti dan u tjednu.
 - Dajte im kalendar s označenim datumima i tražite ih da u njega unesu samo praznike s liste „Posebni dani za pamćenje“.
 - Starijoj djeci dajte presliku prilagođene verzije CRC-a i neka pokušaju povezati praznike s konkretnim člancima iz dokumenta.

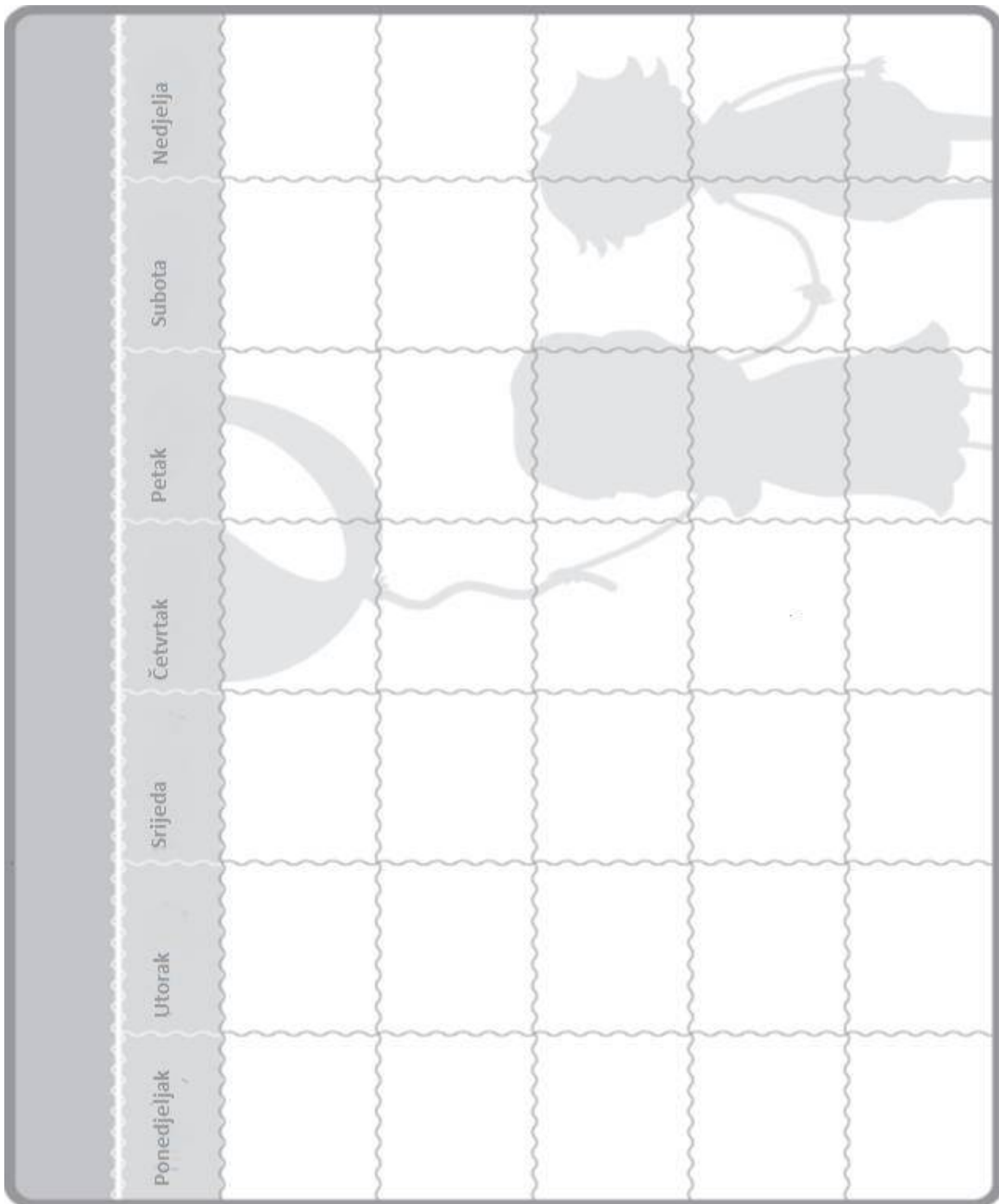
RADNI LISTIĆ: PRIJEDLOG POSEBNIH DANA ZA PAMĆENJE

1. siječnja	Svjetski dan mira
8. ožujka	Međunarodni dan žena
21. ožujka	Svjetski dan šuma
22. ožujka	Svjetski dan voda
7. travnja	Svjetski dan zdravlja
22. travnja	Dan planeta Zemlje
8. svibnja	Svjetski dan Crvenog križa i Crvenog polumjeseca
9. svibnja	Dan Europe
15. svibnja	Međunarodni dan obitelji
1. lipnja	Svjetski dan djece*
5. lipnja	Svjetski dan okoliša
21. lipnja	Svjetski dan mira i molitve
7. kolovoza	Međunarodni dan obrazovanja
8. rujna	Međunarodni dan pismenosti
1. listopada	Međunarodni dan glazbe
5. listopada	Svjetski dan učitelja
16. listopada	Svjetski dan hrane
24. listopada	Dan Ujedinjenih naroda
9. studenoga	Međunarodni dan borbe protiv rasizma
16. studenoga	Međunarodni dan tolerancije
20. studenoga	Međunarodni dan djeteta
3. prosinca	Međunarodni dan osoba s invaliditetom
10. prosinca	Dan ljudskih prava*

*Prava djece se slave i 1. lipnja na Međunarodni dan djece te 20. studenog na Međunarodni dan djeteta koji obilježava UN i UNESCO. Također mnoge zemlje imaju i svoje vlastite dane kada slave Dan djece.

RADNI LISTIĆ: STRANICA KALENDARA

4. Oglašavanje ljudskih prava

Pričajmo svijetu o ljudskim pravima!

Teme:	opća ljudska prava, prilagodljivo bilo kojoj temi, mediji i internet
Razina složenosti:	3. razina
Dob:	10 - 13 godina
Vrijeme trajanja:	120 – 180 minuta
Veličina grupe:	4 – 24 djece
Tip aktivnosti:	pripovijedanje priče, crtanje, pisanje
Kratki pregled:	Djeca izrađuju televizijsku reklamu o dječjim pravima.
Ciljevi:	• razviti vještine kritičkog razmišljanja o oglašavanju i medijima • vježbanje kreativnosti i komunikacijskih vještina • razvijanje ideja o tome kako promovirati prava djece • produbljivanje razumijevanja ljudskih prava
Priprema:	• ako je moguće, osigurajte video opremu kako biste mogli snimiti reklamu
Oprema:	• papir i ostali kreativni materijali

Upute:

1. Podijelite djecu u grupe od troje ili četvero. Objasnite im da se od njih traži da osmisle reklamu za prava djece. Reklama za televiziju u trajanju od jedne do tri minute treba informirati i/ili objasniti prava djece gledateljima.
2. Tražite od djece da opišu neku televizijsku reklamu. Pokušajte nabrojati što više obilježja dobrog oglašavanja (npr. pametne fraze, zvučni efekti, glazba, humor, ozbiljne poruke).
3. Raspravljajte o tome tko je ciljana grupa njihove reklame. Je li ona usmjerena na djecu, roditelje, učitelje ili na sve gledatelje? Raspravite načine na koje se reklama može prilagoditi ukusu odabrane ciljane grupe.
4. Objasnite im da svaka grupa može sama odabrati pravo koje želi reklamirati kao i ciljanu grupu na koju želi usmjeriti svoje oglašavanje. Potaknite ih da izaberu ono pravo koje im se čini vrlo važnim te ciljanu grupu za koju smatraju da treba čuti o postojanju tog prava. Tražite predstavnike grupa da vas informiraju o odabranom pravu i ciljanjoj grupi.
5. Kada grupa izabere pravo, treba osmisliti način kako ga oglašavati. Potaknite ih da razmisle o što više mogućih načina kako predstaviti to pravo (npr. priča koju će odglumiti, pjesma koju će otpjevati, strip koji će naslikati). Podsjetite ih da snimaju televizijsku reklamu i da stoga trebaju pripaziti da ona bude vizualno zanimljiva i s radnjom, a ne samo „s glavama koje nešto govore“. Ideja bi trebala biti dovoljno jednostavna da se može prenijeti u tri minute, koliko video može trajati.
6. Nadgledajte rad grupa kako biste mogli pratiti njihov napredak. Kada osmisle reklamu, recite im da joj daju naziv i započnu s pripremanjem za njezino snimanje.
7. Kada su sve grupe gotove s planiranjem svoje reklame, zatražite od njih da predstave svoje ideje ostalim grupama. Svaku grupu pitajte da objasni svoje pravo, svoju ciljanu grupu te ideju koju su razvili. Ako su spremni, mogu je i odglumiti pred ostalima. Nakon svakog predstavljanja, potaknite ostale na konstruktivne prijedloge i komentare postavljajući pitanja poput:
 - a. Hoće li se ova ideja svidjeti ciljanoj publici?
 - b. Hoće li biti jasno shvaćena?

- c. Što vam se sviđa kod ove ideje?
 - d. Možete li dati koji prijedlog za njezino poboljšanje?
8. Dajte grupama dovoljno vremena da poprave i uvježbaju svoje reklame.
9. Zatražite od svake grupe da predstavi svoju reklamu ostalima.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o aktivnosti koristeći se ovim pitanjima:

- a. Koji dio aktivnosti vam je bio posebno zahtjevan? A posebno interesantan?
- b. Jeste li naučili nešto novo o tome kako se pripremaju reklame?
- c. Je li bilo teško razmišljati u slikama umjesto u riječima?
- d. Je li bilo teško smisliti kako doprijeti do ciljane grupe?
- e. Jesu li reklame uvijek pozitivne? Zašto da ili zašto ne?
- f. Što ste naučili iz primjera drugih grupa?
- g. Je li ova aktivnost promijenila način na koji ćeš od sada gledati televiziju?

2. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući im ova pitanja:

- a. Zašto ste se odlučili baš za to pravo?
- b. Zašto ste odabrali baš tu ciljanu grupu?
- c. Kakvu reakciju mislite da će potaknuti vaša reklama?
- d. Je li TV reklama dobar način za slanje poruke o ljudskim pravima? Zašto da ili zašto ne?
- e. Je li vaša reklama uključivala i neka druga ljudska prava?
- f. Je li pravo samostalno ili su ljudska prava međusobno povezana?
- g. Možete li se prisjetiti nekog prava kojeg bi bilo teško oglašavati ili predstaviti ciljanoj publici?
- h. Jesu li neki od vaših likova predstavljali stereotipe? Hoće li to imati negativan učinak? Zašto da ili zašto ne?
- i. Zašto je važno da ljudi budu svjesni svojih prava?
- j. Komu je potreban odgoj i obrazovanje za ljudska prava djece?

Prijedlozi za nastavak rada

1. Objasnite im da mnoge oglašavačke kampanje kombiniraju televizijske reklame s grafičkim reklamama u novinama, časopisima, posterima, autobusima i na drugim javnim mjestima. Započnite tako što ćete tražiti od djece da pronađu grafičku reklamu u svom okruženju koja im se sviđa i zatim raspravljajte o razlozima zašto im se sviđa. Potom tražite od djece da razviju dvodimenzionalnu reklamu za svoje pravo. Ako imate tehničke uvjete, reklama se može napraviti i na računalu. Napravite izložbu njihovih radova u lokalnom centru ili školi.

2. Istaknite da oglašivači često unajme poznatu osobu za reklamu. Tražite ih da navedu nekoliko primjera iz njihovog iskustva. Koju poznatu osobu bi oni voljeli koristiti za svoju reklamu? Zašto bi baš ta osoba bila prikladna za predstavljanje njihovog prava ili obraćanje ciljanoj grupi?

3. Pitajte djecu kako bi to bilo kada bi se pravio duži filmski uradak koji bi ispričao priču.

- a. Kako bi se razlikovao od reklame?
- b. Koji bi aspekti priče bili ključni (npr. dobra priča; tehničke stvari poput troškova, poruka o ljudskim pravima)
- c. Koji bi aspekti filma bili važni (npr. potrebni su pravi glumci umjesto djece iz grupe, puno filmskih kostima i materijala)?

Ideje za djelovanje

- Ako je ikako moguće, napravite videosnimke reklama. Možda možete koristiti tehničku pomoć poput osvjetljenja i zvuka ili možete iznajmiti opremu s lokalne TV stanice. Čak i loš videozapis može biti dobar primjer iskustvenog učenja.

- Ako reklame nije moguće snimiti, zatražite od djece da ih predstavite tako kao da ih u trenutku izvedbe snimaju kamere. Neke od njih mogu poslužiti kao *lekcije uživo* o ljudskim pravima za prisutnu djecu i roditelje.
- Potaknite djecu da promišljaju o reklamama na televiziji.
 - Zašto su reklame postavljene na TV?
 - Tko im je ciljana publika?
 - Kakvu poruku žele poslati?
 - Kakvu reakciju žele izazvati kod ciljane publike?

Smjernice za voditelje

- Ovo je kompleksna aktivnost koja će zahtijevati od djece korištenje novih vještina (npr. pisanje dijaloga ili pjesama, razvijanje knjige snimanja). Voditelj treba pažljivo pratiti napredak grupe te im pomoći aktivnost privesti kraju.
- Neke će grupe biti brže od drugih. Ako je neka grupa završila sa zadatkom, dajte im individualne upute za sljedeći zadatak kako bi mogli nastaviti dalje s radom. Omogućite im dovoljno vremena za uvježbavanje i popravke nakon što su im ostale grupe prokomuntirale ideju.
- Iskoristite ovu aktivnost kako biste potaknuli kritičko razmišljanje o oglašavanju i njegovim svrhama.
- Iskoristite ovu aktivnost kako bi djeca vježbala vještinu davanja i primanja konstruktivnih kritika.

Prilagodbe

Ova aktivnost zahtijeva određenu razinu poznavanja ljudskih prava, posebice Konvencije o pravima djeteta. Možda biste trebali započeti aktivnost olujom ideja o ljudskim pravima kako biste utvrdili koliko djeca uopće znaju od ljudskim pravima. Ako im je potrebno više znanja kako biste uspješno proveli ovu aktivnost, započnite s nekom uvodnom aktivnosti, poput „DRUŠTVENE IGRE“, str. 70. Da biste djecu bolje upoznali s CRC-om, možete dodijeliti svakom djetetu po jedan članak iz CRC-a i zatražiti da ga ilustriraju; potom neka svako dijete pročita naglas svoj članak i predstavi ilustraciju ostaloj djeci unutar grupe.

5. Vezanih očiju

Ne gledaj, samo slušaj!

Teme:	diskriminacija, zdravlje i socijalna skrb, sudjelovanje
Razina složenosti:	1. razina
Dob:	6 – 8 godina
Vrijeme trajanja:	45 + minuta
Veličina grupe:	4 – 20 djece
Tip aktivnosti:	simulacija, rasprava
Kratki pregled:	Djeca povezanih očiju pokušavaju odjenuti papirnatu lutku.
Ciljevi:	• razumjeti specifična prava djece s posebnim potrebama • razvijanje suradnje i različitih metoda komunikacije među članovima grupe
Priprema:	• izraditi papirnatu lutku od papira ili kartona za četveročlane grupe • izložite lutke na zid • napravite za svaku grupu tipičnu odjeću za papirnatu lutku • organizirajte potrebni materijal za svaku grupu (papirnatu lutku, odjeću, šal)
Oprema:	• 1 šal za svaku grupu • papir ili karton za papirnatu lutku i odjeću • ljepljivo, ljepljiva vrpca ili pribadače za pričvršćivanje odjeće na papirnatu lutku

Upute:

1. Upitajte djecu poznaju li neku osobu s invaliditetom. Koje vrste invaliditeta postoje?
2. Pitajte djecu jesu li ikada razmišljala o tome kako je biti slijep? Objasnite im da će im ova aktivnost pomoći u boljem razumijevanju slijepih ili slabovidnih osoba.
3. Podijelite djecu u četveročlane grupe. Pokažite im papirnatu lutku i odjeću koja je namijenjena svim grupama. Objasnite im da će svaki član grupe imati priliku pokušati odjenuti jedan dio odjeće na lutku dok mu oči budu bile vezane. Ostatak grupe će davati instrukcije.
4. Uputite grupu kako da poveže oči jednom od članova. Zatim im recite da mu dodaju dijelove odjeće, komad po komad. Dijete s povezanim očima ih treba pokušati pričvrstiti na pravo mjesto na papirnatu lutku. Pravilo je da govore što je manje moguće, ali da daju upute „slijepom“ djetetu ukoliko mu pomoć bude bila potrebna.
5. Neka djeca izmjenjuju uloge svake 4 minute, bez obzira je li dijete bilo uspješno u odijevanju ili nije. Nastavite tako sve dok svi iz grupe ne pokušaju „naslijepo“ odjenuti lutku.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravite aktivnost koristeći se ovim pitanjima:
 - a. Kakav je bio osjećaj biti slijepim?
 - b. Je li zadatak bio težak? Zašto?
 - c. Jesu li vam savjeti ostatka grupe bili od pomoći? Jesu li vam mogli više/bolje pomoći?
 - d. Kako ste se osjećali dok ste davali upute? Je li neke upute bilo teško objasniti?
 - e. Da uistinu imate oštećen vid, koje bi vam druge radnje bilo teško obaviti? Navedite nekoliko radnji koje bi vam bilo lakše i nekoliko koje bi bilo teže izvršiti.
 - f. Koje stvari voliš raditi, a koje bi bilo lako raditi i da si slijep/a? Što je s onim aktivnostima koje bi bilo teško obavljati? Biste li jednako uživali u njima?
2. Dotaknite se stereotipa vezanih uz invaliditet postavljajući sljedeća pitanja:

- a. Što mislite kakve stvari djeca s posebnim potrebama vole raditi? Je li to nešto različito od onoga što vi volite raditi? Zašto da ili zašto ne?
- b. Imaju li djeca s invaliditetom prijatelje? Jesu li svi njihovi prijatelji također djeca s invaliditetom? Što bi moglo otežati prijateljstvo s takvim djetetom? Što bi ga moglo učiniti zanimljivim?
- c. Što mislite da djeca s invaliditetom žele biti kada odrastu? Jesu li oni drugačiji od tebe? Zašto da ili zašto ne?
- d. Ova ti aktivnost pomaže u razumijevanju toga da djeca s oštećenim vidom ponekad trebaju pomoć kada čine stvari koje tebi inače ne predstavljaju problem. Možeš li zamisliti neke druge osobe s posebnim potrebama kojima je potrebna pomoć?
- e. Svi imaju pravo na stvari koje im olakšavaju vođenje ispunjenog života. Koje su tvoje potrebe? Imaju li djeca s invaliditetom iste takve potrebe?

Prijedlozi za nastavak rada

- Pitajte djecu da smisle aktivnost koju bi mogli raditi zajedno, a u kojoj su svima povezane oči. Iz sigurnosnih razloga izaberite aktivnosti u sjedećim položajima (npr. igre pogađanja, igranje uloga). Raspravljajte temeljito kako biste naglasili koje vještine grupa posjeduje i koje nedostaju za uspješno obavljanje aktivnosti. Na koji bi se način mogla prilagoditi aktivnost da se u nju mogu uključiti i osobe s oštećenjem vida?
- Kako biste naglasili kako potreba za tuđom pomoći također predstavlja izazov i osobama koje pružaju pomoć, izvedite kratku aktivnost poput „šetnje povjerenja“ u kojoj jedna osoba daje upute drugoj osobi kojoj su oči povezane o tome kako šetati prostorijom. Potom trebaju zamijeniti uloge. Potom raspravljajte.
- Dajte djeci da eksperimentiraju s drugim vrstama invaliditeta kao što su ograničena pokretljivost (npr. hodanje sa štakama, hodanje u „vreći za krumpir“, s rukom u zavoju), nemogućnost govora, čitanja ili zbrajanja.
- Nekoliko drugih aktivnosti se također bavi djecom s posebnim potrebama. „TIHI GOVORNIK“, str. 157., razrađuje iskustvo gluhe i nagluhe djece. „TIJELO ZNANJA“, str. 53.; istražuje utjecaje isključivanja na razvoj djece s invaliditetom.

Ideje za djelovanje

- Djeca mogu procijeniti svoje mjesto druženja i življenja, školu ili zajednicu: može li na tom mjestu osoba s posebnim potrebama sigurno živjeti, raditi ili igrati se? Može li se nešto učiniti kako bi se ova mjesta učinila pristupačnijima?
- Gdje u našoj zajednici djeca s posebnim potrebama žive i idu u školu? Djeca bi mogla istražiti gdje u njihovoj zajednici djeca s posebnim potrebama uče i žive te zašto nisu među ostalom djecom.
- Organizirajte jednodnevnu razmjenu s grupom djece s invaliditetom iz druge škole, organizacije ili dječje grupe.

Smjernice za voditelje

- Ova aktivnost pretpostavlja da nitko od djece u grupi nije dijete s posebnim potrebama. U mnogim grupama barem poneki imaju neku vrstu posebne potrebe, premda to ne mora biti odmah očito (npr. djeca koja nose naočale mogu se smatrati slabovidnim osobama). Budite pažljivi s djecom, njihovim viđenjima sebe i njihovim sposobnostima i/ili poteškoćama. Koristite djecu s invaliditetom u razredu kao izvore koji mogu dati korisna objašnjenja za neka od pitanja unutar rasprave, ali tek nakon što ste prvo utvrdili da se oni osjećaju ugodno u toj ulozi.

- Raspravljajte o potrebi osoba s invaliditetom za pronalaženjem ravnoteže između potrebe za tuđom pomoći te njihove želje da mnoge stvari učine sami za sebe. Naglasite da osobe s invaliditetom imaju jednake potrebe i prava kao i svi drugi ljudi.
- Papirnatu lutku možete pričvrstiti na zid ljepljivom vrpcom ili pribadačom.

Prilagodbe

- Možete koristiti samo jednu ili dvije papirnatu lutku, tražeći različitu djecu da ih odjenu. Korištenje dviju lutaka omogućuje kreiranje i ženske i muške papirnatu lutku ili možete koristiti jednu lutku dva puta; jednom kao predložak curice, a drugi put kao predložak dječaka. Možete razgovarati o pitanjima ravnopravnosti spolova te stereotipima vezanim uz invaliditet.
- Ako imate velike listove papira, možete koristiti obrise djece iz grupa za izradu papirnatih lutaka.

6. Društvene igre

Koliko dobro poznaješ svoja prava?

Teme:	opća ljudska prava
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	45 minuta
Veličina grupe:	2 – 6 djece po jednoj ploči za društvenu igru
Tip aktivnosti:	društvena igra

Aktivnost se bavi ljudskim pravima i sastoji se od dvije različite društvene igre s različitim pravilima igranja. Obje se igre mogu igrati na istoj ploči koja je priložena na kraju opisa aktivnosti. Djeca mogu samostalno igrati društvene igre. Uloga voditelja je pružiti potrebnu pomoć te provesti raspravu na kraju aktivnosti.

6a, Poznaješ li svoja prava?

Kratki pregled:	U ovoj se aktivnosti djeca kreću prema naprijed ili nazad ovisno o sadržaju kartice koju izvuku. Ipak, u ovoj igri imaju pravo neutralizirati negativnu kartu ukoliko se prisjete prava djeteta koje se krši u opisu na kartici.
Ciljevi:	• bolje upoznati CRC • pomoći djeci da povežu ljudska prava sa svakodnevnim životom • podići razinu svijesti o ljudskim pravima
Priprema:	• unaprijed provjerite odgovore kako biste bili sigurni da ste upoznati s određenim pitanjima • umnožite ploču za igru koja vam je priložena uz radionicu • umnožite upute i listu „neutralizirajućih prava“ na jednom listu papira • umnožite kartice s pravima i kaznama, jedan set za svaku grupu koja će igrati • umnožite djeci prilagođenu verziju CRC-a
Oprema:	• ploča za društvenu igru, figurice i kockice • igraće karte • preslika uputa i lista „neutralizirajućih prava“

Upute:

1. Podijelite djecu u grupe od dvoje do šestoro djece. Svakoj grupi dajte jednu ploču za društvenu igru, kockice, kartice s pravima i kaznama, papir s uputama te listu s popisom „neutralizirajućih prava“. Također dajte svakom igraču prilagođenu verziju CRC-a. U ovoj aktivnosti djeca ne trebaju obraćati pozornost na zmije i ljestve nacrtane na ploči nego samo na obojana polja. Igraće karte će ih upućivati što im je dalje činiti.

2. Objasnite im pravila igre:

- Bacite kockice. Igru započinje dijete koje bacanjem kockice dobije najveći rezultat.
- Dijete baca kockicu i pomiče se za toliko polja koliko je pokazala kockica.
- Kada igrač dospije na obojano polje, izvlači kartu, čita je naglas i slijedi upute. One ga upućuju ili da ide prema naprijed ili unatrag ili da propusti jedno bacanje.
- Ipak, kartica koja govori da ide prema unatrag može biti neutralizirana ako igrač može imenovati članak CRC-a koji je prekršen na toj kartici. U tom slučaju igrač dobiva bonus - korak prema naprijed.

- e. Sljedeća na redu za bacanje kockice je osoba koja sjedi s lijeve strane djeteta koje je započelo igru.
- f. Pobjednik je ono dijete koje prvo uspije dovesti sve svoje figurice do kraja, ali igra bi mogla potrajati sve dok svi igrači ne uspiju doći na kraj igre.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o aktivnosti koristeći se ovim pitanjima:
 - a. Što mislite o ovoj igri?
 - b. Jeste li naučili nešto novo o ljudskim pravima? O svijetu oko vas?
 - c. Jesu li vam se neke situacije učinile čudnima ili nepoznatima?
 - d. Možete li zamisliti nekoliko sličnih situacija, onih u kojima se krše i onih u kojima se poštuju ljudska prava?

Smjernice za voditelje

- Presliku CRC-a i listu s neutralizirajućim pravima mogu koristiti djeca ili ih može imati samo voditelj grupe.
- Igru možete prilagoditi mlađem uzrastu tako da djeca ne moraju pronalaziti koji je članak CRC-a prekršen kako bi neutralizirali korake unazad.
- S obzirom da će djeca imati puno pitanja o predstavljenim slučajevima, možda će biti potrebno više od jednog voditelja ukoliko igru bude igralo nekoliko grupa odjednom.
- Djeca mogu igrati u timovima kako bi si međusobno pomogli u pronalaženju „neutralizirajućih prava“.

RADNI LISTIĆ: KARTICE S PRAVIMA

KARTICA S PRAVOM 1

Roditelji tvog prijatelja su se razveli prošlog ljeta. Tvoj prijatelj i dalje živi s oba roditelja tako što jedan vikend provede s jednim roditeljem, a drugi vikend s drugim jer je to bio njegov/njezin izbor. Idi 2 polja unaprijed.

CRC članak 12, Poštivanje stavova djece:

Djeca imaju pravo izraziti svoje mišljenje, kao i pravo da se njihovo mišljenje uzme u obzir kada odrasli donose odluke koje će utjecati na njih život.

KARTICA S PRAVOM 2

Naučili ste da uvijek možete tražiti pomoć ako se nalazite u ozbiljnoj nevolji. Ako nazovete broj za hitne slučajeve i objasnite svoju situaciju, službenik vas može povezati s organizacijama koje pomažu djeci koja su napuštena, zlostavljana ili s nekim drugim problemima. Idite naprijed 2 polja.

CRC članak 19, Zaštita od svih oblika nasilja, zlostavljanja i zapostavljanja:

Države bi trebale osigurati da su djeca propisno zbrinuta i zaštićena od nasilja, zlostavljanja i zapostavljanja od strane svojih roditelja ili bilo kojeg drugog skrbnika.

CRC članak 36, Zaštita od drugih oblika iskorištavanja:

Djeca trebaju biti zaštićena od bilo koje aktivnosti koja bi mogla štetiti njihovoj dobrobiti i razvoju.

KARTICA S PRAVOM 3

U razredu tvog prijatelja, djeca koja imaju poteškoća s učenjem dobivaju dodatnu pomoć od učitelja. Idi 2 polja unaprijed.

CRC članak 23, Djeca s posebnim potrebama:

Djeca koja imaju bilo koju vrstu invaliditeta trebaju primati posebnu skrb, podršku i poduku kako bi mogla voditi što ispunjenije živote s obzirom na svoje sposobnosti.

KARTICA S PRAVOM 4

Ravnatelj vaše škole je saznao kako neka djeca iz vaše zajednice ne idu u školu jer njihovi roditelji nemaju odobrenje za legalni boravak. Ravnatelj je uspostavio kontakt s roditeljima i potaknuo ih da pošalju svoju djecu u školu. Idi 2 koraka prema naprijed.

CRC članak 28, Pravo na obrazovanje:

Djeca imaju pravo na obrazovanje, odnosno, pohađati školu... Obrazovanje u osnovnim školama treba biti besplatno.

KARTICA S PRAVOM 5

Imate pravo znati koja su vaša ljudska prava! Idi 4 polja naprijed!

CRC članak 29, Ciljevi obrazovanja:

Obrazovanje treba razvijati u djetetu njegovu osobnost, vještine i talente. Obrazovanje priprema djecu za život. Treba poticati djecu da poštuju svoje roditelje, svoju vlastitu i kulture drugih naroda.

KARTICA S PRAVOM 6

Učiteljima u našoj školi nije dopušteno koristiti fizičko kažnjavanje niti je dopušteno vrijeđanje djece, čak i kada je njihovo ponašanje jako loše. Idi naprijed 2 polja.

CRC članak 28, Pravo na obrazovanje:

Oblici discipliniranja djece u školama trebaju poštovati ljudsko dostojanstvo djece; nasilje (fizičko i verbalno) nije dopušteno u školama.

KARTICA S PRAVOM 7

U vašoj školi postoji puno stepenica, ali i liftova i rampi kako bi se osobe u kolicima ili s poteškoćama u kretanju mogle kretati uokolo. Idi 3 polja naprijed.

CRC članak 23, Djeca s posebnim potrebama:

Djeca koja imaju bilo koju vrstu invaliditeta trebaju primati posebnu skrb, podršku i poduku kako bi mogla voditi što ispunjenije živote s obzirom na njihove sposobnosti.

KARTICA S PRAVOM 8

Otac tvog prijatelja je doživio nesreću i nije mogao raditi dugo vremena. Dok se oporavljao, država je financijski pomagala obitelji da imaju dovoljno za stan i hranu. Idi naprijed 2 koraka.

CRC članak 26, Koristi od socijalnog osiguranja:

Društvo u kojem dijete živi treba mu osigurati društvenu sigurnost (obrazovanje, kulturu, hranu, zdravlje i socijalnu skrb) kako bi se ono razvilo i živjelo u dobrim životnim uvjetima. Država bi trebala osigurati dodatna novčana sredstva za djecu i obitelji u potrebi.

KARTICA S PRAVOM 9

Vaša prava su zaštićena i za vrijeme rata. Postoje posebni ugovori kako bi se to i osiguralo. Idi naprijed 2 polja.

CRC članak 38, Zaštita djece ugrožene u oružanim sukobima:

Države ne smiju dopustiti da se djeca mlađa od 15 godina pridružuju vojsci ili da budu izravno uključena u sukobe. Djeca u ratnim područjima trebaju biti posebno zaštićena.

KARTICA S PRAVOM 10

U vašoj zajednici postoje knjižnice za djecu, časopisi, filmovi, igre i televizijski programi namijenjeni posebno djeci tako da ona mogu znati i razumjeti što se događa u svijetu koji ih okružuje.

CRC članak 13, Pravo na izražavanje i informaciju:

Djeca imaju pravo tražiti, dobiti i dijeliti informacije u svim oblicima (umjetničke, pisane, elektronske...) sve dok te informacije nisu za njih štetne ili ne štete drugima.

KARTICA S PRAVOM 11

Nesreća! Moraš na operaciju. Ali sreća u nesreći: imaš pravo na brigu i zaštitu pa čak i na to da jedan od tvojih roditelja ili netko koga voliš bude uz tebe! Idi naprijed 2 polja.

CRC članak 24, Pravno na zdravstvenu brigu i zaštitu:

Djeca imaju pravo na dobru zdravstvenu zaštitu, tj. lijekove, bolnice i liječnike kada su bolesni. Djeca imaju pravo na čistu vodu, zdravu prehranu i čist okoliš kako bi mogla ostati zdrava. Bogatije zemlje bi trebale pomoći siromašnjima kako bi to ostvarile.

RADNI LISTIĆ: KARTICE S KAZNAMA

KARTICA S KAZNOM 1

Jedan je od tvojih prijatelja izgubio cipelu, ali nema novca da kupi novi par. Škola ne dopušta da djeca hodaju bosa za vrijeme nastave. Idi 2 korak unazad.

ZNAŠ LI PRAVO KOJE MOŽE NEUTRALIZIRATI OVU KAZNU?

KARTICA S KAZNOM 2

Roditelji tvog prijatelja iz razreda su Romi. Njegova obitelj ima poteškoća u pronalaženju mjesta za stanovanje jer ljudi govore: „Oni su drugačiji!“. Idi nazad 4 koraka.

ZNAŠ LI PRAVO KOJE MOŽE NEUTRALIZIRATI OVU KAZNU?

KARTICA S KAZNOM 3

U nekim zemljama su djeca prisiljena boriti se u ratu. Ona su gladna, žedna i vrlo uplašena. Idi nazad na polje broj 1.

ZNAŠ LI PRAVO KOJE MOŽE NEUTRALIZIRATI OVU KAZNU?

KARTICA S KAZNOM 4

Djevojka iz tvoje škole je model. Zarađuje dosta novca i njezine se fotografije nalaze u modnim časopisima. Često izostaje s nastave, nema vremena pisati domaće zadaće ili se igrati sa svojim prijateljima. Izgleda vrlo umorno. Idi unazad 2 polja.

ZNAŠ LI PRAVO KOJE MOŽE NEUTRALIZIRATI OVU KAZNU?

KARTICA S KAZNOM 5

U našoj školi nam je dopušteno služiti se samo službenim jezikom. Djeca koja se sporazumijevaju drugim jezikom kažnjavaju se, čak i onda ako na njemu komuniciraju samo na igralištu. Propusti jedno bacanje.

ZNAŠ LI PRAVO KOJE MOŽE NEUTRALIZIRATI OVU KAZNU?

KARTICA S KAZNOM 6

Postoji škola u vašem gradu koja je otvorena za djecu svih religija osim za djecu ateista. Propusti jedno bacanje.

ZNAŠ LI PRAVO KOJE MOŽE NEUTRALIZIRATI OVU KAZNU?

KARTICA S KAZNOM 7

Roditelji tvog prijatelja su se razveli prošle godine. Njegova mama mu više ne dopušta vidati oca, a ni baku i djeda. Otac mu jako nedostaje. Idi 3 koraka unazad.

ZNAŠ LI PRAVO KOJE MOŽE NEUTRALIZIRATI OVU KAZNU?

KARTICA S KAZNOM 8

Postoji djevojka u vašem razredu koja se nikada ne ostaje igrati poslije škole niti ima vremena za učenje jer se mora brinuti o svojem mlađem bratu i sestri. Idi 3 polja unazad.

ZNAŠ LI PRAVO KOJE MOŽE NEUTRALIZIRATI OVU KAZNU?

KARTICA S KAZNOM 9

Dječak iz razreda nikada ne posprema iza sebe poslije ručka jer kaže da je čišćenje posao za djevojčice. Idi 2 polja unazad.

ZNAŠ LI PRAVO KOJE MOŽE NEUTRALIZIRATI OVU KAZNU?

KARTICA S KAZNOM 10

Dječaci u tvojoj školi imaju nogometni tim i mnoge druge sportske klubove u kojima provode vrijeme poslije nastave, a djevojčice nemaju niti jedan. Idi 2 polja unazad.

ZNAŠ LI PRAVO KOJE MOŽE NEUTRALIZIRATI OVU KAZNU?

RADNI LISTIĆ: KARTICE S NEUTRALIZIRAJUĆIM PRAVOM

KARTICA S KAZNOM 1

Jedan je od tvojih prijatelja izgubio cipelu, ali nema novaca da kupi novi par. Škola ne dopušta da djeca hodaju bosa za vrijeme nastave. Idi 2 korak unazad.

NEUTRALIZIRAJUĆE PRAVO: CRC Članak 27., Adekvatan standard življenja:

Djeca trebaju živjeti u dobrim uvjetima koji zadovoljavaju njihove fizičke i mentalne potrebe. Država treba pomoći obiteljima koje to ne mogu osigurati.

KARTICA S KAZNOM 2

Roditelji tvog prijatelja iz razreda su Romi. Njegova obitelj ima poteškoća u pronalaženju mjesta za stanovanje jer ljudi govore: „Oni su drugačiji!“. Idi nazad 4 koraka.

NEUTRALIZIRAJUĆE PRAVO: CRC Članak 2., Nediskriminacija:

Prava se odnose na sve bez obzira na njihovu rasu, boju, vjeru, spol, sposobnosti, bez obzira na ono što oni misle ili govore, bez obzira na jezik koji govore ili odakle dolaze. Država mora zaštititi djecu od diskriminacije.

KARTICA S KAZNOM 3

U nekim zemljama su djeca prisiljena boriti se u ratu. Ona su gladna, žedna i vrlo uplašena. Idi nazad na polje broj 1.

NEUTRALIZIRAJUĆE PRAVO: CRC Članak 38., Zaštita djece ugrožene u oružanim sukobima:

Vlade ne smiju dopustiti da se djeca mlađa od 15 godina pridružuju vojsci ili da budu izravno uključena u sukobe. Djeca u ratnim područjima trebaju imati posebnu zaštitu.

KARTICA S KAZNOM 4

Djevojka iz tvoje škole je model. Ona zarađuje dosta novca i njezine se fotografije nalaze u modnim časopisima. Često izostaje s nastave, nema vremena pisati domaće zadaće ili se igrati sa svojim prijateljima. Izgleda vrlo umorno. Idi unazad 2 polja.

NEUTRALIZIRAJUĆE PRAVO: CRC Članak 32., Rad djece:

Država treba štiti djecu od rada koji je opasan, štetan po njihovo zdravlje i obrazovanje ili koji bi mogao dovesti do iskorištavanja djece.

KARTICA S KAZNOM 5

U našoj školi nam je dopušteno služiti se samo službenim jezikom. Djeca koja se sporazumijevaju drugim jezikom kažnjavaju se, čak i onda ako na njemu komuniciraju samo na igralištu. Propusti jedno bacanje.

NEUTRALIZIRAJUĆE PRAVA:

CRC Članak 29., Ciljevi obrazovanja:

Obrazovanje treba razvijati u djetetu njegovu osobnost, vještine i talente. Obrazovanje priprema djecu za život. Treba poticati djecu da poštuju svoje roditelje, svoju vlastitu i kulture drugih naroda.

ILI

CRC Članak 30., Djeca manjina ili urođenika:

Djeca imaju pravo učiti i koristiti jezik i običaje svoje obitelji bez obzira bili oni zajednički većini ljudi u zemlji ili ne. Obrazovanje treba razvijati u djetetu njegovu osobnost, vještine i talente. Obrazovanje priprema djecu za život. Treba poticati djecu da poštuju svoje roditelje, svoju vlastitu i kulture drugih naroda.

KARTICA S KAZNOM 6

Postoji škola u vašem gradu koja je otvorena za djecu svih religija osim za djecu ateista. Propusti jedno bacanje.

NEUTRALIZIRAJUĆE PRAVA:

CRC Članak 14., Sloboda mišljenja, vjere i savjesti:

Djeca imaju pravo misliti i vjerovati što žele, te na prakticiranje svoje vjere sve dok u tome ne sprečavaju druge u uživanju svojih prava. Roditelji bi ih trebali informirati o ovim pitanjima.

ILI

CRC Članak 2., Nediskriminacija:

Prava se odnose na sve bez obzira na njihovu rasu, boju, vjeru, spol, sposobnosti, bez obzira na ono što oni misle ili govore, bez obzira na jezik koji govore ili odakle dolaze. Država mora zaštititi djecu od diskriminacije.

KARTICA S KAZNOM 7

Roditelji tvog prijatelja su se razveli prošle godine. Njegova mama mu više ne dopušta vidjeti oca, a ni baku ni djeda. Otac mu jako nedostaje. Idi 3 koraka unazad.

NEUTRALIZIRAJUĆE PRAVO: CRC Članak 9., Razdvajanje od roditelja:

Djeca ne bi smjela biti razdvojena od svojih roditelja, osim ako to nije za njihovo vlastito dobro (u slučaju ako roditelj zlostavlja ili zapostavlja dijete). Djeca čiji su roditelji rastavljeni imaju pravo ostati u kontaktu s oba roditelja, osim ako to na neki način može naštetiti djetetu. Dužnost je države osigurati sve potrebne informacije o nestalom članu obitelji.

KARTICA S KAZNOM 8

Postoji djevojka u vašem razredu koja se nikada ne ostaje igrati poslije škole niti ima vremena za učenje jer se mora brinuti o svojem mlađem bratu i sestri. Idi 3 polja unazad.

NEUTRALIZIRAJUĆE PRAVO:

CRC Članak 31., Slobodno vrijeme, igra i kultura:

Sva djeca imaju pravo na opuštanje i igru te se priključiti različitim vrstama rekreativnih i kulturnih aktivnosti

ILI

CRC Članak 32., Rad djece:

Država treba štiti djecu od rada koji je opasan, štetan po njihovo zdravlje i obrazovanje ili koji bi mogao dovesti do iskorištavanja djece.

KARTICA S KAZNOM 9

Dečko iz razreda nikada ne posprema iza sebe poslije ručka jer kaže da je čišćenje posao za djevojčice. Idi 2 polja unazad.

NEUTRALIZIRAJUĆE PRAVO: CRC Članak 2., Nediskriminacija:

Prava se odnose na sve bez obzira na njihovu rasu, boju, vjeru, spol, sposobnosti, bez obzira na ono što oni misle ili govore, bez obzira na jezik koji govore ili odakle dolaze. Država mora zaštititi djecu od diskriminacije.

KARTICA S KAZNOM 10

Dječaci u tvojoj školi imaju nogometni tim i mnoge druge sportske klubove u kojima provode vrijeme poslije nastave, a djevojčice nemaju niti jedan. Idi 2 polja unazad.

NEUTRALIZIRAJUĆE PRAVO: CRC Članak 2., Nediskriminacija:

Prava se odnose na sve bez obzira na njihovu rasu, boju, vjeru, spol, sposobnosti, bez obzira na ono što oni misle ili govore, bez obzira na jezik koji govore ili odakle dolaze. Država mora zaštititi djecu od diskriminacije.

6b, Moksha-Potamu

Kratki pregled:	Izvorno je ovo Hindu igra s kojom se djecu upoznavao s vjerom, gdje su igrači mogli biti uzdignuti na više razine u životu li spuštteni na niže. Igra je prilagođena za potrebe ove aktivnosti kako bi djecu podučavala o ljudskim pravima.
Ciljevi:	naglasiti pozitivne učinke ljudskih prava
Priprema:	umnožite i izrežite igraće karte i uvećajte ploču za društvenu igru
Oprema:	• ploča za igru • figurice i kockice • igraće karte

Upute:

1. Podijelite djecu u šestoročlane grupe. Svakoj grupi dajte jednu ploču za društvenu igru, kockice i figurice.
2. Objasnite im pravila igre:
 - a. Bacite kockice. Igru započinje dijete koje bacanjem kockice dobije najveći rezultat.
 - b. Prvi igrač se pomiče za toliko polja koliko je pokazala kockica.
 - c. Ono što se dalje događa ovisi o polju na koje je igrač dospio:
 - i. Ako igrač dopiye na polje na kojem se nalazi dno ljestava, penje se na polje na kojem se nalazi njihov vrh.
 - ii. Ako igrač dopiye na polje na kojem se nalazi zmijin rep, mora se spustit sve do polja na kojem se nalazi zmijina glava.
 - iii. Ako dopiye na obojano polje, igrač slijeva izvlači kartu i čita je naglas. Igrač tada mora reći je li izjava točna ili ne, s obzirom na ljudska prava.
 - iv. Ako igrač odgovori netočno, ostaje na istom polju. S točnim odgovorom, igrač je zaslužio da se pomakne dva polja unaprijed. Ako pri tome uspije navesti i članak iz CRC-a koji definira i štiti to pravo, može se pomaknuti još jedan korak više. Potrebno je navesti točan broj članka.
 - v. Potom igra sljedeći igrač i tako u krug.
 - d. Igra je gotova kada prvi igrač dopiye do posljednjeg polja ili dobije broj na kockici koji je veći od onoga potrebnog da bi došao do posljednjeg polja.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o aktivnosti i povežite je s ljudskim pravima postavljajući pitanja:
 - a. Kako vam se svidjela aktivnost?
 - b. Kako vam je poznavanje ljudskih prava pomoglo u uspinjanju po ljestvama?
 - c. Kako vam u stvarnom životu može pomoći poznavanje ljudskih prava? Kako pomaže drugima?
 - d. Što se događa s cijelom zajednicom kada ljudi u njoj ne poznaju svoja ljudska prava? Što se s njom događa kada većina ljudi zna svoja prava?

Prijedlozi za nastavak rada

- Podijelite sudionicima kopije djeci prilagođene verzije CRC-a i recite im da pokušaju sami smisliti ideje za nove kartice koje će oslikavati njihova vlastita iskustva. Potom iznova igrajte igru koristeći se novim karticama.

Ideje za djelovanje

Povežite kartice s dječjim iskustvima. Pitajte ih što bi oni učinili da se suoče s kršenjem ljudskih prava u stvarnom životu? Na koga bi se mogli osloniti kada bi htjeli zaštititi svoja prava?

Smjernice za voditelje

- U raspravi potaknite djecu da razmišljaju o stvarnim iskustvima, fokusirajući se na nasilje, *bullying* i nepravedne situacije koje su vidjeli ili doživjeli.
- Napravite preslike ploče za društvenu igru kako bi se djeca mogla nastaviti igrati i kod kuće sa svojom obitelji i prijateljima.

RADNI LISTIĆ: KARTICE

Umnožite i izrežite ove kartice ili napravite nove koje odgovaraju potrebama vaše grupe.

Izjava: Svatko tko se uda/oženi nije više dijete. Odgovor: Netočno / To je kršenje prava. CRC Članak 1., Tko je dijete: Svatko mlađi od 18 godina se smatra djetetom i kao takav ima sva prava sadržana u ovoj konvenciji.	Izjava: Sva djeca imaju jednaka ljudska prava bez obzira jesu li njihovi roditelji državljani zemlje u kojoj žive ili nisu. Odgovor: Istina / To je pravo. CRC Članak 2., Nediskriminacija: Prava se odnose na sve bez obzira na njihovu rasu, boju, vjeru, spol, sposobnosti, bez obzira na ono što oni misle ili govore, bez obzira na jezik koji govore ili odakle dolaze. Država mora zaštititi djecu od diskriminacije.	Izjava: Djevojčice se smiju igrati na nogometnom igralištu samo ako ga dječaci ne koriste. Odgovor: Netočno / To je kršenje prava. CRC Članak 2., Nediskriminacija: Prava se odnose na sve bez obzira na njihovu rasu, boju, vjeru, spol, sposobnosti, bez obzira na ono što oni misle ili govore, bez obzira na jezik koji govore ili odakle dolaze. Država mora zaštititi djecu od diskriminacije.
Izjava: Ako počiniš zločin, mogu te smjestiti u zatvor s odraslim kriminalcima. Odgovor: Netočno/ To je kršenje prava. CRC Članak 37., Mučenje, ponižavanje i oduzimanje slobode: Prema djeca koja su počinila zločine ne smije se okrutno postupati. Ne smije ih se staviti u zatvor zajedno s odraslima te im se mora omogućiti kontakt s obitelji.	Izjava: U školskoj knjižnici mogu podići koju god knjigu želim. Odgovor: Istina/ To je pravo. CRC Članak 17., Pristup odgovarajućim informacijama i medijima: Djeca imaju pravo pristupa različitim informacijama, uključujući i masovne medije. Televizija, radio i novine trebaju osigurati informacije lako razumljive djeci te ne bi trebali oglašavati štetne stvari za djecu.	Izjava: Tvornica u blizini ispušta smrdljivu kemikaliju u zrak od koje svi kašlju. Odgovor: Netočno/ To je kršenje prava. CRC Članak 24., Pravo na zdravstvenu zaštitu i usluge: Djeca imaju pravo na dobru zdravstvenu zaštitu, tj. lijekove, bolnice i liječnike kada su bolesni. Djeca imaju pravo na čistu vodu, zdravu prehranu i čist okoliš kako bi mogla ostati zdrava. Bogatije zemlje bi trebale pomoći siromašnjijima kako bi to ostvarile.

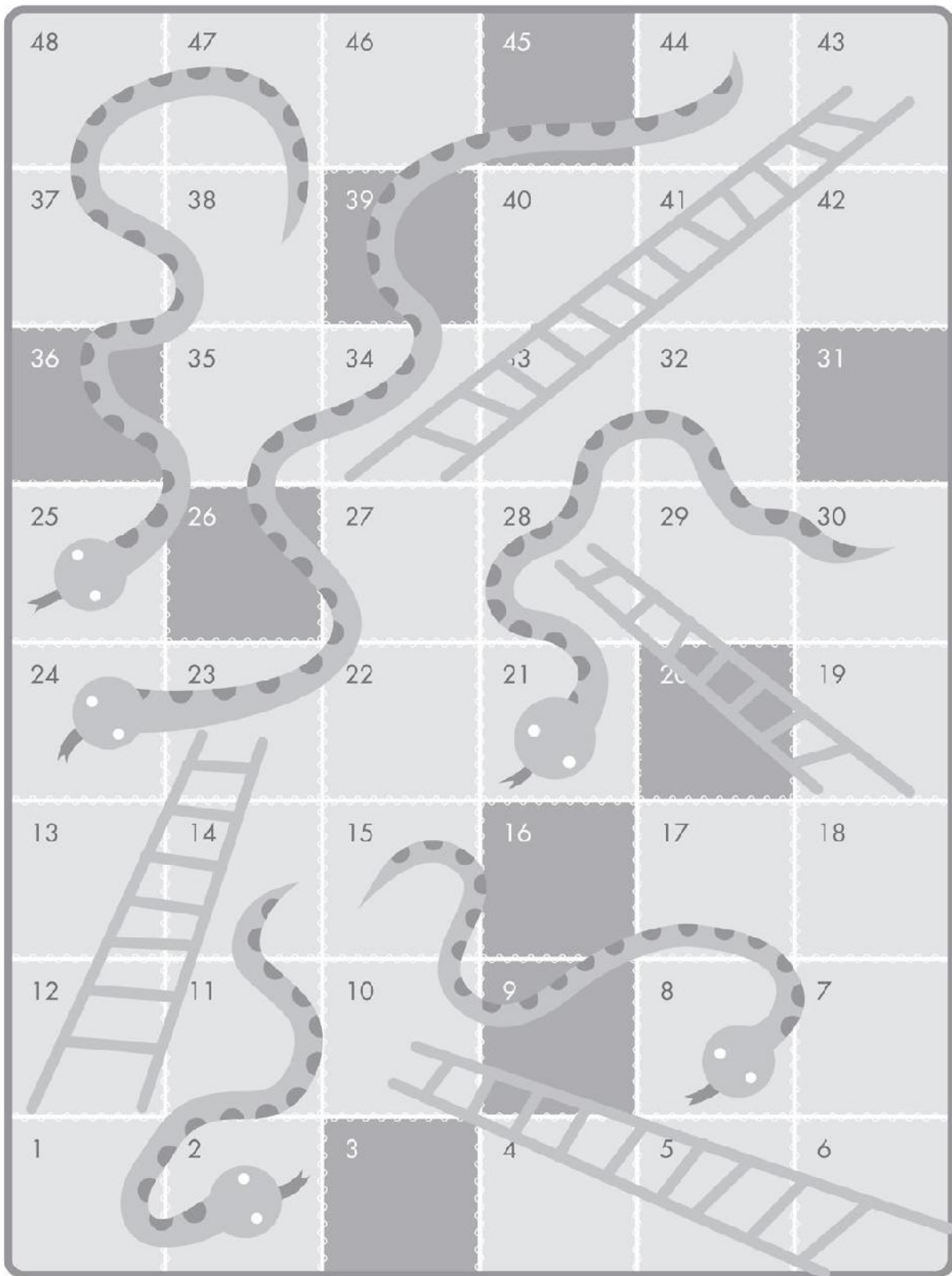

Izjava: Samo tvoj otac može odlučiti što je najbolje za tebe. Odgovor: Netočno / To je kršenje prava. CRC Članak 18., Zajednička roditeljska odgovornost: Oba roditelja snose odgovornost za odgajanje djeteta te bi to trebali činiti u skladu s najboljim djetetovim interesom. Države bi trebale osigurati sustav podrške roditeljima, osobito ukoliko su oba roditelja zaposlena.	Izjava: Premda koristim kolica, mogu ići u školu s ostalom djecom iz susjedstva. Škola mi mora osigurati adekvatan pristup. Odgovor: Istina / To je pravo. CRC Članak 23., Djeca s posebnim potrebama: Djeca koja imaju bilo koju vrstu invaliditeta trebaju primati posebnu skrb, podršku i poduku kako bi mogla voditi što ispunjenije živote s obzirom na svoje sposobnosti.	Izjava: Školska računala blokiraju neke internet stranice. Odgovor: Istina / To je pravo CRC Članak 17, Pristup odgovarajućim informacijama i medijima Djeca imaju pravo pristupa različitim informacijama, uključujući i masovne medije. Televizija, radio i novine trebaju osigurati informacije lako razumljive djeci te ne bi trebali oglašavati štetne stvari za djecu.
Izjava: U nekim zemljama djeca, osobito dječaci, moraju služiti vojni rok. Odgovor: Netočno / To je kršenje prava. CRC Članak 38., Zaštita djece ugrožene u oružanim sukobima: Vlade ne smiju dopustiti da se djeca mlađa od 15 godina pridružuju vojsci ili da budu izravno uključena u sukobe. Djeca u ratnim područjima trebaju primati posebnu skrb.	Izjava: Kada se dijete rodi, roditelji mu moraju dati ime i unijeti ga u matičnu knjigu rođenih. Odgovor: Istina / To je pravo. CRC Članak 7., Upis u knjigu rođenih, ime, nacionalnost, pravo da znaš tko su ti roditelji i da te oni odgajaju: Sva djeca imaju pravo na ime, na nacionalnost. Također imaju pravo znati tko su im roditelji i da ih oni odgajaju.	Izjava: Roditelji dopuštaju mom sedamnaestogodišnjem bratu da gleda što god hoće na televiziji. Meni ne dopuštaju. Odgovor: Istina / To je pravo. CRC članak 5, Roditeljski odgoj i razvijanje djetetovih kapaciteta: Obitelj je odgovorna za odgoj i razvoj djeteta u skladu s njegovim godinama i zrelošću. Države bi trebale poštovati to pravo.
Izjava: Iako mi je trinaest, moji roditelji čitaju svu moju poštu. Odgovor: Netočno / To je kršenje prava. CRC Članak 16., Pravo, čast i ugled: Djeca imaju pravo na privatnost. Zakon bi ih trebao štiti od napada na njihov stil života, na njihov ugled, obitelji, domove, pisma i poštu.	Izjava: Osmi razred tiska novine i dijeli ih po mom susjedstvu. Odgovor: Istina / To je pravo. CRC Članak 13., Sloboda izražavanja mišljenja i informiranja: Imaš pravo na slobodu mišljenja, izražavanja i nitko te ne smije u tome sprječavati. Imaš pravo širiti svoje ideje i mišljenja, bez ograničenja.	Izjava: Moja mama radi u drugoj zemlji, ali svakog mjeseca nas dođe posjetiti ili tata i ja idemo posjetiti nju. Odgovor: Istina / To je pravo. CRC članak 10, Ujedinjenje obitelji: Obiteljima čiji članovi žive u različitim zemljama treba biti omogućeno slobodno kretanje kako bi im se omogućilo nesmetano okupljanje.

Izjava: Prijatelj i ja ne smijemo pričati na materinjem jeziku u školi. Odgovor: Netočno / To je kršenje prava. CRC Članak 30., Djeca manjina ili starosjedioca: Djeca imaju pravo učiti i koristiti jezik i običaje svoje obitelji bez obzira bili oni zajednički većini ljudi u zemlji ili ne.	Izjava: Imam pravo na ime, zemlju i obitelj. Odgovor: Istina / To je pravo. CRC Članak 8., Očuvanje identiteta: Država treba poštovati djetetovo pravo na ime, nacionalnost i obiteljske veze. Država je obavezna štiti i reafirmirati djetetov identitet.	Izjava: Djeca koja se loše ponašaju u školi, ne smiju biti fizički kažnjena. Odgovor: Istina / To je pravo. CRC Članak 28., Pravo na obrazovanje: Djeca imaju pravo na obrazovanje, odnosno, ići u školu. Discipliniranje u školama treba poštovati dječje dostojanstvo; nasilje se ne smije koristiti kao disciplinska mjera.
Izjava: Moja obitelj je došla ovdje kako bi pobjegla od rata. Ali ovdje djeca izbjeglica poput mene ne smiju ići u školu. Odgovor: Netočno / To je kršenje prava. CRC Članak 22., Djeca izbjeglice: Djeca izbjeglice imaju pravo na posebnu skrb. Njihova prava trebaju biti jednaka pravima koja imaju djeca iz države u koju su prebjegli.	Izjava: Imam pravo vidati oba moja roditelja premda su oni rastavljeni. Odgovor: Istina / To je pravo. CRC Članak 9., Razdvajanje od roditelja: Djeca ne bi smjela biti razdvojena od svojih roditelja, osim ako to nije za njihovo vlastito dobro (ako roditelj zlostavlja ili zapostavlja dijete). Djeca čiji su roditelji rastavljeni imaju pravo ostati u kontaktu s oba roditelja, osim ako to na neki način može naštetiti djetetu.	Izjava: Izostajem puno s nastave. Moram paziti na bolesnu bebu dok je moja mama na poslu. Odgovor: Netočno / To je kršenje prava. CRC Članak 32., Rad djece: Država treba štiti djecu od rada koji je opasan, štetan po njihovo zdravlje i obrazovanje ili koji bi mogao dovesti do iskorištavanja djece.

7. Dječaci ne plaču!

A djevojčice su pametnije...

Teme:	diskriminacija, rodna ravnopravnost, opća ljudska prava
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	90 minuta
Veličina grupe:	8 – 20 djece
Tip aktivnosti:	rasprava, davanje izjave, dramska radionica
Kratki pregled:	Djeca raspravljaju o provokativnim izjavama i izvode malu predstavu na zadanu temu.
Ciljevi:	• raspravljati o rodnim stereotipima i rodnoj ravnopravnosti • promoviranje tolerancije • prikazati kako stereotipi vode do diskriminacije
Priprema:	• izaberite tri izjave s liste ili sami smislite nove izjave • pripremite 4 znaka: Slažem se/ Ne znam/ Još uvijek razmišljam/ Ne slažem se • postavite svaki u jedan kut sobe • izaberite dodatne izjave koje će se koristiti u predstavi i ispišite ih na odvojene listiće papira
Oprema:	• papir za znakove te listići papira s izjavama

Upute:

1. dio: Zauzimanje stava

1. Objasnite prvi dio aktivnosti djeci:

- a. Soba ima četiri kuta. Svaki kut ima svoj znak koji predstavlja jedan od stavova: Slažem se/ Ne znam/ Još uvijek razmišljam/ Ne slažem se.
- b. Pročitat ćete naglas tri različite izjave, jednu po jednu. Djeca trebaju otići u onaj dio prostorije koji izražava njihov stav.

2. Pročitajte naglas prvu izjavu i pričekajte dok sva djeca ne zauzmu svoja mjesta u sobi. Potom pitajte djecu iz različitih kutova sobe zašto su se odlučili baš za tu poziciju. Nakon što su razmijenila stavove, recite djeci da je dopušteno promijeniti mjesto ako im se u međuvremenu promijenilo mišljenje. Ponovite ovaj postupak za sve tri izjave.

3. Ponovo okupite grupu zajedno i raspravljajte o ovom dijelu aktivnosti:

- a. Je li te nešto vezano uz ovu aktivnost iznenadilo?
- b. Zašto su ljudi imali različita mišljenja o navedenim izjavama?
- c. Jesu li te nečiji razlozi naveli na promjenu stava? Zašto?
- d. Kako možemo znati koji je stav „ispravan“?

2. dio: Glumljenje stava

4. Podijelite djecu u grupe koje nisu veće od petero sudionika. Svakoj grupi dajte jednu izjavu. Objasnite kako svaka grupa ima 15 minuta da pročita izjavu, razgovara o njoj te smisli malu predstavu koja šalje poruku o toj izjavi.

5. Neka svaka grupa izvede svoju predstavu. Nakon izvedbe, pitajte publiku što misle kakvu su poruku izvođači htjeli prenijeti. Provjerite s izvođačima je li publika dobro shvatila poruku.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o učincima rodnih stereotipa koristeći se ovim pitanjima:
 - a. Što je bilo zajedničko ovim izjavama? Znete li neke izjave slične ovima?
 - b. Postoje li u ovoj grupi različita pravila ponašanja i očekivanja za djevojčice i dječake? A u školi? U obitelji? Ima li to smisla?
 - c. Možete li se prisjetiti nekih drugih ideja o tome kakvi bi djevojčice i dječaci trebali biti? Postoje li slične ideje i u drugim dijelovima zemlje? Europe? Svijeta?
 - d. Što se događa kada se djevojčice ili dječaci ne ponašaju u skladu s tim idejama i žele se ponašati drugačije? Jeste li ikada bili u takvoj situaciji? Kako ste se osjećali? Što ste učinili?
 - e. Utječu li ideje o muškom i ženskom ponašanju i na odrasle?
2. Povežite rodne stereotipe s diskriminacijom postavljajući im ova pitanja:
 - a. Kako nam ideje o ponašanju muškaraca i žena ograničavaju izbor? Možete li reći nekoliko primjera?
 - b. Kako ta ograničenja utječu na naša ljudska prava?
 - c. Što možemo učiniti da u budućnosti djevojčice i dječaci imaju veću slobodu u svojem ponašanju?

Prijedlozi za nastavak rada

- Aktivnost „KAKO JE SVIJET DIVAN“, str. 174., bavi se izgledom i različitim stvarnostima.
- Aktivnost „JEDNOM DAVNO...“, str 122., također se bavi rodnim stereotipima.

Ideje za djelovanje

Razvijte s djecom grupni „kodeks ponašanja“ koji će osigurati ravnopravnost djevojčica i dječaka unutar grupe. Napišite ga i postavite na vidljivo mjesto. Koristite ga za rješavanje problema kada se pojavi konflikt unutar grupe.

Smjernice za voditelje

- Budite oprezni kako ne biste učvrstili stereotipe kojim se ova aktivnost bavi. Budite svjesni svojih vlastitih predrasuda i rodnih stereotipa. Pripazite da ih ne prenosite na djecu.
- Koristite izjave koje pokazuju kako djevojčice i dječaci, premda su fizički različiti, imaju jednaka prava. Birajte dovoljno kontroverzne izjave kako biste izazvali raspravu.
- Izbjegavajte polariziranje djevojčica i dječaka. Ovisno o grupi možete stvarati grupe koje čine predstavnici samo jednog spola ili grupe u kojem su oba spola ravnopravno zastupljena.
- Roditeljski stavovi jako utječu na dječje. Vjerojatno ćete primati i pozitivne i negativne komentare roditelja na ovu aktivnost.

Prilagodbe

- Kako biste skratili trajanje aktivnosti možete odraditi samo onaj dio koji je najprikladniji potrebama grupe.
- Umjesto predstave, može se napraviti i neka druga vrsta vizualne prezentacije (slika, strip, kolaž, itd.).

PRIMJERI IZJAVA

- Lutke su samo za djevojčice.
- Dječaci ne plaču.
- Dječaci ne nose haljine.
- Djevojčica ne može biti šef.
- Samo dječaci mogu igrati nogomet.
- Djevojčice su slabe, a dječaci su snažni.
- Djevojčice pomažu majkama. Dječaci pomažu očevima.
- Bolje je biti djevojčica nego dječak.
- Dječake se uvijek prve okrivljuje kada nešto krene po zlu.
- Dječaci smiju psovati, a djevojčice ne smiju.
- Djevojčice su pametnije od dječaka.
- Djevojčice pobjeđuju u svađama jer se one svađaju „prljavo“.
- Dječaci se smiju tući, ali djevojčice ne.
- Dječaci su ljeniji od djevojčica.
- Djevojčice su bolje lažljivice od dječaka.

8. Prizori nasilja među vršnjacima

Svaki nasilnik je prikrivena kukavica!

Teme:	diskriminacija, nasilje
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	7 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	60 minuta
Veličina grupe:	5 – 20 djece
Tip aktivnosti:	rasprava uz malo kretanja
Kratki pregled:	Djeca raspravljaju o nasilju među vršnjacima te kako bi se oni postavili u različitim nasilnim situacijama...
Ciljevi:	• produbiti razumijevanje različitih oblika nasilja • identificirati strategije, ljude i organizacije koje pružaju pomoć i podršku žrtvama nasilja među djecom • pronaći ispravne načine reagiranja na nasilje
Priprema:	Četiri kuta prostorije označite brojevima od 1 do 4. Djeca bi se trebala slobodno kretati s jednog kraja prostorije na drugi.
Oprema:	• prostor koji omogućava djeci da sjednu u krug • papir u boji • flomasteri • škare

Upute:

1. Otvorite temu nasilja među djecom postavljajući pitanja:

- Što je nasilje među djecom?
- Navedite nekoliko različitih oblika nasilja među djecom koje poznajete.
- Što mislite zašto nasilnici zlostavljaju?
- Kako nasilje među vršnjacima utječe na žrtve nasilja? A kako na one koji zlostavljaju? Kako utječe na cijelu zajednicu?

2. Nakon rasprave, tražite od djece da na papiru u boji nacrtaju i potom izrežu obris svojeg dlana. Za svaki prst ruke trebaju se pokušati prisjetiti osobe kojoj bi se mogli obratiti za pomoć u slučaju da postanu žrtvom nasilja među djecom (npr. prijatelju, roditelju, pedagogu, policajcu, starijem bratu ili sestri, itd.). Dajte djeci priliku da objasne svoj izbor osoba od povjerenja.

3. Objasnite im da ćete sada raspravljati o različitim načinima na koje ljudi mogu reagirati kada se nađu u situacijama nasilja među vršnjacima. Objasnite im aktivnost:

- a. Voditelj će pročitati opis nasilja. Za svaku situaciju su dana tri odgovora. Postoji uvijek i četvrti odgovor ukoliko djeca smisle neko svoje rješenje.
- b. Kutovi sobe su označeni brojevima. Nakon što saslušate situaciju i moguće odgovore, otiđite u onaj dio prostorije s brojem koji predstavlja način na koji biste vi reagirali kada biste se našli u takvoj situaciji.

4. Pročitajte naglas situacije nasilja među djecom i dajte dovoljno vremena djeci da izaberu odgovarajući dio prostorije koji predstavlja njihov stav. Jednom kada zauzmu svoj stav, pitajte nekoliko njih iz svakog dijela prostorije zašto su se odlučili baš za taj odgovor. Tražite ih da u obrazloženju uključe prednosti i nedostatke odabranog ponašanja. Djeci koja su se odlučila dati neki drugi odgovor, dopustite da obrazlože svoje rješenje.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Nakon odgovaranja na pet ili šest scena nasilja među djecom, raspravite aktivnosti postavljajući ova pitanja:

- a. Kako ti se svidjela ova aktivnost?
- b. Je li bilo teško odgovoriti na neke scene nasilja? Koje i zašto?
- c. Možeš li se povezati s nekima od opisanih scena?
- d. Treba li osigurati pomoć i podršku žrtvama nasilja među djecom? Zašto?
- e. Gdje i komu se zlostavljana djeca mogu obratiti za pomoć i podršku?
- f. Koji razlozi navode čovjeka da zlostavlja druge? Je li to pravedno?
- g. Što učiniti, ako vam osoba kojoj ste se obratili za pomoć zbog nasilja ne pomaže?
- h. Jesu li neki oblici nasilja prihvaćeniji od drugih? Zašto da ili ne?
- i. Tko je odgovoran pomoći djeci žrtvama nasilja među vršnjacima?
- j. Mogu li odrasli biti žrtvama nasilja među vršnjacima? Dajte nekoliko primjera.
- k. Tko je odgovoran pomoći odraslima u takvim situacijama?
- l. Što se može učiniti kako bi pomogli nasilnicima u promjeni njihovog ponašanja?
- m. Što će se dogoditi ako nitko ne spriječi loše ponašanje nasilnika?

2. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući im ova pitanja:

- a. Ima li itko pravo zlostavljati nekoga drugog? Zašto da ili ne?
- b. Koja se ljudska prava krše nad onim tko je žrtva nasilja?
- c. Kako se sprečavanjem nasilja među djecom poboljšava kvaliteta ljudskih prava cijele zajednice?

3. Na kraju rasprave recite djeci da ponovo pogledaju svoju „ruku podrške“. Recite im da, ako žele, mogu dodati nove ljude i organizacije kojih se na početku nisu sjetili. Izložite „ruke podrške“ negdje u učionici da bi se djeca mogla njima koristiti u slučaju potrebe.

Prijedlozi za nastavak rada

Ako se želite dalje baviti temom nasilja, možete odraditi aktivnost „VIZUALIZIRANJE ZLAZA IZ NASILJA“, str. 130. Aktivnost „RIJEČI KOJE RANJAVAJU“, str. 194., također se bavi verbalnim nasiljem i može se provoditi ili prije ili poslije ove aktivnosti.

Ideje za djelovanje

Raspravite načine na koje vaša grupa može provesti kampanju „Ne nasilju među djecom“. U provođenje kampanje pokušajte uključiti i lokalnu zajednicu. Na primjer, možda želite organizirati izložbu, pozvati stručnjaka da razgovara s djecom i/ili odrediti odraslu osobu zaduženu za pružanje pomoći u situacijama nasilja.

Osmislite kazališnu predstavu koja podučava djecu kako ispravno reagirati na situacije nasilja među djecom.

Otkrijte postoji li lokalna linija na kojoj se djeca - žrtve zlostavljanja među vršnjacima - mogu obratiti za pomoć. Otkrijte koje lokalne službe za pomoć postoje. Podijelite te informacije s djecom i, ako je moguće, pozovite predstavnike tih organizacija da održe kratka predavanja.

Smjernice za voditelje

Koristite palicu govora/lažni mikrofonski kao bi djeca koja žele govoriti bila strpljiva i čekala svoj red.

Neki oblici nasilja među djecom vjerojatno postoje i u vašoj grupi. Budite pažljivi kod rasprave o tim situacijama i pripremite da se ne usmjerite previše na osobne situacije.

Prilagodbe

Smislite svoje vlastite prizore nasilja među djecom s kojima vaša grupa može suosjećati umjesto onih predloženih.

Podijelite djecu u manje grupe, svakoj dajte primjere situacije nasilja i recite im da pokušaju odglumiti situaciju u objema ulogama (i kao žrtve i kao nasilnici). Analizirajte svaku odglumljenu situaciju pitajući ostale grupe za prijedloge alternativnih ponašanja.

RADNI LISTIĆ: PRIZORI NASILJA MEĐU VRŠNJACIMA

Vaši vas prijatelji počnu nazivati uvredljivim imenima, slati vam ružne poruke i prisiljavati da im dajete svoje stvari. Ne osjećate se dobro kada se to događa. Što ćete učiniti?

1. Ništa. Sigurno ste nešto krivo napravili pa se vaši prijatelji tako ponašaju prema vama.
2. Zauzvrat počet ćete vi njih nazivati uvredljivim imenima i zaprijetiti im se.
3. Razgovarati s roditeljima ili učiteljima i reći im što se događa.
4. Nešto drugo (Otvoreni kut).

Grupa djece šalju SMS-om uokolo ružne tračeve o vama. Mnogo djece više ne želi razgovarati ili se igrati s vama. Čak i vaši prijatelji počinju sumnjati da su tračevi istiniti. Što ćete učiniti?

1. Ništa. Nitko vam neće vjerovati, ako svi misle da su tračevi istiniti.
2. Zauzvrat ćete i vi također započeti širiti tračeve o zločestoj djeci.
3. Svima ćete reći da su glasine neistinite.
4. Nešto drugo (Otvoreni kut).

Stariji brat ili sestra vas tuče kada nitko drugi ne gleda i prijeti vam da će vas, ako ikomu kažete, još više povrijediti. Što ćete učiniti?

1. Reći ćete učiteljima ili roditeljima o onome što se događa.
2. Tražit ćete od prijatelja da vam pomognu vratiti mu/joj milo za drago.
3. Reći njemu ili njoj da vas boli i da vas prestane ozljeđivati.
4. Nešto drugo (Otvoreni kut).

Svaki put kada pogriješite, učitelj/ica vam kaže da ste „glupi“ i da vas nema smisla poučavati jer očito ne znate učiti. Sad su vam se i druga djeca počela rugati zbog toga. Što ćete učiniti?

1. Odmah ćete otići do ravnatelja škole i upozoriti ga na situaciju koja vam se događa.
2. Počet ćete bježati sa satova tog učitelja kako biste izbjegli daljnja ponižavanja.
3. Pitat ćete roditelje možete li promijeniti razred ili školu.
4. Nešto drugo (Otvoreni kut).

Primijetili ste na ljetnom kampu kako jedan od vaših prijatelja zadirkuje i zlostavlja mlađu djecu iz vaše grupe. Vaš je prijatelj počeo i oduzimati njihove stvari. Što ćete učiniti?

1. Ne upozorivši prethodno prijatelja, odmah ćete otići do voditelja kampa i prijaviti slučaj.
2. Pomoći prijatelju u otimanju stvari od druge djece da ne bi počeo uzimati i vaše stvari.
3. Reći ćete prijatelju da nije u redu to što radi i da se prestane tako ponašati prema mlađoj djeci.
4. Nešto drugo (Otvoreni kut).

Vi pohađate školu s grupom mlađe djece koja su meta starijoj djeci iz druge škole. Oni ih dočekaju na putu iz škole i onda im oduzimaju novce, hranu ili igračke. Što ćete učiniti?

1. Bit ćete pažljivi da im se vi ne nađete na putu.
2. Reći ćete odrasloj osobi u školi što se događa.
3. Nosit ćete kamenje i nož kao zaštitu za slučaj da vas napadnu.
4. Nešto drugo (Otvoreni kut).

Novi dječak u razredu je izbjeglica. Vaši prijatelji uvijek koriste ružne nazive za njega, rugaju se njegovom naglasku i govore mu da se vrati tamo odakle je došao. Što ćete učiniti?

1. Pridružiti ćete im se. Nije vaš prijatelj pa vas nije ni briga.
2. Reći ćete učiteljici što vaši prijatelji govore o njemu.
3. Ponuditi ćete mu pomoć u učenju vašeg jezika kako biste mu pomogli da se što bolje uklopi.
4. Nešto drugo (Otvoreni kut).

Zadirivali ste prijatelja zato što je jako loš u čitanju i pisanju i sad ste primijetili kako u zadnje vrijeme sjedi sam. Jednom ste čak primijetili i suze u njegovim očima. Što ćete učiniti?

1. Ništa, vjerojatno je to bio samo loš dan i vi mu ne možete nikako pomoći.
2. Prestat ćete ga zadirivati i pitat ćete ga zašto plače?
3. Reći ćete mu da ga više nećete zadirivati, ali da je vrlo glup i da bi trebao potražiti pomoć u učenju.
4. Nešto drugo (Otvoreni kut).

Imate starijeg polubrata koji vam je vrlo sklon. Često vas grli i ljubi, no premda vam je vrlo drag, ponekad vam je zbog toga neugodno. Što ćete učiniti?

1. Reći ćete roditeljima ili jednom od braće ili sestara.
2. Borit ćete se protiv toga i udariti ga svaki put kada to pokuša.
3. Izbjegavat ćete ga i pokušati biti što manje u njegovoj blizini.
4. Nešto drugo (Otvoreni kut).

9. Osvoji dvorac

Ako ne razmišljaš, gubiš!

Teme:	mir
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	120 minuta
Veličina grupe:	16 – 30 djece, 2 – 3 voditelja
Tip aktivnosti:	aktivna pustolovna igra, iskustveno učenje
Kratki pregled:	Djeca predstavljaju suprotne strane u bitci i trebaju se dobro organizirati kako bi pobijedila. Po završetku aktivnosti, sudionici raspravljaju o različitim osjećajima sukobljenih strana, o razlozima zbog kojih konflikti nastaju te mehanizmima u pozadini.
Ciljevi:	• razviti empatiju za različita stajališta u sukobu • razviti suradnju • osvijestiti osjećaje koji nastaju za vrijeme konflikta • razvijati strateško razmišljanje i planiranje
Priprema:	• Ako se aktivnost igra vani, osigurajte i jasno označite područje igranja. Uočite moguća opasna mjesta i upozorite na njih djecu. • Pripremite izmišljene „planove akcije“, svaki na papiru različite boje. Spremite ih u odvojene omotnice.
Oprema:	• velik prostor koji omogućava djeci trčanje i skrivanje • 6 izmišljenih „planova akcije“ na papirima različite boje, svaki izrezan na deset dijelova • 3 vrste različitih znakova obilježavanja za 3 zaraćene strane (npr. vrpce u boji, boja za lice, itd.) • osvježenje poslije igranja

Upute:

1. Uvedite djecu u igru pričom o postojanju prekrasnog grada s dvorcem u njegovom središtu. Gradom upravlja Ljubičasta stranka, ali postoje i dvije opozicijske stranke koje žele zauzeti dvorac i vladati gradom, Plava stranka s juga i Narančasta sa sjevera.
2. Podijelite djecu u tri grupe. 50% njih neka bude u Ljubičastoj, 25% u Plavoj i preostalih 25% u Narančastoj stranci. Objasnite im koje su granice prostora u kojem se igraju. Plavoj i Narančastoj stranci podijelite akcijske planove, svakoj po tri.
3. Pažljivo objasnite aktivnost kako bi bila jasna svima:
 - a. Nitko ne smije izaći izvan granica prostora predviđenog za igranje ove aktivnosti.
 - b. Svaka grupa će unutar tih granica napraviti sjedište; članovima drugih stranki nije dopušten pristup sjedištu. Sjedište Ljubičaste stranke koja brani dvorac, treba biti u sredini prostora, Plavo sjedište s jedne, a Narančasto s druge strane.
 - c. Kako bi osvojile dvorac, dvije stranke koje napadaju moraju međusobno izmijeniti akcijske planove. Svaka od te dvije grupe ima po tri akcijska plana na papirima različite boje koji su izrezani na deset manjih komada. Svaki komadić mora biti jedan po jedan dostavljen u sjedište suprotnog tima. Jedan igrač može nositi samo jedan komadić papira. Plavima nije dopušteno prenositi akcijske planove narančastih igrača i obratno. Papirići se mogu predati tek kada igrač dospije do sjedišta drugog tima.
 - d. Kako bi obranili dvorac, Ljubičasti moraju spriječiti razmjenu akcijskih planova između Plavih i Narančastih. Oni pokušavaju uloviti napadače i oduzeti im njihove papiriće. Dovoljno je samo lagano dotaknuti igrača da bi on bio ulovljen.

Izvor: Prilagođena aktivnost iz „Praxismappe“ Bundesjugendwerk der Arbeiterwohlfahrt (Federal Youth Foundation of the Workers Welfare Association Germany).

- e. U slučaju da su ulovljeni, Plavi ili Narančasti igrači imaju dvije mogućnosti: 1) predati papirić i slobodno se nastaviti igrati; 2) odbiti predati papirić i ostati „zarobljenikom“ u Ljubičastom sjedištu. Plavi i Narančasti tim mogu si međusobno pomagati.
- f. Svi se papirići akcijskih planova moraju prenositi na vidljiv način.
- g. Dvoje ili troje voditelja neće sudjelovati, nego će samo promatrati igru kako bi osigurali poštivanje pravila.
- h. U trenu kada Plavi ili Narančasti tim skupi svih deset papirića jednog od akcijskih planova, igra je završena i imamo pobjednika. Ako je Ljubičasti tim uspio skupiti svih deset papirića akcijskog plana jednog od preostalih timova, onda taj tim ispada iz igre. Međutim, drugi napadački tim još uvijek može osvojiti dvorac ukoliko uspije prenijeti svih deset papirića do sjedišta suprotnog tima.
- i. Igra je gotova kada je jedan od timova pobijedio ili je vrijeme za igru isteklo.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o aktivnosti postavljajući ova pitanja:

- a. Kako se osjećate?
- b. Što se dogodilo s vašim akcijskim planovima?
- c. Je li vam pošlo za rukom upotpuniti cijeli plan? Koja vam je bila strategija? Kako ste donosili odluke?
- d. Jesu li svi sudjelovali u igri? Jesu li postojale različite uloge?
- e. Kako ste se osjećali naspram dva druga tima?
- f. Jesu li se Plavi i Narančasti tim udružili ili su se borili jedan protiv drugog? Kako je njihov odnos utjecao na kraj igre?
- g. Jesu li se Plavi i Narančasti tim borili protiv Ljubičastog i obratno? Ako da, zašto? Odakle je proizašao taj sukob?
- h. Je li situacija bila realna? Možete li se prisjetiti neke slične situacije u stvarnom životu? Koji su razlozi zbog kojih se sukobi događaju u životu?
- i. Što mislite kako se ova situacija mogla promijeniti? Kako se mogao izbjeći sukob?
- j. Možete li navesti neke konflikte iz vašeg života? Kako ih možete izbjeći, riješiti, očuvati mir?
- k. Kako nastaju sukobi? Kako ih možemo izbjeći, riješiti i osigurati mir?

2. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući im ova pitanja:

- a. Koja se ljudska prava mogu prekršiti kada su ljudi u sukobu? A u oružanom sukobu?
- b. Kako se ponašaju suprotstavljene strane kada su njihova prava ugrožena? Kako to utječe na njihovu budućnost?
- c. Kakav utjecaj sukob ima na djecu kada se krše njihova prava? Kako to utječe na njihovu budućnost?
- d. Što se može učiniti da se spriječe sukobi i kršenja ljudskih prava?
- e. Mogu li se sukobi riješiti? Ako ne, kako mogu ljudska prava pomoći u boljem upravljanju sukobima?

Prijedlozi za nastavak rada

- Koristite primjere sukoba iz stvarnog života, iz vaše grupe, zajednice, grada, države ili svijeta. Razmišljajte o uzrocima tih sukoba i pokušajte raspravljati o njima s djecom.

Ideje za djelovanje

- Ako se vaša završna rasprava usmjerila na oružane sukobe i mir, pokušajte organizirati izložbu posvećenu miru ili posjetite mirovnu organizaciju. Neka djeca nauče na koji način takve organizacije rješavaju sukobe i što za njih predstavlja mir.
- Raspravljajte s djecom o načinima na koji oni rješavaju sukobe među sobom. Pomozite im razviti temeljna pravila za rješavanje sukoba unutar vaše grupe koja su u skladu s ljudskim pravima (npr. bez fizičkog nasilja, bez uvredljive komunikacije, svi imaju pravo na mišljenje i njegovo izražavanje, pravo na sudjelovanje).

Smjernice za voditelje

- U ovoj se aktivnosti nitko ne mora boriti. Djeca koja su fizički slabija mogu puno više postići razvijanjem strategije, brzinom i suradnjom nego agresijom i korištenjem fizičke snage.
- Pripremite voditelje i pomagače. Oni trebaju razumjeti pravila, ograničenja prostora te prepoznati i izbjeći moguće opasnosti.
- Objasnite Plavom i Narančastom timu važnost razvijanja strategije kako ne bi izgubili dijelove svih planova i na takav način propustili priliku da pobijede u igri.
- Naglasite da „uloviti“ znači samo dotaknuti igrača.
- Trajanje aktivnosti značajno ovisi o samoj grupi. Budite spremni da će aktivnost ovisno o djeci potrajati duže ili kraće od planiranog.
- U raspravi napravite jasnu razliku između oružanog sukoba i mira, te svakodnevnih sukoba kojima djeca svjedoče u svom životu. Oba su važna, ali u radu traže drugačije pristupe.

Prilagodbe

- Ako je grupa ili pojedino dijete slabije od ostalih, pomozite im savjetima o mogućim strategijama (npr. provjeriti koliko je papirića skupio suprotni tim; riskiranje gubitka nekih papirića da bi se spasili drugi, strpljivo pričekati da se igra razvije pa onda razviti najbolju taktiku prijenosa papirića).
- Umjesto jednostavnih pravila „lovice“, možete uključiti dodatno igranje u igru (npr. „Par-nepar“ između ulovljenog igrača i igrača Ljubičastog tima; ako Ljubičasti igrač pobjedi, zadržava papirić; ako Plavi ili Narančasti igrač pobjedi, zadržava papirić i ostaje slobodan.). Ova promjena je korisna kada su u grupi djeca različitog uzrasta ili različite fizičke spremnosti jer se na taj način pružaju svima podjednake šanse.

10. KOMPASITO novinar

Uz pomoć svojih kamera, KOMPASITAŠI brane ljudska prava!

Teme:	okoliš, zdravlje i socijalna skrb, sudjelovanje
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	10 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	90 – 120 minuta
Veličina grupe:	8 – 24 djece
Tip aktivnosti:	fotoreportaža ili neki drugi oblik izvještavanja
Kratki pregled:	Djeca izvještavaju o stanju ljudskih prava u svojoj zajednici.
Ciljevi:	• razviti svijest o ljudskim pravima u svakodnevnom životu • razumjeti da se ljudska prava mogu i kršiti i braniti • razvijanje suradničkih vještina za aktivno sudjelovanje u zaštiti ljudskih prava
Priprema:	• Izaberite nekoliko situacija iz vaše zajednice vezanih uz okoliš, zdravlje ili sigurnost (npr. javni toaleti, restorani, smetlišta). • podcrtajte bitne članke u djeci prilagođenoj verziji UDHR- a i CRC- a i napravite preslike za svako dijete • napravite preslike mape vaše zajednice • kako ova aktivnost predviđa kritičko promišljanje o nekim lokalnim institucijama, potrebno je o njoj unaprijed obavijestiti odgovorne službenike • pokušajte organizirati susret s predstavnicima lokalnih vlasti kojima će djeca predstaviti svoje radove
Oprema:	• preslike djeci prilagođene verzije UDHR- a i CRC- a za svako dijete ili bar za svaki tim • jedna kamera za svaku grupu • olovka i papir za bilješke • preslike mape zajednice • neobavezno: printer za izradu digitalnih fotografija

Upute:

1. Razgovarajte s djecom o poslu reportera koji radi za novine i televiziju. Objasnite im da će i oni u svrhu ove aktivnosti postati fotoreporteri. Trebaju fotografirati načine na koji se prava na zaštitu, zdravlje i čisti okoliš poštuju u njihovom susjedstvu. Mogu tražiti i pozitivne, a i negativne primjere.

2. Ponovite spomenuta prava s djecom. Dajte im da se posluže djeci prilagođenoj verzijom UDHR- a i CRC- a s podcrtanim važnim člancima. Također možete napisati članak 25. UDHR- a i Članke 3.3., 24., 27. CRC- a na veliki list papira pa o njima potom raspravljati s djecom. Objasnite im da je njihov zadatak izvijestiti o stanju tih prava u njihovoj zajednici. Dajte im nekoliko primjera mjesta gdje ih mogu promatrati (npr. zaštita protiv požara u školama; uvjeti čistoće na mjestima gdje se uzgaja, prodaje ili priprema hrana; čist zrak, voda ili okoliš). Raspravite s djecom načine na koje mogu analizirati stanje prava u svojoj zajednici i zatražite od njih da smisle nekoliko primjera.

3. Podijelite djecu u grupe od troje ili četvero. Svakoj grupi dajte kameru i posebni zadatak. Na primjer:

- a. Grupa A može provjeravati stanje sigurnosti u školama ili nekim drugim javnim institucijama (npr. Gdje se nalaze protupožarni aparati? Jesu li u dobrom stanju? Jesu li vrata za izlaz u slučaju opasnosti lako dostupna? Znaju li djeca što trebaju raditi u slučaju opasnosti?).
- b. Grupa B može provjeriti sigurnost u prometu (npr. Jesu li sigurni pješački prijelazi? Jesu li dobro označeni? Jesu li ceste i nogostupi dobro očuvani? Postoje li mjesta kontrole brzine vozača? Kakva je noćna rasvjeta?).

- c. Grupa C bi mogla provjeravati uvjete ishrane (npr. Koliko su čiste tržnice i restorani? Pružaju li se informacije o kalorijskom unosu i nutritivnoj vrijednosti hrane i pićima? Je li voda za piće čista?).
- d. Grupa D bi se mogla baviti pitanjima okoliša (npr. Postoje li načini kako ustvrditi kvalitetu zraka? Ima li dovoljno zelenih površina? Jesu li ceste i javna mjesta čista? Skuplja li se smeće redovito? Postoje li posebna mjesta za odlaganje i reciklažu plastike, papira, stakla i slično?).

4. Dajte grupama dovoljno vremena da raspravljaju o zadatku i isplaniraju kako će obraditi svoju temu. Uputite ih s kim mogu kontaktirati i od koga mogu tražiti pomoć. Svi bi se trebali znati služiti kamerom. Svaka grupa bi trebala imati bar jedno dijete koje će biti zaduženo za pisanje bilješki i jedno koje će povezivati snimljene fotografije s određenim pravima. Na kraju se treba znati koja fotografija predstavlja koje pravo.

5. Tražite od svake grupe da podnese izvještaj o planu svog rada. Odredite rok do kada trebaju izraditi svoja reporterska izvješća.

6. Nakon što je grupa snimila fotografije, dajte im dovoljno vremena da pripreme izložbu svojih radova. Svaka fotografija treba sadržavati:

- a. naslov
- b. imena djece u grupi
- c. mjesto i vrijeme nastanka fotografije i što prikazuje
- d. komentari o tome koje se ljudsko pravo krši ili štiti
- e. prijedlozi za daljnje djelovanje.

7. Pozovite roditelje i druge članove zajednice da prisustvuju izložbi.

8. Pozovite i predstavnike lokalnih vlasti (npr. gradonačelnika, ravnatelja škole, predstavnike gradskog vijeća) da pogledaju izložbu, da se susretnu s djecom, porazgovaraju o njihovim potrebama i željama i rasprave o mogućim promjenama.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravite aktivnosti postavljajući ova pitanja:

- a. Kako vam se svidjelo biti u ulozi novinara?
- b. Je li bilo teško pronaći primjere koji su vam trebali?
- c. Je li bilo teško „uloviti“ smisao fotografijom?
- d. Je li bilo teško napisati komentare?
- e. Je li bilo teško smisliti prijedloge za daljnje djelovanje?
- f. Jeste li naučili nešto novo o svojoj zajednici? O sebi? Jeste li nešto vidjeli novim očima?
- g. Može li kamera biti korisna kao sredstvo otkrivanja situacije? Može li pisanje biti korisno?
- h. Možete li se prisjetiti nekih drugih načina na koje se može izvijestiti o tim situacijama?
- i. Što to, ako išta, fotografija dodaje pisanom tekstu?

2. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući im ova pitanja:

- a. Što ste naučili o ljudskim pravima u vašoj zajednici?
- b. Koji su bili pozitivni primjeri zaštite ljudskih prava?
- c. Koji su bili negativni primjeri?
- d. Možemo li dati konkretne prijedloge kako popraviti stanje ljudskih prava u našoj zajednici? Komu ih možemo uputiti (npr. školi, roditeljima, gradonačelniku, medijima, itd.)?
- e. CRC jamči djeci pravo na slobodno izražavanje. Koristite li se vi tim pravom? Ako da, kako? Kako se njime možete još učinkovitije koristiti? Koje su vam vještine potrebne za to?

Prijedlozi za nastavak rada

- Aktivnost „MAPIRANJE PRAVA“, str. 135., također ispituje stanje ljudskih prava u lokalnoj zajednici.

Ideje za djelovanje

- Recite djeci da izaberu bar jednu situaciju koju žele poboljšati. Raspravljajte o njihovim izborima i mogućim načinima djelovanja.
- Izložba njihovih radova organizirana za cijelu školu i susjedstvo također je zanimljiva i važna aktivnost. Pokušajte je organizirati na nekom javnom mjestu (npr. poštanskom uredu, gradskoj vijećnici, školi, centru za mlade) i pozovite građane na sudjelovanje.
- Napišite pisma u kojima čestitate institucijama koje su postigle dobar rezultat u zaštiti ljudskih prava. Izrazite nezadovoljstvo onima koje nisu dobro odradile svoj posao.
- Ako to već niste napravili, pozovite predstavnike lokalnih vlasti da se susretnu s djecom i porazgovaraju s njima. Potaknite suradnju djece s ostalima u svrhu ostvarivanja promjena.

Smjernice za voditelje

- Ova se aktivnost lako može prilagoditi izvještavanju na temu nekih drugih ljudskih prava (npr. nasilje, rodna ravnopravnost, djeca s posebnim potrebama, djeca manjina, obrazovanje i slobodno vrijeme itd.)
- Ako će djeca izvještavati o školama ili drugim institucijama, tražite dopuštenje odgovorne osobe. Njihova suradnja s djecom je ključna za stvaranje promjene.
- Naglasite da novinarstvo nije samo pronalaženje onoga što ne valja, već i prepoznavanje onoga što je dobro napravljeno. Recite da je važno prepoznati i pohvaliti one koji rade dobar posao.
- Možda ćete morati dati djeci osnovne upute kako se koristiti kamerom. Dajte im nekoliko savjeta kako izraditi dobru fotografiju. Neka svako dijete u grupi ima priliku naučiti se koristiti kamerom.

Prilagodbe

- Neka djeca fotografiraju slike prostora ili mjesta koja vežu uz određene osjećaje (npr. gdje se osjećaš uplašeno, gdje je tajanstveno, gdje se osjećaš opušteno i sretno, itd.).
- Ako nije moguće osigurati kamere, djeca mogu samo napisati ili naslikati svoja izvješća.

11. Keksomlat

Daj meni, daj meni, daj meni!

Teme:	mir, siromaštvo i socijalna isključenost
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	40 – 60 minuta
Veličina grupe:	6 – 12 djece
Tip aktivnosti:	igra pregovaranja, rasprava
Kratki pregled:	Djeca pregovaraju kako bi međusobno raspodijelila slatkiše.
Ciljevi:	• otkrivanje procesa pregovaranja i mira • raspravljati o pitanju „jednakih prava“ • istražiti sistem siromaštva
Priprema:	• umnožite radne listiće ili ih ispišite na ploči ili na velikim listovima papira • pripremite slatkiše
Oprema:	• osigurajte najmanje 40 zdravijih vrsta slatkiša (keksi, kikiriki, grožđe) • preslike radnih listića

Upute:

1. Podijelite djecu u dva tima. Svakoj grupi dajte dvadeset slatkiša i pravila igre.
2. Objasnite pravila. Budite sigurni da su ih sva djeca ispravno shvatila, osobito ono pravilo da se svi slatkiši moraju vratiti vama ukoliko se dogovor između grupa ne postigne.
 - a. Ova igra uključuje odlučivanje kako raspodijeliti slatkiše unutar dva tima. Svaki tim ima dvadeset slatkiša za igru. Bit će tri kruga pregovora i oba tima sudjeluju u svakom krugu.
 - b. Prije svakog kruga, timu će se reći broj slatkiša koji se treba raspodijeliti unutar tima i s drugom ekipom. Prvi tim predlaže način raspodjele grickalica. Drugi tim ima pravo prihvatiti ili odbaciti njihov prijedlog. Ako je prijedlog prihvaćen, grickalice se dijele u skladu s prijedlogom. Ako ga odbiju, prvi tim ima još jednu priliku predložiti način podjele slatkiša. Međutim, ako ni nakon drugog pokušaja njihov prijedlog ne bude prihvaćen, moraju grickalice vratiti voditelju i nitko ne dobiva ništa.
 - i. Na primjer, Timu A je rečeno da raspodijeli deset grickalica i oni odluče zadržati za sebe osam, a Timu B dati samo dvije. Tim B odbija prijedlog. Tim A ima još jednu priliku. Oni odluče podijeliti grickalice na jednake dijelove. Tim B prihvaća njihov prijedlog i svaki tim dobije po pet grickalica.
 - ii. S druge strane, možda u drugom pokušaju Tim A odluči zadržati sedam i dati samo tri slatkiša drugom timu. Tim B to odbija. U tom slučaju, voditelj dobiva svih deset slatkiša.
 - c. Nakon što je prvi tim dao svoje prijedloge, drugi tim ima priliku raspodijeliti svoje slatkiše slijedeći iste upute.
 - d. Drugi i treći krug su jednaki prvome, samo se pregovara s brojem preostalih slatkiša koje treba raspodijeliti.
3. Objasnite da ćete bilježiti rezultate svakog kruga kako bi bilo vidljivo koliko je slatkiša dobio svaki tim. Nakon završetka svih krugova potrebno je izračunati konačni rezultat. Tablica bi trebala izgledati ovako:

	TIM A	TIM B	VODITELJ
Krug 1	5	5	
Krug 2	0	0	13
Krug 3	8	8	0
UKUPNO	13	13	13

4. Objasnite detalje vezane uz slatkiše:

- Djeca ih smiju jesti nakon što je cijela aktivnost završena.
- Slatkiši se ne mogu dijeliti na manje komade.
- Slatkiši koje su pojeli članovi tima za vrijeme trajanja aktivnosti ne nadoknađuju se.
- Naglasite da ukoliko ne postignu dogovor oko raspodjele slatkiša, svi se slatkiši trajno vraćaju vama.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Kako bi djeca u raspravi bila usmjerena na nju, prikupite sve slatkiše i recite djeci da ćete ih vratiti nazad nakon rasprave.

2. Raspravite aktivnosti postavljajući ova pitanja:

- Što se dogodilo za vrijeme aktivnosti?
- Kako ste se osjećali? Što vam je bilo najuzbudljivije? Što vas je frustriralo?
- Jeste li imali strategiju? Kako ste je razvili?
- Je li netko pregovarao? Je li bilo uspješno?
- Da igrate ovu aktivnost ponovo, biste li nešto promijenili u načinu igranja?
- Smatrate li da je rezultat na kraju bio pravedan?

3. Raspravljajte o posljedicama ove aktivnosti:

- Jeste li imali povjerenja u to da će drugi tim učiniti poštenu raspodjelu? Zašto da ili zašto ne?
- Što mislite da znači pojam „pošten“? Što za vas znači pojam „podijeliti“?
- Kakve veze ima povjerenje sa dijeljenjem?
- Možete li smisliti situacije u životu u kojima djeca moraju nešto dijeliti? Je li važno pošteno dijeliti? Što se događa ako se ne dijeli na pošten način?
- Možete li smisliti situaciju u životu u kojoj odrasli moraju nešto dijeliti? Što se događa kada odrasli ne dijele pošteno?
- Možete li se prisjetiti situacija u životu u kojima je došlo do nepravedne raspodjele stvari potrebnih za život?
- Što vi možete učiniti u svom svakodnevnom životu kako biste osigurali pravedno dijeljenje stvari?

4. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući im ova pitanja:

- Ljudska prava se temelje na potrebama svih ljudi, ne samo na potrebi za preživljavanjem, nego i na dostojanstvenom životu i prikladnom životnom standardu. Koje su to osnovne ljudske potrebe? Zabilježite ih redoslijedom kako se budu spominjale.
- Što se događa kada ljudima nisu osigurani osnovni uvjeti (npr. dovoljno hrane, sklonište, obrazovanje, obitelj)?
- Vidite li poveznicu između pravedne raspodjele i ljudskih prava?

Prijedlozi za nastavak rada

- Aktivnost „OSVOJI DVORAC“, str. 89., također se bavi suradnjom protiv zajedničkog „neprijatelja“.
- Aktivnost „PLOVIDBA U NOVU ZEMLJU“, str. 149.; ističe razliku između potreba i želja.

Ideje za djelovanje

- Pitajte djecu za primjere kako ona osobno mogu pripomoći pravednoj raspodjeli unutar svoje grupe, kod kuće, u svojoj zajednici (npr. u prilikama za razgovor, korištenju igraćaka i opreme, u raspodjeli pozornosti roditelja, ulozi voditelja).
- Obratite se lokalnoj organizaciji civilnog društva koja se bavi pravednom trgovinom. Pozovite ih da objasne vašoj grupi čime se bave. Organizirajte aktivnosti kojima ćete podržati rad nevladinih organizacija.

Smjernice za voditelje

- Razumijevanje odnosa između ljudskih potreba i ljudskih prava je temeljno u odgoju i obrazovanju za ljudska prava. Ako ovaj odnos još uvijek nije obrađen, možda biste mogli prije ove aktivnosti, provesti aktivnost poput „PLOVIDBE U NOVU ZEMLJU“, str. 149., koja se temelji na toj temi.
- Sa starijim grupama biste mogli raspravljati o odnosu poštene diobe i razvoja. Za materijale o obrazovanju za razvoj, pogledajte stranicu 227.
- Ova aktivnost se može učinkovito provesti nekoliko puta. U tom slučaju, koriste različite i poželjnije grickalice kako biste im zadržali interes.
- Možete organizirati nekoliko grupa da igraju ovu aktivnost u isto vrijeme. Međutim, trebate biti svjesni kako ponašanje jedne grupe može utjecati na ponašanje druge. Da biste potakli tu interakciju, napravite zajedničku tablicu rezultata da sve grupe mogu vidjeti koje podjele su napravljene. Raspravite taj međusobni utjecaj kasnije u vrednovanju aktivnosti.

	TIM 1 Grupa A	TIM 1 Grupa B	TIM 1 Voditelj	TIM 2 Grupa A	TIM 2 Grupa B	TIM 2 Voditelj
Krug 1	6	5		6	5	
Krug 2	0	0	13	6	7	
Krug 3	8	8		8	8	
UKUPNO	14	13	13	20	20	

- Možete dopustiti djeci raspodijeliti nanovo slatkiše nakon aktivnosti.

Prilagodbe

- Kako biste snizili razinu složenosti: broj slatkiša neravnomjerno raspodijelite kako bi se izazvala sumnja i potaknuli pregovori. Međutim, ako je ova taktika prekomplikirana za vašu grupu, podijelite slatkiše podjednako.
- Za podizanje razine složenosti: uključite dodatno pravilo koje stavlja Tim A u povlašten položaj. Ako Tim B odbije prijedlog, oni ne dobivaju ništa, a Tim A svejedno može zadržati tri slatkiša.
- Kako biste naglasili povezanost aktivnosti s ljudskim pravima: ako imate više od jednog voditelja, razmotrite dijeljenje djece u dvije ili više manjih grupa za vrijeme rasprave i vrednovanja aktivnosti. Što je manja grupa, to se može razviti dublja i bolja rasprava o ovoj važnoj temi. Zaključite aktivnost zajedničkim okupljanjem svih grupa i razmjenom ideja. Za provođenje ove prilagodbe, potrebno je dodati 30 minuta planiranom trajanju aktivnosti.

RADNI LISTIĆ: KARTICE S UPUTAMA

Grupa A

- Vaš tim ima 20 slatkiša koje možete podijeliti s Timom B i međusobno.
- Igrat ćete 3 kruga.
- Tijekom svakog kruga morat ćete raspodijeliti sljedeći broj slatkiša:

Krug 1	Krug 2	Krug 3
6 slatkiša za podijeliti	3 slatkiša za podijeliti	11 slatkiša za podijeliti

Kako biste zadržali te slatkiše morate pronaći način kako ih raspodijeliti među sobom i suprotnim timom. U svakom krugu imate pravo dati dva prijedloga. Ako se uspijete složiti, svaki tim dobiva broj slatkiša u skladu s dogovorom. Ako Tim B odbije oba vaša prijedloga, niti jedan tim ne dobiva ništa.

Primjer:

- Prvi krug: Tim A treba podijeliti 6 slatkiša.
- Vaš prijedlog je dati 2 slatkiša Timu B, a ostala 4 zadržati za sebe.
- Ako Tim B kaže: „DA, PRIHVACAMO!“, onda oni dobivaju 2 slatkiša, a vi možete zadržati 4.
- Ako Tim B kaže: „NE, MI TO NE PRIHVACAMO!“, onda imate priliku po drugi put predložiti raspodjelu slatkiša. Drugi prijedlog može biti jednak prvom.
- Ako Tim B prihvati drugi prijedlog, svaki tim dobiva broj slatkiša u skladu s dogovorom.
- Ako Tim B odbije prijedlog, niti jedan tim ne dobiva ništa. Slatkiše iz tog kruga vraćate voditelju.

Grupa B

- Vaš tim ima 20 slatkiša koje možete podijeliti s Timom B i međusobno.
- Igrat ćete 3 kruga.
- Tijekom svakog kruga morat ćete raspodijeliti sljedeći broj slatkiša:

Krug 1	Krug 2	Krug 3
5 slatkiša za podijeliti	10 slatkiša za podijeliti	5 slatkiša za podijeliti

Kako biste zadržali slatkiše morate pronaći način kako ih raspodijeliti među sobom i suprotnim timom. U svakom krugu imate pravo dati dva prijedloga. Ako se uspijete složiti, svaki tim dobiva broj slatkiša u skladu s dogovorom. Ako Tim B odbije oba vaša prijedloga, niti jedan tim ne dobiva ništa.

Primjer:

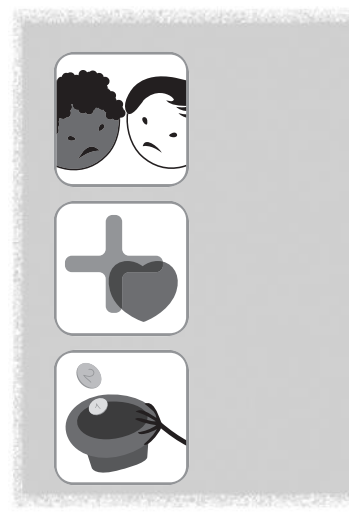
- Prvi krug: Tim B treba podijeliti 5 slatkiša.
- Vaš prijedlog je dati 2 slatkiša Timu A, a ostala 3 zadržati za sebe.
- Ako Tim A kaže: „DA, PRIHVACAMO!“, onda oni dobivaju 2 slatkiša, a vi možete zadržati 3.
- Ako Tim A kaže: „NE, MI TO NE PRIHVACAMO!“, onda imate priliku po drugi put predložiti raspodjelu slatkiša. Drugi prijedlog može biti jednak prvom.
- Ako Tim A prihvati drugi prijedlog, svaki tim dobiva broj slatkiša u skladu s dogovorom.
- Ako Tim A odbije prijedlog, niti jedan tim ne dobiva ništa. Slatkiše iz tog kruga vraćate voditelju.

12. Dragi dnevniče

Prošeći kilometar u mojim cipelama...

Teme:	diskriminacija, zdravlje i socijalna skrb, siromaštvo i socijalna isključenost
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	60 minuta
Veličina grupe:	6 – 12 djece
Tip aktivnosti:	pripovijedanje priče, rasprava
Kratki pregled:	Djeca čitaju tri različita opisa istog događaja i raspravljaju o krivim prosudbama koje ljudi mogu imati jedni o drugima.
Ciljevi:	• vježbanje vještina promatranja i komunikacije • razvijanje empatije • osvijestiti osuđujuće stavove • razumjeti subjektivnost osobnog iskustva • raspravljati o pravu na obrazovanje, igru i zdravstvenu zaštitu
Priprema:	prilagodite priče da ih približite stvarnosti djece iz vaše grupe i/ili vašim ciljevima učenja
Oprema:	preslike tri priče

Upute:

1. Objasnite im kako nam je troje djece dopustilo da pročitamo njihov dnevnik koji su vodili za vrijeme prošlog ljetnog kampa. Podijelite djecu u tri manje grupe i svakoj dajte da pročita po jednu priču.
2. Nakon što su svi pročitali priče, okupite cijelu grupu zajedno i prođite kroz događaje jednog dana u kampu (npr. rješavanje zagonetki, ručak, igranje nogometa, pravljenje splava, prelaženje rijeke). Zaustavite se kod svakog događaja i pitajte grupe što je njihovo dijete u tom trenutku radilo, osjećalo i mislilo. U ovom dijelu aktivnosti izbjegavajte objašnjavanja razloga zašto se neko dijete ponašalo/osjećalo na određen način.
3. Tražite članove grupa da opišu dijete čiju su priču pročitali. Raspravite kako je moguće da su ta tri djeteta mogla imati toliko različite doživljaje istih događanja. Postavite im pitanja:
 - a. Zašto se ova djeca nisu dobro razumjela?
 - b. Mislite li da bi se ponašala drugačije kada bi bolje poznavala živote drugih? Na koji način?
 - c. Koja su kriva viđenja imali jedni o drugima?
 - d. Kako je došlo do tih pogrešaka?
 - e. Jeste li vi kada pogriješili u procjenama ljudi?
 - f. Što se događa kada krivo procijenimo ljude?
 - g. Što možemo učiniti kako bismo ubuduće izbjegli takve pogreške?

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravite aktivnosti postavljajući ova pitanja:
 - a. Što mislite o ove tri priče?
 - b. Biste li uživali u ovakvom danu? Zašto da ili zašto ne?
 - c. Jesu li ove priče realne?
 - d. Možete li se poistovjetiti s nekim od ove djece? S kojim djetetom? Zašto?

- e. Možete li imati prijatelje, čak i ako ste siromašni ili ne znate čitati? Zašto?
- f. Što znači prijateljstvo?
- g. Postoje li u vašoj zajednici ljudi koji su potrebitiji od vas? Tko su oni?
- h. Što možemo mi učiniti kako bismo promijenili tu situaciju?

2. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući im ova pitanja:

- a. Koja ljudska prava su uživala djeca u ljetnom kampu?
- b. Koja ljudska prava uživaju kod kuće?
- c. Jesu li neka prava ovoj djeci prekršena?
- d. Kako je kršenje njihovih prava utjecalo na djecu? Kako će to utjecati na njihovu budućnost?
- e. Što se može učiniti kako bi se ubuduće spriječilo kršenje tih prava?

Prijedlozi za nastavak rada

- Možete napraviti crteže situacija iz priča (npr. crteži događanja „Velikog pustolovnog dana“, crteže svakog od djece kod kuće, itd.).
- Aktivnosti „NAJVAŽNIJE KOMU?“, str. 118., i „PLOVIDBA U NOVU ZEMLJU“, str. 149., također se bave suprotstavljajućim reakcijama i prioritetima ljudi koji se nalaze u istoj situaciji.

Ideje za djelovanje

Da biste izbjegli slične nesporazume u svojoj grupi, razvijte s djecom „kodeks ponašanja“ koji ćete koristiti za rješavanje sukoba unutar grupe.

Smjernice za voditelje

- Priče se mogu činiti nerealnima ili neshvatljivima nekoj od djece. Prilagodite priče kako bi odgovarale stvarnosti i brigama djece iz vaše grupe. Pri tome budite pažljivi da preosobnom pričom ne izdvojite ili ne osramotite nekog od djece.
- Posebice ako radite s potrebitom djecom, budite osjetljivi na stavove koje imaju o sebi i drugima u vašoj zajednici. Dopustite djeci da raspravljaju o potrebama onih koji se nalaze u nepovoljnijem položaju, ali trudite se također naglašavati kako sva djeca imaju pravo na priliku da žive život onako kako žele i da se njihova prava poštuju.
- Iz razloga što se neka djeca mogu poistovjetiti s likovima iz priče, potrebno je opreznije voditi završnu raspravu i vrednovanje. Budite svjesni predrasuda i stereotipa koje bi ove priče mogle izazvati, kao i krivih pretpostavki o privilegiranoj djeci (npr. „Oni nemaju nikakvih problema.“; „Oni su snobovi.“) ili o djeci nepovoljnijeg statusa (npr. „Dolaze iz loše obitelji.“; „Oni su lijeni.“). Cilj ove aktivnosti je potaknuti djecu na razmišljanje o tome što ljude potiče na određen oblik ponašanja umjesto brzopletog stvaranja zaključaka.
- Napravite jasne razlike u raspravi između ponašanja određenih likova i onoga što su osjećali i razmišljali.

Prilagodbe

- Naglas pročitajte priče ili zamolite djecu da to učine i potom provedite raspravu opisanu pod trećim korakom ove aktivnosti. Možete poslije svake priče postavljati pitanja.
- Djeca mogu odglumiti što je svako od troje djece radilo u različitim fazama dana. Pitajte ih potom kako su se osjećali dok su glumili te trenutke. Alternativno možete tražiti od dvoje sudionika da glume jedno dijete iz priče; jedan ponašanje, a drugi razmišljanja i osjećaje.
- Možda će mlađoj djeci biti lakše pamtiti dnevne događaje ako budu vizualno prikazani. Previše informacija može izazvati gubitak pažnje i nezainteresiranost što će otežati raspravu i vrednovanje. Uvjerite se da su djeca ispravno shvatila priču prije no što započnete s raspravom.

RADNI LISTIĆ: PRIČE

Tijekom ljetnih mjeseci mnogo djece odlazi na ljetni kamp. Priče koje ćete sada pročitati su izvađene iz dnevnika djece koja su se po prvi puta sreća na ljetnom kampu. Vršnjaci su i uključeni u iste aktivnosti. Jednog dana je voditelj kampa organizirao „Veliki pustolovni dan“. Te iste večeri je sve troje djece opisalo događaje proteklog dana u svojim dnevnicima.

Marija je pod pokrivačem uz svjetlo lampe napisala:

Dragi dnevniče,

Kako je danas bio divan dan! Radili smo puno ludih stvari i mislim da je ovo bio jedan od najboljih dana u mom životu. Imali smo nekoliko uzbudljivih aktivnosti koje su nekada bile čak i opasne. Ali ja se nisam bojala. Za razliku od mojih nekoliko prijatelja koji nisu uživali u svemu kao što sam se nadala. Šteta što su se Petar i Kristina tako čudno ponašali danas.

No, krenimo od početka – jutros kada smo se probudili, voditelji su nas podijelili u različite grupe. Ja sam bila zajedno s Petrom i Kristinom. Bilo mi je super što sam s njima jer smo i jučer bili u istoj grupi. Stalno smo pričali viceve i smijali se zajedno. Voditelj nam je dao 3 poruke koje su bile napisane tajnim pismom i mi smo morali otkriti njihovo značenje. Ja sam prva našla rješenje. Nakon nekog vremena je i Petar pronašao svoje, ali je Kristina bila jako spora. Pitala sam je treba li joj pomoć, ali ona mi je odgovorila da joj se ne sviđa ova aktivnost i da je rješavanje tajnih kodova dosadno i za malu djecu. Onda sam primijetila da naopako drži papirić pa sam joj se nasmijala i rekla da na takav način neće nikada pronaći rješenje svoje zagonetke. Na to me je ona ljutito pogledala i bacila svoj papirić. „Želim se igrati, ne čitati stvari“, rekla je. Mislim da nije baš previše pametna. Možda čak i ne zna čitati – čudno, jer većina djece mojih godina zna i čitati i pisati!

Kada smo napokon uspjeli otkriti smisao sve 3 poruke, otišli smo do rijeke. Tamo smo igrali nogomet protiv druge grupe djece. Bilo je zabavno. Možda bismo i pobijedili da nije bilo Kristine. Svaki put kada bi lopta došla do nje, ona bi je uzimala u ruke, dodavala drugoj djeci ili radila glupe pogreške. Kao da nikada prije nije igrala nogomet. Meni je to čudno. Mi uvijek igramo nogomet poslije škole. Sljedeći put ne želim igrati s njom u timu.

Poslije ručka – jela su ovdje stvarno odvratna – išli smo graditi splav da možemo prijeći rijeku. Meni je to bilo super, jer smo morali tražiti trupce i onda praviti sve moguće vrste čvorova s konopcima. Kristina i ja smo tražile dobre i jake trupce, ali Petar se uvijek vraćao s nekim tankim štapovima. Rekla sam mu da ne zabušava i da, s obzirom da je dečko, mora raditi jednako teško kao što radimo i mi. Rekao je mu se vrti u glavi i da ga leđa bole. Mislim da su to samo bili izgovori kako ne bi morao raditi. Kada smo završili, naš je splav bio najbolji - čak je i voditelj to potvrdio. Onda je voditelj brojao do 3 i svi smo morali skočiti na splav i prijeći rijeku zajedno. Prva sam skočila, ali sam upala u rijeku. Brrr ...voda je bila vrlo, vrlo hladna i zato sam odmah vrisnula. Srećom, voditelj mi je brzo pomogao pa smo se svi skupa smijali. Kada sam rekla svojim prijateljima koliko je voda hladna, Petar je rekao da se on ne bi više igrao. Mislim da ga je bilo strah hladne vode. Nisam prije znala da je Petar takav gubitnik! Prvo oni štapovi pa sad voda. Kada sam mu rekla da bi trebao biti hrabriji, on je pobjegao od nas plačući. Mislim da ne želim ni s njim više biti u istoj grupi! Zapravo, pitat ću voditelja da me stavi u drugu grupu sljedeći put jer je Kristina glupa, a Petar - mimoza. Nisam razgovarala niti s Kristinom niti s Petrom poslije toga... Ups, mislim da voditelji dolaze u našu sobu.

Lijepo spavaj, dragi moj dnevniče. Sutra ću doći s više vijesti.

Marija

Sljedeći dnevnik je napisala Kristinu uz pomoć voditelja.

Bok dnevniče,

Ti si moj prvi dnevnik i ja se zovem Kristina. Nadam se da ćeš ostati sa mnom dugo vremena. Tražila sam voditelja da mi pomogne napisati ovu stranicu. On kaže da ću, kada odrastem, moći čitati o aktivnostima u kojima sam sudjelovala na ovom kampu. Sviđa mi se ta pomisao. Sjedimo malo dalje od ostale djece jer ne želim da znaju kako mi voditelj pomaže.

Današnji dan je bio pun aktivnosti. Morala sam biti u istoj grupi s Marijom i Petrom. Petar mi je draži od Marije jer ona uvijek misli da zna sve bolje od ostalih.

Sve je započelo s tajnim porukama koje smo morali riješiti. Ne volim takve stvari jer još uvijek ne znam najbolje čitati, a Marija se neprestano derala na nas da požurimo. Voljela bih da mogu bolje čitati. Onda bih pročitala sve knjige ovoga svijeta. Ali od kako je tata otišao, moram ostajati kod kuće i brinuti se za mlađe sestre i braću dok je mama na poslu. Stvarno želim ići u školu, ali mama kaže da je važnije biti sposoban zaraditi za hranu nego znati čitati. Nisam željela da Petar i Marija primijete kako ne znam čitati pa sam se pravila da rješavam zagonetku. Ali onda mi se Marija počela smijati pa sam bila i ljuta i tužna istovremeno.

I onda se ponovila ista priča s nogometom. Stvarno sam htjela da naš tim pobijedi, ali što god sam napravila - bilo je krivo. Svi znaju pravila igre osim mene. Vidim drugu djecu kako igraju nogomet poslije škole, ali meni mama uvijek kaže: „Ako imaš vremena za igranje, imaš vremena i za raditi“. Nikada nisam imala priliku naučiti kako se igra nogomet.

Poslije ručka smo gradili brod da možemo prijeći rijeku. Mislim da sam u ovom dijelu bila bolja i od Marije i od Petra. Znam kako vezati čvorove i koje drvo nam je potrebno da bismo napravili dobar čamac. Ali Petar se čudno ponašao. Skoro se upiškió u gaće kada mu je Marija rekla koliko je hladna voda.

Nadam se da ćemo sutra biti u istoj grupi. Želim im dokazati koliko puno stvari znam i mogu. I stvarno puno volim voditelje ovog kampa!

Bok, dnevniče, do sutra!

Kristina

Petar ima veliki dnevnik koji piše već godinama. Ovo je on napisao o „Danu velike pustolovine“.

Moj najdraži dnevniče,

Ponovno ti pišem kako bih ti rekao koliko sam tužan i razočaran. Ujutro smo radili aktivnosti koje mi se sviđaju. Rješavanje zagonetki je jednostavno jer ih stalno rješavam kod kuće. Kasnije smo igrali nogomet i ja sam, kao i uvijek, bio golman.

Ručak je bio odličan, vjerojatno najbolji koji sam ikada jeo! Ovdje puno jedem za razliku od kuće gdje prvo moram pričekati da jedu mlađa braća i sestre. Ali ovdje ne! Ovdje mogu grabiti čak dva puta. Sviđa mi se to. Mislim da sam se možda čak malo udebljao. Kada se vratim kući, neću više biti dječak kostur!

Ali popodne je bilo užasno. Morali smo dovlačiti vrlo teške trupce i ulaziti u ledenu vodu. Ne volim to jer ću se opet sigurno razboljeti. A ne želim više biti bolestan. Tata mi je rekao da će me, onaj dan kada nađe posao, odvesti u bolnicu da opet budem zdrav. Kaže da ću potom moći raditi što god poželim i da neću morati ležati u krevetu cijelo vrijeme. Kada bi barem već sutra našao posao! Onda bih brzo bio zdrav. Ne želim to reći ostaloj djeci u kampu jer će onda znati da nemamo novca pa će me zadirkivati zbog toga.

Dragi dnevniče, kada ću biti ponovo zdrav? Želim biti poput ostale djece. Želim se igrati, trčati i skakati. Nadam se da će se to brzo dogoditi, ali bojim se da se to možda nikada neće dogoditi.

Lijepo spavaj, moj dnevniče. Sutra ću ti više pisati. Ti si jedini koji znaš moje tajne.

Petar

13. Svaki glas vrijedi

Ali vrijede li jednako?

Teme:	građanstvo, demokracija
Razina složenosti:	3. razina
Dob:	10 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	2 x 60 minuta
Veličina grupe:	10 – 30 djece
Tip aktivnosti:	rasprava, planiranje, simulacija
Kratki pregled:	Djeca kreiraju proces demokratskog odlučivanja i provode „lažne“ izbore u skladu s njihovim zamišljenim planom.
Ciljevi:	• razumijevanje značenja poštenih i demokratskih izbora • vježbanje provedbe pravednih izbora • naučiti mehanizme demokratskog glasovanja • prepoznati važnost aktivnog građanstva
Priprema:	• preslika Liste situacija za svaku grupu • umnožite i izrežite kartice s ulogama
Oprema:	• preslike Liste situacija za svaku grupu • papiri i olovke za izbore

Upute:

1. dio:

1. Objasnite kako UDHR jamči svakomu pravo „na upravljanje svojom zemljom neposredno ili preko slobodno izabраних predstavnika i“ i da „vlade trebaju biti postavljene na vlast redovitim, tajnim i pravednim glasovanjem“ (Članak 21). Pitajte djecu što to njima znači:

- Što su to pravedni izbori?
- Zašto glasanje treba biti tajno?
- Tko ima pravo glasa?
- Što to znači da vas netko „predstavlja“?
- Koje su odgovornosti te osobe?
- Možete li nabrojati neke ljude koji predstavljaju svoju lokalnu zajednicu na nacionalnoj razini? A na lokalnoj razini?

2. Podsjetite djecu da premda nemaju pravo glasovanja do punoljetnosti, ipak mogu sudjelovati u različitim oblicima odlučivanja o stvarima koje se tiču njihovih života. Raspravite njihove prilike o odlučivanju, postavljanjem pitanja:

- Koji su to primjeri situacija kada ti imaš pravo glasa?
- Je li to „pravedna“ odluka ili izbor?
- Je li tajno?
- Tko može odlučivati ili glasovati?
- Tko odlučuje o komu ili čemu se glasa?

3. Recite im da će u ovoj aktivnosti osmisliti metode demokratskog odlučivanja. Podijelite djecu u grupe s jednakim brojem djece, ne veće od petero ili šestero djece. Svakoј grupi dajte Listu situacija i dodijelite barem dvjema grupama da rade na istoj situaciji. Neka bar dvije grupe rade na Situaciji E, koja će se kasnije koristiti kao simulacija. Potaknite ih da razmisle o pitanjima na dnu stranice te im objasnite pojmove čija značenje još uvijek ne znaju.

- Alternativno: možete svim grupama dati Situaciju E kako biste naglasili postojanje više kvalitetnih rješenja te važnost procesa pregovaranja iz petog koraka aktivnosti.

4. Nakon što su imali dovoljno vremena (15-20 minuta) za planiranje, tražite od svake grupe da predstavi svoju situaciju i proces odlučivanja koji su razvili kako bi je riješili. Grupe zadužene za Situaciju E prozovite zadnje. Nakon svakog predstavljanja, potaknite ostalu djecu na komentare:

- a. Je li proces bio demokratski?
- b. Jesu li sve uključene strane imale pravo glasa?
- c. Je li bio pravedan?
- d. Je li bio tajan?
- e. Jesu li svi koji glasuju svjesni za koga i što su glasovali?

5. Nakon što su sve situacije predstavljene, pitajte djecu da obrate pozornost na provedbu Situacije E. Recite im da će održati lažne izbore kako bi donijeli odluku o toj situaciji. Ali da bi to napravili, prvo se moraju dogovoriti oko načina na koji će provesti izbore. Recite im da usporede različite planove razvijene za rješavanje Situacije E:

- a. Koliko su planovi slični? Trebamo li ih koristiti za naše lažne izbore?
- b. Koliko se razlikuju? Koja je ideja najbolja? Koju ćemo koristiti?

6. Kada se djeca dogovore oko načina provedbe izbora, zapišite njihove odluke na listu papira i raspravljajte o njima, postavljajući im ova pitanja:

- a. Nedostaje li što u novom planu za Situaciju E?
- b. Mislite li da će izbori biti dovoljno demokratski?

2. dio:

1. Podsjetite djecu na prvi dio aktivnosti i važne činjenice iz Situacije E. Ponovite plan razvijen u prvom dijelu i objasnite im da ga u ovom dijelu trebaju pokušati provesti u djelo.

2. Dodijelite kartice s ulogama i objasnite im kako će se odvijati simulacija:

- a. Predsjednik izbornog povjerenstva će tražiti od 3 glasnogovornika da daju svoja mišljenja.
- b. Predsjednik će potom tražiti publiku da postavljaju pitanja i podijele svoja mišljenja i komentare.
- c. Potom predsjednik izbornog povjerenstva zatvara raspravu i pita jesu li svi spremni glasati. Mora objasniti, u skladu s razvijenim planom, kako je netko izabran da bude pobjednik na izborima (npr. većina glasova, određeni postotak).
- d. Izorno povjerenstvo objašnjava proceduru koja je u skladu s razvijenim planom. Oni će zajedno s predsjednikom prikupiti glasove i prebrojati ih.
- e. Izorno povjerenstvo objavljuje rezultate glasovanja. Ako je broj glasova dostatan za pobjedu, predsjednik izbornog povjerenstva objavljuje odluku grupe. Ako nije dostatan, provodi se drugi krug izbora.
- f. U slučaju drugog kruga, izorno povjerenstvo radi nove izborne listiće i ponavlja korake iz prvog kruga.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o aktivnosti postavljajući ova pitanja:

- a. Mislite li da je glasovanje tijekom simulacije bilo demokratsko i pošteno?
- b. Jeste li mogli prepoznati situacije iz stvarnog života tijekom ove aktivnosti?
- c. Kako se inače donose odluke u ovakvim situacijama? Imaju li tada djeca pravo na mišljenje ili izbor?
- d. Postoje li neke odluke koje mogu donositi samo odrasli?
- e. Donose li se odluke unutar vaše grupe inače na demokratski način? Zašto da ili zašto ne?
- f. Što možete napraviti kako biste osigurali demokratsko odlučivanje unutar vaše grupe?

2. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući im ova pitanja:

- a. Što podrazumijevamo pod pojmom „vlada“?

- b. Koje su to pozicije u vašoj lokalnoj zajednici na koje se dostiže putem izborima? A u vašoj zemlji?
- c. Na koje se sve još druge načine može sudjelovati u radu vlade?
- d. S koliko se godina u vašoj zemlji može glasovati?
- e. Postoje li načini na koji možete sudjelovati u životu lokalne zajednice i prije nego steknete pravo glasanja?
- f. Mislite li da je pravo sudjelovanja u radu vlade dovoljno važno da bi se smatralo ljudskim pravom?
- g. Što bi se dogodilo da su neka djeca u vašoj simulaciji odlučila da neće izaći na izbor? Što se događa kada ljudi ne koriste svoje pravo glasa?
- h. Zašto je važno koristiti svoja ljudska prava?

Prijedlozi za nastavak rada

Aktivnosti „USTAV MOJE GRUPE“, str. 56., potiče demokratsku raspravu o prihvatljivim načinima ponašanja unutar grupe i vježbanje glasačkih vještina.

Ideje za djelovanje

Iskoristite svaku priliku koja nastane unutar grupe za demokratsko donošenje odluka, bez obzira radilo se o malim odlukama (npr. što imati za užinu, igrati se izvan ili unutar zatvorenog prostora) ili o velikim odlukama. Djeca najbolje uče o demokratskim procedurama uvježbavajući ih. Također im koristi kada ih se potakne na razmišljanje o tome jesu li svi zainteresirani bili uključeni u proces donošenja odluka i jesu li svi pitani za osobno mišljenje.

Smjernice za voditelje

- Najjednostavniji način za provođenje ove prilično složene aktivnosti je dati svoj djeci da zajedno rade na pronalaženju plana za Situaciju C. Na taj se način osigurava da svi razumiju situaciju i naglašava potreba pronalaženja kompromisnih rješenja, što je vrlo važan dio demokratskog procesa.
- Ako se odlučite za korištenje nekoliko različitih situacija, koristite barem jednu situaciju koja uključuje izbor osobe (Situacije A i B) i jednu koja uključuje donošenje političke odluke (Situacije D i E). Situaciju koja se bavi donošenjem političke odluke je bolje koristiti za simulaciju lažnih izbora jer je glasnogovornicima lakše predstavljati različite točke gledišta o nekoj stvari nego sebe same.
- Ova aktivnost koristi neke izraze koji bi djeci mogli biti strani (npr. nominacije, kandidati, govor na izbornoj kampanji, debata, drugi krug izbora, postotak glasova, glasanje). Dok djeca rade u malim grupama, potrebno ih je obilaziti kako bi se uvjerali da dobro razumiju sve pojmove. Kako biste izbjegli dodatna zbunjivanja, mlađima biste mogli objasniti da proporcionalna zastupljenost znači „više od pola glasova“ ili jednostavno „natpolovična većina“.
- Upute predlažu korištenje samo Situacije E za simulaciju, ali uloge se mogu prilagoditi za simulaciju bilo koje od navedenih situacija.
- Smislite neke druge situacije temeljene na procesu donošenja odluka s kojima se suočavaju djeca u vašoj grupi.
- Za veće grupe: dodajte raspravi glasnogovornike s različitim mišljenjima.

Prilagodbe

Kako biste usmjerili dječju pažnju na to tko ima pravo glasa, možete aktivnosti pridružiti i neke alternativne uloge kao što su ove navedene dolje. Pročitajte ih naglas na početku simulacije pa upitajte djecu što misle - imaju li i ta osobe pravo glasa. Njihova odluka može biti donesena također glasovanjem.

Alternativne uloge:

- Vi ste u prvom razredu osnovne škole i imate šest godina. Još uvijek ne znate čitati i ne poznajete najbolje grupu. Imate li pravo glasa?
- Trinaest vam je godina, ali ste još uvijek u petom razredu jer imate poteškoća s učenjem. Imate li pravo glasa?
- Upravo ste se preselili u novu zajednicu i nikoga ne poznajete. Imate li pravo glasa?
- Vi ste nasilnik. Zlostavljate mlađu djecu na igralištu i potičete svoje prijatelje da to isto rade. Imate li vi pravo glasa?

RADNI LISTIĆ: LISTA SITUACIJA ZA 1. DIO

Situacija A

Vaša škola je dobila poziv da pošalje predstavnika na proslavu „Međunarodnog dana djeteta“, koji će se obilježiti u gradskoj vijećnici. Vaša škola ima 500 učenika. Kako na demokratski način izabrati predstavnika?

Situacija B

Vaš sportski klub treba predsjednika. Imate šezdeset članova. Kako ćete demokratski odlučiti tko treba biti predsjednik?

Situacija C

Učenici vaše škole odlučuju koja će slika na umjetničkom natjecanju osvojiti prvo, drugo i treće mjesto. 50 slika je prijavljeno na natječaju. U školi je 300 djece. Kako ćete odlučiti na demokratski način o pobjedniku/ci natječaja?

Situacija D

Vodi se rasprava o tome smiju li djeca nositi mobitele u školu ili ne. Neka djeca ih žele nositi. Druga djeca smatraju da mobiteli ometaju nastavu i da to nije pravedno naspram druge djece koja nemaju mobitele. Ravnatelj škole je odluku o tome prepustio djeci. Preko 350 djece je u školi. Kako ćete demokratski organizirati raspravu i donošenje primjerene odluke?

Situacija E

Vašoj grupi je dan iznos od 3500 kuna. Voditelj grupe je rekao da grupa sama može odlučiti na koji način želi potrošiti novac. Neka djeca žele zabavu s ukusnom hranom. Poneki žele otići na jednodnevni izlet. Poneki žele kupiti nove igračke i materijale za bojanje. Jedna osoba želi štedjeti novac za iznenadne slučajeve. Jedna osoba želi kupiti klavijature. Ima 30 djece u vašoj grupi. Kako ćete na demokratski način donijeti odluku?

Na ovo trebate obratiti pozornost:

- Kako ćete se odlučiti o čemu glasujete? Hoćete li imati nominacije? Ako da, kako ćete ih organizirati?
- Koliko ćete imati kandidata? Treba li taj broj biti ograničen?
- Kako ćete sve informirati za koga mogu glasovati ili za što glasaju? Hoćete li tražiti od kandidata da pripreme govore ili sudjeluju u raspravama?
- Na koji će način glasovati? Hoće li glasovanje biti tajno?
- Kako ćete odlučiti tko je pobjednik?
- Što ako postoji samo mala razlika u ostvarenim rezultatima dvaju kandidata? Hoćete li organizirati drugi krug glasovanja? Mora li pobjednik osvojiti određeni postotak glasova (npr. više od 50%)?

RADNI LISTIĆ: LISTA SITUACIJA ZA 2. DIO

Uloge za lažne izbore u Situaciji E

Vi ste **predsjednik izbornog povjerenstva**. Organizirate rasprave, objašnjavate pravila po kojima se neka određena odluka donesi i pomažete u brojanju glasova. Organizirate i drugi krug izbora ukoliko je on potreban.

Vi se **predstavnik izbornog povjerenstva**. Izrađujete glasačke listiće, brojite glasove i proglašavate rezultate izbora. Ako će biti održan drugi krug, vi ste zaduženi za izborne listiće i organiziranje glasovanja.

Vi ste **glasnogovornik**. Smatrate da se novac treba utrošiti na organiziranje velike zabave. Iznosite nekoliko razloga koji opravdavaju vaš prijedlog.

Vi ste **glasnogovornik**. Smatrate da se novac treba potrošiti na nove igre i opremu. Navodite razloge za to.

Vi ste **glasnogovornik**. Smatrate da se novac treba potrošiti na organizaciju izleta za svu djecu. Obrazlažete svoje razloge.

14. Od promatrača do pomagača

Ali što ja tu mogu napraviti!

Teme:	mir, nasilje
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	7 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	60 minuta
Veličina grupe:	4 – 24 djece
Tip aktivnosti:	pripovijedanje priče, rasprava
Kratki pregled:	Djeca navode situacije, povezane s ljudskim pravima, u kojima su ona bila žrtvama, kršiteljima, svjedocima ili pomagačima.
Ciljevi:	• razjasniti kako se svi susreću s nasiljem u životu u različitim oblicima • shvatiti odgovornost i potrebu za međusobnim poštivanjem i zaštitom • rasvijetliti što to znači biti „pomagač“
Priprema:	neobavezno: izradite za svaku grupu preslike upute za vođenje rasprave
Oprema:	• veliki papir i flomasteri ili školska ploča i kreda • neobavezno: upute za vođenje rasprave

Upute:

1. Podsjetite djecu kako je nasilje i zlostavljanje (fizičko, verbalno ili emocionalno) kršenje ljudskih prava. Neka navedu primjere različitih oblika nasilja i zlostavljanja.
2. Podijelite djecu u tročlane ili četveročlane grupe. Objasnite im aktivnost. Neka svako dijete razumije jasno sve kategorije.
 - a. Svako dijete treba govoriti o tome što je razmišljalo o nasilju i zlostavljanju:
 - i. kada je vidjelo da je netko bio zlostavljan ili da se ljudi ili djeca prema nekom nisu pravedno odnosili;
 - ii. kada je ono nekoga ozlijedilo ili se prema nekomu odnosilo nepravedno;
 - iii. kada je vidjelo da netko trpi nasilje ili da su se prema njemu nepravedno odnosili i da mu nitko nije pritekao u pomoć
 - iv. kada je vidjelo da je netko pritekao u pomoć osobi koju su zlostavljali ili prema kojoj su se nepravedno odnosili
 - b. Imate 15 minuta za ovaj dio aktivnosti. Zatražite da razmišljaju u tišini kako bi dali promišljenije odgovore.

Ako djeca znaju čitati i pisati, dajte im list papira za bilješke podijeljen na četiri dijela; jedan dio za svaku od četiri predstavljene situacija, kako bi se lakše mogli pripremiti za raspravu.
3. Okupite ih zajedno i raspravljajte o njihovim iskustvima. Prvo neka vam predstavite situacije u kojima je netko bio ozlijeđen ili zlostavljan, bez obzira jesu li djeca u njima bila aktivni sudionici ili samo promatrači. Predstavljene primjere ispišite u tablični stupac „kršenja“.
4. Potom zatražite da vam daju primjera za kategoriju „pomagača“ u različitim situacijama.
5. Na kraju ih pitajte koji su to primjeri za kategoriju „promatrača“. Pitajte ih: „Što bi netko mogao učiniti u navedenim situacijama kako bi od promatrača postao pomagačem?“. Zabilježite njihove odgovore u tablici.
 - a. Prilagodba: Iskoristite listu primjera kršenja prava iz 3. koraka i upitajte djecu kako je netko u takvim situacijama mogao pomoći. Zabilježite njihove odgovore u tablici.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Pročitajte naglas popis predloženih akcija koje su djeca navela u 5. koraku aktivnosti. Porazgovarajte o tome kako se može postati pomagač u zaštiti ljudskih prava, postavljajući im pitanja poput ovih:

- Koje će od predloženih akcija biti teško učiniti? Koje bi bilo lako učiniti?
- Ima li koja akcija na popisu koju biste vi mogli poduzeti?
- Što nas sprječava u tome da postanemo pomagači?
- Kada bi više ljudi postalo pomagačima, a manje pasivnim promatračima, bi li se stanje ljudskih prava uistinu moglo poboljšati?

2. Porazgovarajte o tome kako možemo pomoći jedni drugima, postavljanjem pitanja poput ovih:

- Što sve treba dobro razumjeti i koje kvalitete treba imati osoba kako bi bila „pomagač“, odnosno da bi poduzela neke korake u zaštiti ljudskih prava?
- Kako možemo podržati ljude koji se bore za ljudska prava?
- Kako mi možemo potaknuti članove naše grupe da postanu pomagačima?

3. Naglasite u zaključku da bilo kakvo zlostavljanje ili nasilje prema djeci, uključujući i ono između djece, predstavlja kršenje ljudskih prava. Ono se javlja u svim kulturama i u svim dijelovima svijeta. Naglasite da odgoj i obrazovanje za ljudska prava uključuje i učenje o pokretanju akcija sa svrhom zaštite ljudskih prava. Ne možemo stati na kraj sveukupnom nasilju i zlostavljanju, ali možemo pomoći jedni drugima u svojim zajednicama.

Prijedlozi za nastavak rada

Aktivnosti poput „RIJEČI KOJE RANJAVAJU“, str. 194., koje se bave dječjim ponašanjem mogu pomoći u povezivanju ovih rasprava sa stvarnim životom.

Ideje za djelovanje

Ako postoje pravila ponašanja unutar grupe, raspravite s djecom kako biste mogli uključiti i ponašanja „pomagača“ u listu tih pravila.

Smjernice za voditelje

- Obilazite grupe kako biste bili sigurni da su svi dobro razumjeli zadatak, da svi imaju priliku raspravljati o svakoj kategoriji i da svatko ima jednaku priliku sudjelovati u raspravi.
- Zaštite dječju privatnost. Tražite od njih da radije navode situacije koje su imali prilike samo vidjeti i u koje nisu bili izravno uključeni, nego njihova osobna iskustva, osim u slučaju kada su ona sami bili kršitelji prava.
- Ova se aktivnost treba provoditi s djecom s kojom već imate određeno iskustvo u radu na ovakve teme. Potrebno je da se djeca osjećaju „sigurno“ prije no što započnete s ovom aktivnošću.

Fakultativni vodič rasprave

Kada ste vidjeli nekoga da je ozlijeđen	Kada ste vi ozlijedili nekoga.
Kada ste vidjeli nekoga da je ozlijeđen, a nitko mu nije pomogao.	Kada ste vidjeli nekoga da pomaže ozlijeđenoj osobi.

Tablica

PREKRŠAJ	Što se moglo učiniti?

15. Ljudska prava u vijestima

Ako nema vijesti, to su dobre vijesti – ili?

Teme:	opća ljudska prava, mediji i internet
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	10 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	45 minuta
Veličina grupe:	10 – 30 djece
Tip aktivnosti:	pregledavanje vijesti, izrada postera, rasprava
Kratki pregled:	Djeca pregledavaju vijesti u potrazi za primjerima u kojima se ljudska prava uživaju, krše ili štite.
Ciljevi:	• podići svijest o ljudskim pravima u medijima i svakodnevnom životu • istražiti na koji način mediji izvještavaju o ljudskim pravima
Priprema:	• prikupiti nekoliko vrsta novina i časopisa • pripremiti za svaku grupu listove za poster
Oprema:	• novine • veliki papir • ljepljiva vrpca ili ljepilo i škare • flomasteri • preslike djeci prilagođene verzije UDHR-a

Upute:

1. Objasnite kako se ova aktivnost bavi ljudskim pravima u vijestima. Podsjetite djecu na prijašnje aktivnosti i rasprave o ljudskim pravima i ponovo predstavite UDHR.
2. Podijelite djecu u manje grupe. Svakoj grupi dajte novine, škare, ljepilo, flomastere i velike listove papira koje ste unaprijed pripremili, kao u priloženom primjeru.
3. Objasnite im aktivnost. Dajte im primjere kako mogu pretraživati članke.
 - a. Svaka grupa treba napraviti poster koristeći članke iz novina. Neka pokušaju pronaći priče iz tri područja:
 - i. prava koja se uživaju
 - ii. prava koja se ne priznaju i krše
 - iii. prava koja se štite.
 - b. Recite im da ne traže članke isključivo na tu temu – objasnite im kako mogu pronaći različite primjere među člancima koji donose sportske vijesti i različite najave događaja, te u reklamama.
 - c. Kada pronađu članak koji se odnosi na ljudska prava, trebaju ga izrezati i naljepiti na svoj poster u pripadajuću kategoriju.
 - d. Kada pronađu novinarsku priču za svaku kategoriju, recite im da izaberu jednu priču i da je analiziraju, odgovarajući na sljedeća pitanja:
4. Na koja se konkretna ljudska prava odnosi članak? Ispišite ih pored članka.
 - a. Recite im da za svako pravo trebaju pronaći članak UDHR-a koji ga opisuje. Neka ispišu brojeve članaka na dnu postera.
 - i. Uputite ih da svoje odgovore upišu na dno postera i da nacrtaju strelicu koja vodi do priče koju su analizirali.
5. Neka jedno dijete iz svake grupe predstavi zajednički poster.

Izvor: Prilagođena aktivnost prema Ljudska prava ovdje i sada (Centar za ljudska prava, Sveučilište Minnesota, 1998.)

www.umn.edu/humanrts/edumat/hreduseries/hereandnow/Part-3/Activitz6.htm

Završna rasprava i vrednovanje

1. Izaberite jednu ili dvije priče s postera svake grupe i zatražite od njih da ih analiziraju u skladu s UDHR-om:

- a. Je li bilo teško povezati novinske priče i članke s ljudskim pravima?
- b. Jesu li pitanja ljudskih prava bila prisutna u mnogim novinskim natpisima?
- c. Na koje su se članke UDHR-a odnosili?
- d. Koja se prava vas mladih najviše tiču?

2. Raspravljajte o aktivnosti, postavljajući im ova pitanja:

- a. Koje kategorije prava je bilo najjednostavnije pronaći? A najteže? Zašto?
- b. Jesu li se neki članci UDHR-a češće pojavljivali? Je li bilo takvih koji se uopće nisu pojavljivali? Kako to možete objasniti?
- c. Koliko je novinarskih prikaza raznih događanja doslovno spomenulo ljudska prava? Koliko ih se ticalo ljudskih prava, a da nisu koristili taj izraz? Iz kojeg razloga mislite da se ljudska prava nisu spominjala?
- d. Jesu li se igdje izdvojeno spominjala prava djece?
- e. Na temelju ovih priča, kako vam se čini stanje ljudskih prava u svijetu? U Europi? U vašoj zajednici?
- f. Što je vidljivo iz novinskih prikaza da se konkretno uradilo u pojedinom događaju da bi se štitila ljudska prava? Tko je poduzimao te akcije?

Prijedlozi za nastavak rada

- Aktivnosti poput „MAPIRANJE PRAVA“, str. 135., i „KOMPASITO NOVINAR“, str. 92., zahtijevaju od djece da promatraju svoje zajednice iz perspektive ljudskih prava. Posljednja također potiče djecu na izvješćivanje o onome što su opazila.

Ideje za djelovanje

- Neka posteri ostanu izloženi neko vrijeme. Potičite djecu da nastavljaju i dalje donositi novinarske članke iz novina. Iznova raspravljajte o posterima kada se na njih doda nekoliko novih novinarskih članaka.
- Izaberite jedno pravo koje se posebno tiče vaše grupe i organizirajte informativnu kampanju (npr. pravo na vlasništvo, pravo na odgoj i obrazovanje, osobito pravo na kvalitetno obrazovanje) na razini koju grupa odabere (lokalna, nacionalna ili međunarodna razina).

Smjernice za voditelje

- Koristite različite časopise i novine, uključujući i lokalne i reklamne novine. Ne moraju biti najnovija izdanja.
- Potaknite djecu da, osim na članke, obrate pozornost i na druge dijelove novina kao što su reklame: pravo vlasništva; najave vjenčanja i sahrana: pravo na kulturu, brak, slobodu misli, savjesti i religije; sport: pravo na slobodno vrijeme; oglasi o skupovima, sastavnica: pravo na udruživanje.
- U početku često obilazite grupe kako biste bili sigurni da su sva djeca dobro razumjela zadatak.
- Prilagodbe za mlađu djecu:
 - Neka obrade samo dvije kategorije prava: prava koja se uživaju i koja se krše.
 - Preskočite treći korak.
 - U raspravi postavljajte pitanja o djetetovim iskustvima iz svakodnevnog života.
- Prilagodite za stariju djecu:
 - Neka usporede kako različiti mediji izvještavaju o istom pravu. Pridaju li različiti mediji važnost istim dijelovima istog događaja kojeg oni opisuju u novinarskom prikazu? Postoje

li različite verzije istoga događaja? Je li ijedan od članaka doslovno spomenuo određeno ljudsko pravo?

- Recite djeci da pogledaju vijesti te da pokušaju zabilježiti glavne vijesti i količinu vremena koja je posvećena temama vezanim uz ljudska prava.

RADNI LISTIĆ: PRIČE

PRAVA KOJA SE UŽIVAJU		PRAVA KOJA SE KRŠE		PRAVA KOJA SE ŠTITE	
Analiza		Analiza		Analiza	
Pravo	UDHR članak	Pravo	UDHR članak	Pravo	UDHR članak

16. Moderna bajka

Sjedeći se ne ostavljaju tragovi u pijesku!

Teme:	diskriminacija, obrazovanje i slobodno vrijeme, nasilje
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	60 minuta
Veličina grupe:	5 – 15 djece
Tip aktivnosti:	pripovijedanje priče, rasprava
Kratki pregled:	Na temelju niza slika djeca smišljaju i pripovijedaju priče.
Ciljevi:	• upoznati sudionike s pojavom modernog ropstva i dječje radne snage • poticati aktivno slušanje • za stariju djecu: upoznati ih s Europskim sudom za ljudska prava (eng. ECHR)
Priprema:	• pripremiti glatki drveni štap • napraviti preslike crteža za rad u paru • napraviti preslike djeci prilagođene verzije CRC-a za svakog sudionika
Oprema:	• drveni štap • preslike crteža (radni listić) • preslike djeci prilagođene verzije CRC-a

Upute:

1. Zamolite djecu da sjednu u krug kako bi na poseban način saslušala priču. Pokušajte stvoriti tajnovitu atmosferu. Pokažite im drveni štap i objasnite im da on predstavlja „mikrofon“: pričati može samo ona osoba koja ga drži u ruci. Kada jedno dijete završi s pričanjem, štap treba proslijediti dalje.
2. Izložite slike tako da ih sva djeca mogu vidjeti. Objasnite im da će na temelju izloženih slika zajedno osmisliti priču o djevojci Siwi. Podijelite djecu u parove i svakom paru dajte presliku slika. Recite im da slika predstavlja dio priče koju je taj par dužan ispričati. Ostavite djeci dovoljno vremena da razmisle i raspravljaju o tome što njihova slika predstavlja.
3. Vi prvi uzmete štap da primjerom pokažete djeci kako treba ispričati priču. Potom predajte štap paru koji treba započeti s pripovijedanjem. Objasnite im da osoba koja želi nastaviti s pripovijedanjem priče, mora podići svoju sliku u zrak. Ukoliko više djece drži slike u zraku, govornik bira komu će od njih dati štap.
4. Kada priča bude gotova, pitajte djecu žele li čuti pravu priču predstavljenu slikama. Pročitajte ili im ispričajte Siwinu priču.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o aktivnosti, postavljajući im ova pitanja:
 - a. Na čemu ste temeljili svoju priču? Jesu li vas slike podsjetile na nešto što ste već čuli ili doživjeli?
 - b. Je li vaša priča temeljena na slikama bila slična istinitoj verziji?
 - c. Što mislite o Siwinom priči? Kako ste se osjećali?
 - d. Imate li kakvih pitanja u vezi njezine priče?
2. Raspravljajte o djeci kao o radnoj snazi i modernom ropstvu postavljajući im ova pitanja:
 - a. Tko je to rob?
 - b. Na koji način Siwina situacija podsjeća na ropstvo?
 - c. Mislite li da se njezina priča može dogoditi i u vašoj zemlji? Jeste li čuli za takve događaje

u vašoj okolini?

d. Postoje li još robovi u današnjem svijetu?

3. Dajte djeci preslike dječjih verzija CRC-a, UDHR-a ili ECHR-a. Povežite Siwinu priču s ljudskim pravima:

- a. Što se događa s djecom koja su prisiljena na rad?
- b. Kako to utječe na njihova ljudska prava? Možete li nabrojati neka od Siwinih prava iz CRC-a koja su prekršena?
- c. Kako CRC štiti djecu?
- d. Nude li zaštitu djeci i ostali dokumenti o ljudskim pravima?

Prijedlozi za nastavak rada

- Aktivnost na ovako ozbiljnu temu se ne bi trebala provoditi izdvojeno od ostalih. Nadopunite je s nekom potvrđujućom, pozitivnom, ali i kratkom vježbom poput „MAPIRANJA PRAVA“, str. 135., i „ OD PROMATRAČA DO POMAGAČA“, str. 108.
- Sa starijom djecom koristite strip Vijeca Europe o sličnom slučaju. Provjerite prikladnost teme na: www.hurights.eu/notforsale/fabia/en/01.html

Ideje za djelovanje

Djeca mogu provjeriti koji zakoni u njihovoj zemlji štite od iskorištavanja djece kao radne snage. Koliko sati dnevno/tjedno je zakonski dopušteno djeci raditi? Jesu li djeca zaštićena od nekih oblika rada?

Djeca mogu osmisliti i provesti istraživanje o količini i vrstama poslova koje obavljaju kod kuće. Je li rad za i sa svojom obitelji oblik dječjeg rada (npr. briga o najmlađima, kućanski poslovi, pomaganje roditeljima)? Pomažu li jednako djevojčice i dječaci u obitelji?

Osmislite zajedno s djecom kampanju za borbu protiv trgovine ljudima i protiv iskorištavanja djece kao radne snage. Tema je djeci možda strana, ali ih se može ticati i biti im interesantna.

Smjernice za voditelje

- Djeci će možda trebati pomoć pri osmišljavanju priča iz slika. Možete im pomoći približiti njihovu priču istinitoj verziji sudjelujući i sami u opisivanju jedne od slika. Oni bi mogli također imati poteškoća s postavljanjem slika u ispravni redoslijed.
- Možda ćete morati objasniti pojam trgovine ljudima.
- Budite spremni dati djeci odgovore na pitanja o Siwinoj priči koji bi im mogli biti iznenađujući i uznemirujući. Također im objasnite komu i kako se mogu obratiti za pomoć, ako se oni ili netko drugi nađe u sličnoj situaciji.
- Siwina priča je stvarni slučaj riješen na Europskom sudu za ljudska prava (Siliadin v. Francuska, Br. 73316/01). Priča u KOMPASITU namjerno izostavlja informaciju o Siwinoj zemlji porijekla (koja je u stvarnosti iz Afrike, Togo), kao i o zemlji u koju je bila poslana (Francuska), kako bi se izbjeglo stvaranje dojma kako većina djece kojom se trguje dolaze iz afričkih i neeuropskih zemalja ili da je Francuska jedina zemlja u kojoj se takve stvari događaju. Možete prilagoditi priču situaciji u vašoj vlastitoj zemlji. Budite pažljivi da ne sugerirate kako se trgovina djecom događa samo u zemljama izvan Europe. Jer, nažalost, postoje mnogi slučajevi trgovine iz jedne europske zemlje u drugu.
- Budite u stanju objasniti i druge instrumente zaštite prava djece osim CRC-a. Pogledajte poglavlje V. Rasprave o radu djece, str. 224., i trgovine djecom, str. 274.
- Pomozite djeci razlikovati aktivnosti koje obavljaju kod kuće kako bi pomogli svojoj obitelji od neprimjerenog rada djece. Povežite to s dječjim pravom na obrazovanje, odmor i slobodno vrijeme te s drugim dječjim pravima.
- Širom svijeta djevojčice imaju manje slobodnog vremena i od njih se očekuje da više sudjeluju

u kućanskim poslovima od dječaka. Možete istražiti razlike u očekivanjima od djevojčica i dječaka i povezati ih s rodnom ravnopravnošću.

Prilagodbe

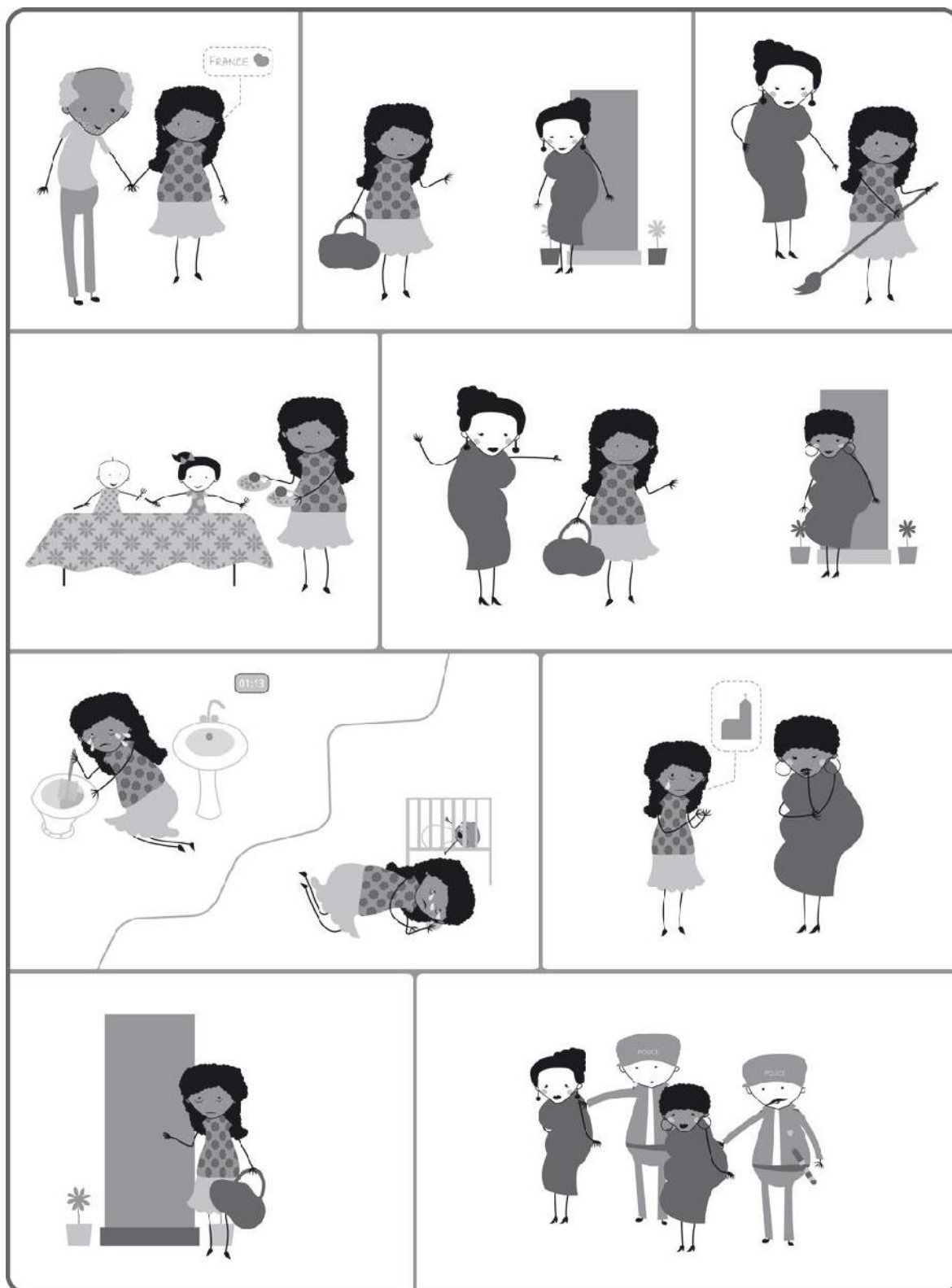
- Za stariju djecu: povežite Siwinu priču s Europskim sudom za ljudska prava postavljajući pitanja poput ovih:
 - Siwa i njezin odvjetnik su predstavili njezin slučaj na Europskom sudu za ljudska prava. Jeste li ikada čuli za taj sud? Koga ili što je Siwin slučaj pokušavao promijeniti?
 - Što je ECHR odlučio u Siwinom slučaju? Što se dogodilo kao rezultat?
 - Je li vaša zemlja potpisnica Europske konvencije o ljudskim pravima?
 - Možete li vi, kao djeca, podneti žalbu na ECHR? Što on može učiniti za vas?
- Za stariju djecu: Usporedite UDHR i CRC s Europskom konvencijom o ljudskim pravima. Za jednostavnu verziju konvencije posjetite:
www.youthinformation.com/Templates/Intenal.asp?NodeID=90847
- Za mlađu djecu: označite slike brojevima i postavite ih u ispravnom redoslijedu kako bi djeca mogla bez poteškoća ispričati priču.

Daljnje informacije

- Europskom sudu za ljudska prava: www.echr.coe.int
- Za video o ECHR-u: www.coe.int/t/e/multimedia/defaulten.asp
- kampanja Vijeća Europe za borbu protiv trgovine ljudima:
www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaign/default_en.asp
- Brošura Vijeća Europe „Akcija protiv trgovine ljudima“, Odjel za komunikacije – Služba za odnose s javnošću, u suradnji s Odjelom za ljudska prava – Odjel za jednakost, 2006. (dostupna na www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaign/So-urce/English%20brochure.pdf)
- Konvencija Vijeća Europe o akciji protiv trgovine ljudima (dostupna na www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaign)

RADNI LISTIĆ

SIWINA PRIČA

Siwina priča

Jednom, ne tako davno, postojala je djevojčica imenom Siwa. Živjela je u vrlo siromašnoj zemlji. Živjela je sa svojim ujakom jer su joj roditelji umrli kada je bila malo dijete.

Dok je odrastala, Siwa je shvatila kako je svijet puno veći od njezine zemlje i kako postoje mnoga zanimljiva mjesta, koja bi bilo lijepo posjetiti. No, kao i većina ljudi iz njezine zemlje, Siwa je bila siromašna i nije imala dovoljno novca za putovanja.

Jednog dana njezin je ujak došao s planom. Predložio je Siwi da je pošalje živjeti u bogatu zemlju s gospođom X, njegovom poznanicom. Siwa je bila oduševljena mogućnošću putovanja i željela je oputovati. Ujak se dogovorio s gospođom X da će ona kupiti avionsku kartu Siwi, a Siwa će zauzvrat živjeti s gospođom X i njezinom obitelji te pomagati u kućanskim poslovima, sve dok ne otplati cijenu avionske karte. Tako se Siwa ukrcala na avion i odletjela u bogatu zemlju. Radovala se svim novim stvarima i iskustvima koja će tamo doživjeti. Gospođa X ju je obećala poslati u školu i riješiti sve potrebne zakonske dokumente kako bi Siwa mogla slobodno putovati i istraživati zemlju.

Međutim, kada je Siwa stigla u dom gospođe X, stvari su krenule nizbrdo. Gospođa X nije bila ljubazna kako se Siwa nadala. Očekivala je od Siwe da se brine za njezinu djecu i da obavlja sve kućanske poslove sama. Kada je Siwa upitala za školu, gospođa X je odgovorila da za školu ima vremena.

Nakon nekog vremena gospođa X jer rekla Siwi da će privremeno živjeti kod gospodina Y. Siwa se ponadala da će sada napokon moći ići u školu i početi uživati u novoj zemlji. Na žalost, gospodin Y je bio gori nego gospođa X. Život je postao još teži za Siwu. Sada je započinjala s poslom rano ujutro i nije mogla ići na spavanje sve do kasno u noć. No čak ni tada nije mogla dobro spavati jer je spavala na podu dječje sobe s malom bebom za koju se morala brinuti kada god bi plakala po noći. Kuhala je, spremala i brinula za djecu, ali joj nije bilo dopušteno izlaziti iz kuće u šetnju gradom. Život je bio grozan. Siwa je požalila što je ikada napustila svoju zemlju.

Jednog jutra je dobila dopuštenje da ode na vjersku službu. No umjesto da ode tamo, skupila je hrabrost i pokucala na susjedova vrata. Mladom bračnom paru koji je tamo živio ispričala je svoju priču i zamolila za pomoć. Par je bio u nevjerici. Nisu mogli zamisliti da se prema nekome odnosi kao prema u robu u današnje vrijeme. Siwina priča je podsjećala na staru bajku, samo što u njezinom slučaju nije bilo dobre vile da je spasi pa je ona sama morala potražiti pomoć.

Bračni par je primio Siwu u svoju kuću i prijavio slučaj policiji. Nakon istraživanja slučaja, policija je podigla optužnicu protiv gospođe X i gospodina Y. Ipak, Siwa nije bila zadovoljna s tim što su samo pojedinci bili kažnjeni. Htjela je osigurati da niti jedno drugo dijete ne mora doživjeti situaciju sličnu njezinoj. Stoga je, uz pomoć svog odvjetnika, pred Europskim sudom za ljudska prava, zatražila od te bogate zemlje da promijeni zakon i zaštiti djecu od takvog oblika ropstva. Sud se složio sa Siwom i zemlja je bila prisiljena promijeniti zakon i poduzeti dodatne mjere kako bi spriječila slične incidente u budućnosti. Siwa je napokon bila sretna. Ne samo da je uspjela pobjeći od ropstva iz doma gospodina Y., nego je i osigurala da niti jedno drugo dijete u toj zemlji ne mora doživjeti isto što i ona.

Izvor: Prilagođeno slučaju **Siliadin protiv Francuske**, Br. 73316/01, Europski sud za ljudska prava

17. Najvažnije komu?

Tvoji prioriteti možda nisu isti kao moji!

Teme:	opća ljudska prava
Razina složenosti:	3. razina
Dob:	10 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	60 minuta
Veličina grupe:	12 – 24 djece
Tip aktivnosti:	odabir prioriteta, postizanje konsenzusa, rasprava
Kratki pregled:	Djeca odlučuju koje članke CRC-a ukloniti i raspravljaju o posljedicama i međuovisnosti ljudskih prava.
Ciljevi:	• upoznati djecu s CRC-om • razumjeti univerzalnost, nedjeljivosti i međusobnu ovisnost ljudskih prava
Priprema:	pripremiti Kartice dječjih prava
Oprema:	• veliki papir i flomasteri • papiri i olovke • dovoljan broj Kartica s dječjim pravima za polovicu ukupnog broja sudionika

Upute:

1. Započnite aktivnost olujom ideja o dječjim pravima kako biste odredili koliko je grupa upoznata s CRC-om. Podsjetite ih na ono što su već prije naučili o dječjim pravima. Ako grupa nema nikakvo predznanje, započnite aktivnost niže navedenom, predloženom prilagodbom.
2. Podijelite djecu u manje grupe (dvoje do četvero djece). Svakoj grupi dajte dvije Kartice s dječjim pravima, papir i olovku. Objasnite im da svaka kartica opisuje jedno pravo iz Konvencije o pravima djece (CRC). Recite im da naglas pročitaju svoja dva prava te da unutar grupe odluče koje je pravo djeci važnije. Potom trebaju napisati razloge zbog kojih su se odlučili za određeno pravo.
3. Prikupite kartice s „manje važnim“ pravima. Sada tražite da se dvije manje grupe od četvero spoje u jednu veću osmeročlanu. Ponovite prvi korak. Neka odluče koje je od dva preostala prava važnije i potom neka na listu papira napišu razloge svoje odluke.
4. Iznova prikupite „manje važna“ prava i napišite ih na velikom listu papira i naslovite ih „Manje važna prava“.
5. Kada su grupe donijele svoju konačnu odluku, zatražite od predstavnika grupa da pročitaju preostalo najvažnije pravo i objasne razloge svoje odluke. Kako neko pravo bude pročitano, tako ga napišite na veliki list papira pod nazivom „Naša prava“. Preostat će samo dva do četiri prava, ovisno o veličini grupe.
6. Raspravite njihove izbore:
 - a. Jeste li imali poteškoća pri ovom izboru? Zašto?
 - b. Što je utjecalo na vaš izbor?
 - c. Jesu li se vaše ideje o tome koje je pravo važnije mijenjale tijekom rasprave?
 - d. Slažete li se s razlozima koje je druga grupa navodila obrazlažući svoj izbor? Zašto da ili zašto ne?
7. Nasumice podijelite kartice s „manje važnim“ pravima i zatražite od djece da ih naglas pročitaju. Pitajte ih što bi se stvarno dogodilo kada bi se uklonila ta prava.
 - a. Izaberite nekoliko „manje važnih“ prava i pitajte djecu da zamisle što bi se to dogodilo da ona ne postoje (npr. pravo na posvajanje i alternativnu skrb, pravo na obiteljski život, pravo na igru i kulturne aktivnosti).
 - b. Kako bi gubljenje bilo kojeg od tih „manje važnih“ prava utjecalo na vas osobno?
 - c. Ima li utjecaj gubitak „manje važnih“ prava na prava koje ste izabrali kao najvažnija?

Završna rasprava i vrednovanje

1. Podsjetite djecu na temeljni princip univerzalnosti: svi imaju sva prava, i raspravljajte o:
 - a. Zašto je važno da svatko ljudsko biće ima jednaka ljudska prava?
2. Mogu li ljudska prava biti oduzeta nekim ljudima? Zašto?
 - a. Raspravite važnost posjedovanja svih dječjih prava. Premda ne morate koristiti pojmove kao što su „nedjeljivost“ i „međuovisnost“, pokušajte objasniti djeci kako je važno da svi posjeduju sva prava.
 - b. Ilustrirajte međusobnu povezanost ljudskih prava specifičnim primjerima (npr. pravo na obrazovanje i pravo na informiranje; pravo na obitelj i pravo na neodvajanje od roditelja).
3. Neka djeca daju svoje primjere zašto im je potrebno posjedovanje svih prava.
 - a. Raspravite kako izbor između dva prava ovisi o individualnim prioritetima (npr. „Nikada me nisu uhitili.“, ili „Živim s oba roditelja.“). CRC uzima u obzir potrebe djece cijelog svijeta.
 - b. Pitajte djecu da razmisle u kojim bi situacijama neka od „manje važnih“ prava bila od istinske važnosti za dobrobit pojedinog djeteta.

Prijedlozi za nastavak rada

- Aktivnost „USTAV MOJE GRUPE“, str. 56., povezuje prava s odgovornostima. Druge aktivnosti koje uključuju korištenje CRC-a su „DRUŠTVENE IGRE“, str. 70. i „ZEČJA PRAVA“, str. 138.
- Aktivnost „ PLOVIDBA U NOVU ZEMLJU“, str. 149. također traži od djece svrstavanje prava s obzirom na njihovu važnost.

Ideje za djelovanje

- Potaknite djecu da daju primjere iz svakodnevnog života o tome kako uživaju prava o kojima su raspravljali.
- Istražite i pronađite primjere priča u kojima se dječja prava ili krše ili štite. Obratite posebno pozornost na situacije u kojima se djeca iskorištavaju kao radna snaga, što im može biti manje poznato.

Smjernice za voditelje

- Mlađima će možda trebati detaljno objasniti neka prava.
- Voditelj treba prihvatiti sve odluke grupa ne komuntirajući njihove odluke. Jedini komentari na grupne odluke trebaju dolaziti od druge djece.
- Djeca se ne moraju koristiti stručnim izrazima kako bi analizirala i odredila neki pojam.
- U raspravi budite spremni dati konkretne primjere – što bi se dogodilo kada bi neka prava bila uklonjena iz CRC-a. Osigurajte da djeca razumiju kako se dječja prava ne odnose baš na sve i svašta.

Prilagodbe

Ova aktivnost pretpostavlja određeno predznanje CRC-a. Ukoliko djeca još nisu upoznata s Konvencijom, započnite aktivnost upoznavajući ih s pravima djece. Potom neka djeca sama izrade Kartice dječjih prava. Podijelite djecu u grupe, dajte im tekst jednog ili dva članka iz djeci prilagođene verzije CRC-a, papir i flomastere. Recite im da svaki članak ispišu i nacrtaju na odvojeni list papira. Kada kartice budu gotove, tražite od svake grupe da pročita i predstavi svoje pravo ostatku grupe. Zatim nastavite aktivnost počevši od drugog koraka. Voditelj će možda morati pripomoći djeci u razumijevanju značenja pojedinih članka.

RADNI LISTIĆ: KARTICE DJEČJIH PRAVA

Konvencija o pravima djece Članak 7. Pravo na ime i nacionalnost Sva djeca imaju pravo na upis u matičnu knjigu rođenih, ime i prezime, i nacionalnu pripadnost. Imaš pravo znati tko su ti roditelji i da te oni odgajaju.	Konvencija o pravima djece Članak 3. U najboljem interesu djece U svim akcijama i odlukama koja se tiču djece djelovat će se u najboljem interesu djece.	Konvencija o pravima djece Članak 6. Pravo na život, preživljavanje i razvoj djece Pravo svakog djeteta je život, skrb i razvoj za što potpuniji život u društvu.	Konvencija o pravima djece Članak 12. Pravo na izražavanje Djeca imaju pravo izraziti svoje mišljenje kao i na to da se njihovo mišljenje uzme u obzir kada odrasli donose odluke koje će utjecati na njih život.
Konvencija o pravima djece Članak 9. Pravo na nerazdvajanje od roditelja Djeca ne bi smjela biti razdvojena od svojih roditelja, osim ako to nije za njihovo vlastito dobro (ako roditelj zlostavlja ili zapostavlja dijete). Djeca čiji su roditelji rastavljeni imaju pravo ostati u kontaktu s oba roditelja, osim ako to na neki način može naštetiti djetetu.	Konvencija o pravima djece Članak 27. Pravo na prikladan standard življenja Djeca trebaju živjeti u dobrim uvjetima koji zadovoljavaju njihove fizičke i mentalne potrebe. Država treba pomoći obiteljima koje to svojoj djeci ne mogu osigurati.	Konvencija o pravima djece Članak 28. Pravo na obrazovanje Djeca imaju pravo na obrazovanje, odnosno, pohađati školu. Discipliniranje u školama treba poštovati dječje dostojanstvo; nasilje se ne smije koristiti kao disciplinska mjera.	Konvencija o pravima djece Članak 13. Pravo na pristup informacijama Djeca imaju pravo tražiti, dobiti i dijeliti informacije u svim oblicima (putem pisama, slike, crteža, televizije, radija, interneta) sve dok te informacije nisu na njihovu ili na štetu drugih.

RADNI LISTIĆ: KARTICE DJEČJIH PRAVA

Konvencija o pravima djece Članci 24. i 26. Pravo na zdravstvenu zaštitu i društvenu skrb Djeca imaju pravo na dobru zdravstvenu zaštitu, socijalnu skrb. Djeca imaju pravo na čistu vodu, zdravu ishranu i čist okoliš kako bi mogla ostati zdrava.	Konvencija o pravima djece Članci 40. Maloljetničko pravo Djeca koja su optužena za kršenje zakona imaju pravo na zakonsku zaštitu. Zatvorske kazne se trebaju koristiti samo u slučajevima najozbiljnijih prekršaja.	Konvencija o pravima djece Članak 16. Pravo na privatnost Djeca imaju pravo na privatnost. Zakon bi ih trebao štiti od napada na njihov stil života, na njihov dobar glas, obitelj, domove, pisma i poštu.	Konvencija o pravima djece Članak 15. Pravo na slobodno udruživanje Djeca imaju pravo na okupljanje i uključivanje u grupe i organizacije sve dok to ne sprječava druge ljude u uživanju njihovih prava.
Konvencija o pravima djece Članak 18. Pravo na obiteljski život Obitelj ima pravo na primarnu odgajateljsku skrb za dijete. Oba roditelja snose odgovornost za odgajanje djeteta te bi to trebali činiti u skladu s najboljim djetetovim interesom.	Konvencija o pravima djece Članak 14. Pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti Djeca imaju pravo misliti i vjerovati što žele te prakticirati svoju vjere, sve dok ne sprječavaju druge u uživanju svojih prava. Roditelji bi trebali uputiti svoju djecu na ova prava.	Konvencija o pravima djece Članci 30. i 31. Pravo na slobodno vrijeme, igru i kulturu Sva djeca imaju pravo na opuštanje i igru te priključiti se različitim vrstama rekreativnih i kulturnih aktivnosti.	Konvencija o pravima djece Članak 9. Pravo na posvajanje i alternativnu skrb Obveza je države osigurati djeci alternativnu skrb, poštivati njihovu vjersku, kulturnu, etničku pozadinu te osigurati posvajanje samo putem autoriziranih državnih tijela.

18. Jednom davno...

Pogledajte što se dogodi kada se glavnim likovima bajki zamijene spolovi!

Teme:	diskriminacija, demokracija, rodna ravnopravnost
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	7 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	40 minuta
Veličina grupe:	5 – 15 djece
Tip aktivnosti:	pripovijedanje priča, rasprava
Kratki pregled:	Prepričavanje poznatih bajki sa zamijenjenim rodnim ulogama glavnih likova koje vodi do rasprave o rodnim stereotipima.
Ciljevi:	• prepoznati stereotipne rodne uloge u bajkama i u svakodnevnom životu • raspraviti tradicionalne i netradicionalne rodne uloge • poticati rodnu jednakost
Priprema:	Preraditi ili nanovo napisati poznatu priču (npr. bajku, film, crtić) s izmijenjenim rodnim ulogama svih likova priče. Ako je potrebno, izmijenite im i imena i sve potrebne detalje. Izaberite priču u kojoj se likovi različitih spolova ponašaju na tradicionalan način. (Pogledajte primjer prepravljene Pepeljuge, koja se nalazi u nastavku aktivnosti.)
Oprema:	• veliki list papira i olovke

Upute:

1. Zamolite djecu da se udobno smjeste i sjednu u krug. Objasnite da ćete im ispričati priču; a oni trebaju pažljivo slušati i primijetiti nešto neobično u njoj. Pročitajte djeci novu verziju priče. Zaustavite se s vremena na vrijeme i upitajte ih jesu li primijetili nešto neobično u priči. Kada sva djeca shvate da su uloge izmijenjene, možda će biti nepotrebno nastaviti s čitanjem priče do kraja.
2. Raspravljajte o priči postavljanjem pitanja poput ovih:
 - a. Kako vam se svidjela priča?
 - b. Je li vam bila neobična?
 - c. Kada ste primijetili da je nešto neobično? Tražite ih da navedu primjere.
3. Objasnite im kako nam se nešto čini neobičnim onda kada se razlikuje od našeg svakodnevnog iskustva i očekivanja. Potaknite djecu da razmisle o aktivnostima i karakteristikama u svakodnevnom životu koje smatraju tipično muškim i ženskim. Napravite popis njihovih prijedloga, slično niže navedenom tabličnom popisu.

Tablica 1., stereotipne rodne uloge

	MUŠKARCI/DJEČACI	ŽENE/DJEVOJČICE
UOBIČAJENE KARAKTERISTIKE	Znatiželjni, pametni, hrabri, glasni, pustolovni, agresivni, ambiciozni, kratke kose.	Pristojne, osjetljive, tihe, pažljive prema drugima, plahe, znatiželjne, poslušne, nose haljine, imaju dugu kosu.
UOBIČAJENE AKTIVNOSTI	Vole sport, tuku se, idu na posao, preuzimaju inicijativu, voze kamione.	Ostaju kod kuće, obavljaju kućanske poslove, lako se rasplaču, vole lijepu robu, boje se buba.

4. Raspravljajte o tablici:

- a. Usporedite ovu tablicu s poznatom verzijom priče. Posjeduju li likovi slične osobine i ponašaju li se u skladu s izjavama navedenim u tablici (npr. Pepeljuga ostaje kod kuće, plače, iskorištavaju je, dobiva lijepu robu, dok princ poduzima inicijativu kako bi se oženio

Izvor: Prilagođena Gender – bender aktivnost iz ABC podučavanja ljudskih prava: Praktične aktivnosti za osnovnu i srednju školu, UN, OHCHR, New York, Geneva, 2004, i Myra Sadker Advocates: www.sadker.org

te provodi pametan plan da pronade Pepeljugu)?

- b. Pitajte djecu da se prisjete nekih drugih priča gdje se likovi ponašaju u skladu s tipičnim ulogama muškarca i žene? Ispišite njihove prijedloge priča i tražite objašnjenje.

5. Jesu li te osobine i aktivnosti tipične za današnje žene i muškarce?

- a. Napravite tablicu sličnu ovoj dolje. Pitajte djecu da zabilježe neuobičajena ponašanja, prvo izdvojena iz priče, a potom iz stvarnog života.

Tablica 2, nestereotipne rodne uloge

	MUŠKARCI/DEČKI	ŽENE/DJEVOJČICE
NEUOBIČAJENE KARAKTERISTIKE	U priči: potrebna mu je pomoć Iz tvog iskustva:	U priči: zapovijedajuća, pametna Iz tvog iskustva:
NEUOBIČAJENE AKTIVNOSTI	U priči: Ostaje kod kuće, obavlja kućanske poslove, plače, voli lijepu odjeću Iz tvog iskustva:	U priči: Aktivno traži muža, organizira potragu Iz tvog iskustva:

6. Usporedite i raspravite dvije tablice, postavljajući im pitanja poput:

- a. Možete li se prisjetiti priča u kojima likovi imaju neuobičajene osobine i aktivnosti? Ispišite prijedloge priča i tražite objašnjenja za njih.
- b. Poznajete li neke muškarce ili žene iz stvarnog života koji posjeduju netipične osobine i aktivnosti? Tražite djecu da opišu netipične aktivnosti i osobine te da objasne zašto su neobične.

7. Definirajte pojam stereotip i dajte nekoliko primjera.

8. Tražite djecu da pogledaju svoju tablicu tipičnih osobina i aktivnosti. Tražite da odrede koje su od njih rezultat bioloških osobina, a koje su rezultat vjerovanja, stavova i stereotipa.

9. Istaknite kako su danas uloge poput zarađivanja, odgajanja djece i obavljanja kućanskih poslova zajednička odgovornost i muškarca i žene.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Nakon što su djeca usvojila pojam stereotipa, postavite im pitanja poput ovih:

- a. Kakav je odnos prema muškarcima i ženama koji se ne ponašaju u skladu sa stereotipima o „ispravnom“ ponašanju muškaraca i žena?
- b. Zašto su nepravedni stereotipi prema muškarcima i dječacima? A prema ženama i djevojčicama?
- c. Kako rodni stereotipi stvaraju nejednakost između muškaraca i žena, dječaka i djevojčica?

2. Što mi možemo učiniti kako bismo djelovali protiv stereotipa?

3. Pitajte djecu vide li povezanost između rodne neravnopravnosti i ljudskih prava. Objasnite im kako svatko ima pravo biti slobodan od diskriminacije, uključujući i diskriminaciju temeljenu na rodnim stereotipima.

4. Pitajte ih kako su se osjećali tijekom aktivnosti.

Prijedlozi za nastavak rada

- Predložite djeci da potraže priče ili filmove u kojima su dječaci i djevojčice jednaki i imaju netradicionalne osobine i uloge.
- Aktivnosti „DJEČACI NE PLAČU“, str. 78., i „ŠTO VOLIM, A ŠTO RADIM“, str. 177.; također se bave rodnim stereotipima i njihovim učincima.

Ideje za djelovanje

- Pitajte „Jesu li ljudi u našoj zajednici diskriminirani jer se ne ponašaju onako kako ostali misle da bi se dečki/muškarci ili djevojčice/žene trebali ponašati?“
 - Zatražite ih da navedu primjere, posebno iz svakodnevnog života djece.
 - Zamolite ih da odglume kako bi se ponašali u situaciji u kojoj bi se trebali suprotstaviti diskriminaciji.

Smjernice za voditelje

- Cilj vaše aktivnosti je podržati rodnu ravnopravnost te potaknuti djecu na propitivanje osobnih stavova o rodnim ulogama.
- Istaknite kako viđenje uobičajenog muškog i ženskog ponašanja može varirati od zemlje do zemlje, od zajednice do zajednice pa čak i od obitelji do obitelji. Naglasite kako jednakost ne znači nužno da su svi ljudi „isti“.
- Za vrijeme završne rasprave, budite svjesni da unutar grupe možda već postoje djeca kojoj su se izrugivali i koja su isključena iz svojih školskih i drugih sredina zbog svojeg netipičnog ponašanja. Ne dopuštajte rasprave koje bi ih mogle dovesti u neugodnu situaciju.
- Ne morate koristiti pojmove kao što su „rod“ ili „rodne uloge“ koji bi manjoj djeci mogli biti nejasni. Ipak, istraživanja su pokazala kako su djeca već u predškolskoj dobi svjesna različitih očekivanja od različitih spolova.

Prilagodbe

- Za veću grupu: Podijelite ih u manje četveročlane grupe. Svakoj dajte presliku Tablice 1 i zatražite da samostalno popune tablicu unutar grupe. Predstavnici grupa će potom predstaviti svoje zaključke. Raspravljajte o tradicionalnim i netradicionalnim ulogama s cjelovitom grupom. Potom ih vratite nazad u njihove manje grupe i tražite da popune Tablicu 2 s netradicionalnim osobinama i aktivnostima muškaraca i žena, prepoznatim u priči, ali i u stvarnom životu. Završite aktivnost grupnom raspravom.
- Za stariju djecu: Umjesto bajke koristite poznatu knjigu ili film. Započnite priču s obrnutim spolnim ulogama likova, a potom dopustite djeci da je sama dovrše. Potom neka manje grupe ispričaju svoje nove priče pred cijelom grupom.

PRIMJER PREPRAVLJENE PRIČE

Pepeljuga

Jednom davno živio je jedan nesretni **mladić**. Njegov **otac** je umro, a **njegova** je **majka** dovela kući novog **muža**, **udovca** s dvojicom **sinova**. Novi **očuh** nije nimalo volio **mladića**. Sve dobre stvari, lijepo riječi i posebne privilegije bile su namijenjene samo njegovim **sinovima**. Oni su dobivali modernu odjeću, ukusnu hranu i posebne poslastice. A za siromašnog, nesretnog **mladića** nikada ništa. Nosio je samo odjeću koju su njegova **polubraća** odbacila. Nije bilo posebnih jela, samo ostataka hrane. Bez privilegija, pa čak i bez odmora, morao je naporno raditi cijeli dan, kupovati namirnice, kuhati, prati odjeću i održavati cijelu kuću čistom. Tek je predvečer imao malo vremena sjesti na miru u pepelu pored kuhinjske peći.

Tijekom tih dugih večeri dok je bio sam, znao je plakati i razgovarati s mačkom. Mačka bi mu rekla: „Mijau.“, što je zapravo značilo, „Oraspoloži se! Imaš nešto što tvoja **polubraća** nemaju, a to je ljepota.“

Bilo je istina to što je mačka rekla. Čak i obučen u dronjke i s licem prljavim od pepela, on je bio vrlo privlačan **mladić**, dok su njegova **polubraća**, unatoč elegantnoj odjeći, bila vrlo nespretna i neugledna.

Jednog je dana u njihovu kuću počela pristizati divna nova odjeća, cipele i nakit. Kraljica je održavala bal i **polubraća** su se spremala da ga pohode. Neprestano su stajali pred ogledalom. **Mladić** im je pomagao da se obuku. Nije se ni usudio pitati: „Što je sa mnom?“ jer je vrlo dobro znao odgovor na to: „Ti? Dragi moj **dječake**, ti ostaješ kod kuće oprati suđe, izribati podove i pospremiti krevete za svoju **polubraću**. Doći će kući umorni i vrlo pospani.“

Nakon što su braća i njihov otac otišli na bal, **mladić** je obrisao suze i rekao mački: „O Bože, tako sam nesretan!“, a mačka je promrmljala: „Mijau.“

Tada je bljesak svjetla preplavio kuhinju i pojavio se vilenjak. „Nemoj se bojati, **mladiću!**“, rekao je vilenjak. „Vjetar mi je donio tvoje uzdahe. Znam da želiš ići na bal. I otići ćeš!“

„Ali kako mogu, ovako odjeven u dronjke?“, odgovorio je tužni dječak. „Sluge će me otjerati!“ Vilenjak se nasmiješio. Jednim pokretom čarobnog štapića siromašni **mladić** se zatekao u najljepšoj odjeći, najljepšoj koju je carstvo ikada vidjelo.

„Sada kada smo riješili pitanje što ćeš nositi“, rekao je vilenjak, „moramo ti nabaviti lijepu kočiju. Pravi **gospodin** nikada ne ide pješice na bal! Brzo! Donesi mi bundevu!“, naredio mu je.

„Oh, naravno!“, rekao je **mladić**, žureći po bundevu.

Vilenjak se zatim obratio mački: „Ti, donesi mi sedam miševa!“

Dječak se ubrzo vratio s bundevom i mačka sa sedam miševa koje je ulovila u podrumu. „Dobro!“ uzviknuo je vilenjak. Jedan trzaj čarobnog štapića - čudo nad čudima! – i bundeva se pretvorila u svjetlucavu kočiju, šest miševa u šest bijelih konja, dok je sedmi miš postao **kočijašica** u prekrasnoj haljini s bičem. **Mladić** nije mogao vjerovati svojim očima.

„Ja ću te predstaviti na dvoru. Uskoro ćeš vidjeti da će **princeza**, u čiju se čast održava bal, biti očarana tvojim dobrim izgledom. Ali ne zaboravi! Moraš napustiti ples u ponoć i vratiti se kući. To je vrijeme kada čarolija prestaje. Kočija će se pretvoriti u bundevu, konji će postati miševi i **kočijašica** će se također ponovo pretvoriti u miša. I ti ćeš opet biti odjeven u prnje i nositi klompe umjesto ovih sjajnih cipela za ples! Razumiješ li?“

Mladić se nasmiješio i rekao: „Da, razumijem!“

Kada je **mladić** ušao u dvoranu za ples u palači, nastala je tišina. Svi su se zaustavili u pola rečenice kako bi se divili **njegovoj** eleganciji, **njegovoj** ljepoti i gracioznosti.

„Tko bi to mogao biti?“, ljudi su pitali jedni druge. Dva su se **polubrata** također pitala tko je bio novi pridošlica, jer im nikada ne bi palo na pamet pomisliti kako je taj lijepi **dečko** njihov **polubrat** koji razgovara s mačkama!

Tada je **princeza** spazi **njegovu** ljepotu. Prišla **mu** je i pristojno **ga** zamolila za ples. I na veliko razočarenje sve ostale **mlade gospode**, plesala je samo s **mladićem** cijelu večer.

„Tko ste vi, prekrasni **mladiću?**“, neprestano **ga** je ispitivala Princeza.

Ali **mladić** je samo odgovorio: „Zar je važno tko sam ja?! Vi me ionako više nikada nećete vidjeti.“

„Oh, ali hoću. Prilično sam u to sigurna!“, odgovorila **mu** je.

Siromašni **se mladić** izvrsno zabavljao na balu, no, odjednom je začuo zvuk sata kako otkucava ponoć. Sjetio se vilenjaka i bez riječi pozdrava pobjegao je od **princeze**. Potrčao je niz stepenice. Dok je trčao, izgubio je jednu od svojih plesnih cipela, ali se ni na trenutak nije zaustavljao. Pobjegao je i nestao u noći.

Princeza, koja se do sada već ludo zaljubila u **njega**, podigla je **njegovu** plesnu cipelu i proglasila da će se udati za **čovjeka** kojemu ta plesna cipela bude odgovarala. Rekla je svojim **ministricama**: „Idite i tražite svugdje **mladića** kojemu bi odgovarala ova cipela. Neću biti zadovoljna dok **ga** ne pronađete!“ Tako su ministrice odlučile pokušati obući cipelu svim **mladićima** koji žive u kraljevstvu.

Kada je ministrica došla do kuće u kojoj je **mladić** živio s **očuhom** i **polubračom**, zatražila je da cipelu probaju svi **mladići** u kućanstvu. Dva **polubrata** nisu uspjela ugurati ni nožni prst u cipelu. Kada je ministrica pitala ima li kakvih drugih **mladića** u kućanstvu, **očuh** joj je odgovorio da nema.

Međutim, baš joj je tada mačka privukla pozornost, povlačeći joj **nogavicu** do kuhinje.

Tu je sjedio siromašni **mladić** na pepelu. Ministrica **mu** je pokušala navući cipelu i, na njezino iznenađenje, savršeno **mu** je pristajala.

„Taj užasno neuredni **mladić** jednostavno nije mogao biti na balu“, odbrusio je očuh. „Recite **princezi** da bi se trebala udati za jednog od dvojice mojih **sinova!** Zar ne vidite koliko je ružan ovaj **mladić?**! Zar ne vidite?!“.

Odjednom je utihnuo jer se pojavio vilenjak.

„Dosta je!“, uzviknuo je podigavši čarobni štapić. U trenu **mladić** se pojavi u **prekrasnom** odijelu, sjajeći od mladosti i dobrog izgleda. **Njegov očuh i polubrača** su zurila u **njega** sva u čudu, a ministrica je rekla: „Dođi sa mnom, zgodni **mladiću!** **Princeza** čeka da vas zaprosi svojim zaručničkim prstenom!“ Tako je **mladić** radosno otišao s njom. **Princeza** se udala za **njega** nekoliko dana kasnije, i živjeli su sretno do kraja života.

A što se tiče mačke, ona je samo rekla: „Mijau!“.

Izvor: Cinderella stories: www.ucalgary.ca/~dkbrown/cinderella.html

19. Igre sa slikom

Slika govori tisuću riječi – i više!

Teme:	diskriminacija, opća ljudska prava, mediji i internet
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	30 minuta
Veličina grupe:	2 – 20
Tip aktivnosti:	igre sa slikama
Kratki pregled:	Djeca proučavaju slike kako bi istražila stereotipe, različite perspektive te način na koji slike mogu poslati točnu, ali i netočnu informaciju.
Ciljevi:	• posvijestiti ljudska prava u svakodnevnom životu • razvijanje „vizualne pismenosti“ te vještine slušanja i komunikacije • promicanje empatije i poštivanja ljudskih prava

U ovoj ćete aktivnosti pronaći tri različita načina proučavanja slika na temu različitih ljudskih prava. Primijenite onaj koji najviše odgovara potrebama vaše djece.

19a. Dio slike

Kratki pregled:	Djeca izvode zaključke na osnovu jednog dijela slike, a potom imaju uvid u cijelu sliku.
Priprema:	Pronađite slike koje kazuju jednostavnu priču o siromaštvu ili neprimjerenim uvjetima života. Pričvrstite ih na karton i izrežite na dva dijela tako da svaki dio za sebe sugerira drugačiju situaciju od slike u cjelini. Odvojite setove slika u zasebne kuverte; jedan set po djetetu.
Oprema:	• slike • karton i ljepilo • kuverte • crtanka skinuta s web stranice Vijeća Europe

Upute:

1. Podijelite djecu u parove. Dajte svakom paru dvije kuverte koje sadržavaju setove slika.
2. Objasnite im aktivnost:
 - a. Dijete otvara kuvertu i daje jedan dio slike svom partneru.
 - b. Neka vaš partner kaže što misli o tome da slika prikazuje (npr. tko je na slici, što se događa).
 - c. Pitajte partnera odnosi li se slika na ljudska prava.
 - d. Potom dajte partneru drugi dio slike i upitajte što sada, kada ima cijelu sliku, misli da ona prikazuje.
 - e. Odnosi li se sada slika na ljudska prava?
 - f. Zamijenite uloge.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o aktivnosti koristeći se ovim pitanjima:
 - a. Je li vas nešto u ovoj aktivnosti iznenadilo?
 - b. Kako se slika promijenila kada ste dobili drugi dio?
 - c. Koja prava otkriva cijela slika?
2. Povežite aktivnost sa stvarnošću postavljajući im ova pitanja:
 - a. Možete li zamisliti situaciju u kojoj je lako steći krivu ideju o onome što se događa jer smo

Izvor:
Prilagođena
aktivnost iz
KOMPASA (Vijeće
Europe, 2002.),
str. 192.

čuli ili vidjeli samo jedan njezin dio?

- b. Koliko često ljudi prihvaćaju samo ono što su vide zaboravljajući često da to nije „cijela priča“?

Smjernice za voditelje

- Možete se koristiti ovom aktivnošću kao ledolomcem.
- Prilagodbe:
 - Aktivnost možete dalje razvijati, tako da grupe međusobno izmijene slike pa iznova ponove cijeli proces. Je li lakše ili teže provesti aktivnost u drugom krugu? Zašto?
 - Dajte iste slike dvama parovima. Na kraju ih spojite u četveročlanu grupu kako bi usporedili svoja tumačenja slika.
 - Koristite se fotografijama iz novina. Prvo protumačite sliku, a potom pročitajte novinski članak ispod nje.

19b. Naslovi

Kratki pregled:	Djeca smišljaju naslove za grupu slika, a potom uspoređuju svoje različite doživljaje.
Priprema:	• Izaberite osam do deset zanimljivih slika i označite ih brojevima • napravite tablicu s onoliko redaka koliko imate slika
Oprema:	• slike označene brojevima • tablica, papir i olovka za svaki par • ljepilo ili ljepljiva traka i škare za svaki par

Upute:

1. Poredajte slike na stol. Podijelite djecu u parove i zatražite da smisle i zapišu naslove za svaku od izloženih slika. Potaknite ih da pišu uredno kako bi i drugi mogli pročitati što su napisali.
2. Kada svi završe, podignite jednu po jednu sliku i tražite nekog od djece da pročita pridružene nazive.
3. Postavite svaku sliku na veliki list papira ili oglasnu ploču i recite djeci da zalijepi svoje naslove ispod slika kako bi napravili „poster“.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravite aktivnost postavljajući pitanja:
 - a. Je li bilo teško smisliti naslove? Zašto da ili zašto ne?
 - b. Što to čini neki naslov dobrim?
 - c. Ako slika vrijedi tisuću riječi, zašto su nam potrebni naslovi?
2. Povežite aktivnost s pojavom različitosti postavljajući pitanja poput ovih:
 - a. Jesu li postojale velike razlike u načinima na koji su ljudi tumačili slike?
 - b. Jeste li pomislili da je ijedan od vaših naslova pogrešan?
 - c. Zašto je dobro imati različita tumačenja iste stvari?

Smjernice za voditelje

- Pronađite slike koje su i zanimljive i različite, a ujedno i pomalo nejasne u prikazu onoga na što se odnose.
- Koristite se papirom i olovkama u boji kako biste postere učinili što zanimljivijima.

19c. Oblačići s tekстом

Kratki pregled:	Djeca analiziraju slike i likovima pridružuju oblačiće s tekстом, a potom uspoređuju različite dojmove.
Priprema:	• preslika slika: Dva ili više para bi trebala dobiti jednake slike. Možete se koristiti ilustracijama ljudskih prava iz poglavlja V. • izradite radnu tablicu s pitanjima: Tko? Što? Gdje? Kada? Kako?
Oprema:	• tablica, papir i olovka za svaki par • ljepilo ili ljepljiva traka

Upute:

1. Podijelite djecu u parove. Svakom paru dajte radnu tablicu, sliku, papir, olovku i ljepilo.
2. Dajte djeci sljedeće upute:
 - a. Pogledajte slike i odgovorite u radnim tablicama na pitanja: Tko? Što? Gdje? Kada? Kako?
 - b. Zatim zalijepite sliku na radnu tablicu.
 - c. Napravite oblačiće s tekстом uz likove na slikama i napišite što govore.
3. Postavite slike na zid. Iste slike smjestite jedne pored drugih radi usporedbe. Tražite od djece da ih sve pogledaju i pročitaju što je napisano u različitim oblačićima s tekстом.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljate o aktivnosti postavljajući pitanja:
 - a. Je li bilo teško odgovoriti na pitanja o slici? A napisati oblačiće s tekстом?
 - b. Koliko se vaša analiza slike razlikovala od analize drugih parova?
 - c. Koji su se stereotipi mogli uočiti na slikama? A u oblačićima s tekстом?

Smjernice za voditelje

Osim slika ljudi, koristite se i slikama životinja. To također može biti korisno u raspravi o stereotipima. Započnite tako što ćete istaknuti koliko su često prikazi životinja, likovi u crtanim filmovima, izvorom stereotipa, a potom dajte grupi da pronađu nekoliko primjera stereotipa na svojim slikama i u oblačićima.

20. Vizualiziranje izlaza iz nasilja

Sada vidim što mogu učiniti!

Teme:	nasilje
Razina složenosti:	1. razina
Dob:	7 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	60 minuta
Veličina grupe:	4 – 20 djece
Tip aktivnosti:	stvaranje „fotografije ljudi“, rasprava
Kratki pregled:	Djeca ilustriraju sukob ili nasilnu situaciju „fotografijom ljudi“ i potom ilustriraju kako se ona može riješiti bez nasilja.
Ciljevi:	• podići razinu svijesti o uzrocima nasilja • razviti nenasilne metode rješavanja sukoba • započeti raspravu o razlozima za nasilje i o pozadini nasilnog ponašanja
Priprema:	nikakva
Oprema:	nikakva

Upute:

1. Raspravljajte s grupom o nasilju. Što je to nasilje? Kojih se oblika nasilja mogu prisjetiti? Potaknite djecu da prošire svoje razumijevanje nasilja, od fizičkog nasilja do verbalnog i psihičkog zlostavljanja, pa do prijetnje zlostavljanjem.
2. Podijelite djecu u četveročlane ili šesteročlane grupe. Objasnite im da imaju petnaest minuta za raspravu o nasilnim situacijama koje su vidjeli ili doživjeli (npr. u školi, u obitelji, s prijateljima). Grupa treba odabrati jednu od raspravljenih situacija i pokušati je prikazati ostalima u obliku „fotografije ljudi“. „Fotografija ljudi“ bi trebala uključivati sve ljude iz grupe u mirovanju, bez ikakvih pokreta i zvukova. Njihova poza i izraz lica bi trebali jasno prikazati ulogu koju imaju u fotografiji (npr. žrtva, napadač, svjedok).
3. Tražite od svake grupe da predstavi svoju „fotografiju ljudi“. Ostatak grupe bi trebao pokušati pogoditi koju situaciju fotografija prikazuje. Grupi koja predstavlja fotografiju zabranjeno je bilo kakvo komuntiranje.
4. Nakon što su sve grupe predstavile svoje fotografije, vratite ih nazad u manje grupe. Sada im je zadatak pronaći nenasilna rješenja za prikazane situacije. Potom trebaju osmisлити novu fotografiju koja će prikazati predložena nenasilna rješenja.
5. Neka svaka grupa ponovo predstavi svoje fotografije ostatku grupe. Ovaj put je dopuštena kratka rasprava nakon svake fotografije. Prvo neka ostatak grupe prokomuntira ono što su oni vidjeli, a potom neka predstavljajuća grupa objasni situaciju i njezino rješenje. Upitajte za druga moguća rješenja prikazanih situacija. Tražite od djece da procijene koliko su u stvarnom životu uistinu ostvaruju ponuđena rješenja. Naglasite da uvijek postoji više od jednog mogućeg „izlaza“.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravite aktivnost postavljajući im pitanja poput:
 - a. Jeste li se mogli poistovjetiti s „fotografijama ljudi“ koje prikazuju nasilje? Jeste li se ikada našli u nasilnoj situaciji?
 - b. Je li bilo teško pronaći nenasilno rješenje za vašu situaciju? Zašto?
 - c. Kako ste pronašli rješenje?
 - d. Kakav je to osjećaj biti dijelom „fotografije ljudi“?
 - e. Jeste li se bolje osjećali dok ste predstavljali fotografiju s riješenim sukobom? Zašto da ili

zašto ne?

- f. Koji su to razlozi koji mogu izazvati ljude na nasilje?
- g. Koji su načini kojima možete smanjiti ili izbjeći nasilje u teškim situacijama?
- h. Koji su znakovi nasilnog ponašanja?

2. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući pitanja poput ovih:

- a. Postoji li ljudsko pravo na nenasilje? Koja su ljudska prava vezana uz nenasilje?
- b. Zašto su ljudska prava vezana uz nenasilje toliko važna?
- c. Kako se ona mogu zaštititi?

Prijedlozi za nastavak rada

- Ova aktivnost pruža mogućnost rasprave o nasilju unutar grupe. Aktivnost „USTAV MOJE GRUPE“, str. 56. potiče djecu da postave standarde ponašanja unutar grupe te da surađuju u njihovoj provedbi.
- Trening na temu prevencije nasilja ili protiv agresije.
- Provjerite odvijaju li se u vašoj blizini kakve aktivnosti ili kampanje protiv nasilja.
- Organizirajte edukaciju vršnjaka o nenasilju u vašoj školi.
- Aktivnost „OD PROMATRAČA DO POMAGAČA“, str. 108.; bavi se mnogim ulogama vezanim uz nasilno ponašanje, a aktivnost „RIJEČI KOJE RANJAVAJU“, str. 194., bavi se verbalnim nasiljem.

Ideje za djelovanje

- Napravite postere vezane uz nasilje i nenasilje te ih postavite na javnim mjestima. Naznačite telefonski broj i adresu na kojoj se žrtve nasilja mogu obratiti za pomoć.
- Napravite predstavu koja prikazuje kako se sukobi mogu riješiti na nenasilne načine.

Smjernice za voditelje

- Budite vrlo osjetljivi prema djeci koja su već iskusila nasilje.
- Djeca mogu izabrati razgovor o „tipičnoj“ situaciji, ne moraju davati vlastite primjere, ako to ne žele.
- Kada im predstavite aktivnost, možda poželite demonstrirati „fotografiju ljudi“ samo jednoj manjoj grupi.
- Djeca bi mogla imati poteškoća u osmišljavanju realnih rješenja za situacije nasilja, osobito kada su u njih uključene odrasle osobe. Budite im spremni pomoći savjetom, davanjem primjera te različitih izvora i institucija koje mogu biti od pomoći u takvim situacijama.
- Prilagodba: Djeca se mogu fotografirati prikazane scene. U tom slučaju će vam biti potrebna polaroid kamera ili pisač za ispis slike. Potom možete izložiti fotografije u prostoriji, s pridruženim sloganima ili idejama o tome kako spriječiti nasilje.

21. Lutke pričaju priče

...ali vi stvarate sretan kraj!

Teme:	opća ljudska prava
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	120 minuta
Veličina grupe:	8 – 24 djece
Tip aktivnosti:	lutkarska predstava, rasprava
Kratki pregled:	Djeca smišljaju lutkarsku predstavu temeljenu na poznatoj priči o kršenju ljudskih prava; grupa osmišljava novi kraj kao odgovor na prekršaj.
Ciljevi:	• prepoznati teme ljudskih prava u poznatim pričama • vježbanje pronalaženja rješenja u slučajevima kršenja ljudskih prava • zabavljati se i raditi zajedno
Priprema:	• Pripremiti model lutke za demonstraciju.
Oprema:	• lutke ili materijal za izradu lutaka • didaktička igračka - <i>lutkarsko kazalište</i> ili materijal za izradu pozornice

Upute:

1. Zainteresirajte djecu postavljajući im pitanja o likovima iz poznatih priča za koje znaju da su doživjeli nepravdu. Pomozite im da prepoznaju kako ti likovi i priče često predstavljaju pomalo pretjerane, ali stvarne događaje. Predložite im nekoliko izvora mogućih priča (npr. narodna priča ili bajka, prizor iz dječje knjige, događaj iz televizijske serije ili filma).
2. Nakon što su djeca dala nekoliko prijedloga, podijelite ih u manje tročlane ili četveročlane grupe. Neka svako dijete u grupi predloži priču koju pozna i prepriča je drugima ukoliko im je nepoznata. Potaknite grupu da nakon svake priče pokušaju imenovati prava koja su u njoj prekršena.
3. Nakon što su imali dovoljno vremena da ispričaju priče, zatražite da izaberu jednu priču od koje će napraviti lutkarsku predstavu. Odvojite pola sata za izradu lutaka i pripremu predstave. Svako dijete iz grupe bi trebalo imati bar jednu ulogu u izvedbi. Pokažite im kako napraviti lutke, ovisno o metodi koju ste odabrali.
4. Pozovite svaku grupu da izvede svoju lutkarsku predstavu. Kada u izvedbi dođu do trenutka u kojem se krše ljudska prava, zaustavite predstavu i povedite raspravu.
 - a. Koja su ljudska prava prekršena?
 - b. Kako možemo promijeniti tijek događaja, odgovoriti na kršenje prava i zaštititi likove?
5. Potom zatražite od glumaca da nastave s predstavom, ali da izmijene njezin kraj koristeći se prijedlozima i rješenjima dobivenim tijekom rasprave.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravite aktivnost postavljajući im pitanja poput:
 - a. Kako vam se svidjela vaša predstava?
 - b. Kako ste se odlučili za izvedbu baš te priče?
 - c. Je li vaša grupa dobro surađivala zajedno kao tim?
 - d. Kojom ste se metodom koristili u procesu donošenja odluke za odabir priče? A kojom kada ste dodjeljivali uloge?
 - e. Kako ste se osjećali dok ste glumili?

2. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući pitanja poput ovih:
- Jeste li ikada bili sudionikom ili svjedokom situacija prikazanih u predstavama?
 - Kakva je povezanost između tih situacija i ljudskih prava? Jesu li neka prava prekršena? Jesu li neka zaštićena ili uživana?
 - Je li pronađeno rješenje za kršenja prava prikazano u predstavi? Kako? Jesu li postojali i drugi načini za rješavanje iste situacije?
 - Što biste mogli učiniti u stvarnom životu kako biste riješili neku od sličnih situacija?

Prijedlozi za nastavak rada

- Priče, a osobito pokušaji pronalaženja rješenja, mogli bi potaknuti pitanja o ljudskim pravima koja će zahtijevati više informacija. Pomozite djeci pronaći odgovore, osobito uz pomoć CRC-a. Razmislite o upućivanju poziva govornicima iz relevantnih organizacija da govore djeci o svom poslu i načinima kako djeca mogu doprinijeti zaštiti ljudskih prava.

Ideje za djelovanje

Izvedite predstavu pred drugom djecom, roditeljima i drugim članovima vaše zajednice. Neka djeca prethodno objasne publici kontekst predstave - ljudska prava i kršenja ljudskih prava koja su uprizorena.

Smjernice za voditelje

- Umjesto da budete općeniti, možete se usmjeriti na određenu temu koja je bitna za vašu grupu (npr. nasilje među vršnjacima, rodna diskriminacija, verbalno nasilje).
- Voditelj mora biti svjestan pitanja ljudskih prava izravno ili neizravno spomenutih u pričama, kako bi mogao pomoći djeci u stvaranju poveznica između prava i priče.
- Voditelj se ne bi trebao miješati u rad grupe, osim u slučaju da grupa ima problem u smišljanju predstave.
- Mlađa djeca bi mogla imati poteškoća u pronalaženju prikladnih rješenja za situacije. Kada je ponuđeno više rješenja, djeci će možda biti potrebna pomoć u odabiru jednog od njih. Pomozite im u procjenjivanju prednosti i nedostataka svakog od ponuđenih rješenja. Ako je potrebno, neka djeca izvedu više od jednog završetka predstave.
- Ako se djeca odluče za neko dugačko djelo kao što su film ili knjiga, pomozite im u izboru scene koju će izvesti.
- Ova se aktivnost može provoditi više dana.
- Ako nemate opremu za lutkarsko kazalište, koristite se običnim pokrivačem iza kojeg se djeca mogu sakriti i izvesti svoju lutkarsku predstavu.
- Lutke se mogu izraditi na različite načine: koristite se postojećim lutkama, akcijskim figurama, plišanim igračkama; izrežite ih od papira ili kartona i pričvrstite na štap; obojite i ukrasite plastične čaše. Nemojte potrošiti previše vremena na izradu lutaka. Izvedba je najvažnija.
- Predložite djeci obradu klasičnih bajki: Pepeljuge, Petar Pana, Ivica i Marice, Tri medvjeda, Crvenkapice, Ružnog pačeta itd.
- Predložite priče iz drugih Kompasito aktivnosti: „DRAGI DNEVNIČE“, str. 99., „MODERNA BAJKA“, str. 113., „JEDNOM DAVNO...“, str. 122., „ZABDERFILIO“, str. 201.

Prilagodbe

- Sa starijom djecom potaknite osmišljavanje predstave na temelju stvarnih iskustava djece ili problema koji su se dogodili unutar grupe (npr. zlostavljanje među vršnjacima, diskriminacija, nasilje, upravljanje sukobom).
- Zamolite djecu da promijene jedan dio poznate priče (npr. neka učine vuka iz Crvenkapice žrtvom strašnih tračeva; izmijenite rodne uloge likova kao u aktivnosti „JEDNOM DAVNO...“, str. 122.).

Daljnje informacije

Ova se aktivnost može izvesti i kod kuće u krugu obitelji.

22. Mapiranje prava

Gdje započinju ljudska prava? ... Na malim mjestima blizu kuće!

Teme:	opća ljudska prava
Razina složenosti:	2. i 3. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	60 minuta
Veličina grupe:	2 – 20 djece
Tip aktivnosti:	crtanje, analiza, rasprava
Kratki pregled:	Djeca surađuju u izradi mape svoje zajednice i povezuju prava s važnijim institucijama označenima na mapi.
Ciljevi:	• razviti bolje poznavanje ljudskih prava • izraditi poveznicu između ljudskih prava i mjestima iz svakodnevnog života djece • potaknuti procjenu stanja ljudskih prava unutar zajednice
Priprema:	• za mlađu djecu: pripremiti nacrt mape
Oprema:	• materijal za izradu, veliki papir • preslike djeci prilagođene verzije UDHR-a

Upute:

1. Podijelite djecu u manje grupe i dajte im papir s ostalim potrebnim materijalima. Zatražite da izrade mapu susjedstva (ili grada, u slučaju manjih zajednica). Trebaju uključiti svoje domove, veće javne površine i zgrade (npr. parkove, poštu, gradsku vijećnicu, škole, vjerske institucije), javne službe (npr. bolnice, policiju, vatrogasce) i bilo koje drugo mjesto od važnosti za zajednicu (npr. trgovine, groblje, kino dvoranu, ljeekarne itd.).

2. Kada su mape gotove, zatražite od djece da ih analiziraju s perspektive ljudskih prava. Koja ljudska prava povezuju s kojim mjestom? Na primjer, vjerske institucije s pravom na slobodu mišljenja, savjesti i vjere; škole s pravom na odgoj i obrazovanje; poštanski ured s pravom na privatnost i izražavanje; knjižnicu ili internet kafić s pravom na informiranje. Kada identificiraju prava, trebali bi pronaći relevantne članke u UDHR-u vezane uz ta prava i ispisati na mapi broj članka uz određenu instituciju.

3. Neka svaka grupa predstavi svoju mapu svog susjedstva i kratko iznese analizu situacije ljudskih prava u svojoj zajednici.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o aktivnosti postavljajući pitanja poput:

- a. Je li bilo teško napraviti mapu susjedstva?
- b. Jeste li naučili nešto novo o svom susjedstvu?
- c. Jeste li se iznenadili otkrivši ljudska prava u vašem susjedstvu?
- d. Kako se vaša mapa razlikovala od drugih?

2. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući pitanja poput ovih:

- a. Jesu li neki dijelovi mape imali veću koncentraciju ljudskih prava? Kako to objašnjavate?
- b. Postoje li neki dijelovi s malo ili bez ikakvih prava na vašoj mapi? Kako to objašnjavate?
- c. Postoje li članci UDHR-a na koje se posebno pazi u vašoj zajednici? Kako se to može objasniti?
- d. Postoje li članci UDHR-a koju niti jedna grupa nije uključila na svojoj karti? Objasnite.
- e. Postoje li mjesta u zajednici gdje se krše ljudska prava?

Izvor: Prilagođeno prema aktivnosti izvedenoj od Anette Faye Jacobsen, Danski institut za ljudska prava

- f. Postoje li ljudi u vašoj zajednici kojima se krše njihova ljudska prava?
- g. Što se događa u zajednici kada se nekomu krše njegova prava?
- h. Postoje li mjesta u vašoj zajednici gdje se ljudi mogu obratiti za pomoć ukoliko se krše njihova prava?

Prijedlozi za nastavak rada

- Iskoristite svoje mape za aktivno promatranje ljudskih prava tijekom šetnje susjedstvom.
- Aktivnost „KOMPASITO NOVINAR“, str. 92., također traži od djece da procijene svoju zajednicu kroz ljudska prava.

Ideje za djelovanje

Pozovite socijalnog radnika, starijeg građanina ili lokalnog aktivistu da podijeli s djecom svoje viđenje situacije u zajednici, kako se ona s vremenom mijenjala i koje je promjene potrebno učiniti da bi se situacija popravila. Pomozite djeci da otkriju načine na koje ona mogu doprinijeti boljem životu zajednice.

Smjernice za voditelje

- Aktivnost pretpostavlja da su djeca donekle upoznata s ljudskim pravima i pomaže im u praktičnoj primjeni naučenog u stvarni život. Ipak će im možda biti potrebna pomoć u povezivanju mjesta iz njihove svakodnevice s ljudskim pravima: npr. trgovine s namirnicama s pravom na zdravlje i odgovarajući životni standard.
- Aktivnost šalje vrlo pozitivnu poruku: svakodnevno uživamo prava u svojoj okolini. Kako biste dopustili tom pozitivnom osjećaju i poruci da zažive, mogli biste odgoditi raspravu o kršenju prava u zajednici za neki drugi dan.
- Mlađa djeca možda imaju vrlo malo iskustva s čitanjem mapa pa im ostavite malo više vremena da se prilagode situaciji. S njima biste mogli započeti aktivnost mapiranjem prostorije, igrališta ili zgrade u kojoj se nalazite.

Prilagodbe

- Za provedbu svakog pojedinog dijela aktivnosti rezervirajte jedan dan. Na takav će način djeca imati dovoljno vremena za privikavanje na čitanje i izrađivanje mapa.
- Dodijelite svakoj grupi određenu temu ljudskih prava na koju bi trebali obratiti pozornost pri izradi svoje karte.
- Umjesto UDHR-om koristite se CRC-om.
- Fokusrajte se na samo jednu grupu prava kao što su sloboda od nasilja ili pravo na odgovarajući životni standard i provjerite zastupljenost tog prava u zajednici.

Prilagodbe za mlađu djecu:

- Radite na mapiranju područja koje je djeci poznato kao što je najuže susjedstvo, škola ili kuća. Što su manja djeca, to bi i područje mapiranja trebalo biti manje.
- Izradite trodimenzionalnu kartu koristeći se kartonom, kutijama i drugim umjetničkim materijalom.
- Kako biste uštedjeli na vremenu, osigurajte djeci već pripremljenu kartu ili sliku područja koje treba označiti s pravima. Slike područja možete preuzeti s Google Earth: <http://earth.google.com/download-earth.html>
- Preskočite drugi korak koji podrazumijeva korištenje UDHR-a.

Prilagodbe za stariju djecu:

- Izradite mape u pravim razmjerima.
- Podijelite djecu u manje grupe i svakoj grupi dajte da analiziraju po jedan dio zajedničke mape.
- U raspravi ih pitajte koja od označenih prava su građanska i politička, a koja ekonomska, socijalna i kulturna prava. Jesu li neka prava dominirala mapom? Jesu li neka prava dominirala točno određenim područjem (npr. više građanskih i političkih prava oko zgrade suda, gradske vijećnice ili policije)?

23. Zečja prava

Imamo pravo biti sretni, zdravi i osjećati se sigurno!

Teme:	opća ljudska prava
Razina složenosti:	1. razina
Dob:	8 – 10 godina
Vrijeme trajanja:	30 minuta
Veličina grupe:	5 – 20 djece
Tip aktivnosti:	maštanje, oluja ideja, rasprava
Kratki pregled:	Djeca razmišljaju o tome kako zadovoljiti potrebe zeca ljubimca i povezuju tu skrb s potrebama djece i njihovim pravom na preživljavanje i razvoj.
Ciljevi:	• upoznavanje s CRC-om • pokazati djeci da su instinktivno svjesna dječjih prava • povezati ljudske potrebe s ljudskim pravima
Priprema:	izraditi tablicu i preslike CRC-a
Oprema:	• papir s tablicom i flomasteri • tablica i preslika CRC-a

Upute:

1. Zatražite od djece da zamisle kako im je zec ljubimac i da mu nadjenu ime. Trebaju zamisliti što je sve potrebno zecu kako bi bio sretan, siguran i zdrav. Pitajte ih: „Što je sve potrebno vašem zecu?“ Oni bi mogli navesti različite stvari, npr. kavez, trava, hrana, voda, vježba, pažnja, ljubav ili možda još jedan zec kako postojeći ljubimac ne bi bio usamljen. Ispišite „ZEC“ (ili nadjenuto ime) u lijevom, gornjem kutu tablice kao što je ova niže i zabilježite u nju sve dječje odgovore.
2. Potom ih pitajte: „Tko je odgovoran osigurati sve ono što je zecu potrebno za dobar život?“ Zabilježite dječje odgovore.
3. Potvrdite stvari koje su zecu potrebne za preživljavanje i razvoj, poput vode, hrane i skloništa. Zatim pitajte djecu:
 - a. Ako su zecu stvarno potrebne te stvari za preživljavanje, ima li on onda na njih i pravo?
 - b. Tko je odgovoran osigurati da se zečja prava ostvare?
4. Potom u desnom kutu tablice ispišite „DJECA“. Potaknite grupu na oluju ideja pitajući ih: „Koje su stvari potrebne djeci da se razvijaju i vode sretan, siguran i zdrav život?“ Bilježite dječje odgovore. Podsjetite ih na stvari kao što su hrana, voda, dom, obitelj, prijatelji, igračke, obrazovanje, ljubav i pozornost.
5. Pitajte ih: „Tko je odgovoran osigurati djeci sve uvjete kako bi ona vodila zdrav, sretan i siguran život?“ Potičite odgovore kao što su - odrasli, roditelji, skrbnici, učitelji i obitelj.
6. Kako biste proširili opseg dječjih prava, postavljajte ova pitanja:
 - a. Što je djeci potrebno da bi bila zaštićena, da bi preživjela, da bi se razvijala i sudjelovala?
 - b. Ako su djeci potrebne te stvari, imaju li onda na njih i pravo?
 - c. Tko je odgovoran osigurati ta prava djeci?
7. Upitajte grupu je li ikada čula za Konvenciju o pravima djeteta (eng. CRC). Podijelite im preslike CRC-a ili izradite veliki poster. Objasnite im kako taj dokument izražava stvari na koje svako dijete u svijetu ima pravo.

Izvor: DIY vodič za poboljšanje svoje zajednice – uključivanje djece i mladih, Spasite djecu Škotske, 2005.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Pozovite djecu da usporede svoju tablicu i izlistana prava s CRC-om. Istaknite da su oni sami napravili listu dječjih prava. Pitajte ih:

- a. Koje ste potrebe naveli, a nalaze se i u CRC-u? Označite ih sa zvjezdicom u tablici.
- b. Što mislite kako ste se sami uspjeli prisjetiti toliko puno prava?

2. Primijetite kako je grupa od samog početka bez pomoći odrasle osobe znala što je djeci potrebno za rast i razvoj. Oni su najbolji stručnjaci za svoj vlastiti život! Objasnite im kako CRC postoji kako bi se podržala prava djece, kako bi se štitila i kako bi im osigurala sudjelovanje u svijetu koji ih okružuje.

Prijedlozi za nastavak rada

- Ovo je odličan uvod u prava djece i čini snažnu poveznicu između potreba i prava. Vodi izravno k drugim aktivnostima koja se bave pravima djece, kao što je, na primjer, „VRTULJAK PRAVA“, str. 145.

Smjernice za voditelje

- Kako ova aktivnost ne zahtjeva vještinu čitanja, može se provoditi i s najmlađom djecom. Ipak, njima nije potrebna točna definicija što je to „pravo“, a rad na CRC-u se može uvesti kasnije.
- Možete „zeca“ zamijeniti s bilo kojom drugom domaćom životinjom.
- Prilagodba: ako je prikladno grupi, možete naglas pročitati CRC omogućujući svakom djetetu da pročita po jedan članak.
- Prilagodba za stariju djecu: pri usporedbi tablice s CRC-om raspravljate i onome što su djeca previdjela, postavljajući im pitanja poput:
 - Postoje li i druga prava i potrebe navedene u CRC-u, a koja se nisu našla na vašoj listi?
 - Zašto su ona navedena u CRC-u?
 - Zašto ih se niste prisjetili?

Primjer tablice

ZEC	DJECA

24. Uzbuna

Je li bolje imati polovicu prava nego nikakvo pravo?

Teme:	opća ljudska prava
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	60 minuta (manje je vremena potrebno za veće grupe)
Veličina grupe:	najmanje 10-ero djece i 3 voditelja
Tip aktivnosti:	aktivna grupna igra na otvorenom
Kratki pregled:	Djeca pokušavaju pronaći drugu polovicu prava prije nego bude ukradena.
Ciljevi:	• poticanje dinamike grupe • stvoriti priliku za raspravu o ljudskim pravima
Priprema:	• Detaljno pročitajte upute kako biste u potpunosti razumjeli aktivnost. Ovo je komplicirana igra sa složenim ulogama, za čiju je provedbu potreban veći broj voditelja: za grupu od desetero djece, potrebna su minimalno tri voditelja (1 koordinator, 1 na središnjem mjestu i 1 lovac) plus dvije osobe koje će biti zadužene za kartice, a to mogu biti i djeca. • Umnožite kartice s ulogama za voditelje i djecu. • Objasnite djeci i voditeljima uloge koje će igrati. • Umnožite ili ispišite <i>kartice s pravima</i> (10 prava na svakoj <i>kartici</i>) na raznobojne papire kako biste dobili sveukupno 50 kartica, koliko vam je potrebno za grupu od 10-ero do 15-ero djece. Za svakih dodatnih 5-ero djece dodajte kartice u drugoj boji (npr. za 25-ero djece treba vam 70 kartica u 7 različitih boja). • Izrežite pojedinačna prava s <i>kartice s pravima</i> na trake. • Potom prerežite svaku <i>karticu s pojedinačnim pravom</i> na pola. Jednu polovicu prepolovljenih kartica, <i>polukartica</i>, dajte <i>voditelju</i> koji će stajati na <i>središnjem mjestu</i>, a drugu polovicu <i>osobama zaduženima za kartice</i>. • Provjerite prostor za igru i dogovorite se oko njegovih granica. Odredite <i>središnje mjesto</i> i <i>osobe koje će biti zadužene za kartice</i>.
Oprema:	• 50 - 70 traka s pravima u različitim bojama prerezanih na polovice • škare • ljepljiva vrpca kako bi se kartice ponovo povezale • zviždaljka kako bi se označio početak „sezone lova“ i kraj igre • znakovi, kape i drugi odjevni predmeti koji će označavati <i>lovce</i> • preporučeno: kutija s prvom pomoći, voda u bocama

Upute:

1. Okupite djecu oko *središnjeg mjesta* i objasnite im aktivnost: oglašena je *uzbuna* i od njih se traži da preuzmu inicijativu. Deset dječjih prava je nestalo, čini se zauvijek. Međutim, polovicu nestalih prava se uspjelo pronaći. Njihov je zadatak pronaći preostalu polovicu nestalih prava kako bi se ona mogla sačuvati u cijelosti. Ako uspiju skupiti sve *kartice s pravima* u zadanom vremenu, pobijedili su *lovce* koji ugrožavaju prava djece.

2. Odredite trajanje igre (30 minuta za manje grupe; 20 minuta za grupe od 20-tak djece ili više). Objasnite im granice prostora unutar kojih se provodi aktivnost i dogovorite se oko zvučnog signala koji će označavati početak i kraj igre. Recite im da vi nećete sudjelovati u igri, jer je vaša uloga paziti odvija li se sve po pravilima i jesu li su sva djeca sigurna.

3. *Voditelj*, koji stajati na *središnjem mjestu* i kod koga se nalazi polovina *polukartica*, daje svakom djetetu jednu *polukarticu*, a ostale zadržava za sebe. Objasnite djeci kako je cilj igre pronaći drugu

polukarticu kako bi imali cjelovitu *karticu s pravom*. Druga polovina *polukartica* nalazi se kod *osoba zaduženih za kartice*. Da bi pravo bilo cjelovito, *polukartice* moraju jedna drugoj odgovarati i brojem i bojom.

4. Kada budete imali sukladne *polukartice* - obje polovice jednog prava, trebate ih donijeti do *središnjeg mjesta*.

5. Svrha *središnjeg mjesta* je:

- Aktivnost započinje i završava na *središnjem mjestu*.
- Kada imate sukladne *polukartice* - obje polovice kartice s pravom, donosite ih na *središnje mjesto*. *Voditelj* će ondje zalijepiti vaše polovice i izložiti cjelovite kartice s pravima.
- Ponudit će vam se izbor nove *polukartice*.

6. Svrha *osoba s karticama*:

- Osobe zadužene za kartice* imaju drugu polovinu *polukartica* prava koja nedostaju.
- One će biti smještene na različitim dijelovima igrališta. Većina ih se neće kretati, međutim, bar će jedna od njih kružiti uokolo.
- Vi ćete prići *osobi zaduženoj za kartice* i pokazati joj svoju *polukarticu*. Ako *osoba zadužena za kartice* ima *polukarticu* sukladnu vašoj, on/ona će vam je dati. Tada ćete obje združene *polukartice* odnijeti do *središnjeg mjesta*.
- Ako *osoba zadužena za karticu* nema *polukarticu* sukladnu vašoj, morate nastaviti potragu.
- Za vrijeme trajanja „sezone lova“, jedino sigurno područje je u krugu od pola metra oko *osoba zaduženih za kartice*. Ako možete dotaknuti *osobu zaduženu za kartice*, *lovci* vam ne mogu ništa. Sada *osobe zadužene za kartice* trebaju zauzeti svoje pozicije na igralištu.

7. Objasnite im ulogu i svrhu *lovaca* te sistem „sezone lova“:

- Tijekom sezone lova *lovci* vas pokušavaju uloviti i oduzeti vam *polukarticu/karticu s pravima*.
- Svaki put kada vas ulove, *lovci* vašu *polukarticu/karticu* rascijepu na dva dijela. Jednu polovicu vrata vama, a drugu daju jednoj od *osoba zaduženih za kartice*. To znači da svaki put kada vas ulove, postaje sve teže sjediniti sve dijelove vašeg prava.
- Početak i kraj „sezone lova“ označit će se zvukom zviždaljke.
- Zapamtite da ste jedino sigurni pored *osoba zaduženih za kartice* za vrijeme trajanja „sezone lova“.

8. Započnite s igrom. Neka djece krenu u potragu za drugom polovicom svoje kartice.

9. Završite igru kada su sve kartice spojene ili kada vrijeme istekne.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljate o aktivnosti postavljajući pitanja poput:

- Što se dogodilo tijekom igre?
- Koji su vam trenuci bili najuzbudljiviji?
- Jeste li imali određenu strategiju?
- Kada biste ponovo igrali igru, biste li promijenili taktiku?
- Što mislite o ovoj aktivnosti?

2. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući pitanja poput ovih:

- Kada kažemo „pravo na...“, što to znači?
- Mislite li da su prava „univerzalna“? Poštuju li se ona svuda u svijetu?
- U stvarnom životu, tko bi mogli biti *lovci* i *osobe zadužene za kartice*?
- Što mi možemo činiti u svakodnevnom životu kako bismo osigurali da svi imaju jednaka prava?

Prijedlozi za nastavak rada

- Aktivnost „VRTULJAK PRAVA“, str. 145., bavi se istim pravima i povezuje ih s rodnom ravnopravnošću. To je mirna i kreativna aktivnost.
- Aktivnosti „NAJVAŽNIJE KOMU?“, str. 118., i „PLOVIDBA U NOVU ZEMLJU“, str. 149., naglašavaju važnost posjedovanja svih prava i zahtijevaju od djece da rangiraju prava po važnosti.

Ideje za djelovanje

Raspravljate s djecom o pravima koja svakodnevno koriste i dogovorite aktivnosti kojima ćete promovirati ta prava u lokalnoj zajednici.

Smjernice za voditelje

- Vodite računa da ova aktivnost zahtijeva više *voditelja*. Barem bi jedan od njih trebao biti izvan igre kao *koordinator*. *Osobe zadužene za kartice* mogu biti i odrasli i djeca, ali *lovci* i *osobe na središnjem mjestu* mogu biti samo *voditelji*. Što je više djece, to će vam biti potrebno više voditelja.
 - Najmanji broj voditelja potreban za rad s manjom grupom djece: 3 voditelja (1 koordinator, 1 na središnjem mjestu i 1 lovac), plus dvije osobe zadužene za kartice.
 - Najmanji broj voditelja za rad s grupom do dvadeset igrača: 4 voditelja (1 koordinator, 1 na središnjem mjestu i 2 lovca), plus troje ili četvero osoba zaduženih za kartice.
 - Najmanji broj voditelja za rad s grupom do dvadeset i pet igrača: 5 voditelja (1 koordinator, 1 na središnjem mjestu i 3 lovca), plus četvero do petero osoba zaduženih za kartice.
- Ova aktivnost se najbolje provodi na otvorenom (npr. igralište, sportski tereni, parkovi, šume). Također se može prilagoditi većim zatvorenim prostorima.
- Iako je ova aktivnost sasvim sigurna, kutija s prvom pomoći i boce vode uvijek su poželjne za aktivnosti koje se obavljaju izvan škole ili vašeg centra.

RADNI LISTIĆ: KARTICE S ULOGAMA

ULOGA KOORDINATORA (1 voditelj)

Na početku objasnite pravila igre i odrediti granice prostora za igru. Također ćete objasniti koji signali označavaju početak i kraj igre ili hitni slučaj; ovi signali bi se trebali razlikovati od signala „sezone lova“.

Provjerite razumiju li djeca i voditelji svoje uloge. Tijekom aktivnosti pazite da se ne igra grubo ili da se ne događa nešto što bi moglo ugroziti djecu. Intervenirajte ili zaustavite igru u slučaju potrebe. Kod vas će biti kutija s prvom pomoći i zalihe vode. Po isteku vremena, vi ćete završiti igru i provesti završnu raspravu.

ULOGA VODITELJA NA SREDIŠNJEM MJESTU (jedan voditelj)

Kao što i ime sugerira, *središnje mjesto* fiksna je lokacija na kojoj aktivnost započinje i završava. Dio polovine *polukartica s pravima* podijelite među djecom – svakom djetetu po jednu polukarticu dajte, a ostale zadržite kod sebe. Druga polovina *polukartica* je kod osoba zaduženih za kartice.

Djeca obje *polukartice* - polovice *kartice s pravom* donose vama. Ponudite djeci da izaberu novu *polukarticu*.

Povežite sukladne *polukartice* u cjelinu. Izložite združene kartice na vidljivo mjesto kako bi djeca mogla pratiti tijek igre.

Dopustite djeci da sami izaberu nove polukartice. Počet će razvijati strategije o tome kako što prije kompletirati istobojne setove od deset prava. Trebate poticati, ali ne i inicirati razvijanje strategija.

Kako se djeca budu povlačila iz igre, zatražite da vam pomognu u obavljanju vaše uloge na *središnjem mjestu*.

ULOGA OSOBA ZADUŽENIH ZA KARTICE (dvoje ili više djece ili voditelja)

Drugu polovinu *polukartica* podijelite međusobno, s ostalim *osobama zaduženim za kartice*.

Pronađite svoje mjesto na igralištu. Nemojte se skrivati, nego se rasporedite po cijelom terenu. Djeca bi vas trebala lako pronaći.

Nitko se ne bi trebao kretati, osim jedne *osobe zadužene za kartice* koja kruži uokolo tijekom igre; na taj način se omogućuje voditelju dodatna kontrola razvoja igre.

Igrači će doći do vas i pokazati vam svoju *polukarticu s pravom*. Ukoliko vi imate sukladnu *polukarticu* - drugu polovicu karte s pravom, dajte im je.

Tijekom „sezone lova“ oko vas je sigurna zona ukoliko su vam djeca nadohvat ruke. Unutar te zone lovci ne mogu loviti djecu.

Čak i kada vam ponestanu sve *polukartice*, ostanite na svom mjestu do kraja igre. Na kraju se uputite prema *središnjem mjestu* i putem okupite djecu koja možda nisu čula zvuk zviždaljke koji je označio kraj igre.

LOVCI (jedan ili više voditelja)

Vaša uloga je uloviti igrače i oduzeti im *polukarticu s pravom* tijekom „sezone lova“. Svaki put kada vam uspije uloviti igrača, prepolovite njegovu *polukarticu* na dva dijela. Jednu mu polovicu vratite, a drugu dodijelite jednoj od osoba zaduženih za kartice. To igračima otežava završetak igre.

„Sezona lova“ je djeci vrlo uzbudljiv dio igre. Oglašavajte sezonu lova redovito, ali na kraće vrijeme. Označite početak jednim, a kraj dvama zvižducima. Lovci se trebaju razlikovati od ostalih igrača (npr. znakom, kapom, kaputom, šalom) i trebaju biti vrlo uočljivi. Proizvodite zvukove tijekom „sezone lova“ kako biste potaknuli još veće uzbuđenje djece. „Svrha lova“ nije samo uloviti dijete, nego i poticanje njegove radosti i uzbuđenja. Ako istog igrača ulovite previše puta, mogao bi se obeshrabriti.

RADNI LISTIĆ: KARTICE S PRAVIMA

Kopirajte Kartice s pravima na papire različitih boja. Potom izrežite svako pojedinačno pravo. Kada ste ih izrezali, još jednom presijecite svako pravo na dvije polovice - polukartice. Tako će svako pravo biti u dva dijela, iste boje i istog broja. Nakon što ste podijelili dio jedne polovine polukartica djeci, ostatak ostaje na središnjem mjestu, dok drugu polovinu polukartica s pravima razdijelite osobama zaduženima za kartice. Za grupu od 10-ero do 15-ero djece umnožite ovaj radni listić na pet papira različite boje kako biste dobili 50 kartica s pravima. Za svakih dodatnih 5-ero djece dodajte kartice u drugoj boji (npr. za 25-ero djece vam treba 70 kartica u 7 različitih boja). Ako nemate mogućnost umnažanja, ispišite prava rukom.

1.	Svako dijete ima pravo na zaštitu.	1.
2.	Svako dijete ima pravo na obrazovanje.	2.
3.	Svako dijete ima pravo na zdravstvenu zaštitu.	3.
4.	Svako dijete ima pravo na slobodno vrijeme i igru.	4.
5.	Svako dijete ima pravo na ime i nacionalnost.	5.
6.	Svako dijete ima pravo na izbor vlastite vjere.	6.
7.	Svako dijete ima pravo na informiranje.	7.
8.	Svako dijete ima pravo na udruživanje.	8.
9.	Svako dijete ima pravo da živi zajedno sa svojom obitelji.	9.
10.	Svako dijete ima pravo na pravedno suđenje.	10.

25. Vrtuljak prava

Ponosim se svima pokazati svoja prava!

Teme:	opća ljudska prava, rodna ravnopravnost
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	10 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	120 – 180 minuta
Veličina grupe:	1 – 20 djece
Tip aktivnosti:	kreativna aktivnost
Kratki pregled:	Djeca prave viseće vrtuljke (pogledajte primjer na dnu aktivnosti) koji pokazuju njihova najvažnija prava.
Ciljevi:	• raspravljati o sadržaju i značenju osnovnih prava • otkriti koja se prava poštivaju u vašem okruženju • istražiti odnos rodnih razlika i prava
Priprema:	• uvježbajte izradu vrtuljka kako biste usavršili tehniku • osigurajte model vrtuljka kako biste objasnili djeci što im je činiti • ispišite kratke verzije deset prava na velikom listu papira ili ploči • izrežite kartone u obliku čovjeka
Oprema:	• bijeli kartonski papir izrezan u obliku čovjeka • materijal za bojanje (bojice, tempera, vodene boje) • plave, bijele i crvene trake papira, za svako dijete tri boje • veliki listovi papira ili ploča za pisanje prava • mali, lagani štapići (drveni, plastični ili metalni), 20 centimetara dugački • tanki konopac • škare • neobavezno: časopisi za izrezivanje fotografija

Upute:

1. Uputite djecu u aktivnost. Pokažite im primjer - model vrtuljka i objasnite im da će i oni izraditi takav sličan (pogledajte ilustraciju).
2. Zamolite ih da u parovima nakratko porazgovaraju i nabroje sve ono što im je u životu važno (npr. obitelj, prijatelji, hrana, dom, škola, igra).
3. Dajte svakom djetetu po jedan čovjekoliki lik izrezan iz kartona. Recite im da na njegovoj pozadini ispišu svoje ime te da lik ukrase kako žele, tako da simbolizira njih same.
4. Započnite objašnjenjem kako svi ljudi trebaju sva ljudska prava i da ne možemo izabrati samo neka. Ipak, u svrhu ove vježbe, djeca trebaju izabrati ona prava koja su njima osobno najvažnija. Zatim dajte svakom djetetu po tri crvene, tri plave i tri bijele trake. Objasnite im da crvena služi za predstavljanje „najvažnijih“, plava „važnih“, a bijela „najmanje važnih“ prava.
5. Pokažite djeci listu prava. Potom ih pročitajte i raspravljajte s njima o značenju svakog pojedinog prava. Neka djeca navedu konkretne primjere za svako od navedenih prava. Kada završite, zamolite djecu da ponovo pogledaju listu i zapišu najvažnija prava na crvene trake papira, važna na plave, a ona najmanje važna na bijele. Objasnite im da, iako sva djeca imaju sva prava, u svrhu ove aktivnosti trebaju izabrati samo njih devet.
6. Nakon što su sva djeca napisala devet prava na trake, objasnite im kako se izrađuje vrtuljak. Pomozite im u izradi.
7. Objesite vrtuljke na neko vidljivo mjesto, na primjer, na strop.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Kada svi vrtuljci budu gotovi, analizirajte način rangiranja prava. Raspravljajte o rezultatima postavljajući im pitanja poput:
 - a. Koja se prava čine najvažnija našoj grupi? Kako to možemo objasniti?
 - b. Koja su najmanje važna? Kako to objašnjavate?
 - c. Koja su prava najvažnija tebi? Razlikuju li se tvoji prioriteti od prioriteta grupe? Kako to objašnjavate?
 - d. Postoje li razlike u prioritetima djevojčica i dječaka? Kako to objašnjavate?
 - e. Možeš li se prisjetiti nekih drugih grupa koje bi mogle imati drugačije prioritete od tebe (npr. djeca s posebnim potrebama, izbjeglice, etničke manjine, odrasli)?
 - f. Poštuju li se sva ta prava u vašoj zajednici?
2. Raspravite aktivnost:
 - a. Kako vam se svidjela aktivnost?
 - b. Je li bilo teško posložiti prava po važnosti?
 - c. Koji vam se dio aktivnosti najviše svidio? Zašto?
 - d. Je li vas išta iznenadilo?
3. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući im pitanja poput ovih:
 - a. Što je to pravo?
 - b. Zašto je važno imati sva prava, a ne samo ona koja su nam „najdraža“?
 - c. Imaju li dječaci i djevojčice različita prava?
 - d. Imaju li odrasli drugačija prava?
 - e. Imaju li sva djeca svijeta ista prava? Zašto da ili zašto ne?
 - f. Što možemo učiniti kako bismo osigurali da sva djeca na svijetu imaju jednaka prava?

Prijedlozi za nastavak rada

- Aktivnost „NAJVAŽNIJE KOMU?“, str. 118., dublje istražuje međuovisnost ljudskih prava.

Ideje za djelovanje

- Stupite u kontakt s lokalnom organizacijom koja se bavi ljudskim pravima (po mogućnosti onima koja su djeca izabrala kao najvažnija) i istražite načine na koje se možete uključiti.
- Djeca mogu smatrati nevažnima neka prava jer su im nepoznata. Istražite više ta prava i pokažite im koliko su važna u vašoj lokalnoj zajednici.
- Napravite izložbu vrtuljaka zajedno s objašnjenjima djece na nekom javnom mjestu (npr. knjižnica, poštanski ured, školski hodnik). Iskoristite ovu izložbu kao priliku za proslavu Dana ljudskih prava 10. prosinca ili nekog drugog praznika (Pogledajte aktivnost „KALENDAR LJUDSKIH PRAVA“, str. 60.).

Smjernice za voditelje

- Istaknite kako ni država ni mi ne možemo birati koja prava će se poštivati, a koja ne. Svima su nam potrebna sva ljudska prava istovremeno! Razjasnite kako je svrha aktivnosti bila odrediti samo naše osobne prioritete. Osobito naglasite pojam međuovisnosti prava u trećem koraku aktivnosti te u prvom pitanju završne rasprave.
- Prije provedbe aktivnosti napravite probni model vrtuljka kako biste unaprijed znali koliko je vremena potrebno za njegovu izradu. Pronađite najpraktičnije načine kako pričvrstiti papire štapićima i špagom koristeći se pritom ljepljivom trakom, ljepilom ili spajalicom.
- Možete se koristiti i drugim pravima iz CRC-a koje smatrate prikladnima za rad vaše grupe.

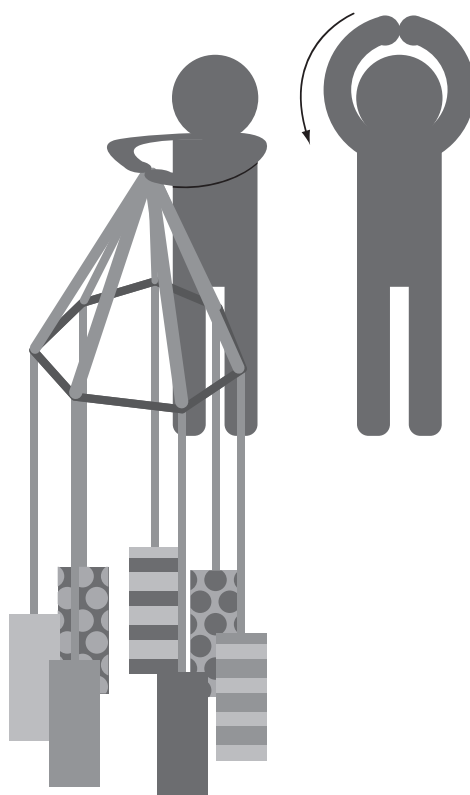
Varijacije:

- Produljite aktivnost. Svako dijete može načiniti vrtuljak za svoju zajednicu, za Europu ili čak za cijeli svijet.
- Dajte djeci devet traka, ali im ponudite veći broj prava za odabir.
- Zatražite od djece da sami osmisle i izrade svoje osobne oblike iz kartona.
- Zatražite od djece da ukrase trake crtežima ili fotografijama iz časopisa povezanim uz određeno pravo.
- Načinite veliki vrtuljak zbog boljeg vizualnog učinka.
- Ovisno o veličini grupe i broju dostupnih voditelja, djeca mogu raditi individualno ili u manjim grupama. Ako se odlučite za rad u grupama, možete ih podijeliti na grupe koje čine samo djevojčice i samo dječaci kako biste vidjeli koje razlike postoje u odabirima s obzirom na spol.

Prilagodbe:

- Za mlađu djecu: možda će im trebati pomoć pri izradi vrtuljaka.
- Za stariju djecu: neka naprave vrtuljke u manjim grupama. Uvjet je da se svi u grupi moraju složiti s onim što će se postaviti na vrtuljak. U završnoj raspravi bi trebali odrediti temu grupnog rada i procesa donošenja odluka unutar grupe.

VRTULJAK PRAVA

PRIMJER LISTE S PRAVIMA

Sljedeća se tablica može koristiti za određivanje ukupnog „zbroja“ za svako pravo. Dajte 3 boda *crvenim pravima*, 2 boda *plavim* i jedan *bijelim pravima*.

<i>Neka od ljudskih prava</i>	Djevojčice	Dječaci	Ukupni zbroj	Konačno mjesto na ljestvici
Svako dijete ima pravo na zaštitu.				
Svako dijete ima pravo na obrazovanje.				
Svako dijete ima pravo na zdravstvenu zaštitu.				
Svako dijete ima pravo na slobodno vrijeme i igru.				
Svako dijete ima pravo na ime i nacionalnost.				
Svako dijete ima pravo na izbor vlastite vjere.				
Svako dijete ima pravo na informiranje.				
Svako dijete ima pravo na udruživanje.				
Svako dijete ima pravo na život sa svojom obitelji.				
Svako dijete ima pravo na pravedno suđenje.				

26. Plovidba u Novu Zemlju

Što biste vi bacili preko ograde?

Teme:	opća ljudska prava
Razina složenosti:	1. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	45 minuta
Veličina grupe:	8 – 20 djece
Tip aktivnosti:	određivanje prioriteta, rasprava
Kratki pregled:	Djeca zamišljaju kako plove prema novom kontinentu, ali kako bi uspješno stigla - moraju baciti „bespotrebne“ stvari preko ograde u more.
Ciljevi:	• procijeniti što je prijeko potrebno za preživljavanje i razvoj • razlikovati želje od potreba • povezati ljudske potrebe s ljudskim pravima
Priprema:	• umnožite i izrežite setove <i>kartica želja i potreba</i> za svaku grupu, spremite ih u omotnice
Oprema:	• omotnice • kopije <i>Kartica želja i potreba</i> • ljepilo ili ljepljiva traka, listovi papira

Upute:

1. Zamolite djecu da zamisle kako se spremaju otploviti prema novom kontinentu. Na njemu nema ljudi tako da će oni biti prvi stanovnici koji će ustanoviti Novu Zemlju.

2. Podijelite djecu u manje grupe i svakoj grupi dajte omotnicu sa setom *kartica želja i potreba*. Objasnite im da sadržaji kartica odnose na stvari koje oni nose sa sobom jer će im biti potrebne za život u Novoj Zemlji. Neka svaka grupa otvori svoje omotnice, raširi kartice i dobro ih prouči.

Prilagodba: Dodajte i nekoliko praznih kartica kako bi djeca mogla nadopisati što bi još htjela sa sobom ponijeti na put.

3. Objasnite im kako je njihov brod upravo krenuo i započnite im opisivati putovanje ovako:

U početku je putovanje bilo vrlo ugodno. Sunce je sjalo i more je bilo mirno. No, odjednom je naišla oluja i brod se počeo ljuljati. Zapravo, samo što nije potonuo. Morate odbaciti tri kartice preko ograde kako biste izbjegli potapanje.

Pitajte svaku grupu da donese odluku kojih se stvari zauvijek odriče jer ih neće više dobiti nazad. Prikupite odbačene kartice i držite ih zajedno na hrpi.

4. Nastavite s pripovijedanjem priče:

Oluja je napokon gotova. Svi osjećaju veliko olakšanje. Nažalost, vremenska prognoza je upravo najavila dolazak uragana petog stupnja. Kako biste preživjeli uragan, morate odbaciti druge tri kartice. Zapamtite: nemojte odbacivati stvari koje će vam biti potrebne za preživljavanje u Novoj Zemlji!

Kao i u prijašnjem slučaju, prikupite kartice i čuvajte ih na odvojenoj hrpi.

5. Nastavite s pripovijedanjem priče:

Jedva ste uspjeli izvući živu glavu. Ipak, vrlo ste blizu novom kontinentu. Svi su vrlo sretni i uzbuđeni. Odjednom, tek što se ugledali zemlju na horizontu, ogromni kit se sudari s brodom i napravi ogromnu rupu na njemu. Morate olakšati brod. Odbacite još tri kartice.

Prikupite odbačene karte na zasebnu hrpu.

Izvor: Prilagođena aktivnost „Želje i potrebe“ koja je razvijena u Centru za globalno obrazovanje, York St John University, a objavljena u *Naš svijet, naša prava*, Amnesty International, London, 1995. Pam Pointon, Homerton College, Cambridge

6. Objavite im kako su konačno doputovali na novi kontinent. Sada mogu započeti s izgradnjom Nove Zemlje. Tražite od grupa da preostale kartice zalijepe na list papira kako bi svi jasno vidjeli što donose sa sobom na novi kontinent. Jeste li ponijeli sa sobom sve potrebne stvari za preživljavanje? Za dobar rast i razvoj?

7. Zatražite od svake grupe da izloži svoje papire i objasni što donosi u Novu Zemlju. Nakon svakog predstavljanja, pitajte cijelu grupu: „Nedostaje li vam štogod za preživljavanje? Ili za rast i razvoj?“.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o aktivnosti postavljajući im ova pitanja:

- a. Kako vam se svidjela aktivnost?
- b. Kako ste odlučili bez čega biste mogli živjeti? A kako o tome bez čega ne možete?
- c. Jesu li neke odluke bile teške? Koje?
- d. Je li bilo neslaganja unutar grupa oko toga što se treba zadržati, a što odbaciti? Kako ste ih riješili?
- e. Imaju li svi ljudi jednake potrebe? Tko bi mogao imati drugačije potrebe?
- f. Što mislite o vašem završnom izboru? Biste li preživjeli u Novoj Zemlji? Biste li mogli uspješno rasti i razvijati se?
- g. Kako je vaša grupa odlučila što odbaciti?
- h. Je li vas krajnji rezultat iznenadio?
- i. Kada biste imali priliku ponoviti aktivnost, biste li postupili drugačije?

2. Naglasite kako se ljudska prava temelje na ljudskim potrebama: na stvarima koje su potrebne svakom ljudskom biću kako bi ono preživjelo, raslo, razvijalo se i vodilo dostojanstven život. Postavite pitanja poput ovih:

- a. Jeste li imali ono što je potrebno za preživljavanje?
- b. Jeste li imali ono što je potrebno za daljnji rast i razvoj?
- c. Koje ste stvari htjeli zadržati, ali ste odlučili da ipak nisu od ključne važnosti?

3. Naglasite kako svi trebamo sva ljudska prava! Neka su potrebna za preživljavanje, kao što su pravo na hranu, vodu, zdravstvenu skrb, čistu vodu i sklonište. Druga su pak bitna za ljudski rast i razvoj. Nije dovoljno samo preživjeti. Pitajte:

- a. Koje kartice predstavljaju stvari koje želimo, ali nam nisu potrebne za opstanak?
- b. Koje kartice predstavljaju stvari koje moramo imati radi opstanka?
- c. Koje kartice predstavljaju stvari potrebne za daljnji rast i razvoj?
- d. Što bi se dogodilo u Novoj Zemlji kada ne biste imali _____? (Izaberite nekoliko primjera s kartica.)

Prijedlozi za nastavak rada

- Ova aktivnost je odličan nastavak „ZEČJIH PRAVA“, str. 138., aktivnosti koja predstavlja ljudske potrebe kao temelje ljudskih prava.
- Sljedeću aktivnost koju biste mogli odabrati je „USTAV MOJE GRUPE“, str. 56., koja s djecom raspravlja demokratsko donošenje odluka.

Smjernice za voditelje

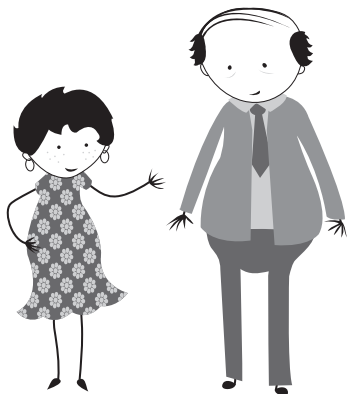
- Vrlo je važno da djeca ne zaključče iz ove aktivnosti kako se neka ljudska prava mogu odbaciti jer su manje važna od drugih. U završnoj raspravi naglasite međuovisnost ljudskih prava.
- Naglasite kako se odbačene stvari više ne mogu dobiti natrag, a stvari koje čuvaju im moraju poslužiti i za izgradnju nove države, a ne samo za preživljavanje do trenutka dolaska na novo tlo.
- Neki od predmeta su namjerno uvršteni kako bi izazvali raspravu o tome što je to što čini stvar važnom (npr. mobitel se može nekima činiti kao luksuz, a nekima kao potrebna stvar za komunikaciju s drugim ljudima).
- Mlađa djeca bi mogla imati poteškoća u razlikovanju onoga što žele od onoga što im je stvarno potrebno. Pomozite im naglašavajući važnost preživljavanja u Novoj Zemlji.

Prilagodbe:

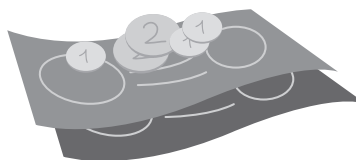
- U raspravi usporedite „odbačene kartice“ u svakoj kriznoj situaciji. Pitajte djecu koje razlike primjećuju u grupnim izborima.

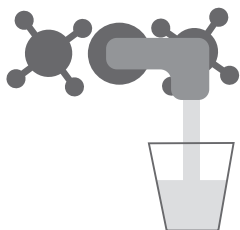
RADNI LISTIĆ: KARTICE ŽELJA I POTREBA

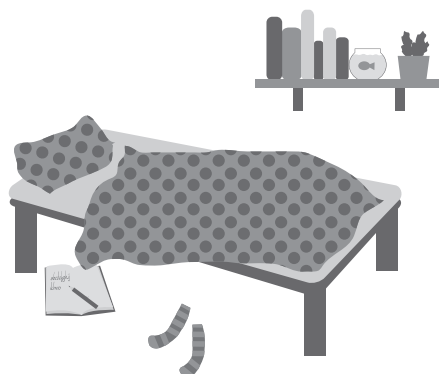
prilike da podijelim svoje

novac koji mogu potrošiti kako želim

čista voda za piće

moja vlastita spavaća soba

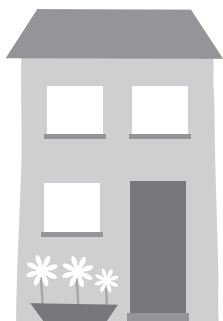
računalo i pristup internetu

pravedan tretman i nediskriminacija

RADNI LISTIĆ: KARTICE ŽELJA I POTREBA

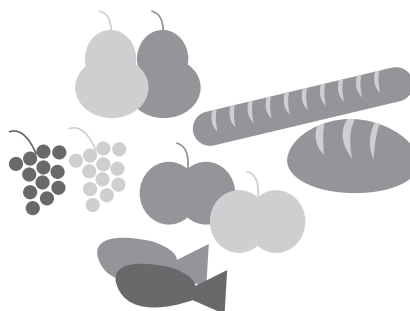
udoban dom

moderna odjeća

ljetovanje na plaži

zdrava hrana

zaštita od zlostavljanja

obrazovanje

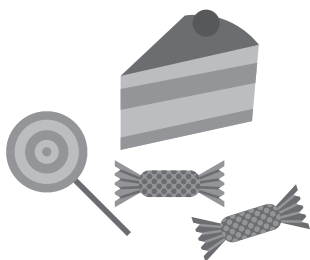
RADNI LISTIĆ: KARTICE ŽELJA I POTREBA

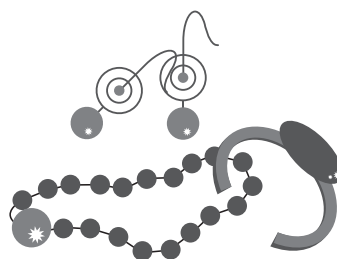
liječnici

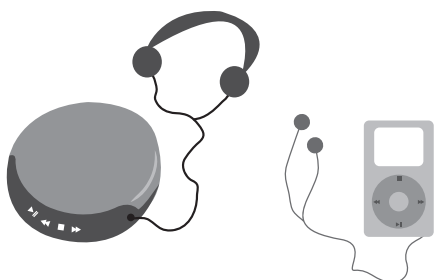
bicikl

slatkiši

nakit

mp3 player ili discman

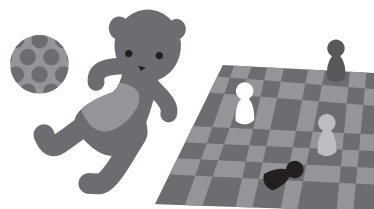
topla odjeća

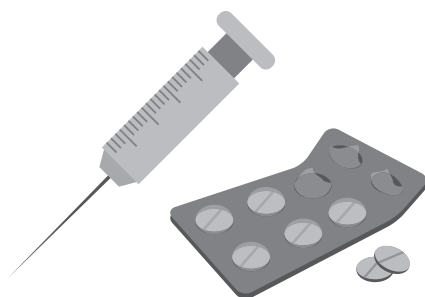
RADNI LISTIĆ: KARTICE ŽELJA I POTREBA

roditelji

igračke

lijekovi i cjeviva protiv
zaraznih bolesti

demokratski izbori i pravila

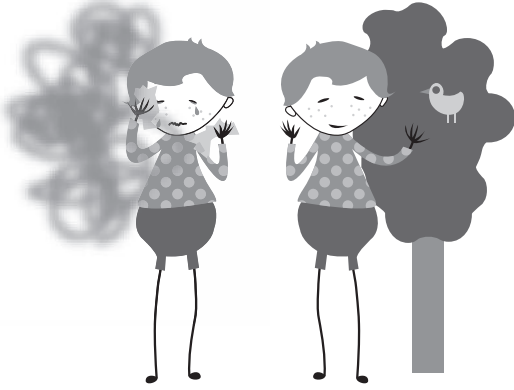
sat

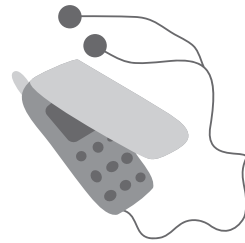
pravo na kulturu i uporabu
maternjeg jezika

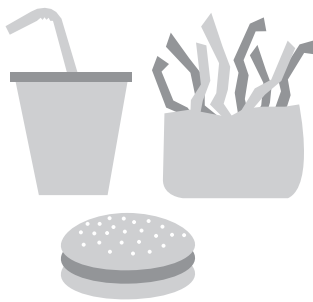
RADNI LISTIĆ: KARTICE ŽELJA I POTREBA

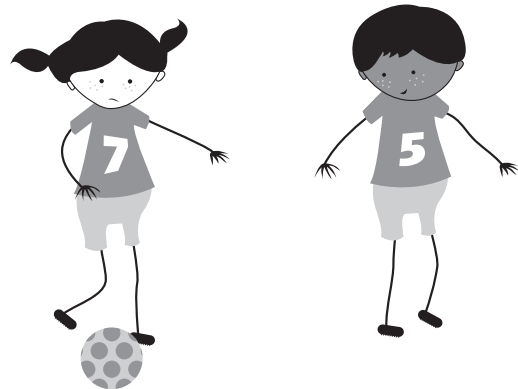
čist okoliš

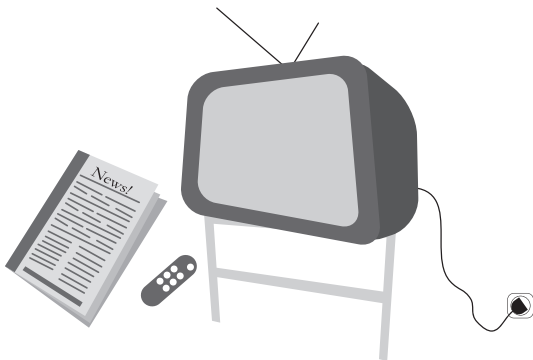
mobilni telefon

sok i hamburger

prilike za igru i odmor

televizija i novine

prilika za život u skladu s vjerom

27. Tihi govornik

Čitaj mi s usana!

Teme:	diskriminacija, zdravlje i socijalna skrb, sudjelovanje
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	45 minuta
Veličina grupe:	6 – 21 djece
Tip aktivnosti:	igranje uloga, igra pogađanja
Kratki pregled:	Dijete naglas čita članak CRC-a, ali tako tiho da ga se ne može čuti; a članovi njegove grupe, čitajući s usana, pokušavaju odrediti o kojem se članku radi.
Ciljevi:	• razumijevanje poteškoća koje doživljavaju gluhe i nagluhe osobe • razumijevanje vještine čitanja s usana i uvjeta koji pogoduju razvijanju te vještine • razmatranje CRC članaka • razumijevanje potrebe za pozitivnom diskriminacijom
Priprema:	• Pripravite kartice s odabranim člancima iz djeci prilagođene verzije CRC-a za svakog sudionika. Svaka kartica bi trebala sadržavati naziv, broj i tekst članka. • Na kartonskoj kutiji izrežite okvir sličan televizijskom ekranu koji će koristiti tihi govornik ili se poslužite već postojećim lutkarskim rekvizitima. • Umnožite dječju verziju CRC-a za svako dijete.
Oprema:	• kartice sa CRC člancima • preslike djeci prilagođene verzije CRC-a • televizijski ekran za govornika • vrećica ili kutija za čuvanje CRC kartica

Upute:

1. Objasnite kako je za provedbu ove aktivnosti potreban zapisničar koji će bilježiti rezultate. Pozovite ih da odaberu dobrovoljca za tu ulogu. Ostale podijelite u grupe od troje ili četvero djece. Svakom djetetu dajte presliku dječje verzije CRC-a. Pročitajte i analizirajte Konvenciju zajedno s njima kako biste bili sigurni da su sva djeca dovoljno dobro upoznata s njom.

2. Objasnite aktivnost:

- a. Jedno dijete iz svakog tima će biti „tihi govornik“. Sudac daje djetetu da iz kutije izvuče karticu s CRC člankom. Tihi govornik, koristeći pripremljeni „televizijski ekran“, čita članak pomičući usne, ali ne proizvodeći zvuk; počinje s brojem i nazivom članka, a zatim pročita cijeli članak. Članovi njegovog tima, čitajući s usana, trebaju pokušati odrediti o kojem se članku radi.
- b. Nakon svakog kruga zapisničar bilježi ostvarene grupne rezultate. Bodovi se dodjeljuju na ovakav način:
- c. Ako pogode naziv i sadržaj članka, dobivaju tri boda.
- d. Ako pogode samo sadržaj članka, dobivaju jedan bod.
- e. Ako ne pogode ni naziv ni sadržaj članka nakon što ga je „govornik“ pročitao, ne dobivaju nikakve bodove.

3. Započnite s aktivnošću. Kada tihi govornik iz svake grupe obavi svoj zadatak, objavite rezultate prvog kruga. Grupa s najvećim brojem ostvarenih bodova započinje novi krug. Nastavite sve dok svakom djetetu ne bude pružena prilika da bar jednom bude tihim govornikom.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljate o aktivnosti postavljajući pitanja poput:
 - a. Kako ste se osjećali dok ste pokušavali čitati s usana? Je li to bilo teško? Je li vas aktivnost umorila ili vam je bila zabavna?
 - b. Koji su vam uvjeti olakšavali čitanje s usana? Što vam je otežavalo zadatak?
 - c. Što ste vi kao tihi govornik činili kako biste drugima olakšali čitanje s usana?
 - d. Je li neke ljude bilo jednostavnije razumjeti od drugih?
 - e. Je li neke zvukove bilo lakše razumjeti?
2. Stavite aktivnost u kontekst poteškoća sa sluhom postavljajući ova pitanja:
 - a. Neki ljudi u našoj zajednici moraju stalno čitati s usana. Tko su oni?
 - b. Poznajete li nekoga tko ima poteškoća sa sluhom?
 - c. Zbog položaja vaših usta, osobi sa slušnim poteškoćama čitanje s usana pruža samo trećinu potrebnih informacija za razumijevanje poruke. Što mislite kakav je osjećaj čitati s usana cijelo vrijeme? Zamorno? Zabavno?
 - d. Koje su to svakodnevne situacije koje mogu biti prepreke osobama sa slušnim poteškoćama?
3. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući pitanja poput ovih:
 - a. Što ljudi s poteškoćama sa sluhom trebaju imati kako bi mogli sigurno i sretno živjeti i raditi u našoj zajednici? Što im je potrebno za aktivno sudjelovanje u našoj zajednici?
 - b. Imaju li djeca sa slušnim poteškoćama posebne potrebe? Kako su one zadovoljene?
 - c. Na koje sve načine naša zajednica pomaže ljudima koji imaju poteškoća sa sluhom? A kako pomaže ljudima s nekim drugim invaliditetom?
 - d. Na koje se načine može pomoći osobi sa slušnim poteškoćama?
 - e. Imaju li osobe s invaliditetom pravo na zadovoljavanje svojih potreba? Zašto?
 - f. Objasnite da Članak 23. CRC-a jasno izriče da djeca s poteškoćama u razvoju imaju pravo na pomoć da bi mogla u potpunosti uživati svoja ljudska prava. Kako ih invalidnost može u tome spriječiti? Koje vrste pomoći bi im trebale biti pružene?

Prijedlozi za nastavak rada

- Aktivnost „SVEZANIH OČIJU“, str. 67., bavi se posebnim potrebama osoba koje imaju poteškoća s vidom.

Ideje za djelovanje

- Djeca mogu provesti „nečujno istraživanje“ u svojoj školi i zajednici kako bi uočila situacije u kojima djeca sa slušnim poteškoćama mogu imati određene probleme. Potom bi mogli istražiti što se sve može učiniti kako bi se njihovo stanje poboljšalo.
- Djeca mogu naučiti kako postoji znakovni jezik koji danas ima status punopravnog jezika. Upoznajte ih sa znakovnim jezikom koji se koristi u vašoj zemlji.
- Djeca mogu pomoći pri izradi materijala za nagluhu djecu kreirajući vizualna rješenja koja će se koristiti umjesto zvučnih poruka (npr. korištenje zastavice umjesto zvučnog signala za označavanje početka utrke), pronalaženjem stripova ili vizualnih priča te čitanjem tekstova uz istovremeno korištenje znakovnog jezika za dodatnu interpretaciju. Raspitajte se kod lokalnih udruga za gluhe i nagluhe osobe o tome na koje sve načine djeca mogu doprinijeti njihovom radu.

Smjernice za voditelje

- Aktivnost se treba prilagoditi dječjem uzrastu, njihovoj sposobnosti čitanja i prethodnom znanju o ljudskim pravima. Ako nisu upoznata s temom ljudskih prava ili ako su nevjesta u čitanju, možete pojednostaviti aktivnost i tražiti da pročitaju samo brojeve i nazive članaka bez cijelog teksta.
- Ne dajte veliku važnost bodovanju jer vas ono može udaljiti od uspješnog ostvarivanja cilja aktivnosti. Objavite rezultate tek na kraju kruga i dopustite timu s najviše bodova da prvi započne s aktivnošću u sljedećem krugu. Izbjegnite na kraju ukupno zbrajanje rezultata ostvarenih u svakom pojedinom krugu, bez obzira na moguće uporno zahtijevanje djece da se to napravi.
- Kako biste djecu naviknuli na pravila igre, možete započeti aktivnost tako da jedan među njima nečujno izgovori ime bilo kojeg djeteta iz grupe, a da ostali potom pokušaju pogoditi o komu je riječ.
- Raspravite da li je tijekom igre dozvoljeno imitiranje i gestikuliranje. Mlađoj djeci bi to moglo biti korisno.

28. Učini korak naprijed

Svi smo jednaki – samo su neki jednakiji od drugih.

Teme:	opća ljudska prava, diskriminacija, siromaštvo i socijalna isključenost
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	10 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	60 minuta
Veličina grupe:	10 – 30 djece
Tip aktivnosti:	igranje uloga, simulacija, rasprava
Kratki pregled:	Djeca zamišljaju da su netko drugi, uzimajući u obzir nejednakost kao izvor diskriminacije i isključenosti.
Ciljevi:	• promicanje empatije prema drugačijim osobama • osvješćivanje postojanja nejednakih mogućnosti unutar društva • razumijevanje mogućih posljedica zbog pripadnosti manjinskim grupama
Priprema:	• Prilagodite uloge i situacije svojoj grupi. Pripremite karticu s ulogama za svako dijete. • Umnožite kartice s ulogama, izrežite ih na trake. Trake presavijte na pola.
Oprema:	• kartice s ulogama • lista situacija • neobavezno: materijal za izradu akreditacija i/ili slika

Upute:

1. Započnite aktivnost pitajući djecu jesu li ikada maštala o tome da su netko drugi. Neka opišu svoja maštarije. Objasnite im da će i u ovoj aktivnosti zamišljati da su netko drugi; neko drugo dijete koje će možda biti vrlo različito od njih samih.
2. Recite im da će svatko izvući karticu s opisom svog novog identiteta. Trebaju je pročitati u tišini i ne smiju otkriti drugima tko su. Ako ne razumiju značenje uloge ili neke riječi s kartice, trebaju u tišini podići ruku i zatražiti voditeljevu pomoć.
3. Nemojte dopustiti pitanja u ovom dijelu. Ako ne znaju baš u potpunosti kako se treba ponašati u skladu s novim identitetom, recite im da se koriste svojom maštom. Kako biste im pomogli da se što bolje prilagode ulogama, zadajte im nekoliko zadataka. Na primjer:
 - a. Dodijelite si novo ime. Izradite si karticu s imenom kako bi vas podsjećala na osobu koju glumite.
 - b. Napravite svoj vlastiti crtež.
 - c. Nacrtajte svoju kuću, sobu ili ulicu.
 - d. Hodajte po prostoru zamišljajući da ste ta nova osoba.
4. Kako biste im još više potaknuli maštu, pustite tišu glazbu i recite im da sjednu u krug, zatvore oči i pokušaju u svojim mislima odgovoriti na nekoliko pitanja koja ćete im vi pročitati.
 - a. Gdje ste rođeni? Kako je izgledalo vaše rano djetinjstvo? Kakva je bila vaša obitelj u to vrijeme? Je li sada drugačija?
 - b. Kakav izgleda vaš današnji svakodnevni život? Gdje živite? Gdje idete u školu?
 - c. Što radite ujutro? Popodne? Navečer?
 - d. Koje igre volite? S kim se igrate?
 - e. Kakvu vrstu posla obavljaju vaši roditelji? Koliko novca zarađuju svaki mjesec? Imate li dobar standard života?
 - f. Što radite tijekom blagdana? Imate li ljubimca?
 - g. Što vas čini sretnima? Čega se bojite?

Izvor:

Prilagođena aktivnost iz KOMPASA (Vijeće Europe, 2002.), str. 217.

5. Zatražite da se u potpunoj tišini svrstaju u jedan red. Kada se svrstaju, recite im da ćete pročitati opise nekoliko situacija u kojima se mogu zateći poneke od osoba koje će glumiti. Ukoliko se situacija po njihovoj procjeni može odnositi na osobu koju glume, onda neka istupe jedan korak naprijed. Ako je situacija neprimjenjiva, neka ostanu na svom mjestu.

6. Čitajte jedan po jedan opis. Nakon svakog čitanja opisa situacije ostavite im dovoljno vremena da se pomaknu. Potaknite ih da pogledaju uokolo kako bi vidjeli gdje se ostali nalaze.

7. Na kraju aktivnosti pozovite sve da sjednu na mjesto na kojem su se zatekli. Sada neka svako dijete kaže u kojoj se ulozi nalazi. Nakon što su se djeca predstavila, recite im da ponovo obrate pozornost na mjesta na kojem se oni, ali i ostala djeca nalaze.

8. Prije započinjanja završne rasprave naglasite kako je igra uloga završila. Recite im da zatvore oči, izađu iz svojih uloga i budu ono što jesu. Objasnite im da ćete brojati do tri i da onda svi moraju glasno viknuti svoje ime. Na takav ćete način završiti aktivnost i osigurati da se djeca prestanu poistovjećivati s ulogom.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o aktivnosti postavljajući ova pitanja:

- a. Kako ti se svidjela aktivnost?
- b. Koliko je lagano ili teško bilo glumiti određenu ulogu?
- c. Kakvom ste zamišljali osobu koju ste glumili? Poznajte li nekoga sličnog toj osobi?
- d. Kako ste se osjećali dok ste zamišljali da ste ta osoba? Je li vam bila imalo slična? Poznajete li nekoga takvog?

2. Povežite aktivnost s diskriminacijom, socijalnom i ekonomskom isključenosti postavljanjem pitanja poput:

- a. Kako ste se osjećali kada ste napravili korak naprijed? A kako kada ste ostali na mjestu?
- b. Ako ste često koračali naprijed, kada ste primijetili da se ostali ne kreću jednakom brzinom kao i vi?
- c. Je li se osoba koju ste zamislili kretala prema naprijed ili nije? Zašto?
- d. Jeste li osjetili kako nešto nije fer?
- e. Je li ovo što se dogodilo u ovoj aktivnosti bilo nalik na stvarni svijet? Kako?
- f. Što je to što nekim ljudima u našoj zajednici osigurava više mogućnosti, a nekima manje?

Prijedlozi za nastavak rada

Mlađoj djeci pojam stereotipa nije jednostavan za razumijevanje. Poduprite ovu aktivnost drugim aktivnostima kao što su „IGRE SA SLIKOM“, str. 127., „TKO JE IZA MENE?“, str. 184., „SVJETSKI LIJETNI KAMP“, str. 197., te „ZABDERFILIO“, str. 201.

Ideje za djelovanje

Raspravljajte s djecom o tome tko u njihovoj zajednici ima više, a tko manje mogućnosti. Koji bi se koraci mogli učiniti kako bi se jednake mogućnosti svima osigurale? Postoje li nejednakosti u grupi ili zajednici koje bi djeca mogu umanjiti?

Smjernice za voditelje

- Izradite sami svoje kartice s ulogama! Ove ponuđene u aktivnosti služe samo kao primjeri. Što uloge budu bile primjerenije svijetu koji djecu okružuje, to će više naučiti iz aktivnosti.
- Pripravite i prilagodite uloge kako ne biste povrijedili ili izložili nekog od djece.
- S obzirom da voditelj ne može uvijek biti u potpunosti upoznat sa svim okolnostima u kojima žive djeca, može se dogoditi da tijekom provedbe aktivnosti neko dijete postane uznemireno ili previše uneseno u određenu ulogu. Voditelj treba biti vrlo pažljiv tijekom provedbe aktivnosti pazeći na neuobičajena ponašanja i na onu djecu koja na kraju aktivnosti ne izađu iz svoje uloge. U takvim slučajevima voditelj treba nasamo porazgovarati s djetetom.
- Važno je da bude tišina nakon što uloge budu podijeljene. Djeca trebaju zamisliti život osobe i ponašati se u skladu s ulogom. Tišina pomaže u održavanju stanja iščekivanja kao i koncentracije na ulogu, te sprječava nepotrebna odvlačenja pozornosti.
- Dajte svakom djetetu priliku da govori tijekom završne rasprave. Ova aktivnosti može izazvati snažne emocije, i što ih djeca budu više izražavala, to će aktivnosti imati više smisla. Ostavite više vremena za završnu raspravu ukoliko to bude potrebno.
- Aktivnost se lako može obavljati i na otvorenom. Neka djeca ostanu na svojim konačnim mjestima dok budu otkrivala svoje uloge jer je mlađoj djeci potrebna i vizualna potpora kako bi primijetila nejednakost u položajima i mogućnostima. Ipak, za raspravu ih okupite na jednom mjestu.
- Snaga ove aktivnosti leži u uočavanju udaljenosti koja nastaje između djece dok se neki ubrzano kreću prema naprijed, a neki vidno zaostaju. Kako biste pojačali učinak, izaberite uloge koje prikazuju stvarne situacije iz dječjeg okruženja. Prilagodite uloge tako da se samo nekoliko ljudi može bez problema kretati prema naprijed.
- U raspravi se osvrnite na to kako su djeca saznala informacije o životu osobe koju su glumili. Je li to bilo putem osobnog iskustva ili putem nekih drugih izvora informiranja (npr. preko druge djece, odraslih, knjiga, medija, šala)? Potaknite ih da razmisle koliko je pouzdan izvor njihovih informacija. Na ovaj način ih možete upoznati sa stereotipima i predrasudama.
- Djeca su uglavnom svjesna imaju li više ili manje materijalnih dobara od drugih. Ipak, vrlo često nisu svjesna svojih vlastitih privilegija. Ova aktivnost im može pomoći da osmotre svoj život iz šire perspektive.

RADNI LISTIĆ: KARTICE S ULOGAMA

Jedanaest ti je godina. Od malena živiš s različitim udomiteljima jer se tvoji roditelji nisu mogli brinuti za tebe. Tvoji sadašnji staratelji su dragi. U svojoj maloj kući skrbe još o četvero posvojene djece.	Osam ti je godina. Tvoja sestra i ti živite s bakom i djedom na selu. Roditelji su vam razvedeni. Majka radi kao tajnica u velikom gradu. Oca vidate vrlo rijetko.
Imaš poteškoća s učenjem i već si dva puta bio ponavljajući. Deset ti je godina i viši si od sve ostale djece u razredu, kojoj je samo osam godina. Oba ti roditelja rade pa nemaju puno vremena pomoći ti oko domaće zadaće.	Majka ti je umrla čim te je rodila. Otac se ponovo oženio i sada živiš sa svojom maćehom i njezino dvoje djece. Tebi je osam godina, a oni su tinejdžeri. Otac ti je odvjetnik.
Osam ti je godina i najmlađi si od troje djece. Obitelj ti živi u malom stanu u velikom gradu. Otac ti je mehaničar, ali trenutno nema posla pa nemate puno novaca. Ali zato ima više vremena za igru s tobom.	Doselili ste se u ovu zemlju kada si bio mala beba. Sada ti je deset godina. Mnogi drugi doseljenici žive u vašem susjedstvu gdje tvoj otac ima malu trgovinu. Ti pričaš oba jezika i često moraš prevoditi za svoju mamu i baku.
Jedanaest ti je godina. Živiš na selu s roditeljima, mlađim bratom i sestrom. Roditelji ti imaju pekarnicu. Često te zadirkuju jer si prilično debeo.	Imaš astmu i često izostaješ iz škole, posebice zimi. Puno vremena provodiš u krevetu, gledajući TV, surfajući internetom ili igrajući igrice. Osamljen si jer ti oba roditelja rade. Trinaest ti je godina.
Ti si dijete američkog veleposlanika u ovoj zemlji. Ideš u međunarodnu školu. Nosiš naočale s visokom dioptrijom i pomalo mucaš. Jedanaest ti je godina.	Tvoj brat i ti ste vrlo talentirani u matematici, fizici, jezicima i ,zapravo, u većini stvari. Vaši roditelji su profesori na fakultetu. Šalju vas na posebne tečajeve i ljetne kampove kako bi vas pripremili za natjecanja.
Osam ti je godina. Ti i tvoj brat živite u lijepoj kući s velikim vrtom i bazenom. Vaš otac je direktor banke u gradu. Vaša majka se brine za obitelj i kućanske poslove.	Rođen si u ovom gradu, ali su se oba tvoja roditelja doselila iz Azije. Vode lijepi restoran, a ti i sestra živite u stanu iznad restorana. Poslije škole oboje pomažete u restoranu. Trinaest ti je godina.

Deset ti je godina. Živiš na seoskom imanju. Otac ti je poljoprivrednik, a majka se brine o kravama, guskama i kokošima. Imaš tri brata i jednu sestru.	Jedino si dijete u obitelji. Živiš sam s majkom u gradskom stanu. Ona radi u tvornici. Vrlo si dobar u glazbi i plesu. Devet ti je godina.
Ti si romsko dijete. Živiš na kraju sela u maloj kućici koja nema kupaonicu. Imaš šestero braće i sestara.	Rođen si kao dijete s poteškoćama u kretanju pa se moraš koristiti kolicima. Živiš u gradskom stanu s roditeljima i dvjema sestrama. Oba roditelja su ti učitelji. Dvanaest ti je godina.
Jedanaest ti je godina. Od kako si mala beba živiš u sirotištu. Ne znaš tko su ti roditelji.	Imaš devet godina i brata - jednojajčanog blizanca. Živite u stanu s majkom koja radi u trgovačkom centru. Otac vam je u zatvoru.
Devet ti je godina i jedino si dijete. Živiš u stanu s roditeljima. Otac ti radi kao majstor, a majka dostavlja poštu. Vrlo si dobar u sportu.	Ti i tvoja obitelj ste doselili u ovu zemlju kako biste pobjegli od rata u Africi. Sad ti je jedanaest godina i ovdje si već tri godine. Ne znaš kada ćeš se moći vratiti kući.
Trinaest ti je godina i najstariji si od šestero djece u obitelji. Otac ti vozi kamion i često je odsutan. Majka ti je konobarica i ona ponekad mora raditi noću. Moraš se stalno brinuti za malu djecu.	Roditelji su ti se razveli dok si još bio mala beba. Sada ti je dvanaest godina. Živiš s majkom i njezinim dečkom. Vikendima posjećuješ oca, njegovu novu ženu i njihovo dvoje male djece.

IZJAVE

Situacije i događaji

Pročitajte opise sljedećih situacija naglas. Nakon svakog pročitano opisa situacije ostavite dovoljno vremena da djeca načine korak naprijed i pogledaju gdje se nalaze u odnosu na druge.

1. Ti i tvoja obitelj imate uvijek dovoljno novca da zadovoljite svoje potrebe.
2. Živiš na pristojnom mjestu, s telefonom i televizorom.
3. Ne zadirkuju te niti isključuju zbog drugačijeg izgleda ili invalidnosti.
4. Ljudi s kojima živiš pitaju za tvoje mišljenje pri donošenju velikih odluka koje se tiču i tebe.
5. Ideš u školu i uključen/a si u mnoge izvanškolske aktivnosti.
6. Pohađaš dodatne sate glazbe i crtanja.
7. Ne strahuješ da bi te mogla zaustaviti policija na ulici.
8. Živiš s odraslima koji te vole i koji ti žele dobro.
9. Nikada te nisu diskriminirali zbog tvog ili roditeljskog podrijetla, zbog pripadnosti nekoj religiji ili kulturi.
10. Ideš redovito na liječničke i stomatološke preglede, čak i kada nisi bolestan/a.
11. Ti i tvoja obitelj putujete na odmor jednom godišnje.
12. Možeš pozvati prijatelje na večeru ili da prespavaju u tvojoj kući.
13. Kada odrasteš, možeš se upisati na fakultet ili odabrati bilo koji posao ili profesiju koja ti se sviđa.
14. Ne bojiš se da će te zadirkivati ili napasti na ulici, u školi ili mjestu u kojem živiš.
15. Na televiziji ili u filmovima obično viđaš ljude koji izgledaju i žive kao i ti.
16. Ti i tvoja obitelj idete na izlete, u kino, zoološki vrt, muzeje, na selo ili na druga zabavna mjesta najmanje jednom mjesečno.
17. Tvoji roditelji, bake i djedovi, pa čak i pradjedovi rođeni su u zemlji u kojoj živiš.
18. Možeš dobiti novu odjeću i obuću kada god ti zatreba.
19. Imaš dovoljno prijatelja i vremena za igranje.
20. Imaš pristup računalu i možeš se koristiti internetom.
21. Osjećaš se poštovanim/om zbog onoga što možeš učiniti i ohrabren/a na razvijanje svih svojih sposobnosti.
22. Misliš da ćeš imati sretnu budućnost kada odrasteš.

29. Bitka za naranču

Je li ovo pobjeda za sve?

Teme:	mir
Razina složenosti:	1. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	30 minuta
Veličina grupe:	4 – 24 djece
Tip aktivnosti:	grupno natjecanje, rasprava
Kratki pregled:	Djeca se natječu za osvajanje naranče i raspravljaju o rješavanju sukoba.
Ciljevi:	• analizirati potrebu za komunikacijom u konfliktnim situacijama • razvijanje strategija za rješavanje sukoba
Priprema:	• nikakva
Oprema:	• naranča

Upute:

1. Objasnite grupi kako će sudjelovati u igri „Bitka za naranču“. Podijelite ih u dvije grupe. Tražite od grupe A da izađe izvan prostorije i pričeka vas. Recite B grupi da je cilj igre osvojiti naranču kako bi od nje napravili svježe iscijeđen sok.
2. Potom otiđite do A grupe i recite im kako je cilj aktivnosti osvojiti naranču kako bi ogulili koru koja im je potrebna da bi od nje napravili kolač.
3. Uvedite obje grupe u prostoriju i recite im da sjednu jedni nasuprot drugih u dva reda.
4. Recite grupama da imaju tri minute da osvoje ono što žele. Naglasite kako ne bi smjeli koristiti nasilje u ostvarivanju cilja. Stavite naranču na sredinu između obje grupe i recite, „KRENI“.

Obično će netko uzeti naranču i njegova grupa je pobjednik. No, možda vas i iznenade načinom na koji se nose s novonastalom situacijom. Neke će se grupe pokušati dogovoriti oko podjele naranče. Kod nekih grupa uopće nema pregovora. Ponekad uspiju otkriti kako trebaju različite dijelove naranče pa se lako dogovore oko njezine diobe. Nemojte se uplitati.

5. Nakon tri minute zaustavite igru. Recite im da je vrijeme isteklo.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o aktivnosti postavljajući ova pitanja:
 - a. Je li vaša grupa dobila to što je htjela prije isteka vremena?
 - b. Koji vam je bio cilj?
 - c. Kakav je bio ishod sukoba oko naranče?
 - d. Što ste učinili kako biste postigli taj ishod?
 - e. Zašto je važna komunikacija među ljudima za razrješenje sukoba?
 - f. Razgovaraju li uvijek ljudi jedni s drugima kada su u sukobu? Zašto da ili zašto ne?
 - g. Žele li ljudi koji su u sukobu uvijek iste stvari?
 - h. Jeste li ikada doživjeli sličnu situaciju? Koji je bio ishod?
2. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljanjem pitanja poput:
 - a. Koja su ljudska prava prekršena u vašem sukobu?

Prijedlozi za nastavak rada

- Aktivnost „VIZUALIZIRANJE IZLAZA IZ NASILJA“, str. 130., također se bavi rješavanjem sukoba.
- Nekoliko drugih aktivnosti također se bave pregovorima: „OSVOJI DVORAC“, str. 89. i „KEKSOMLAT“, str. 95.

Ideje za djelovanje

Razvijte ideje o tome kako rješavati sukobe unutar vaše grupe. Napišite ideje na plakat i izložite ga na vidljivo mjesto u prostoriji.

Smjernice za voditelje

- Nakon provedene aktivnosti uklonite s poda naranču ili ono što je od nje ostalo kako bi potom rasprava tekla u miru.
- Tijekom sukoba nemojte se miješati ili utjecati na ishod rezultata. Samo naglasite djeci da se ne smiju koristiti nasiljem kako bi dobili ono što žele.
- Prilagodba za veću grupu: podijelite djecu umjesto u dvije u četiri grupe i organizirajte dvije bitke za naranču istovremeno. Jednostavno napravite dvije A i dvije B grupe. Neka sjednu A grupe preko puta B grupa. Postavite dvije naranče između njih, i na kraju aktivnosti usporedite razlike u grupnim rezultatima i pregovorima.

30. Kapljice vode

Voda, voda po svuda, a nigdje ni kapi za popiti!

Teme:	okoliš, opća ljudska prava
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	7 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	60 minuta
Veličina grupe:	5 – 20 djece
Tip aktivnosti:	iskustveno učenje, određivanje prioriteta, rasprava
Kratki pregled:	Djeca odlučuju kako ekonomično koristiti vodu bez rasipanja. Raspravljaju o osobnoj odgovornosti u očuvanju jednog od najvažnijih prirodnih izvora.
Ciljevi:	• podizanje svijesti o održivom korištenju prirodnih izvora • raspraviti o načinima zaštite vode i okoliša • potaknuti djecu da postanu svjesnija svojih prava • potaknuti individualne akcije za održivo korištenje prirodnih izvora i očuvanje voda
Priprema:	• Pripremite za svako dijete jednu plastičnu čašu. • Napunite dvolitrenu bocu vodom. Budite sigurni da ima dovoljno vode za napuniti sve čaše. Za veće grupe pripremite više boca vode. • Pripremite posudu za čuvanje vode. • Umnožite radni listić „Kapljice“ za svako dijete.
Oprema:	• dvolitrene boce • plastične čaše • žličica za svako dijete • posuda za čuvanje vode • veliki list papira • papir i olovke

Upute:

1. Zatražite od djece da se prisjete za što je sve voda potrebna i važna (npr. za biljke, životinje, ljude, industriju, poljoprivredu, sport). Upoznajte ih s idejom štednje vode postavljajući im pitanja:
 - a. Gdje se sve na Zemlji mogu naći izvori vode (oceani, ledenjaci, izvori)?
 - b. Koliki je postotak vode koristan ljudima (97% su oceani, 2% ledenjaci i samo je 1% pitke vode koja je korisna ljudima.)?
 - c. Kako bi izgledao život na Zemlji bez vode? S manje vode?
 - d. Je li pitka voda svugdje na Zemlji jednako dostupna?
 - e. Koje pojave današnjice ugrožavaju postojanje dovoljnih količina pitke vode u budućnosti?
2. Neka se djeca prisjete što više načina na koje svakodnevno koriste vodu (npr. u kuhanju, kupanju, tuširanju, pranju robe, puštanju vode iz vodo-kotlića) i zapišu ih na velikom listu papira.
3. Objasnite kako će ih ova aktivnost potaknuti na opreznije korištenje vode. Pokažite im bocu vode i recite im da zamisle da je to sva voda koju će oni kao grupa imati za korištenje tijekom dana. Moraju biti pažljivi kako je ne bi rasipali.
4. Dajte svakom djetetu čašu i napunite je vodom iz boce. Objasnite kako je to jedina količina vode koju će oni osobno koristiti tijekom dana. Recite im da pokušaju odrediti prosječnu količinu vode koju osoba potroši tijekom jednog dana (U Europi je prosjek oko 135 litara po danu.). Dok drže čaše, podsjetite djecu na listu, napravljenu u drugom koraku, na kojoj su naveli načine na koje svakodnevno koriste vodu.

5. Pitajte ih da razmisle o malim promjenama u ponašanju kojima bi mogli pripomoći u štednji vode. Ostavite im vremena da donesu svoje odluke. Recite im kako jedna žličica vode predstavlja jednu litru. Potom krenite u krug i pitajte djecu da prezentiraju svoje odluke i izliju u zajedničku posudu onoliko žličica vode koliko misle da mogu uštedjeti. Recite djeci da zapišu svoje ideje na radni listić - „kapljica“.

6. Nakon što je svako dijete imalo priliku nešto reći, objasnite im da sačuvana voda u posudi pripada cijeloj grupi. Objasnite im da će ta posuda biti puna ako svako dijete nastavi svakodnevno štedjeti vodu. U suprotnom će cijela grupa ostati bez vode.

7. Recite im da trebaju zajedno odlučiti kako će koristiti zajedničku vodu. Mogu li reciklirati dio vode?

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o aktivnost postavljajući ova pitanja:

- Je li bilo jednostavno prisjetiti se svih načina korištenja vode u svakodnevnom životu?
- Jeste li primijetili nešto novo u načinu na koji koristite vodu? A u načinu kako vaše obitelji koriste vodu? Što je s vodom koja se koristi na javnim mjestima (npr. škole, bolnice, javne zgrade i parkovi)?
- Na koji ste način odlučili uštedjeti vodu?
- Koji su načini uštede primjereni vašem stvarnom životu? Koje bi načine bilo teško izvršiti?
- Je li bilo teško odlučiti o načinima korištenja „zajedničke“ vode? Jeste li zadovoljni s rezultatom? Imate li vi kakav drugi prijedlog?

2. Potaknite djecu da raspravljaju o očuvanju vode:

- Zašto je važno štedjeti vodu?
- Što se događa kada ljudi nemaju dovoljno vode za svoje potrebe?
- Odakle dolazi voda koju koristimo u našoj zajednici? Kako dopijeva do nas?
- Rasipa li naša zajednica vodu?

3. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući pitanja poput:

- Voda je ključna za opstanak i preživljavanje ljudi. Koji su ostali prirodni izvori ključni za naš život?
- Imaju li svi ljudi pristup prirodnim izvorima, kao što su izvori čiste vode, čistog zraka i okoliša? Što se događa ako su izvori dostupni, ali nezdravi i loše kvalitete?
- Tko je odgovoran osigurati kvalitetne izvore?
- Mogu li i djeca doprinijeti kako bismo svi imali kvalitetne prirodne izvore?

Na kraju rasprave, neka djeca ponovno pogledaju svoje „kapljice“ i nadodaju sve druge ideje kojih su se sjetila. Prikupite i izložite „kapljice“ u radnoj prostoriji kako bi o njima razmišljali i kasnije.

Prijedlozi za nastavak rada

- Aktivnost „KAKO PREDIVAN SVIJET“, str. 174., također potiče djecu da obrate pozornost na ono što smatraju zdravim i sigurnim okolišem.
- Koristite se ovim pristupom kako biste djecu potaknuli na razmišljanje i o drugim važnim prirodnim izvorima i njihovom utjecaju na dječje živote (npr. čist zrak, sigurna i zdrava ishrana, struja, plin ili nafta). Također ih potaknite na razmišljanje na koje ih sve načine mogu očuvati (npr. recikliranjem, razvrstavanjem smeća, korištenjem javnog prijevoza, korištenjem obnovljivih izvora energije itd.).
- Istražite situaciju u zemljama koje nemaju odgovarajući pristup pitkoj vodi (npr. sjeverna Afrika, srednji Istok).
- Naučite više o problemu pitke vode (npr. preko filmova, dokumentaraca, mitova i legendi, novina i medija). Naglasite poveznicu između individualnih akcija i štednje vode, u ovom slučaju, i apstraktnijih prava na izvore, održivi razvoj i prava na život.

Ideje za djelovanje

- Razvijte grupni plan za akciju očuvanja vode. Pronađite način na koji ćete mjeriti potrošnju vode; možete se koristiti bocama od pola litre i vjedrima od 10 litara. Djeca će na takav način posvijestiti količine vode koje svakodnevno troše. Mogu voditi i bilješke svakodnevno tijekom jednog tjedna. Po isteku tjedna ponovno povedite raspravu o tome koliko ima je štednja vode bila težak i koristan zadatak
- Stupite u kontakt s roditeljima djece kako biste ih pripremili za tjedan štednje vode.
- Igrajte se „patrole zagađenja“ s djecom. Ako postoji rijeka ili mali potok u blizini škole, pogledajte ga izbliza. Provjerite ima li na obali ili u vodi smeća. Kako se ljudi koriste tom vodom?
- Istražite okoliš i otkrijte na koji se način čisti susjedstvo. Objasnite djeci na koji se način postupa sa smećem nakon što ga pokupe smetlari te kako je njihov posao bitan za očuvanje prirode.
- Pomozite im u stvaranju ideja o tome kako osobno doprinijeti očuvanju okoliša. Objasnite im kako svaki njihov i najmanji postupak ima značenje u globalnim razmjerima i da svaka individualna akcija može učiniti promjenu u održivom korištenju prirodnih izvora.

Smjernice za voditelje

- Pomozite djeci da shvate kako je očuvanje okoliša vezano uz poštivanje ljudskih prava i uz pravo na život koje svako ljudsko biće posjeduje.

Prilagodbe:

Sa starijom djecom, rasprava se može povesti o apstraktnijim pravima kao što su pravo na izvore, održivi razvoj i pravo na život postavljajući im pitanja:

- Što se može učiniti kako bi se poštovalo pravo svakog pojedinca na vodu i prirodne Zemljine izvore?
- Postoje li drugi izvori na Zemlji koji su ograničeni?
- Što se može učiniti kako bi se budućim generacijama osigurao pristup neophodnim izvorima za život?

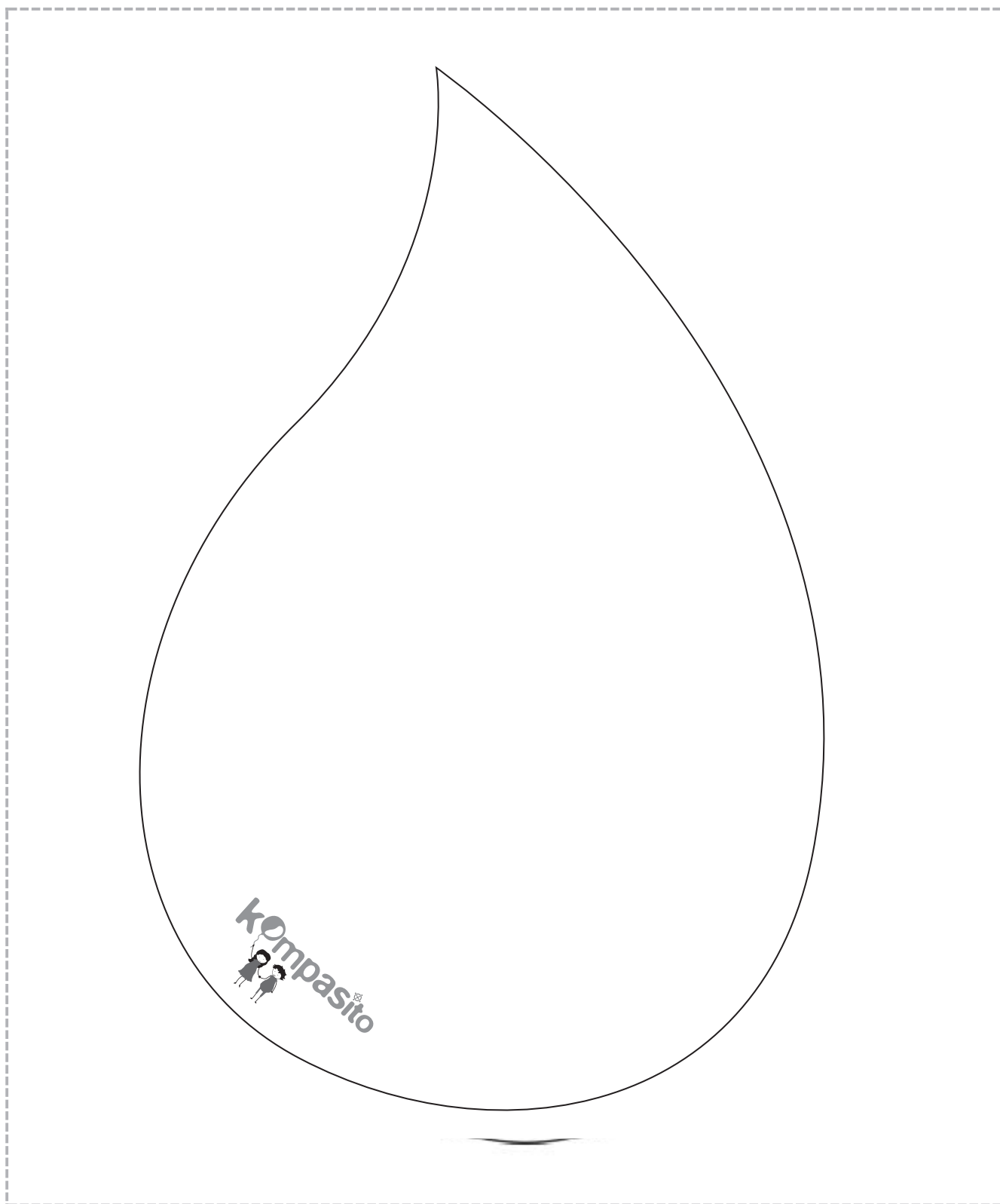
Daljnje informacije

Priručnik „Trip with the Drip – The Water Drop“ sadrži osnovne činjenice, zanimljive informacije i nekoliko aktivnosti na temu različitih aspekata vode. Uključuje informacije i praktične savjete o tome kako proučavati porijeklo vode, količine vode koje ljudi koriste, načine na koje ljudi koriste vodu za poljoprivredu, industriju i domaćinstva te problem zagađenja vode.

http://unep.org/publications/search/pub_details_s.asp?ID=3729

RADNI LISTIĆ: KAPLJICA VODE

31. Mi smo obitelj

Teme:	diskriminacija, obitelj i alternativna skrb, rodna ravnopravnost
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	8 – 10 godina
Vrijeme trajanja:	60 minuta
Veličina grupe:	8 – 30 djece
Tip aktivnosti:	crtanje, rasprava
Kratki pregled:	Pomoću slika i crteža djeca raspravljaju o različitim oblicima i strukturama „obitelji“.
Ciljevi:	• promicanje raznolikosti i tolerancije na različitost • potaknuti djecu na razmišljanje o različitim načinima odrastanja te na promišljanje o definiciji obitelji • osvrnuti se na diskriminiranje djece koja žive u „netipičnoj“ obitelji • istražiti povezanost obitelji i ljudskih prava
Priprema:	• Pripremite niz ilustracija/fotografija koje predstavljaju shemu obitelji za svaku grupu (npr. jedan roditelj, tipična obitelj, istospolni parovi, posvojena djeca, velike obitelji koje uključuju različite generacije).
Oprema:	• preslike fotografija za svaku manju grupu

Upute:

1. Započnite s objašnjenjem kako ova aktivnost istražuje mnoge različite načine na koje se identificiramo i živimo s drugim ljudima koje smatramo obitelji. Naglasite kako ne žive sva djeca u jednakim tipovima obitelji.
2. Neka svako dijete nacrtá obitelj u kojoj sada živi (npr. za razliku od obitelji u kojoj su prije živjeli, od koje su sada odvojeni ili u kojoj bi željeli živjeti). Mogu uključiti i razne druge detalje na crtež (npr. godine, spol, ime svake osobe).
3. Zatražite od djece da raspravljaju o različitim tipovima obitelji koji postoje. Potom neka predstave crteže svoje obitelji ostalima u grupi.
4. Zajedno se pokušajte prisjetiti što je više moguće tipova obitelji. Sve ih zapišite. Vi ih podsjetite na one tipove koje su djeca zaboravila.
5. Podijelite ih u manje grupe od četvero ili petero djece. Svakoj grupi podijelite preslike ilustracija ili fotografija koje ste ranije pripremili. Neka unutar grupe rasprave koje su osnovne razlike ili što je to „neobično“ kod svake obitelji. Potom tražite od grupa da rasprave i svoje crteže obitelji; pitajte ih postoje li sličnosti ili razlike između obitelji prikazanih crtežom.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravite aktivnost postavljajući im ova pitanja:
 - a. Što se to dogodilo u ovoj aktivnosti?
 - b. Koliko je lako ili teško bilo prikazati svoju obitelj?
 - c. Jeste li se iznenadili prikazima druge djece? Zašto?
 - d. Je li vas iznenadila neka druga fotografija ili slika obitelji? Zašto?
 - e. Što ste naučili o obiteljima?
 - f. Što mislite kako se djeca osjećaju kada je njihova obitelj „drugačija“?
 - g. Na koji način biste mogli dati podršku toj djeci?

2. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući im ova pitanja:

- a. Imaju li sva djeca pravo na život u obitelji?
- b. Je li život u obitelji važan? Zašto da ili zašto ne?
- c. Koja djeca možda ne žive s obitelji? Gdje ona žive?
- d. Tko osigurava da su prava te djece poštovana?
- e. Poznajete li nekog od njih? Kakvu im vi podršku možete pružiti?

Prijedlozi za nastavak rada

- Aktivnost poput „TKO BI TREBAO ODLUČITI?“, str. 190., bavi se pitanjima odlučivanja i života unutar obitelji.
- Nekoliko drugih aktivnosti također se bavi stereotipnim očekivanjima: „IGRE SA SLIKOM“, str. 127., „TKO JE IZA MENE?“, str. 187., „SVJETSKI LJETNI KAMP“, str. 197.

Ideje za djelovanje

- Organizirajte niz posjeta lokalnom sirotištu ili centrima za socijalnu skrb djece. Potaknite prijateljska druženja i rasprave.
- Ako postoje inicijative poput „Posvoji djeda ili baku“ ili „Posvoji roditelja“ u vašoj zajednici, možda bi se neka od djece htjela uključiti u njih.
- Neka od djece bi sama možda htjela započeti s inicijativom „Posvoji brata ili sestru“, koja može biti predstavljena u školi ili široj zajednici.

Smjernice za voditelje

- Budite sigurni da se sva djeca osjećaju opušteno i da ih se neće zadirkivati zbog predstavljanja njihove, možda malo drugačije, obitelji. Tijekom vježbe potičite na toleranciju, strpljenje te na osjećaje i vrijednosti povezane s onim što čini obitelj.
- Važno je poznavati obiteljske situacije djece unutar vaše grupe i prilagoditi aktivnost kako ne biste niti jedno dijete doveli u neugodan položaj
- Prije započinjanja s ovom aktivnošću, pročitajte informacije o obitelji i alternativnoj skrbi na str. 232. Tamo možete pronaći nekoliko ideja o različitim tipovima obitelji i obiteljskim strukturama koje će vam biti korisne tijekom provedbe aktivnosti.

Prilagodbe

- Kako biste skratili aktivnost, ne morate pripremati dodatne slike obitelji. Neka jednostavno pri raspodjeli djece u manje grupe, rasprave samo o crtežima svojih obitelji bez korištenja novih fotografija i ilustracija. Ipak važno je napomenuti ili raspravljati o drugim tipovima obitelji koji postoje, a možda nisu prisutni unutar grupe.

32. Kako je svijet divan

Kako vi želite živjeti?

Teme:	diskriminacija, okoliš, siromaštvo i socijalna isključenost
Razina složenosti:	1. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	50 minuta
Veličina grupe:	1 – 20 djece
Tip aktivnosti:	crtanje, rasprava
Kratki pregled:	Djeca paralelno crtaju okruženje u kojem bi željela i u kojem ne bi željela živjeti. Raspravljaju o tome što utječe na njihov izbor te kako ona mogu utjecati na okolinu koji ih okružuje.
Ciljevi:	• raspravljati o konkretnim i apstraktnim činjenicama o prirodi • procijeniti svoje i druga okruženja • raspravljati o načinima zaštite i/ili promjene okoliša
Priprema:	• prikupite materijal za bojanje • umnožite radne listiće za svako dijete
Oprema:	• papir • materijal za bojanje, npr. bojice, markeri, tempera, flomasteri • ljepljiva traka ili pribadače

Upute:

1. Izložite boje svih vrsta. Recite djeci da zamisle okoliš u kojem bi voljeli živjeti – stvarni ili zamišljeni – i da ga nacrtaju.
2. Potom neka razmisle o okolišu u kojem ne bi voljeli živjeti pa neka i njega nacrtaju.
3. Kada slike budu gotove, izložite ih na vidljivo mjesto i pozovite djecu da pogledaju izložbu.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o aktivnosti postavljajući ova pitanja:
 - a. Je li bilo lako razmišljati o dva različita okoliša?
 - b. Koji vam se crtež i okoliš najviše svidio? Zašto?
 - c. Koji vam se crtež i okoliš najmanje svidio? Zašto?
 - d. Ako ste prikazali ljude na crtežima, kako su se oni osjećali u svom okruženju?
 - e. Koji crtež je najbliži vašem stvarnom okruženju?
2. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući ova pitanja:
 - a. Okoliš je više od fizičkog prostora. Koji to faktori utječu da okruženje bude pozitivno ili negativno? Razmišljajte i o stvarima kao što su mogućnosti, nenasilje, nediskriminacija, sloboda i ljudska prava.
 - b. Kako na nas utječe naša fizička okolina? Kako na nas utječe „okruženje prava“?
 - c. Kako biste opisali stanje ljudskih prava u vašoj okolini?
 - d. Što biste promijenili u svojoj okolini po pitanju fizičkog izgleda, a što po pitanju stanja ljudskih prava?
 - e. Što vi možete učiniti kako biste što više približili svoju okolinu onoj koju ste nacrtali?
 - f. Imaju li sva djeca na svijetu okoliš koji priželjkuju?
 - g. Imamo li ljudsko pravo na dobar okoliš?
 - h. Mislite li da nam je to pravo potrebno?
 - i. Što možemo učiniti kako bismo promovirali dobar životni okoliš za svu djecu svijeta?

Prijedlozi za nastavak rada

- Aktivnosti poput „KOMPASITO NOVINARA“, str. 92., i „KAPLJICA VODE“, str. 168., potiču djecu na procjenu okoline u kojoj žive.
- U aktivnosti „DRAGI DNEVNIČE“, str. 99., djeca promatraju isti događaj kroz nekoliko različitih perspektiva.

Ideje za djelovanje

- Prošetajte svojom zajednicom i raspravljajte s djecom o fizičkom okruženju; što im se sviđa, a što im se ne sviđa. Pomozite djeci da smisle konkretne prijedloge za promjenu. Pozovite predstavnike gradskih vlasti da poslušaju dječje prijedloge i pokrenu promjene.
- Kako biste prenijeli dječje viđenje dobrog i lošeg okruženja široj zajednici, organizirajte izložbu njihovih radova na javnom mjestu.
- Pomozite im u smišljanju ideja za promjenu okoliša. Što djeca mogu učiniti za njegovo poboljšanje?
- Priključite se provedbi projekata koji su već pokrenuti na vašem području. Starija djeca bi sama mogla pokrenuti svoje projektne ideje.

Smjernice za voditelje

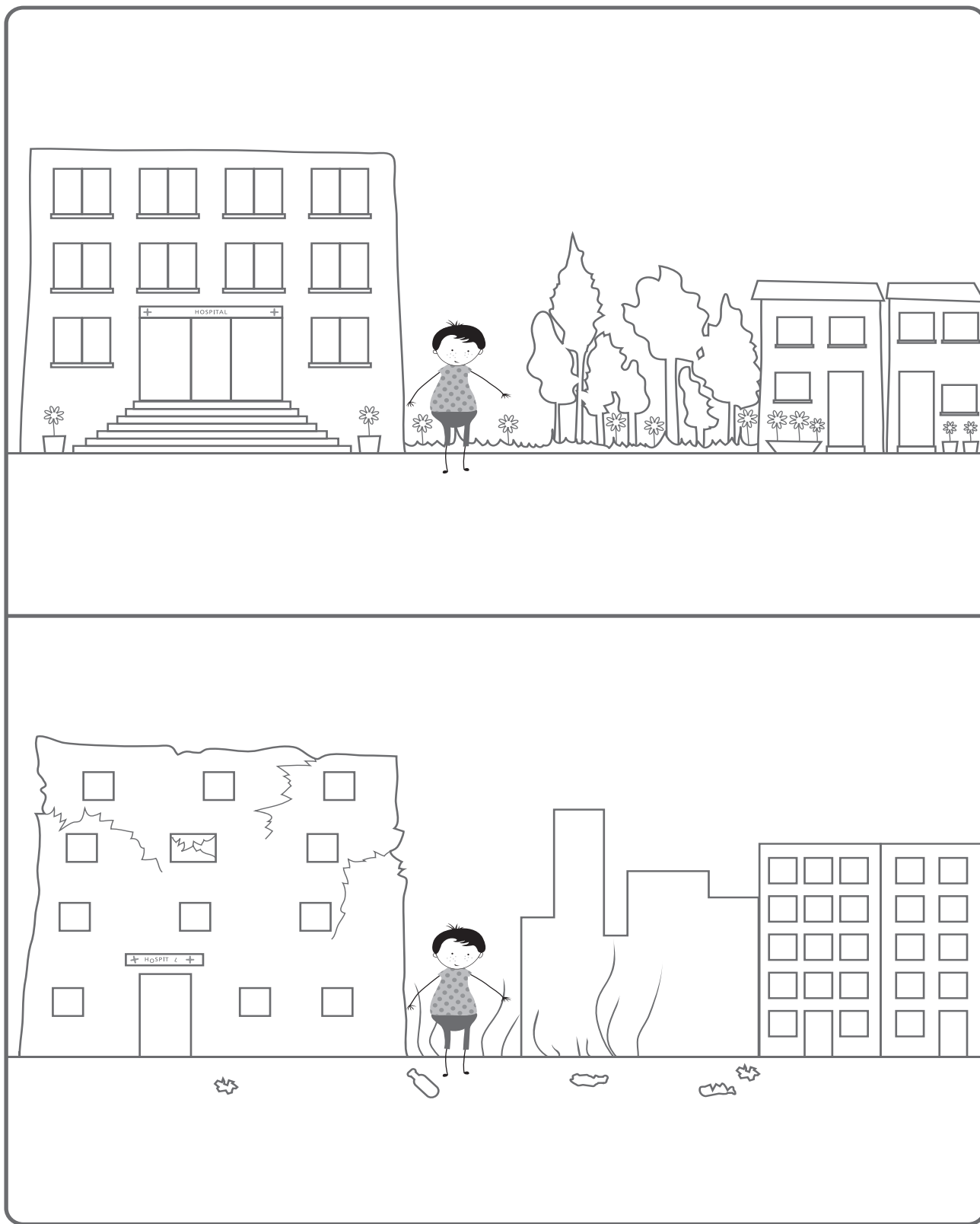
- Pomozite djeci razumjeti pojam „okoline“, koja podrazumijeva i fizičke i apstraktne faktore poput različitih prava i sloboda. Naglasite da je za dobar okoliš potrebna zastupljenost svih faktora. Mlađa djeca bi mogla imati poteškoća s razumijevanjem pojma okoline.
- Prije početka vježbe razjasnite na koje faktore okoline trebaju usmjeriti svoju pažnju. Rasprava o svim elementima okoline, bez jasne usmjerenosti samo na neke od njezinih sastavnica, mogla bi im predstavljati prevelik i nejasan zadatak.

Prilagodbe

- Koristite se različitim tehnikama bojanja, npr. tempere, kolaž-papir, drvene boje.

RADNI LISTIĆ

33. Što volim, a što radim

Nije to uvijek ista stvar!

Teme:	diskriminacija, obitelj i alternativna skrb, rodna ravnopravnost
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	45 minuta
Veličina grupe:	8 – 20 djece
Tip aktivnosti:	izražavanje preferencija, rasprava
Kratki pregled:	Djeca nabrajaju stvari koje vole, ne vole ili bi ih mogla voljeti raditi, a koje se smatraju „prikladnima“ ili „neprikladnima“ za njihov spol. Potom raspravljaju o rodnim stereotipima i povezuju ih s ljudskim pravima.
Ciljevi:	• otkriti svoje vlastite sposobnosti i znanja, kao i sposobnosti i znanja drugih ljudi • prepoznati učinke različitih rodnih stereotipa
Priprema:	• neobavezno: napravite preslike upitnika
Oprema:	• papir i olovke • neobavezno: preslike upitnika

Upute:

1. Predstavite temu o rodnim ulogama postavljajući pitanje, „Postoje li neke aktivnosti koje se smatraju aktivnostima za djevojčice i aktivnostima za dečke?“. Tražite ih da odgovore potkrijepe primjerima.
2. Dajte djeci listove papira i olovke. Neka svako dijete napiše sljedeće:
 - a. Na vrhu napišite jeste li dječak ili djevojčica.
 - b. Napišite četiri stvari koje radite i volite raditi, a koje se smatraju „prikladnima za vaš spol“.
 - c. Navedite četiri stvari koje radite, iako ih ne volite, a koje se smatraju „prikladnima za vaš spol“.
 - d. Navedite četiri stvari koje ne volite niti ih radite, a koje se smatraju „prikladnima za suprotni spol“.
 - e. Napišite četiri stvari koje ne radite, ali biste ih voljeli raditi, a koje se smatraju „prikladnima za suprotni spol“.
3. Zamolite djecu da neke od svojih odgovora zabilježite na tablicu sličnu ovoj dolje.

	Radim i volim	Radim, ali ne volim	Ne radim i ne volim	Ne radim, ali bih želio/željela
Djevojčice				
Dječaci				

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o aktivnosti postavljajući ova pitanja:
 - a. Jesu li vas iznenadila saznanja o tome koje stvari druga djeca vole ili ne vole raditi?
 - b. Primjećujete li određeni uzorak gledajući na listu stvari koje se djeci sviđaju, ali ih ne rade?
 - c. Što se događa s djevojčicom koja odabire „stvari za dečke“? A što s dječakom koji voli „stvari za djevojčice“?
 - d. Kako bi odrasli u tvojoj obitelji odgovorili na ova četiri pitanja?

- e. Imaju li članovi vaše obitelji određene ideje o tome što je „prikladno“ za muškarce i dječake, a što za žene i djevojčice?
 - f. Odakle nam ideje o tome što se smatra „prikladnim“ ponašanjem?
2. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući ova pitanja:
- a. Kako se ograničavanjem stvari koje djevojčice i dječaci mogu činiti utječe na njihovu individualnost? Kako to može utjecati na cijelu obitelj? A na društvo?
 - b. Mislite li da se rodne uloge (ili stereotipi) mijenjaju? Ako da, na koji način?
 - c. Jeste li ikada pokušali izaći iz svoje rodne uloge? Što se dogodilo?
 - d. Zašto rodne uloge/stereotipi ograničavaju ljudska prava?
 - e. Što mi možemo učiniti kako bismo ih izbjegli unutar naše grupe?

Prijedlozi za nastavak rada

- Druge aktivnosti koje se bave rodnim ulogama/stereotipima su „JEDNOM DAVNO...“, str. 122., i „DJEČACI NE PLAČU“, str. 78.
- U aktivnosti „RIJEČI KOJE RANJAVAJU“, str. 194., djeca proučavaju jezik mržnje temeljen na rodnim stereotipima, kao i neke druge vrste uvreda.

Ideje za djelovanje

- Potaknite djecu da razmisle o stvarima koje bi voljeli činiti, ali ih ne čine. Pomozite im stvoriti prilike da iskušaju te stvari u prijateljskom okruženju.

Smjernice za voditelje

- Potaknite djecu da uključe među „aktivnosti prikladne za njihov spol“ i očekivanja u ponašanju i fizičkom izgledu (npr. ljubav prema lijepoj odjeći, tračanje, psovanje, tučnjava).
- Alternativno: ponekad se djeca srame reći naglas stvari koje vole raditi jer ih drugi smatraju „neprikladnima“. Kako biste to izbjegli, mogli biste: 1) pokupiti njihove papiriće, pomiješati ih, a potom ih izvlačiti i čitati kako bi se sakrio identitet djeteta; 2) podijelite djecu u odvojene grupe djevojčica i dječaka te neka na pitanja odgovore kao grupa; 3) koristite se predloškom upitnika iz ove aktivnosti.
- Ako je to prikladno za grupu, upoznajte ih s pojmom „stereotipa“. Raspravljajte o njegovom značenju tražeći primjere od djece. Raspravljajte o tome kako stereotipi mogu ograničiti ljudska prava.
- Kada ih budete razgovarali o tome što se događa s djecom koja se ne ponašaju u skladu s očekivanjima društva, pitajte ih da navedu nekoliko uvredljivih imena koja se koriste pri vrijeđanju takve djece (npr. „mimoza“, „muškara“, „gay“).

34. Što bi bilo kada bi...

...svijet bio ravna ploča?

Teme:	opća ljudska prava, obrazovanje i slobodno vrijeme, siromaštvo i socijalna isključenost
Razina složenosti:	3. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	60 minuta
Veličina grupe:	8 – 20 djece
Tip aktivnosti:	analiza, dramatizacija, rasprava
Kratki pregled:	Djeca razmišljaju o posljedicama koje bi mogle nastati iz određenih situacija, a potom ih odglume u predstavi.
Ciljevi:	• razmotriti utjecaj i međuovisnost prava • razmotriti prava u svakodnevnom životu
Priprema:	• izaberite, prilagodite ili izmislite situacije koje odgovaraju iskustvima i problemima djece • umnožite i izrežite kartice sa situacijama • umnožite kartice sa stablom učinaka/posljedica
Oprema:	• Kartice sa situacijama • Papir i olovke za prezentacije • Kartice sa Stablom učinaka

Upute:

1. Započnite aktivnošću objašnjavajući kako svi ponekad razmišljaju na način „Što kada bi...“. Ponekad zamišljamo dobre stvari (npr. „Što bi bilo kada ne bi bilo više ratova?“), a nekada loše (npr. „Što bi bilo kada bi se rat dogodio u mojoj zemlji?“). U ovoj ćete aktivnosti djeci predstaviti određene situacije i tražiti od njih da razmisle o njihovim mogućim posljedicama na živote ljudi.
2. Upoznajte ih sa *stablom učinaka/posljedica*. Objasnite im uz pomoć primjera kako jedna situacija može voditi nizu događaja. Koristite se jednostavnim, poznatim situacijama (npr. Što bi bilo kada bi vam bilo zabranjeno ići u školu? >Ne biste naučili čitati. > Ne biste mogli pratiti pisane upute, čitati karte, pisati pisma ili se koristiti računalom.).
3. Podijelite ih u grupe. Svakoj grupi dajte jednu situaciju i presliku kartice sa *stablom učinaka/posljedica*. Uputite ih da rade zajedno kako bi ga dovršili.
4. Kada djeca dovrše *stablo učinaka/posljedica*, recite im da trebaju napraviti dramsku prezentaciju posljedica do kojih bi njihova situacija mogla dovesti. Dajte im dovoljno vremena da pripreme svoje prezentacije.
5. Neka svaka grupa pročita opis svoje situaciju, a potom izvede predstavu.
6. Nakon svake izvedbe, odvojite vrijeme za komentare i pitanja. Postavite ova pitanja:
 - a. Možete li se sjetiti još nekih drugih učinaka/posljedica koje bi ova situacija mogla prouzročiti?
 - b. Koja su ljudska prava uključena u ovoj situaciji? Krši li ova situacija neko od prava? Štiti li ili promovira neko pravo?
 - c. Jesu li i druga prava uključena među posljedice ove situacije?

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o aktivnosti postavljajući ova pitanja:

- a. Kako vam se sviđela aktivnost?
- b. Je li bilo teško zamisliti izabranu situaciju?
- c. Je li bilo teško zamisliti posljedice koje bi ona mogla imati na živote ljudi?
- d. Mislite li da su ovakve situacije realne? Zašto da ili zašto ne?
- e. Vjerujete li da se takve situacije događaju u svijetu?
- f. Kako biste vi reagirali u toj situaciji?
- g. Što biste mogli učiniti da promijenite tu situaciju?

2. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući im ova pitanja:

- a. Kada se jedno pravo krši, kako to utječe na ostala prava? Možete li se prisjetiti nekih primjera iz vaših prezentacija?
- b. Kada se neko pravo štiti i promovira, kako to utječe na ostala prava? Dajte nekoliko primjera.
- c. Zašto je potrebno da imamo sva ljudska prava?

Prijedlozi za nastavak rada

- Aktivnosti „PLOVIDBA U NOVU ZEMLJU“, str. 149., i „NAJVAŽNIJE KOMU?“, str. 118., također se bave međuovisnošću ljudskih prava.
- Aktivnost „TIJELO ZNANJA“, str. 53., traži od djece da razmotre posljedice nemogućnosti pristupa obrazovanju.

Ideje za djelovanje

Aktivnost „USTAV MOJE GRUPE“, str. 56., angažira djecu u unapređenju poštivanja i zaštite stanja ljudskih prava u vlastitom okruženju. Stvaranje ustava grupe ilustrira višestruke pozitivne učinke pravnog okruženja u kojem živimo.

Smjernice za voditelje

- Uspjeh ove radionice uveliko ovisi o vrstama situacija koje ćete ponuditi djeci. Prilagodite ove ili smislite nove situacije kako biste ih što više približili dječjem iskustvu i interesu. Situacije se mogu ticati ljudskih prava općenito ili pojedine teme ljudskih prava. Na primjer, možete razviti situacije koje se odnose na društvena i ekonomska prava ili situacije koje se konkretno odnose na rodnu ravnopravnost ili okoliš. Pokušajte uključiti i pozitivne (npr. Što bi bilo kada bi žene i muškarci zarađivali jednako? Što bi bilo kada bi vaš grad recikliranjem prepolovio količinu otpada?) i negativne situacije (npr. Što bi bilo kada bi samo muškarci mogli posjedovati nekretnine? Što bi bilo kada bi svaka odrasla osoba u gradu posjedovala automobil?).
- Potkrijepite ove situacije primjerima iz stvarnog života (npr. žene nisu mogle posjedovati zemljište ili ići u školu; djevojčice i dječaci su prisiljeni ići u vojsku).

Varijacije

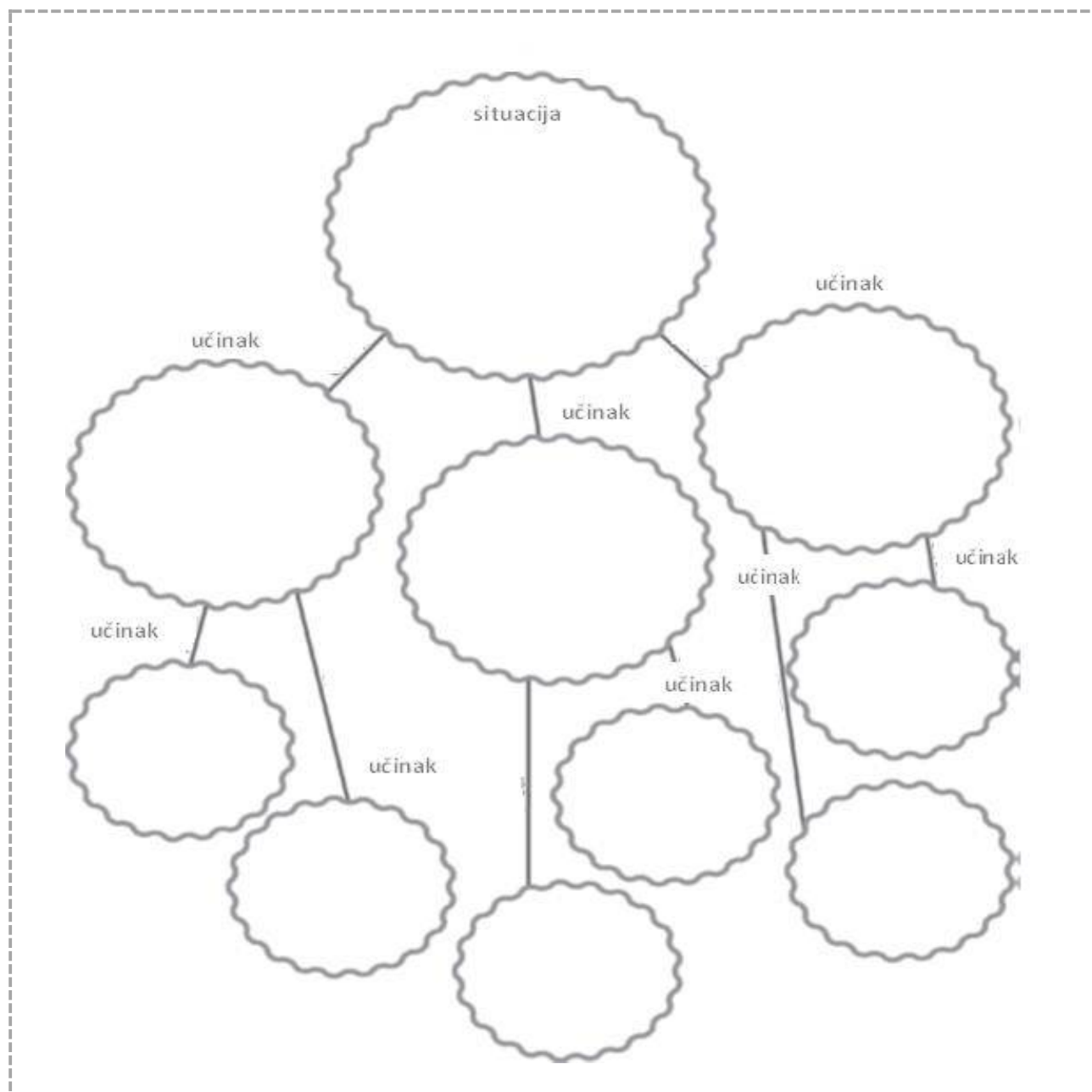
- Dajte iste situacije samo nekim ili svim grupama. Usporedite različite ideje o mogućim posljedicama.
- Podijelite djecu u grupe po spolovima. Usporedite njihove odgovore na iste situacije vezane uz rodnu ravnopravnost.
- Kako biste uštedjeli na vremenu, preskočite dramsku izvedbu i zamijenite je pantomimom ili „smrznutim pozama“.

Prilagodbe

- Za mlađu djecu: preskočite *stablo učinaka/posljedica* i odmah krenite s predstavom. Mlađa bi djeca mogla imati poteškoća u razumijevanju međuovisnosti prava. Umjesto toga naglasite važnost posjedovanja i uživanja svih prava.
- Za stariju djecu: Zatražite da povežu svoje prezentacije s konkretnim člancima UDHR-a i/ili CRC-a.

RADNI LISTIĆ: STABLO UČINAKA/POSLJEDICA

RADNI LISTIĆ: SITUACIJE

Ispod su navedene situacije koje možete koristiti. Izaberite one koje su najbitnije vašoj grupi ili smislite nove. Izaberite i pozitivne i negativne situacije.

SITUACIJA 1

Vlada je odlučila zatvoriti sve škole i fakultete. Od sutra pa nadalje, sva djeca, umjesto da idu u školu, mogu raditi ono što žele.

Koje će izravne posljedice/učinke proizvesti ova situacija? A koje u budućnosti?

SITUACIJA 2

Vlada je odlučila zatvoriti sve bolnice kako bi uštedjela novac. Neće više biti liječnika niti ljekarni. Umjesto toga, snizit će se cijene knjiga o ljekovitom bilju.

Koje će izravne posljedice/učinke proizvesti ova situacija? A koje u budućnosti?

SITUACIJA 3

Vlada je odlučila da je zabranjeno bilo kakvo igranje na ulicama, u parkovima, školama ili na bilo kojem drugom javnom mjestu. Osim toga, zatvaraju se sve trgovine s igračkama i nitko više ne smije prodavati igračke. Koga god se uhvati da se igra kod kuće, ići će na sud pa potom i u zatvor.

Koje će izravne posljedice/učinke proizvesti ova situacija? A koje u budućnosti?

SITUACIJA 4

Vlada je odlučila da od sutra pa nadalje samo djevojčice mogu ići u školu i igrati se u slobodno vrijeme. Svi dječaci moraju odmah početi raditi u tvornicama.

Koje će izravne posljedice/učinke proizvesti ova situacija? A koje u budućnosti?

SITUACIJA 5

Vlada je odlučila da od sutra nitko ne smije biti u društvu s više od dvije osobe. Sva okupljanja i grupe veće od dvoje ljudi su strogo zabranjene. Kršenje se kažnjava zatvorom.

Koje će izravne posljedice/učinke proizvesti ova situacija? A koje u budućnosti?

SITUACIJA 6

Vlada je odlučila da svaka škola mora imati učionicu s dovoljnim brojem računala za svako dijete u razredu. Djeca trebaju imati pristup računalima barem tri sata tjedno.

Koje će izravne posljedice/učinke proizvesti ova situacija? A koje u budućnosti?

SITUACIJA 7

Vlada je osnovala parlament mladih koji bi trebao biti savjetodavno tijelo gradskom vijeću pri donošenju odluka koje se tiču djece. Svaka škola iz zajednice treba izabrati dva predstavnika koja će sudjelovati u radu parlamenta.

Koje će izravne posljedice/učinke proizvesti ova situacija? A koje u budućnosti?

SITUACIJA 8

Vlada je odlučila da svako dijete treba povisiti razinu interkulturalnog razumijevanja. To će se ostvariti tako što će djeca do navršene trinaeste godina imati bar jednom priliku posjetiti neku drugu europsku zemlju.

Koje će izravne posljedice/učinke proizvesti ova situacija? A koje u budućnosti?

SITUACIJA 9

Vlada je odlučila uključiti djecu s posebnim potrebama u život zajednice što je više moguće. Poteškoće za sudjelovanje će se ukloniti, a djeci će se osigurati sva potrebna pomoć kao što su rampe za kolica, slušni aparatići, knjige i računala u Brailleovom pismu. Djeca s poteškoćama trebaju ići u školu zajedno sa svom ostalom djecom.

Koje će izravne posljedice/učinke proizvesti ova situacija? A koje u budućnosti?

SITUACIJA 10

Vlada je odlučila da će se od sutra svako dijete koje ne položi neki ispit izbaciti iz škole i zabraniti će mu se daljnje školovanje. Samo će se djeci koja nikada nisu pala ispit omogućiti daljnje školovanje.

Koje će izravne posljedice/učinke proizvesti ova situacija? A koje u budućnosti?

35. Koje je tvoje stajalište?

Glasaj svojim stopalima!

Teme:	opća ljudska prava, sudjelovanje
Razina složenosti:	1. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	30 – 40 minuta
Veličina grupe:	6 – 12 djece
Tip aktivnosti:	rasprava uz malo kretanja
Kratki pregled:	Djeca zauzimaju određenu poziciju unutar prostorije i potom objašnjavaju svoje stavove.
Ciljevi:	• razvijanje razumijevanja aktivnog sudjelovanja • razvijanje vještine slušanja • razvijanje vještina raspravljanja i argumentiranja
Priprema:	• podijelite prostoriju na dva dijela i postavite znakove SLAŽEM SE i NE SLAŽEM SE na suprotne strane • ispišite izjave za raspravu na velike listove papira, svaki na zasebnoj stranici i napravite crtu na sredini sobe
Oprema:	• veliki papir i olovke • špaga ili kreda • papir i markeri

Upute:

1. Objavite djeci da želite saznati njihove stavove o nekim vrlo važnim pitanjima. Objasnite im kako ćete pročitati izjavu i da ona trebaju, sukladno tome slažu li se s izjavom ili ne, zauzeti mjesto u odgovarajućem dijelu prostorije. Cilj će biti uvjeriti ostalu djecu da promijene svoje mišljenje i pozicije.

- Nitko ne smije govoriti dok svi ne zauzmu svoje pozicije.
- Što se više slažete ili ne slažete s izjavom to se više udaljite od središta prostorije.
- Nitko ne smije stajati na središnjoj crti, no ukoliko se ne možete odlučiti ili ste zbunjeni pitanjem, možete stajati blizu crte s jedne ili s druge strane.

2. Naglas pročitajte prvu izjavu. Pitajte ih što o njoj misle i zatražite da zauzmu svoje pozicije, sukladno stavu.

3. Čekajte dok svi ne zauzmu položaj. Potom pitajte pojedince s obje strane zašto stoje na suprotnim stranama. Dopustite im da obrazlože svoje stavove. Potičite što više djece da daju svoja mišljenja.

4. Nakon što je prošlo vrijeme za raspravu, upitajte djecu želi li netko promijeniti svoju poziciju nakon što je čuo sve argumente. Nastavite s jednakim postupkom za sve izjave.

Izvor: Prilagođena aktivnost iz *Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava, Stajalište profesora*, Mark Taylor (Vijeće Europe, 2002.)

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravite aktivnost postavljajući ova pitanja:

- Kako vam se sviđela aktivnost?
- Je li bilo teško zauzeti stav u nekim slučajevima? Kojim?
- Jeste li promijenili poziciju koji put? Na što vas je to potaknulo?
- Jesu li neke izjave bile kompliciranije od drugih?
- Postoji li neka izjava za koju ni sada nemate siguran stav?
- Biste li htjeli dalje raspravljati o nekim pitanjima?

g. Jeste li naučili nešto novo iz ove aktivnosti? Ako jeste, što?

2. Povežite aktivnost s ljudskim pravom na sudjelovanje postavljajući ova pitanja:

- a. Jeste li primijetili kakvu povezanost među ovim izjavama?
- b. Jeste li u mogućnosti sudjelovati u donošenju odluka unutar vaše obitelji? A u vašoj školi, razredu? Zajednici? Bilo kojoj drugoj situaciji u vašem životu?
- c. Istaknite kako je sudjelovanje važno pravo svakog djeteta. Pročitajte im Članak 12. CRC-a. Možete li se dosjetiti nekih novih područja u koja biste se mogli aktivno uključiti?
- d. Po vašem mišljenju - zašto je pravo na sudjelovanje od velike važnosti za djecu?

Prijedlozi za nastavak rada

- Na kraju rasprave, podijelite djecu u grupe po troje ili četvero i dajte svakoj grupi preslike izjava koje ste koristili u ovoj aktivnosti. Recite im da ih preformuliraju na takav način da se svi unutar grupe mogu složiti s njima. Usporedite izjave različitih grupa.
- Aktivnosti „USTAV MOJE GRUPE“, str. 56., i „SVAKI GLAS VRIJEDI“, str. 103., naglašavaju aktivno sudjelovanje djece u demokratskim procesima društva.

Ideje za djelovanje

- Potaknite djecu da pronađu načine kako sudjelovati, npr. zastupanje svojih prava u školi ili u grupama, pisanje pisma lokalnim političarima o problemima lokalne zajednice koji se tiču djece.
- Tražite djecu da pišu sastave putem kojih će izraziti svoja mišljenja o situaciji u kojoj žive (npr. obitelji, organizaciji, razredu, školi, kvartu). Objavite ih u obliku školskih novina ili informativnih listića.

Smjernice za voditelje

- Osigurajte da sva djeca, pa i ona stidljiva, imaju priliku izreći svoje mišljenje. Možda ćete morati posebno poticati djecu koja su tiša.
- Vrijeme za raspravu predviđeno nakon čitanja svake izjave treba biti ograničeno kako aktivnost ne bi predugo trajala.
- Kako biste djecu održali zainteresiranom, uvrstite kratku fizičku aktivnost, vježbe istezanja ili kratke aktivnosti za podizanje energije između pojedinih izjava.

Prilagodbe za stariju djecu

- Omogućite preciznije izražavanje stupnja slaganja ili neslaganja (npr. sasvim se slažem, donekle se slažem, donekle se ne slažem, u potpunosti se ne slažem).

Varijacije

- Izradite izjave prikladne trenutnoj situaciji u vašoj zajednici koje su poznate djeci.
- Razvijte izjave koje se tiču bilo kojeg drugog prava djece (npr. prava na udruživanje, na jednakost, informiranje, okoliš, na obitelj i alternativnu skrb)

PRIMJERI IZJAVA

- Sva djeca, pa i ona najmlađa, imaju pravo izreći svoje mišljenje o pitanjima koja se njih tiču.
- Djeca nemaju pravu sudjelovati u donošenju odluka unutar obitelji. Roditelji najbolje znaju što je dobro za djecu.
- Može biti opasno ako djeca naglas kažu svoje mišljenje o pitanjima vezanima uz školu.
- Samo pametnija i starija djeca mogu sudjelovati u odlučivanju.
- Svako dijete može sudjelovati u školskom parlamentu s jednakim pravima.
- Djeca koja su imala problema sa zakonom gube pravo sudjelovanja u donošenju važnih odluka
- Nemaju sva djeca jednako pravo na sudjelovanje. Siromašna djeca ne mogu jednako sudjelovati kao ostala.
- Sudjelovati u školi znači pričati pod satom.
- Ako su nečiji roditelji razvedeni, djeca imaju pravo izreći svoje mišljenje tijekom pravnog postupka.

36. Tko je iza mene?

Što ti misliš tko sam ja?

Teme:	opća ljudska prava, diskriminacija, mediji i internet
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	10 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	30 minuta
Veličina grupe:	10 – 20 djece
Tip aktivnosti:	igra pogađanja temeljena na stereotipnim odgovorima na fotografije; rasprava
Kratki pregled:	Djeca pokušavaju pogoditi tko je osoba s fotografije pričvršćena na njihovim leđima s obzirom na odgovore svojih kolega.
Ciljevi:	• Raspravljati o utjecaju stereotipa i etiketiranja na život pojedinaca i grupe ljudi • razumjeti vezu između stereotipa, predrasuda i diskriminacije • razumjeti ulogu medija u naglašavanju predrasuda i stereotipa
Priprema:	Prikupite 25 fotografija koje prikazuju različite ljude, zemlje i okruženja. Pričvrstite fotografije na karton. Označite ih brojevima.
Oprema:	• 25 fotografija pričvršćenih na karton • pribadače ili ljepljiva vrpca • papir i olovke • veliki papir i markeri

Upute:

1. Objasnite aktivnost:

- a. Svatko od vas će imati fotografiju neke osobe pričvršćenu na leđima.
- b. Svi će hodati uokolo po prostoriji. Kada se susretnete s nekim, pogledajte sliku i recite u nekoliko riječi stav društva o osobama tog tipa. To ne treba nužno biti vaš stav, već etikete ili stereotipi koji postoje o takvim osobama u društvu. Te riječi mogu biti pozitivne, negativne pa čak i neljubazne.

2. Zapišite riječi koje su se koristile za vaš opis i pokušajte pogoditi koja ste vi osoba.

3. Zalijepite fotografije na leđa djeci. Ona ne smiju vidjeti koja je fotografija na njihovim leđima. Dajte svakom djetetu papir i olovku kako bi moglo bilježiti svoje komentare.

4. Započnite s aktivnošću. Neka se djeca slobodno kreću i komuntiraju jedni druge. Nakon desetak minuta, zamolite sve da sjednu u krug.

5. Započnite slikom broj jedan. Pitajte dijete da pokuša pogoditi tko je osoba koja se nalazi na njegovoj fotografiji s obzirom na komentare koje je dobilo od ostalih osoba u prostoriji. Neka svako dijete objasni svoj odgovor. Zabilježite neke od komentara pored broja fotografije na ploči ili velikom listu papira.

- a. Nakon što je svako dijete pogađalo tko je ono, pokažite fotografiju svima u grupi. O svakoj fotografiji kratko raspravljajte:
- b. Što mislite gdje se nalaze ljudi s fotografije?
- c. Tko su oni? Što rade?
- d. Uživaju li oni neka od ljudskih prava?

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o aktivnosti postavljajući ova pitanja:

- a. Je li bilo teško pronaći prave riječi koje ljudi koriste za opisivanje ljudi s fotografija?
- b. Kako ste se osjećali dok ste izgovarali neke ružne ili oštre riječi za ljude sa slika?
- c. Je li bilo teško pogoditi identitet osobe sa slike s obzirom na komentare vaših prijatelja?
- d. Kako ste se osjećali dok ste slušali što vam ljudi govore o osobi koja se nalazi na vašoj fotografiji?
- e. Jesu li komentari koje ste primili bili puno drugačiji od ideja i komentara koje ste vi imali za ljude na drugim fotografijama?
- f. Je li nekoj djeci bilo teško pogoditi tko je na fotografiji? Zašto im je bilo teško pogoditi?

2. Raspravljajte o listi komentara i povežite aktivnost s ljudskim pravima. Pazite da se služite riječima kao što su etiketiranje i stereotipi i postavite im pitanja vezana uz listu poput ovih:

- a. Što mislite susreću li se ljudi iz vaše zajednice s ljudima s fotografija?
- b. Kako stvaramo mišljenje o tim ljudima? Možemo li promijeniti to mišljenje?
- c. Utječe li nešto na vas da i vi promijenite mišljenje o nekome ili nečemu?
- d. Zašto su etiketiranje i stereotipi neprevedeni?
- e. Kako oni mogu voditi do kršenja ljudskih prava?
- f. Što ponuđeni odgovori govore o načinu na koji ljudi gledaju jedni na druge? Trebaju li svi ljudi vidjeti svijet na isti način?
- g. Primijetite kako mnogo stavova o ljudima preuzimamo putem televizije i medija. Raspravite ulogu medija postavljanjem sljedećih nekoliko pitanja:
- h. Kako mediji predstavljaju ljude iz drugih kultura i zemalja? Kako ih predstavljaju kada žive u svojoj zemlji? A kako kada žive u vašoj zemlji?
- i. Kako mediji potiču etiketiranje i stvaranje stereotipa?

Prijedlozi za nastavak rada

Nekoliko drugih aktivnosti se također bave stereotipima:

- „IGRE SA SLIKOM“, str. 127., i „SVJETSKI LJETNI KAMP“, str. 197., bave se s različitim oblicima stereotipa.
- „DJEČACI NE PLAČU“, str. 78., i „JEDNOM DAVNO...“, str. 149., bave se rodnim stereotipima.
- „SVEZANIH OČIJU“, str. 67., i „TIJELO ZNANJA“, str. 53., bave se stereotipima vezanim uz djecu s posebnim potrebama.

Ideje za djelovanje

- Djeca bi mogla provesti anketu o načinima na koji drugi ljudi i djeca iz njihove zajednice reagiraju na iste fotografije. Nakon provedene i obrađene ankete, s obzirom na spoznaje, mogu odabrati načine na koje će se pokušati nositi sa stereotipima i etiketiranjima.
- Izaberite aktualan događaj koji uključuje ljude iz drugih kultura i zemalja i proučite način na koji ih radio, novine i televizija predstavljaju. Usporedite kako mediji različito prenose istu vijest. Na koji je način predstavljeno pitanje ljudskih prava u toj priči?
- Ako imaju pristup kamerama, djeca bi mogla napraviti izložbu pod nazivom „Viđenja ljudskih prava“ ili „Lica raznolikosti“ u svojoj zajednici.

Smjernice za voditelje

- Postavljanjem specifičnih pitanja i korištenjem različitih slika, ova se aktivnost može prilagoditi bilo kojem ljudskom pravu, npr. rodnoj ravnopravnosti, siromaštvu i socijalnoj isključenosti.
- Izbor fotografija je vrlo važan. Prikupite fotografije iz časopisa, putničkih reklama, starih kalendara i razglednica. Mnoge možete pronaći na internetu. Na njima ne smije biti nikakav

tekst, ali zabilježite sve informacije vezane uz fotografiju kako biste ih kasnije mogli podijeliti s djecom.

- Fotografije bi trebale prikazivati raznolikost „života na Zemlji“. Trebaju sadržavati slike pojedinaca i grupa, ljudi različite životne dobi, kultura i sposobnosti. Trebalo bi to biti snimci načinjeni u ruralnom i u urbanom okruženju - fotografije industrijskih pogona i poljoprivrednih imanja, ljudi koji obavljaju različite poslove i slobodne aktivnosti; ljudi različitog porijekla, boje kože, rase i religije. Ne pokušavajte sortirati slike nekim posebnim redoslijedom kada ih budete označavali brojevima.
- Pripazite da slike koje koristite ne dovedu niti jedno dijete iz grupe u neugodnu situaciju.
- Mnoga djeca neće uvidjeti razliku između stereotipnih odgovora i svojeg vlastitog mišljenja. Ova ih aktivnost ipak može potaknuti na razmišljanje i procjenu vlastitih stavova.

Prilagodbe

- Djeca će se jako razlikovati zrelošću odgovora, razinom znanja o stereotipima i vještinama „vizualne pismenosti“. Prilagodite razinu analize sposobnostima djece u vašoj grupi.

37. Tko bi trebao odlučiti?

Kada smo „dovoljno odrasli“?

Teme:	obitelj i alternativna skrb, sudjelovanje
Razina složenosti:	2. razina
Dob:	7 – 10 godina
Vrijeme trajanja:	45 minuta
Veličina grupe:	4 – 24 djece
Tip aktivnosti:	donošenje odluka, rasprava u manjim grupama
Kratki pregled:	Djeca odgovaraju na niz pitanja o tome tko bi trebao donositi odluke u određenim situacijama. Poslije svakog pitanja, djeca se koriste karticama u boji kako bi dala svoj odgovor.
Ciljevi:	• razmisliti o procesu donošenja odluka u obiteljima • raspravljati o razini dječje uključenosti u obiteljski život • upoznati se s pojmom razvojnih sposobnosti
Priprema:	• pripremite pitanja koja ćete čitati • napravite set kartica za svako dijete
Oprema:	• 1 zelena, 1 žuta, 1 narančasta kartica za svako dijete

Upute:

1. Recite grupi da obrati pozornost na odjeću koju danas nose i da rasprave s osobom koja sjedi pored njih tko je danas odlučio što će oni odjenuti. Je li to bio njihov roditelj? Jesu li to bili oni sami? Je li to bila zajednička odluka djeteta i roditelja? Objasnite im kako se ova aktivnost odnosi na proces donošenja odluka.
2. Dajte set kartica svakom djetetu (po jednu žutu, narančastu i zelenu karticu). Recite im da ćete pročitati listu odluka koje treba donijeti, te da bi poslije svakog pitanja trebali razmisliti i reći tko bi trebao donijeti odluku. Ako dijete misli da odluku treba donijeti roditelj, onda treba podići zelenu karticu. Ako misli da odluku treba donijeti dijete, podiže žutu, a ako misli da odluka treba biti donesena zajednički, podiže narančastu karticu.
3. Čitajte pitanje po pitanje. Pričekajte dok svako dijete u grupi donese odluku i podigne karticu. Potičite djecu da pogledaju uokolo kako bi vidjeli što su odgovorili njihovi vršnjaci. Neka će djeca htjeti odmah komentirati izbore, ali nemojte ih na to poticati sve do završne rasprave.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o aktivnosti postavljajući ova pitanja:
 - a. Kako vam se svidjela aktivnost?
 - b. Je li bilo teško odgovoriti na neka pitanja? Zašto?
 - c. Na koja je bilo lakše odgovoriti, a na koja teže? Zašto?
 - d. Zašto su neka djeca imala drukčije odgovore?
 - e. Postoje li uopće pravi i krivi odgovori na ova pitanja?
 - f. Igra li djetetova dob kakvu ulogu kada je u pitanju donošenje odluka? Zašto da ili zašto ne?
2. Upoznajte ih s pojmom „razvojnih sposobnosti“ i objasnite im kako će djeca sve više i više sudjelovati u procesu donošenja odluka kako budu sazrijevala. Sa starijom se djecom može proći i kroz konkretne članke CRC-a (Članak 5. i 14.) te produbiti raspravu na tu temu. Postavite im ova pitanja o dječjoj ulozi u donošenju odluka:

- a. Jeste li vi uključeni u odlučivanje u obitelji? U kojim to odlukama?
 - b. Postoje li neke stvari u kojima sami možete donijeti odluke? Koje su to odluke?
 - c. Postoje li neke odluke oko kojih vam treba pomoć roditelja pri odlučivanju? Koje su to odluke?
 - d. Na koje sve načine možete tražiti pomoć od roditelja?
 - e. Je li važno za vas i vaše roditelje sudjelovanje u obiteljskom životu? Zašto da ili zašto ne?
 - f. Na koji način možete više sudjelovati u obiteljskom životu?
 - g. Sviđa li vam se način na koji se odluke donose unutar vaše obitelji? Postoje li neke odluke u kojima biste sudjelovali? Postoje li neke koje vas ne zanimaju? Što biste mogli učiniti kako biste se više uključili u proces donošenja odluka kod kuće?
3. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući pitanja poput:
- a. Što mislite zašto se ljudska prava bave djecom i njihovim obiteljima?
 - b. Što mislite zašto je uključenost u odlučivanje o pitanjima koja su za njih važna jedno od bitnih prava djeteta?
 - c. Tko još donosi odluke koje se tiču života djece, a nisu to oni sami niti njihovi roditelji? Zašto je to važno?

Prijedlozi za nastavak rada

- Mogli biste prije ove aktivnosti provesti aktivnost „MI SMO OBITELJ“. str. 172., koja se fokusira na temu obitelji.
- Aktivnost „USTAV MOJE GRUPE“, str. 56., također uključuje djecu u proces donošenja odluka.

Ideje za djelovanje

- Potaknite svako dijete da sa svojim roditeljima osmisli strategiju o tome kako da svaki član obitelji još više sudjeluje u obiteljskom životu.
- Pozovite roditelje da razgovaraju s grupom o svojim viđenjima sudjelovanja u obiteljskom životu te o tome kako se djetetova uloga u procesu odlučivanja mijenja s obzirom na njegovo sazrijevanje.

Smjernice za voditelje

- Djeca bi mogla imati poteškoća u odgovaranju na neka od pitanja. Trebali biste ih svejedno potaknuti da izaberu jedan od odgovora za koji oni osjećaju da bi mogao biti ispravan.
- Budite svjesni obiteljskih situacija djece iz vaše grupe. Neka djeca možda ne žive s roditeljima i možda žive sa starateljima. U tom slučaju uključite u raspravu pojam starateljstva i staratelja.
- Neka djeca će odmah osjetiti potrebu objasniti zašto su dala određeni odgovor. Nemojte im to dopustiti; podsjetite ih kako će za to imati priliku tijekom završne rasprave.
- Možete na početku tražiti od djece da na svakoj kartici nacrtaju to što ona predstavlja kako kasnije ne bi dolazilo do zabune. Alternativno, i vi možete napisati što svaka kartica predstavlja pa će tako manjoj djeci biti lakše sudjelovati.

Prilagodbe:

- Za produljenje aktivnosti, pitajte djecu nakon svakog pitanja da raspravljaju o svojoj odluci.
- Sa starijom djecom: pitajte na koje se pravo iz CRC-a pitanje odnosi.
- Sa starijom djecom: pitajte koja ljudska prava štite sudjelovanje djece i roditelja u obiteljskom životu? Zašto su ona važna?

PITANJA

Tko treba odlučiti smiješ li ostati sam kod kuće dok tvoja obitelj ide u kupovinu:

- Kada vam je 5 godina?
- Kada vam je 10 godina?
- Kada vam je 15 godina?

Tko odlučuje smijete li ostati u kontaktu s oba roditelja nakon njihova razvoda:

- Kada vam je 4 godine?
- Kada vam je 9 godina?
- Kada vam je 17 godina?

Tko odlučuje možete li ići u vojsku:

- Kada vam je 6 godina?
- Kada vam je 11 godina?
- Kada vam je 16 godina?

Tko odlučuje trebate li nositi kišni ogrtač kada idete van na kišu:

- Kada vam je 3 godine?
- Kada vam je 9 godina?
- Kada vam je 14 godina?

Tko odlučuje hoćete li biti vegetarijanac ili ne:

- Kada vam je 4 godine?
- Kada vam je 8 godina?
- Kada vam je 13 godina?

Tko odlučuje smijete li pušiti cigarete:

- Kada vam je 6 godina?
- Kada vam je 9 godina?
- Kada vam je 15 godina?

Tko odlučuje smijete li ostati budni do ponoći:

- Kada vam je 5 godina?
- Kada vam je 9 godina?
- Kada vam je 14 godina?

Tko odlučuje smijete li se koristiti internetom bez nadzora:

- Kada vam je 6 godina?
- Kada vam je 10 godina?
- Kada vam je 16 godina?

Tko odlučuje smijete li birati svoju vlastitu vjeru:

- Kada vam je 5 godina?
- Kada vam je 9 godina?
- Kada vam je 13 godina?

Tko odlučuje smijete li prestati pohađati nastavu:

- Kada vam je 6 godina?
- Kada vam je 10 godina?
- Kada vam je 15 godina?

Tko odlučuje hoćete li pohađati zbor nakon nastave:

- Kada vam je 5 godina?
- Kada vam je 9 godina?
- Kada vam je 17 godina?

Tko odlučuje smijete li imati svoj vlastiti mobilni telefon:

- Kada vam je 4 godine?
- Kada vam je 8 godina?
- Kada vam je 14 godina?

Tko odlučuje treba li vas se smjestiti kod udomitelja:

- Kada vam je 4 godine?
- Kada vam je 10 godina?
- Kada vam je 16 godina?

38. Riječi koje ranjavaju

Štapovi i kamenje lome kosti, ali i riječi ranjavaju!

- Teme:** diskriminacija, rodna ravnopravnost, nasilje
- Razina složenosti:** 2. razina
- Dob:** 10 – 13 godina
- Vrijeme trajanja:** 60 minuta
- Veličina grupe:** 5 – 20 djece
- Tip aktivnosti:** izrada liste, određivanje prioriteta, rasprava
- Kratki pregled:** Djeca daju primjere govora mržnje te analiziraju njegove uzroke i učinke.
- Ciljevi:**
- analizirati uzroke i učinke govora mržnje
 - razumjeti kako ljudi različito reagiraju na različite izraze
 - razumjeti ograničenja slobode izražavanja
 - razviti vještine suprotstavljanja ružnim riječima
- Priprema:** kopirajte Članak 13. CRC-a na velikom listu papira ili na ploči
- Oprema:**
- ljepljivi papirići ili papirići i ljepljiva traka
 - veliki papir i marker ili kreda i ploča
 - preslike Članka 13. CRC-a

Upute:

- Ispišite i/ili naglas pročitajte Članak 13. CRC-a. Naglasite kako taj članak daje djeci pravo na slobodu izražavanja, ali ujedno i brani izražavanje koje šteti ugledu i pravima drugih ljudi. Raspravite slobodu izražavanja postavljajući ova pitanja:
 - Imamo li pravo uvijek reći ono što mislimo?
 - Trebaju li se postaviti granice za izricanje svoga mišljenjima i vjerovanjima?
 - Kakav bi govor ugrožavao prava drugih?
 - Kakav bi govor ugrožavao ugled drugih ljudi?
- Objasnite kako će ova aktivnost pokušati istražiti odgovore na neka od ovih pitanja.
- Dajte svima listiće papira i zatražite ih da na njih ispišu ružne komentare koje su čuli da djeca govore jedni o drugima. Neka zapišu i uvredljiva imena koji jedni drugima daju, svako na zasebni papirić.
- Napravite listu na zidu sličnu ovoj dolje koja sadrži kategorije od „Zadirivanja“ do „Ekstremno ponižavajuće i bolno“. Recite djeci da postavite svoje komentare i riječi u one kategorije u koje misle da oni pripadaju. Potičite ih da ostanu u tišini dok obavljaju ovu aktivnost.

Zadirivanje/Igranje/ Nije bolno	Pomalo bolno/ponižavajuće	Srednje bolno/ponižavajuće	Vrlo bolno/ponižavajuće	Ekstremno bolno/ponižavajuće

5. Tada recite svima da u tišini pogledaju listu koju su napravili. Obično će se neke riječi pojaviti nekoliko puta i bit će često smještene u različitim kategorijama.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Nakon što djeca sjednu ponovo u krug, pitajte ih:

- Jesu li se neke riječi pojavile i u nekim drugim stupcima tablice?
- Kako to da su istu riječ neke osobe doživjeli više, a neki manje bolnom?
- Je li važno kako je neka riječ izgovorena? I od koga?
- Zašto se ljudi koriste tim riječima?
- Je li verbalno vrijeđanje oblik nasilja? Zašto?

2. Pitajte djecu uviđaju li da se neke navedene povređujuće riječi mogu svrstati u kategorije. Kada djeca počnu spominjati različite kategorije uvreda (npr. uvrede o fizičkom izgledu i sposobnostima, mentalnim sposobnostima, spolu, obitelji i etničkom porijeklu), zapišite ih na ploču. Vodite raspravu postavljajući pitanja:

- Jesu li neke riječi namijenjene samo djevojčicama? Ili samo dječacima?
- Zašto mislite da govor mržnje spada baš pod tu kategoriju?
- U kojoj se kategoriji nalaze najbolniji komentari i riječi?
- Kakve zaključke možete izvući o uvredljivom govoru iz tih kategorija?

3. Zatražite od djece da sada premjeste svoje ljepljive papiriće s prve tablice u one kategorije u koje misle da njihove uvrede pripadaju. Možda će vam biti potrebna i kategorija „ostalo“. Kada djeca ponovno sjednu, upitajte ih:

- Koje kategorije imaju najveći broj papirića? Kako to možete objasniti?
- Pripadaju li riječi koje smatrate posebno bolnima istoj kategoriji?
- Nemojte naglas odgovoriti, ali razmislite: pripadaju li riječi koje vi inače koristite u jednu od ovih kategorija?
- Podijelite razred u manje grupe i svakoj grupi dajte nekoliko listića s najbolnijim komentarama. Neka ih jedna osoba iz grupe pročita naglas. Grupa treba raspravljati o tome: 1) je li ljudima dozvoljeno koristiti takav govor, i 2) što učiniti kada se nešto tako dogodi. Ponovite proces za svaku riječ ili frazu.

4. Tražite od djece da podnesu izvješće o zaključcima iz trećeg koraka. Povežite govor mržnje s odgovornostima iz ljudskih prava postavljajući ova pitanja:

- Imaju li odrasli odgovornost zaustaviti govor mržnje? Ako da, zašto?
- Imaju li i djeca istu odgovornost? Ako da, zašto?
- Što vi činite u svojoj zajednici kako biste to spriječili?
- Zašto je to važno činiti?
- Na koji je način govor mržnje kršenje ljudskog prava?

Prijedlozi za nastavak rada

- Produbite aktivnost raspravom o tome što djeca mogu učiniti kako bi spriječila govor mržnje. Neka odigraju uloge kako reagirati u slučaju situacija kada se nekoga vrijeđa.
- Aktivnost „OD PROMATRAČA DO POMAGAČA“. str. 108., pomaže djeci da razmisle što oni osobno mogu učiniti kako bi spriječila bolna ponašanja.

Ideje za djelovanje

- Iskoristite ovu aktivnost za raspravu o govoru koji se koristi u vašoj grupi djece. Postoje li neke riječi za koje se grupa slaže da se ne bi trebale više koristiti?
- Ako je vaša grupa već razvila svoja pravila, razmislite o dodavanju pravila o zabrani korištenja uvredljivog govora.

Smjernice za voditelje

- Aktivnost zahtijeva senzibiliziranog voditelja. Iako djeca poznaju „ružne riječi“ od djetinjstva, vrlo rijetko o njima raspravljaju s odraslima. Provedba koraka 2 - 4 bi lako mogli izazvati neugodu, stid i nervozni smijeh. Djeci ćete više puta morati ponoviti kako je u redu koristiti te riječi da bi se ostvarila svrha ove aktivnosti. Objasnite kako im one sad ne služe za međusobnu komunikaciju, već za potrebe svrhovite rasprave.
- Dobra je ideja ne izgovarati ružne riječi naglas, veći ih dati u pisanoj formi, osim u koraku 3 završne rasprave kada djeca određuju je li riječ prihvatljiva ili nije.
- U ovoj aktivnosti je bitno primijetiti kako ista riječ može kod dva različita djeteta izazvati različite osjećaje. Jedno je dijete može doživjeti kao zadirkivanje i šalu dok drugom djetetu može biti vrlo ponižavajuća i bolna. Mogli biste provesti više vremena istražujući razloge zašto su neki osjetljiviji na neke riječi od drugih.
- Ova aktivnost nije preporučljiva za grupe u kojoj postoje velike razlike u godinama djece. Budite svjesni kako neka djeca neće razumjeti sve riječi, osobito one vezane uz seksualnost. Mlađa djeca neće razumjeti kako se neke riječi odnose na spolno ponašanje. Prilagodite ove vježbe pažljivo svojoj grupi.
- Rasprava je ključna u ovoj aktivnosti. Planirajte dovoljno vremena kako bi djeca smislila kategorije i izvela vlastite zaključke. U suprotnom će biti teško učiniti poveznice s ljudskim pravima.

Prilagodbe za mlađu djecu:

- Ova se aktivnost može učinkovito prilagoditi mlađoj djeci (npr. 8 – 10 godina ili čak mlađem uzrastu) preskačući korak 1 i koristeći se samo pitanjima iz prve grupe završne rasprave. Zaključite pitajući grupu kako izbjeći korištenje govora mržnje.

Prilagodbe:

Za stariju djecu: možete provoditi aktivnost tijekom više dana. Možda provođenje aktivnosti i 1. i 2. koraka završne rasprave možete obaviti prvi dan, a 3. i 4. korak dan kasnije, kako biste omogućili djeci da usvoje ono što su naučili i počnu donositi zaključke na temelju temeljitijeg informiranja o svijetu koji ih okružuje.

Mlađoj djeci je dovoljno provesti prvi korak rasprave. Aktivnost možete nastaviti igranjem uloga o tome kako ispravno reagirati na uvredljiv govor.

39. Svjetski ljetni kamp

Moja najdraža aktivnost je izbor mojih favorita!

Teme:	diskriminacija, opća ljudska prava
Razina složenosti:	2. i 3. razina
Dob:	8 – 13 godina
Vrijeme trajanja:	45 – 60 minuta
Veličina grupe:	Maksimalno 20-ero djece
Tip aktivnosti:	određivanje prioriteta, pregovaranje, rasprava
Kratki pregled:	Djeca biraju „cimere za šator“ s liste i raspravljaju o pretpostavkama na temelju kojih su donijeli svoje odluke
Ciljevi:	• ispitati vlastite predrasude i stereotipe te razmisliti odakle oni dolaze • promovirati jednakost i nediskriminaciju
Priprema:	• Stvorite listu od 12 kampera, služeći se ponuđenom listom ili izmislite vlastitu. Barem jedan kamper bi trebao biti iz nepoznatog mjesta. • Alternativno: napišite listu na ploči. • Napravite preslike liste aktivnosti za svako dijete, uključujući i opis kampa, zadataka i 12 kampera. • Alternativno: napišite listu na ploči.
Oprema:	• umnožite listu s aktivnostima i pripremite olovke za svako dijete • papir i markeri za svaku grupu

Upute:

1. Dajte svakom djetetu presliku liste aktivnosti i olovku. Objasnite im scenarij i upute s liste aktivnosti. Naglas pročitajte opise različitih kampera.
2. Recite djeci da svatko za sebe izabere troje kampera s kojima bi htio/htjela biti zajedno u šatoru. Tijekom ovog koraka nije dopušten razgovor među djecom.
3. Kada završe s odabirom, podijelite djecu u manje grupe od troje ili četvero. Objasnite im zadatak:
 - a. Postoje četiri šatora u vašem dijelu kampa. Svaki može primiti četvero ljudi. Računajući vas četvero u grupi i ostalih 12 kampera s vaših lista, sveukupno vas je 16. Dogovorite se unutar grupe tko će gdje spavati. Nacrtajte četiri šatora i ispod svakog ispišite imena ljudi koji će u njemu spavati. Svoje odgovore zalijepite na vidljivo mjesto.
 - b. Ako imate više od 16 osoba, grupa mora odlučiti koga izbaciti s liste. Ako imate osobu s liste koja se dva puta ponavlja, grupa mora odabrati još jednog kampera.
4. Dajte djeci vremena da pogledaju kako su drugi raspodijelili kampere po šatorima. Čitajte listu kampera i pogledajte kako ih je svaka grupa smjestila. To će omogućiti djeci da vide tko je još izabrao iste kampere kao i oni.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravite rezultate aktivnosti:
 - a. Je li bilo teško izabrati troje djece s kojom biste podijelili šator? Zašto da ili zašto ne?
 - b. Jesu li neka djeca izabrana više puta da se s njima dijeli šator? Zašto?
 - c. Ima li djece koju nitko nije izabrao? Iz kojeg razloga?
 - d. Kako ste se odlučili za dijete koje dolazi iz mjesta za koje nikada niste čuli?

Izvor:

Prilagođena aktivnost iz „*Eurorail a la carte*“, Kampanja „Svi različiti – Svi jednaki“, Vijeće Europe, 1995.

2. Kako ste se osjećali tijekom ove aktivnosti?

- Je li štogod bilo smiješno tijekom rasprave?
- Je li teško bilo složiti se s grupom?
- Tko je bio sretan s krajnjim rezultatom, a tko nije bio?
- Jeste li naučili nešto o sebi samima? O načinu na koji donosite izbor?

3. Usporedite aktivnost sa situacijama iz stvarnog života:

- Je li ova situacija realna?
- Možete li zamisliti neke druge situacije u kojima morate birati osobe s kojima želite biti?
- Kako vam se sviđa imati mogućnost izbora?
- Kakav je osjećaj kada vas u stvarnom životu izaberu? A kada vas nitko ne izabere?
- Koje vrste sličnih izbora postoje u stvarnom životu?
- Imaju li djeca pravo izbora? Biti izabrana?

4. Raspravljate o tome kako stvaramo predodžbe o drugim ljudima, čak i o onima koje nismo nikada sreli:

- Što čini djecu sličnom? Po čemu se razlikuju?
- Kako stječete predodžbe o djeci koju nikada prije niste sreli?
- Odakle vam ideje o tome odakle dolaze?
- Postoje li osobe koji imaju predrasude o vama? A o djeci?
- Imate li vi stereotipe o drugim ljudima?
- Što možemo učiniti kako bismo izbjegli stvaranje nepravednih mišljenja temeljenih na stereotipima?
- Zašto stereotipi vode k diskriminaciji?

Prijedlozi za nastavak rada

- Aktivnost „DRAGI DNEVNIČE“, str. 99., uspoređuje različita viđenja istog dana.
- Aktivnost „ZABDERFILIO“, str. 201., ukazuje na posljedice koje može imati strah od nepoznatog.
- Aktivnosti „SVEZANIH OČJU“, str. 67., „IGRE SA SLIKOM“, str. 127., i „TKO JE IZA MENE?“, str. 187., također se bave različitim vrstama stereotipa.

Ideje za djelovanje

- Sljedeći put kada djeca budu bila u prilici birati partnere ili timove, podsjetite ih na ovu aktivnost i njezine zaključke te na ono što su naučili o biranju.
- Sami organizirajte ljetni kamp: nekoliko europskih programa dodjeljuje financijska sredstva za organizaciju ovakvih kampova. Za djecu stariju od 13 godina: obratite pozornost na Erasmus + program Europske komisije.

Smjernice za voditelje

- Budite pažljivi kako ne biste ojačali neke od stereotipa. To bi bilo u suprotnosti s ciljevima ove aktivnosti!
- Idealan broj djece u malim grupama je 4 kako bi svako dijete napravilo svoju listu od tri kampera s kojima želi dijeliti šator. No aktivnost se može prilagoditi grupama bilo koje veličine dodavanjem ili smanjivanjem broja kampera s liste kako bi konačan zbroj bio 16.
- Prilagodite listu kampera i njihovih sposobnosti ciljevima učenja vaše grupe. Osigurajte da niti jedan od kampera ne nalikuje previše nekom od djece iz grupe. Pojednostavite opise, osobito o porijeklu, za mlađe grupe djece. Ipak, bar bi jedan kamper morao dolaziti iz nekog izmišljenog mjesta.

- Ako ljetni kamp ili šatori ne djeluju stvarno djeci iz vaše grupe, izaberite neko drugo okruženje u kojem su djeca prisiljena živjeti i provoditi neko vrijeme s drugom djecom.
- Izbjegavajte davati odgovore na pitanja o djeci s liste. Recite im da bi trebali donijeti odluke na temelju informacija koje su dobili na listi.
- Neka djeca neće biti u stanju izabrati i ona će reći da im je svejedno s kim će biti u šatoru. U tom ih slučaju pitajte da bar kažu s kim ne žele biti smješteni. Rezultati se mogu usporediti s ostalom djecom u manjim grupama.
- Neka djeca mogu odlučiti da će podijeliti šator međusobno, a da će „strance“ s liste smjestiti u preostale šatore. Nemojte se miješati u njihov izbor. Nemojte stvarati dojam da je pogrešno željeti biti s djecom koja su vam poznata ili slična. Nisu svi izbori temeljeni na diskriminaciji.

Prilagodbe:

- Kako biste skratili aktivnost:
 - Opišite im manje šatore tako da djeca moraju izabrati samo jedno ili dvoje cimera.
 - Smanjite ukupan broj kampera koji se mora izabrati.
 - Izostavite rad u malim grupama pod trećim korakom.
 - Kako biste ubrzali odlučivanje unutar manjih grupa, napravite listu svih kampera izabranih od članova grupe. Tada svako dijete u krugu može birati s kim želi biti u šatoru dok se ne potroše svi izbori.
- Za mlađu djecu:
 - Koristite se danim prijedlozima za skraćivanje aktivnosti.
 - Prilagodite opise kampera iskustvima djece (npr. Mongolia, ili Kung-Fu majica njima ništa ne mora predstavljati.).

Svjetski ljetni kamp

Vi i djeca iz cijelog svijeta ste upravo došli na Svjetski ljetni kamp. Međusobno se ne poznajete. Voditelji su odlučili dopustiti vam izbor osoba s kojima želite dijeliti šator sljedeća dva tjedna. U svakom šatoru spava 4-ero djece. Možete izabrati tri preostala kampera s kojima želite dijeliti šator.

Svjetski kamperi

Izaberite troje djece s dolje ponuđene liste!

1. _____

2. _____

3. _____

1. Dijete sa slomljenom nogom i štakama
2. Romsko dijete iz vaše zemlje sa zlatnom naušnicom
3. Dijete iz Australije, crvene kose s puno pjegica
4. Japansko dijete koje nosi Kung fu majicu
5. Debelo dijete iz SAD-a
6. Stidljivo dijete iz Transmarinije
7. Useljeničko dijete iz Afrike
8. Slijepo dijete s psom pomagačem
9. Dijete s debelim naočalama i puno akni
10. Dijete iz Engleske odjeveno u školsku uniformu
11. Tursko dijete iz Njemačke s modricom na oku koje nosi majicu s crtežom lubanjom
12. Dijete iz Latinske Amerike koje je odjeveno u tradicionalnu odjeću
13. Dijete koje komunicira znakovnim jezikom
14. Dijete iz Mongolije s vrlo dugom crnom kosom
15. Dijete iz tvoje zemlje koje se ne čini baš najpametnije
16. Dijete iz Palestine sa samo jednom rukom
17. Dijete plave kose koje priča gramatički vrlo točno
18. Dijete koje se čini da nikada ne prestaje štucati
19. Dijete u istoj jakni kao što je tvoja
20. Dijete koje sluša MP3 neprekidno

40. Zabderfilio

Nitko za jednoga i jedan za sve!

Teme:	diskriminacija, opća ljudska prava
Razina složenosti:	1. razina
Dob:	7 – 10 godina
Vrijeme trajanja:	35 minuta
Veličina grupe:	5 – 35 djece
Tip aktivnosti:	pripovijedanje priče, promišljanje
Ciljevi:	• raspravljati o sintagmi „svi različiti – svi jednaki“ • promisliti o značenju tolerancije i raznolikosti • raspravljati o nasilju i upravljanju sukobima • razumjeti princip univerzalnosti
Priprema:	• uvježbajte lutkarsku predstavu unaprijed • napravite lutku koja predstavlja Zabderfilia: životinju koja ima karakteristike različitih životinja (ili se možete koristiti radnim listićem)
Oprema:	• rekviziti lutkarskog kazališta ili nešto slično sami napravite • različite lutke životinja, lutka lovca, lutka pripovjedača i lutka Zabderfilia

Upute:

1. Okupite djecu ispred lutkarskog kazališta. Objasnite im da moraju biti tihi i da se ne smiju kretati za vrijeme trajanja lutkarske predstave. Dopušteno im je govoriti samo onda kada im lutke budu postavljali pitanja.
2. Izvedite lutkarsku predstavu. Redovito postavljajte djeci pitanja kako biste održali njihovu pažnju i kako biste ih polako vodili prema ciljevima učenja.

Završna rasprava i vrednovanje

1. Raspravljajte o rezultatima aktivnosti:
 - a. Kako vam se svidjela priča?
 - b. Što se dogodilo tijekom priče?
 - c. Koja vam se životinja najviše svidjela? A koja najmanje? Zašto?
 - d. Jesu li druge životinje bile poštene prema Zabderfiliju?
 - e. Zašto su se ponašale onako kako su se ponašale?
 - f. Što mislite zašto su se na kraju životinje sprijateljile s Zabderfilijem? Jer je bio najjači? Jer je najbolje izgledao? Jer je bio hrabar i darežljiv? Ili zbog mješavine svih tih osobina i talenata?
2. Povežite aktivnost s ljudskim pravima postavljajući pitanja poput ovih:
 - a. Jeste li ikada vidjeli da se prema nekome postupa tako kako su se životinje u početku ponašale prema Zabderfiliju?
 - b. Zašto se to događa u stvarnom životu?
 - c. Jesmo li mi svi isti i istovremeno različiti? U kojem smo smislu svi slični? Po čemu se razlikujemo?
 - d. Što možemo učiniti kako bismo postigli da se neka djeca ne osjećaju kao Zabderfilio onda kada mu nitko nije htio biti prijatelj?

Izvor: Prilagođena aktivnost iz lutkarske predstave koju je razvila portugalska kazališna skupina „Animacio e Inovacao Social (MAIS): www.mais.online.pt

Prijedlozi za nastavak rada

Djeca mogu sama pripremiti ovu lutkarsku predstavu i izvesti je pred drugom grupom djece. Također mogu sami izraditi lutke i osmisлити neku novu priču. Druge priče iz KOMPASITA koje bi mogli koristiti za svoje izvedbe su iz aktivnosti „MODERNA BAJKA“, str. 113., i „JEDNOM DAVNO“, str. 122.

Ideje za djelovanje

Pitajte djecu kako bi izgledalo kada bi se Zabderfilio priključio njihovoj grupi. Pomozite djeci da razviju interni „kodeks ponašanja“ koji podrazumijeva i poštuje različitosti. Izložite kodeks na vidljivom mjestu u prostoriji.

Smjernice za voditelje

- Umjesto pravog lutkarskog kazališta, koristite običnu deku kao zastor ispred kojeg možete sjesti
- Koristite se lutkama bilo kojih životinja, onima koje imate. Ako nemate potrebne lutke, izradite ih od papira i štapića ili starih čarapa.
- Prilagodite Zabderfilia svojoj mašti. Mogao bi imati uši zeca, nosorogov rog, mišje brkove, lavlju grivu, paunov rep ili bilo koju drugu kombinaciju osobina koja vam se čini prikladnom za priču. U svakom slučaju, trebao bi čudnovato izgledati, imati neobičan glas te se bešumno kretati. Priču možete prilagoditi kako bi odgovarala bilo kojoj drugoj lutki koju imate.
- S većim grupama, koristite drugog voditelja kako bi vam pomogao u vođenju dijaloga između lutaka i publike, u postavljanju pitanja i prikupljanju odgovora.

SCENARIJ

Uvod: (čita „lutka pripovjedač“ koja nije dijelom priče)

Pripovjedač: Dobar dan, dame i gospodo, dječaci i djevojčice! Sretan sam što mogu vidjeti kako su danas svi spremni pogledati i poslušati ovaj naš zanimljivi spektakl!

Hm, mogu vam već sada otkriti mali dio današnje misterije. Radnja predstave je smještena u životinjski svijet. I u tom svijetu, koji je vrlo sličan našem, nije sve lijepo ili sve ružno, niti je sve normalno ili sve čudnovato. No – uvijek postoje iznenađenja!

I ova priča je priča o jednom takvom iznenađenju. Ovo je priča o jednoj vrlo posebnoj životinji po imenu Zabderfilio. Pozorno gledajte i slušajte. Nemojte se micati s mjesta jer biste mogli uplašiti životinje koje bi onda mogle pobjeći pa nikada ne bismo saznali što se na kraju priče dogodilo. Vidimo se kasnije!

PRIČA

Sažetak: Zabderfilio se susreće s različitim životinjama, jednom po jednom. Svaka od njih smatra Zabderfilia vrlo neobičnim. Zabderfilio traži prijatelja, ali niti jedna mu životinja ne želi biti prijateljem jer je... jednostavno čudan!

Dolje je primjer jednog od susreta:

Žirafa: *(Dolazi na pozornicu i razgovara s djecom)* Bok svima! Znete li tko sam ja?
(Publika: Ti si žirafa!)

Žirafa: Kako znate tko sam? Je li to negdje na meni napisano?
(Publika: jer imaš dug vrat, žute si boje...!)

Žirafa: Istina. Dobri ste. Imam najduži vrat od svih životinja na svijetu. Mogu vidjeti vrlo daleko i mogu jesti s vrlo visokog drveća bez velikog napora!
(Zabderfilio dolazi na pozornicu)

Zabderfilio: *(Vrlo uzbuđeno i prijateljski)* Hej!

Žirafa: MOOOOOOOLIMM?! Baš si me uplašio tako se prikradajući iza mojih leđa. Ali čekaj malo, tko si ti uopće?

Zabderfilio: Ja sam Zabderfilio.

Žirafa: Zababadaba-bebe – što??

Zabderfilio: Zovem se Zabderfilio i tražim prijatelje. Želiš li mi biti prijatelj?

Žirafa: Pa, hmhhh... Ne znam. Izgledaš vrlo čudno! Nisi ni miš, ni lav, ni klokan, ali sličan si ne sve troje. Svaki moj prijatelj je posebna životinja, a ne miks kao što si ti. Ispričaj me. Idem se vidjeti sa svojim prijateljima! La, la, la, izgledaš vrlo čudno i ružno!

Zabderfilio: *(Povrijeđenih osjećaja)* Ali, pričekaj malo...
(Žirafa je već nestala i Zabderfilio se sada obraća publici)

Zabderfilio: Ovo me baš jako rastužuje. Zašto žirafa nije htjela biti mojom prijateljicom? Pa, idem se malo dalje šetati šumom. Možda ću pronaći neke druge životinje s kojima ću se moći igrati.

Niti jedna životinja na koju je naišao Zabderfilio nije se željela igrati s njim. Nakon nekoliko susreta, odjednom, na pozornicu dolazi lovac. On lovi životinje. Svaki put kada neka životinja izađe na pozornicu, lovac je pokušava uloviti, a ona zovući u pomoć bježi s pozornice.

Tada lovac nestaje s pozornice, tražeći po šumi nestale životinje, a Zabderfilio se pojavljuje. Pita publiku kakva je to buka.

Nakon što publika objasni situaciju, Zabderfilio se koristi svojim mišjim nosom da otkrije gdje se nalazi lovac. (Aha, svojim dobrim njuhom mogu nanjušiti lovca!), mačjim šapama mu se prišulja (Lovac me neće čuti jer se mogu vrlo tiho kretati!) i lavljom rikom ga uplašiti i otjera (Sad ću ga uplašiti svojom lavljom rikom. GRRRRR!).

Nakon njegovog herojskog djela, prilaze mu ostale životinje i ispričavaju se zbog svog bezobraznog ponašanja. Traže da budu njegovim prijateljem i Zabderfilio to rado prihvaća. Sve se životinje pozdravljaju s publikom, a „lutka pripovjedač“ izlazi na pozornicu kako bi izrekla komuntare na kraju priče.

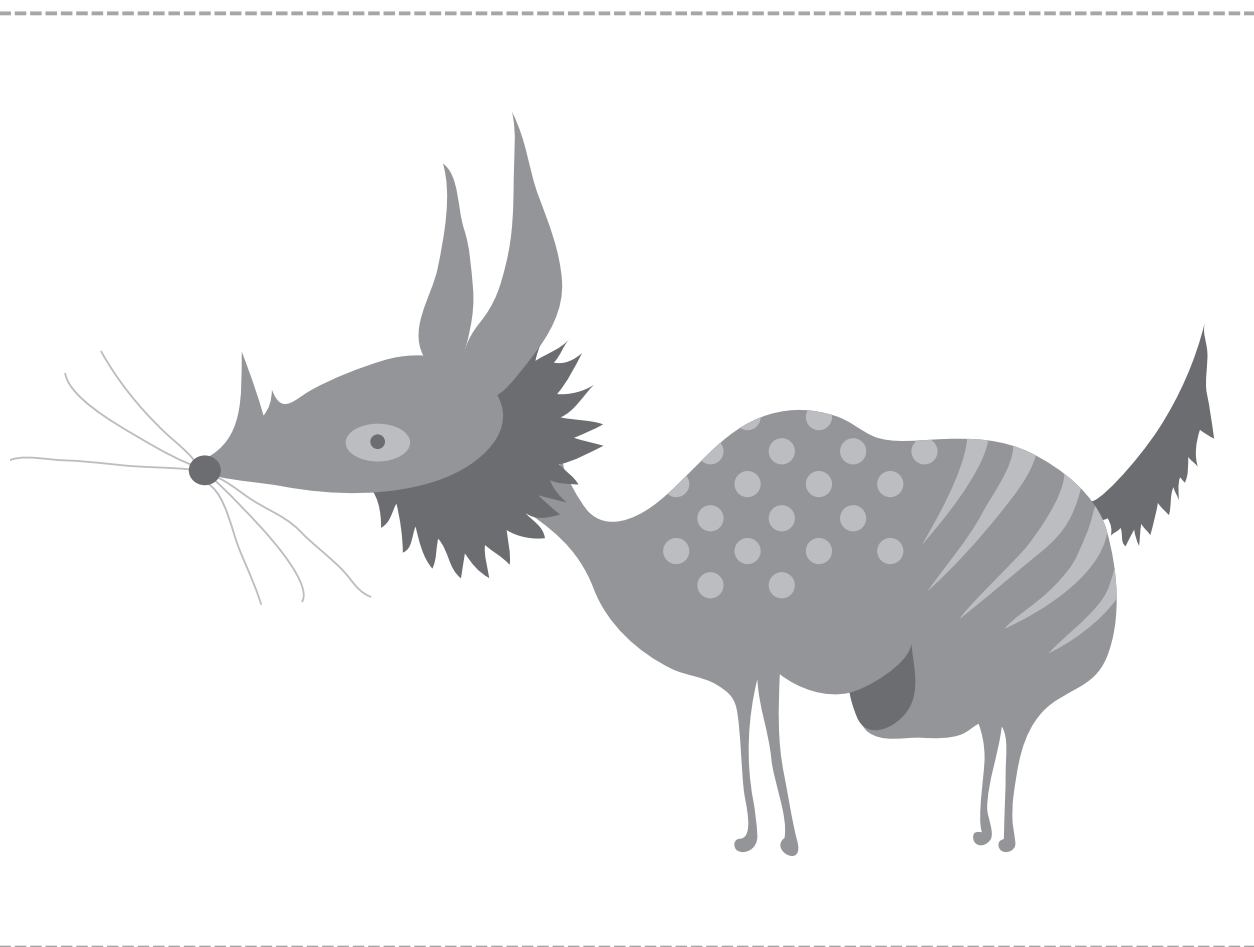

ZAKLJUČAK

Pripovjedač: Pa, djevojčice i dječaci, dame i gospodo, to je bila priča o Zabderfiliju. Je li vam se svidjela?

Bio je vrlo čudnovata životinja! Ipak, jedini je uspio pomoći svojim prijateljima jer je koristio svoje različite talente. Pa tako, sljedeći put kada vidite nekoga tko neobično izgleda, prisjetite se naše priče o Zabderfiliju – ta bi osoba mogla imati talente o kojima nikada niste ni sanjali i može vam postati divnim prijateljem.

RADNI LISTIĆ: ZABDERFILIO

V. TEME

1. GRAĐANSTVO

Obično se djecu, ili ignorira kao građane, ili ih se smatra, u maniri svijeta usmjerenog na odrasle, građanima budućnosti umjesto građanima sadašnjosti.

Brian Howe

Mnogobrojne dimenzije suvremenog građanstva

U strogo pravnom smislu, građanin je stanovnik države; u zamjenu za zakonom zaštićena građanska i politička prava dužan je poštivati zakone zemlje, sudjelovati u njezinim obvezama i braniti je u slučaju napada. Građanstvo se razlikuje od nacionalne ili etničke pripadnosti po tome što se zadnja dva izraza odnose na identitet osobe, uvjetovan pripadnošću određenoj kulturnoj ili jezičnoj zajednici. Većina europskih zemalja je multietnička i multinacionalna. Međutim, ljudi iste nacionalnosti mogu živjeti u različitim državama. Država je **politička** i **geopolitička** tvorevina, a nacija je **kulturna** i/ili **etnička**. Građanstvo je vezano uz državu i ne ovisi o nacionalnosti.

Današnji pojam „građanstva“ nadilazi jednostavan pravni odnos između ljudi i države. Podrazumijeva ne samo pravnu dimenziju – politička i građanska prava i dužnosti, nego i psihološku i socijalnu dimenziju. Biti građanin dio je identiteta pojedinca koji brine o svojoj zajednici jer je dio nje i očekuje da i drugi brinu te da, zajedno s njim, rade na boljitku cijele zajednice.

U ovom širem smislu, građanstvo nije tek proces socijalizacije. Ono uključuje i osjećaj identiteta, pripadanja, uključivanja, sudjelovanja i društvene odgovornosti. Kao njezin član, građanin može utjecati na zajednicu, sudjelovati u razvoju, i doprinijeti njezinom blagostanju. Na ovaj je način građanin i „primatelj“ prava i dužnosti, i „činitelj“ koji sudjeluje unutar grupe kojoj pripada. U ovom su smislu svi građani jednaki u dostojanstvu.

PITANJE: Osim glasanja u izborima, koji su druge mogućnosti za sudjelovanje građana? Kako ih ohrabriti da se uključe?

Povijesno i suvremeno shvaćanje građanstva

Povijesni razvoj ideje građanstva pomaže objasniti njegove višestruke dimenzije.

Jedan od najranijih koncepata građanstva javlja se u antičkim grčkim polisima, gdje su „građani“ bili svi oni koji su imali zakonsko pravo sudjelovati u državnim poslovima. Međutim, samo se mali dio stanovništva smatrao građanstvom: robovi i žene su bili samo podanici, a stranci u potpunosti isključeni. Za one koji su stekli povlašteni položaj „građanina“, građanska čast, odnosno biti „dobar“ građanin, bilo je od posebne važnosti. Iz ove tradicije proizlazi naglašavanje *dužnosti* kojima građanstvo obvezuje građanina.

Povezivanje pojma građanstva s nacionalnim identitetom javlja se u devetnaestom stoljeću, kada su počele nicati države diljem Europe, a zakonski se status „građanina“ često povezivao uz nacionalnu državu, čak i ako je nekoliko narodnosti živjelo na istom teritoriju. Veza između građanstva i domoljublja se učvrstila tijekom ovog perioda.

Liberalni pogled na građanstvo, koji započinje s Francuskom revolucijom, naglašava važnost *prava* za sve građane i predanost ustavu umjesto narodnosti. Što više ljudi dobiva pravo glasanja, pravda i politička prava isto tako postaju stvarnost za sve veći broj ljudi.

U dvadesetom stoljeću, zagovaratelji „**socijalnog građanstva**“ idu korak dalje naglašavajući da bi građani trebali očekivati građanska i politička prava od države. Rast blagostanja u zadnjem stoljeću, država duguje misliocima koji su smatrali da bi prava građana trebala uključivati i uvjete života i rada.

Građanstvo danas ima mnogo značenja koja su međusobno povezana i nadopunjuju se. „**Aktivno građanstvo**“ podrazumijeva rad prema boljitku zajednice putem ekonomskog sudjelovanja, javne službe, dobrovoljnog rada i drugih sličnih napora kako bi se poboljšao život svih članova zajednice.

„**Europsko građanstvo**“ može se protumačiti na razne načine. Ugovor Europske unije iz Maastrichta utemeljio je koncept prema kojem stanovnici država Europske unije sve više imaju neka prava i dužnosti prema Uniji kao cjelini, a ne samo prema vlastitoj nacionalnoj državi. Takva prava dodijeljena stanovnicima Europske unije uključuju slobodu kretanja i pravo prebivališta unutar teritorija država članica, kao i pravo glasanja ili kandidature za Europski parlament. Međutim, „europsko društvo“ ne postoji danas na isti način kao češko ili grčko društvo. Europsko građanstvo danas postoji negdje između opipljive stvarnosti i dalekog ideala. „Idealno shvaćanje europskog građanstva trebalo bi biti utemeljeno na vrijednostima demokracije, ljudskih prava i socijalne pravde.“¹ Europsko građanstvo pruža osjećaj pripadnosti mnogim sustavima vrijednosti: ljudskim pravima, nacionalnosti, narodnosti, lokalnoj zajednici, obitelji, ideološkoj grupi i tako dalje. Ovaj mnogostruki i dinamični sustav pripadanja koji je sastavni dio europskog građanstva nije u sukobu s nacionalnim identitetom, već je uključiv i funkcionira na lokalnoj razini.

„**Globalno građanstvo**“ je nedavno razvijeni pojam koji je nastao iz ideje da je svatko građanin svijeta. U pravnom smislu, međutim, globalni građanin ne postoji. „Globalno građanstvo proističe iz razumijevanja potrebe te postojanja želje i mogućnosti za borbom protiv nepravde i nejednakosti.“ Radi se o vrednovanju *zemlje* kao dragocjene i jedinstvene, i očuvanju budućnosti za one koji dolaze poslije nas. Globalno građanstvo se dobro nadopunjuje sa svim ostalim razumijevanjima građanstva; ono je način razmišljanja i privrženost prema radu u svrhu promjene na bolje.²

Kao što pojam „građanin“ ili „građanstvo“ ima mnogo interpretacija, i budući da nacionalna država više nije nužno važan pojam u multikulturalnoj Europi, Vijeće Europe koristi termin „građanin“ za „osobu koja koegzistira u društvu“. Umjesto „nacionalne države“, riječ „zajednica“ najbolje opisuje lokalnu, regionalnu i međunarodnu okolinu u kojoj pojedinac živi.

PITANJE: *Koje je vaše osobno shvaćanje građanstva? Koji bi trebali biti kriteriji za dobivanje državljanstva u sve više multikulturalnom svijetu? Tko u vašem društvu ne bi smio imati građanska prava?*

Danas će većina ljudi u pojam građanstva uključiti elemente svih navedenih koncepata, iako u različitim omjerima. Neki će ljudi naglasiti element „obveze“, dok će drugi dati više važnosti „pravima“. Za neke su „domoljublje“ i obveze prema matičnoj državi od ključne važnosti, dok drugi vjeruju u širi pojam građanstva.

Djeca kao građani

Zakon mnogih zemalja je nekada smatrao djecu vlasništvom svojih roditelja. Iako je *patria potestas* koja je davala ocu sva prava – uključujući i odlučivanje o životu i smrti – nad svojim djetetom odavno stvar prošlosti, ostatci ove tradicionalne razdiobe moći još žive u nekim zemljama. Obično shvaćamo djecu kao „ne-građane“ ili „buduće građane“ društva. Iako Konvencija o pravima djeteta priznaje roditeljsko pravo nad skrbištvom, obrazovanjem i predstavljanjem djeteta (Članci 5. i 18.), ona isto tako uvodi načelo o najboljem interesu djeteta, koje ograničava roditeljska prava kada je to u djetetovom interesu (Članak 3.).

Prema Brianu Howe-u, kanadskom zagovorniku za dječja prava, iako su djeca pravno gledajući građani od trenutka rođenja, često ih se ne prepoznaje ili ne postupa s njima kao s građanima. „Obično se djecu, ili ignorira kao građane, ili ih se smatra, u maniri svijeta usmjerenog na odrasle, građanima budućnosti umjesto građanima sadašnjosti.“³

Howe utvrđuje dva glavna razloga ovakvog stava: ekonomska ovisnost djece i psihološka nezrelost. Naglašava da drugim ekonomski ovisnim grupama, poput kućanica, umirovljenika, studenata ili odraslih s fizičkim nedostacima nije zanijekano njihovo građanstvo. U zaključku navodi da djeca imaju pravo na građanstvo jer „smisao građanstva je uključivanje, a ne ekonomska neovisnost“.

PITANJE: Jesu li djeca zbilja građani? Ili su samo budući građani, odnosno građani koji će tek to postati?

Djeci je uistinu nedovršen kognitivni razvoj te im manjka zrelost i samokontrola odraslih. Međutim, razvoj je trajan, životni proces, a kognitivni razvoj djeteta povećava se kada se prema njima odnosi s poštovanjem te im se omogućuju prilike prilagođene njihovoj dobi, a koje im omogućavaju autonomiju i građansko sudjelovanje.

Prema zakonu države i Općoj deklaraciji ljudskih prava, djeca imaju prava i obveze kao i odrasli. Ali isto tako imaju diferencirano građanstvo: Konvencija o pravima djeteta prepoznaje potrebu djeteta za određenom *zaštitom* (na primjer, od zlostavljanja, zanemarivanja, ekonomskog i seksualnog iskorištavanja), *za skrbi* (na primjer, za temeljnim potrebama poput zdravstvene zaštite, socijalne sigurnosti, ili kvalitetnog životnog standarda, kao i pravo na ime, identitet i nacionalnost) te *na sudjelovanjem* u svim odlukama koje ga se tiču. Ova prava se izvršavaju u skladu s rastućim sposobnostima djeteta, kao i obveze djeteta kao građanina. Djeca, kao i odrasli, moraju poštivati prava drugih i pokoravati se zakonu, ali njihova razina odgovornosti i pravne odgovornosti je određena njihovom dobi. Za primjenu načela o pravu na sudjelovanje vidi raspravu niže u Temi 10., Sudjelovanje, str. 254.

PITANJE: Koji su oblici građanskog djelovanja mogući i odgovarajući dječjem uzrastu?

Izazovi građanstva

Danas nekoliko društvenih fenomena dovodi u pitanje tradicionalni model građanstva u Europi. Na nekim mjestima etnički sukobi i rastući nacionalizam sprječavaju stvaranje novih oblika građanstva. Nadalje, velike migracije u sadašnjem svijetu izazivaju općeprihvaćeno shvaćanje građanstva. Stvaranje novih oblika iz donedavno potisnutih kolektivnih identiteta određenih etničkih manjina, zahtjevi za sve većom osobnom autonomijom te novi oblici jednakosti otežavaju razumijevanje građanstva. Slabljenje društvene kohezije i solidarnosti među ljudima te rastuće nepovjerenje u tradicionalne političke institucije zahtijevaju stalno promišljanje te čine obrazovanje o demokratskom građanstvu bitnim.

Odgov i obrazovanje za demokratsko građanstvo

Odgov i obrazovanje za demokratsko građanstvo odnosi se na obrazovni proces koji teži osigurati djeci i mladima da postanu aktivni i odgovorni građani koji su sposobni i spremni pridonijeti dobrobiti društva u kojem žive. Tri glavna cilja obrazovanja za demokratsko građanstvo su 1) omogućiti političku pismenost: znanje o političkim i građanskim institucijama i društvenim problemima; 2) razviti potrebne vještine poput kritičkog razmišljanja, suradnje i aktivnog slušanja; i 3) promovirati vrijednosti i stavove koji vode aktivnom sudjelovanju i uključenosti u život zajednice. Ovaj se složeni pristup razlikuje od tradicionalnog učenja o građanstvu, koji se temelji na prenošenju znanja i fokusira na odanost i odgovornost.

Od 1997. Vijeće Europe vodi projekt Ogov i obrazovanje za demokratsko građanstvo koji stvara analize i smjernice za obradu važnih tema te skuplja materijale za podučavanje i primjere dobre prakse. Odbor ministara Vijeća Europe usvojio je 2002. godine preporuku kojom se pozivaju vlade da obrazovanje za demokratsko građanstvo postane prioritetni cilj njihovih reformi obrazovnih politika.⁴

Posebna pozornost se sada pridaje promicanju sudjelovanja djece pomoću stvaranja mogućnosti za djecu kako bi sudjelovala u vlastitom obrazovnom procesu. Vijeće Europe je pokrenulo program za promicanje prava djeteta i zaštitu djece od nasilja pod nazivom "Izgradnja Europe za djecu i s djecom" u razdoblju 2006. - 2008. godine.

Najbolji način kako bi se educirala djeca o aktivnom građanstvu je pružanje mogućnosti za praktično doživljavanje aktivnog sudjelovanja u njihovom izravnom okruženju. Oni mogu učiti o svojim pravima i odgovornostima i sposobnostima donošenja odluka kod kuće, u školi, u dječjim klubovima i lokalnim organizacijama. U tim ulogama također mogu iskusiti višestruku pripadnost te složenu i dinamičku prirodu građanstva.

Važni instrumenti za ljudska prava

Vijeće Europe

Preporuka Odbora ministara Rec (2002)12 o odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo, navodi kako je "Odgov i obrazovanje za demokratsko građanstvo od temeljne važnosti za primarnu zadaću Vijeća Europe u promicanju slobodnog, tolerantnog i pravednog društva." Vijeće Europe promatra bogatu europsku kulturnu raznolikost kao vrijednost koja se temelji na zajedničkom razumijevanju ljudskih prava, vladavine prava i demokracije. Vijeće definira građanstvo u najširem smislu riječi: "Građanin se može opisati kao 'osoba koja koegzistira u društvu', ali kako nacionalna država više nije jedino središte vlasti, došlo je do potrebe za razvojem cjelovitijeg pogleda na pojam". Pojam "građanstvo" uključuje probleme vezane za prava i dužnosti, ali također ideje o jednakosti, raznolikosti i socijalnoj pravdi... Također mora uključivati niz radnji koje pojedinac izvršava, a koje imaju utjecaj na život u zajednici (lokalnoj, nacionalnoj, regionalnoj i međunarodnoj)..."⁵

Nekoliko članaka Europske konvencije o ljudskim pravima jamči prava koja se odnose na ostvarivanje učinkovitog građanstva: prava na osobne slobode i sigurnost (članak 5.), slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti (članak 9.), slobodu izražavanja (članak 10.), slobodu mirnog okupljanja i

udruživanja (članak 11.) ili pravo na obrazovanje (članak 2. Protokola 1.). Europska kulturna konvencija navodi u članku 1. kako će države članice "poduzeti odgovarajuće mjere za očuvanje i poticanje razvoja nacionalnog doprinosa zajedničkoj kulturnoj europskoj baštini."

Ujedinjeni narodi

Opća deklaracija o ljudskim pravima zapravo ne koristi riječ "građanin" ni "građanstvo", već govori o "državljanstvu" osoba. U članku 15. stoji da "svatko ima pravo na državljanstvo" i da ono ne može biti proizvoljno oduzeto. Također se navodi da svatko ima pravo na promjenu državljanstva.

U članku 29. Opće deklaracije se također prepoznaje da pravo na državljanstvo uključuje odgovornost te se navodi da se državljanstvo ne svodi samo na pravni status, već da ima i psihološku i društvenu vrijednost:

Svatko ima obveze prema zajednici u kojoj je moguć slobodan i potpun razvoj njegove osobnosti.

Konvencija o pravima djeteta također rješava problem državljanstva člankom 7. kojim jamči djetetovo pravo na stjecanje državljanstva i zaštitu od neimanja državljanstva. U članku 8. također se prepoznaje važnost nacionalnosti za identitet, pozivanjem vlada "da poštuju pravo djeteta na očuvanje identiteta, uključujući nacionalnost".

Razumijevanje građanstva u Dječjoj konvenciji nadilazi pravni okvir. Ono uključuje mnoga prava koja su zajamčena odraslima u ranijim instrumentima ljudskih prava kao što su **Europska konvencija** i dva **sporazuma**. Međutim, Dječja konvencija naglašava da djeca jednako kao i odrasli imaju pravo sudjelovati u svim oblicima života zajednice, već i djeca imaju to pravo, što je bitan aspekt njihovog građanstva:

- Članak 9.: sudjelovati u postupcima vezanim za djetetovo skrbništvo ili pritvor
- Članak 12.: sudjelovati u donošenju odluka u "svim pitanjima koja se tiču djeteta"
- Članak 13.: na izražavanje vlastitog mišljenja, na primanje i davanje informacija
- Članak 14.: imati stavove po pitanju mišljenja, savjesti i vjere
- Članak 15.: udruživati se s drugima
- Članak 23.: pravo djeteta s teškoćama u razvoju na "aktivno sudjelovanje u zajednici"
- Članak 30.: dijete koje pripada nacionalnoj manjini ili koje je starosjedilačkog podrijetla ima pravo da sudjeluje u zajednici s ostalim članovima svoje grupe i u društva u cjelini
- Članak 31.: ima pravo sudjelovati u potpunosti u kulturnom i umjetničkom životu.

Pogledajte također raspravu o temi 10., sudjelovanje, str. 254.

Korisni izvori

- Council of Europe Actions to Promote Children's Rights to Protection from All Forms of Violence: UNICEF, Innocenti Research Centre, Florence, 2005.
- Children's and Young People's Preparation Seminar of the Launching Conference 'Building a Europe with and for Children', Final report: Council of Europe, 2006.
- Declaration and Programme on Education for Democratic Citizenship, Based on the Rights and Responsibilities of Citizens, Committee of Ministers: Council of Europe, 1999.
- Gittins, Chris, Violence reduction in Schools – How to make a difference: Council of Europe, 2006.
- Gollob, Rolf and Krapf, Peter, Exploring Children's Rights: Lesson sequences for primary schools, DGIV/EDU/CIT (2006) 17: Council of Europe, 2006. www.unicef-icdc.org/publications
- Howe, Brian, 'Citizenship Education for Child Citizens', Canadian and International Education Journal, Vol. 34, no.1: 2005, str. 42-49.

- O'Shea, Karen, Developing a shared understanding, a glossary of terms for education for democratic citizenship, DGIV/EDU/CIT (2003) 29: Strassbourg, Council of Europe, 2003: www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Pdf/Documents/2003_29_GlossaryEDC.PDF
- Ramberg, Ingrid, Citizenship Matters: the participation of young women and minorities in Euro-Med youth projects, Seminar report: Council of Europe Publishing, 2005.
- Torney-Purta, Judith et al., Citizenship and Education in Twenty-Eight Countries: Civic knowledge and engagement at age fourteen: International Association for the Evaluation of Educational Achievement, Amsterdam, 2001.
- Under Construction: Citizenship, Youth and Europe, T-Kit on European Citizenship: Council of Europe, 2003.
- Violence against Children in Europe, A preliminary review of research: UNICEF, Innocenti Research Centre, Florence, 2005.

Korisne web-stranice

- Droits Partagés: des droits de l'homme aux droits de l'enfant: www.droitspartages.org
- Citizenship Foundation: www.citizenshipfoundation.org.uk
- Oxfam Cool planet for teachers on global citizenship: www.oxfam.org.uk
- Programme 'Building a Europe for and with Children': www.coe.int/children
- UNICEF, Innocenti Research Centre: www.unicef-irc.org/publications/

Bilješke

¹Under construction, Citizenship, Youth and Europe, T-kit No 7.Council of Europe, 2003. str. 34.

²Global Citizenship, Cool Planet for Teachers:<http://www.oxfam.org.uk/coolplanet/teachers/globciti/index.htm>

³Howe, Brian, Citizenship Education for Child Citizens, Canadian and International Education Journal, svezak 34, br.1: 2005, str. 44.

⁴Preporuka REC (2002)12 Vijeća ministara o odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo državama članicama

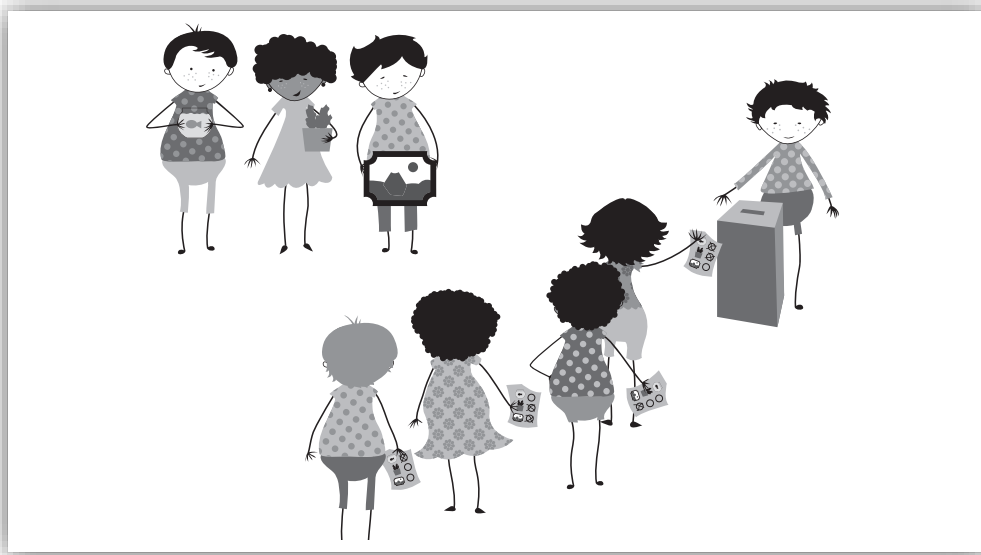
⁵O'Shea, Karen, Developing a shared understanding: A glossary of terms for education for democratic citizenship: Council of Europe,GDIV/EDU/CIT (2003)29, str. 8.

2. DEMOKRACIJA

Od izuzetne je važnosti promicati kulturu demokracije i ljudskih prava među djecom i mladima, jer se stavovi i ponašanja oblikuju u ranoj fazi odrastanja, a mogu biti odlučujući za određivanje njihove buduće angažiranosti u pitanjima koja su od javnog interesa.

Zaključci Foruma Vijeća Europe za budućnost demokracije, lipanj 2007.

Što je to demokracija?

Nikada u povijesti Europe demokracija nije bila toliko raširena i jaka kao na prijelazu u dvadeset i prvo stoljeće. Gotovo sva europska društva smatraju se demokratskim ukoliko su utemeljena na načelima suverenog državljanstva, transparentnog procesa donošenja odluka i odgovorne vlade. Teško je u potpunosti ostvariti ova načela u stvarnosti, ali ipak možemo reći da su ovo općenito smjernice za razvoj demokracije u suvremenoj Europi.

Riječ demokracija nastala je od grčkih riječi *demos*, što znači „narod“, i *kratos*, što znači „moć“. Prema tome, demokracija se često definira kao „vladavina naroda“: sustav donošenja pravila utvrđenih od strane ljudi koji su ih dužni poštivati. U današnjem svijetu, većina ljudi i zemalja smatra kako je demokracija jedini valjan i održiv sustav vlasti.

Demokracija počiva na dva osnovna načela:

- načelo „individualne autonomije“: nitko ne bi trebao biti subjekt pravila nametnutih od strane drugih;
- načelo „jednakosti“: svatko bi trebao imati jednake mogućnosti utjecanja na odluke koje se tiču društva u cijelosti.

Ostali oblici vladavine krše ova načela ukoliko moć počiva u rukama određene osobe ili društvene klase koja donosi odluke u ime ostatka populacije. Na primjer, oligarhija je način vladavine u kojoj vlada privilegirana, malobrojna grupa koja svoj položaj duguje materijalnom bogatstvu, obiteljskom statusu ili vojnoj snazi. U plutokraciji, vlast kontroliraju bogati, dok u diktaturi vlast kontrolira jedan moćni pojedinac. U tim drugim oblicima vladavina, ne poštuje se osobna autonomija kao niti jednakost.

Demokracija ima mnogo oblika. Na primjer, u izravnoj demokraciji građani osobno sudjeluju u procesu donošenja odluka. Međutim, najrašireniji oblik demokracije je liberalna ili predstavnička demokracija u kojoj građani biraju zastupnike koji stvaraju zakone, politike i imenuju vladine dužnosnike. U teoriji, predstavnička demokracija uključuje slobodan i pošten izbor predstavnika u

predstavnička tijela i dužnosnika odabranih većinom glasova građana koje će zastupati. Liberalnu demokraciju karakterizira vladavina prava, dioba vlasti, zaštita ljudskih prava i zaštita manjina. Vladavina prava je načelo prema kojem izvršna vlada i sudstvo mogu djelovati samo u skladu s pisanim pravilima. To je načelo usko povezano s načelom diobe vlasti, prema kojoj zakonodavna (sabor), izvršna (vlada) i sudska (sudovi) vlast djeluju neovisno jedna o drugoj. U vladavini demokracije, ljudska prava imaju zajednički sustav vrijednosti. U skladu s tim, ugrožene društvene grupe bilo koje vrste, kao što su djeca, žene, migranti, vjerske ili etničke manjine, zaštićene su od diskriminacije te se promiče njihov identitet i sudjelovanje.

Pojam *demokracija* označava određenu vrstu društva, kao i određeni oblik vladavine. Demokratsko društvo pruža najpravedniji oblik vladavine i najveću jednakost za većinu, s tim da većina ljudi ima aktivnu, a ne pasivnu ulogu u procesu donošenja odluka. Odlikuje se moralnim imperativom koji se odnosi na zaštitu i promicanje ljudskih prava svakog pojedinca, svake grupe i svake zajednice društva. Kako je demokratsko društvo stalno u potrazi za rješenjima socijalnih pitanja koja vode dobiti najvećeg broja ljudi, najčešće njihove odluke nailaze na odobravanje većine. Demokracija postoji na lokalnoj i nacionalnoj razini.

Demokracija u praksi

Demokratski sustavi su razlikuju jedan od drugog i niti jedan se ne možemo smatrati uzorom drugima. Demokratske vladavine mogu imati nekoliko oblika, uključujući predsjedničku (kao u Francuskoj, Rumunjskoj i Rusiji) ili parlamentarnu (kao u Velikoj Britaniji, Slovačkoj i Španjolskoj). Druge zemlje, poput Njemačke, imaju federalnu vladajuću strukturu. Neki sustavi glasovanja su proporcionalni, dok su drugi većinski. Zajedničko je načelo jednakosti svih građana i pravo svakog pojedinca na određeni stupanj samostalnosti. Međutim, osobna autonomija ne znači da svaki pojedinac može raditi što želi. To znači da državni sustav osigurava jednako pravo glasa za svakog građanina i priznaje pravo samostalnog izbora svakom pojedincu kao i pravo da se taj izbor uzme u obzir. Napokon, mnogo toga ovisi o inicijativi i sudjelovanju svakog pojedinog građanina.

Demokracije se uvelike razlikuju stupnjem poštivanja jednakosti i omogućavanja građanima da utječu na odluke. Ljudi koji žive u siromaštvu mogu imati slabiji glas. Žene, koje su manje zastupljene u javnosti, mogu imati i manje mogućnosti utjecanja na odluke, pa čak i na one koje se posebno tiču žena. Nekim društvenim grupama, kao što su djeca i strani radnici, može se oduzeti mogućnost glasovanja. U isto vrijeme, većina ljudi smatra da su im nametnuta pravila od izabranih dužnosnika koji ne zastupaju njihove interese. Dakle, koja su osnovna demokratska načela? U kojoj mjeri možemo osjetiti da smo „vlasnici“ zakona i vladinih odluka?

Demokracija nikada nije savršena i nikada potpuna. Karl Popper je čak rekao: „Demokracija je riječ za nešto što ne postoji“. Ta izjava može biti pretjerana, ali istina je da je demokracija idealan model. Ljudi su ti koji određuju do koje mjere se njihovo društvo može približiti tom idealnom modelu.

Funkcioniranje demokracije samo uz aktivno građanstvo

Demokracija je mnogo više od izbornog kodeksa. To je kodeks ponašanja, stava i stanja uma.

Terry Davis, uvodni govor na Ljetnom sveučilištu za demokraciju, organiziran od Vijeća Europe, 2006.

Demokratsko društvo više je od demokratski izabrane vlade i sustava nacionalnih institucija. Snažne i nezavisne lokalne vlasti, razvijeno i aktivno civilno društvo na nacionalnoj i lokalnoj razini i demokratsko etičko ponašanje na radnim mjestima i u školama također su ključne manifestacije u demokratskom društvu. Demokracija je praktičan proces koji treba njegovati svakodnevno i posvuda.

Demokracija može učinkovitije funkcionirati i bolje služiti interesima svojih građana ukoliko oni formuliraju zahtjeve, vrše pritisak i kontinuirano prate aktivnosti vlade. U modernom društvu, nevladine organizacije i mediji služe kao ključni kanal za utjecaj građana. Nevladine organizacije (NVO) mogu zagovarati, educirati i usmjeriti pozornost na neka od važnih javnih pitanja te mogu pratiti ponašanje i rad vlade ili drugih državnih tijela. Kroz nevladine organizacije, građani mogu biti pokretači i glavni akteri promjena u procesu veće demokratizacije svijeta.

Širenjem vijesti i mišljenja o različitim društvenim akterima te obnašanjem uloge čuvara demokracije u ime građana, mediji imaju vrlo snažnu ulogu u demokraciji. No, ova funkcija postoji samo ukoliko su slobodni od strane državnih ili korporativnih interesa i utjecaja, te ukoliko cijene vrijednost javne usluge i shvaćaju svoju ulogu ozbiljno.

Što nije u redu s demokracijom?

Sada, na početku dvadeset i prvog stoljeća, postoji sveopća briga o trenutnom stanju demokracije. U mnogim europskim demokracijama rašireno je političko nezadovoljstvo i skepticizam, a ljudi često vjeruju da si politička elita može priuštiti zanemarivanje volje naroda. Postoje neke kontradikcije u razvoju demokracije kao što su akutna društvena nejednakost i korupcija koje mogu izazvati frustraciju i bijes, što može naknadno voditi u pojavu populizma podržanog od strane masovnih medija. Građani se često osjećaju bespomoćno i obeshrabreno za preuzimanje aktivnije uloge u svojem društvu.

Takva zabrinutost za stanje demokracije često se temelji na razini sudjelovanja građana na izborima, koja je značajno smanjena u Europi u posljednjih petnaest godina. Ovaj pad, koji kao da ukazuje na nedostatak interesa i građanske angažiranosti, potkopava demokratski proces.

Odaziv mladih na izborima izrazito je nizak, a prisutna je i rastuća razlika u stopi participacije između mladih i ostalih dobnih grupa. To odstupanje ne znači nužno da mladi neće glasovati aktivnije kada budu stariji, ali već sada su njihovi interesi manje zastupljeni na izborima. U cijelom svijetu, mladi su sve manje zastupljeni u demokratskim institucijama i tradicionalnim strukturama političkog života, kao što su političke stranke, sindikati ili formalne organizacije mladih.¹

Iako su ovo nesumnjivo ozbiljni problemi, druge studije² pokazuju da su različiti oblici sudjelovanja zapravo u porastu unutar grupa za pritisak, kampanjama, ad hoc građanskim inicijativama ili savjetodavnim tijelima. Globalno civilno društvo i internetski aktivizam, fleksibilni novi oblici građanskog sudjelovanja, nastali su na temelju mogućnosti koje pruža tehnološki razvoj. Mladi se mogu izrazito brzo mobilizirati oko pojedinačnih pitanja, kao što su u Velikoj Britaniji, oko rata u Iraku ili Narančaste revolucije u Ukrajini. Političko mišljenje može se također izraziti kroz umjetnost i sport, izražavanjem zabrinutosti za okoliš i prava žena te potrošačkim bojkotima. Ovi oblici sudjelovanja su jednako bitni za učinkovito funkcioniranje demokracije kao i odaziv birača na izborima. Izbori su, nakon svega, vrlo primitivan način osiguravanja precizne zastupljenosti ljudskih interesa. Četiri ili pet godina između izbora veoma je dug period čekanja na polaganje računa izabranih vladajućih struktura. Svakodnevno sudjelovanje ključ je demokracije, koje počinje na lokalnoj razini. Potrebno je poduzeti napore kako bi se poboljšalo građansko sudjelovanje, osobito mladih.

PITANJE: *Znate li bilo koju nevladinu organizaciju ili inicijativu građana u vašoj zajednici koja je uspješno utjecala na zajednicu ili odluke vlade u posljednjih nekoliko godina?*

Još je jedna ozbiljna slabost u europskim demokracijama – zastupljenost manjina, posebice onih koje pate od socijalne isključenosti. Thomas Hammarberg, povjerenik Europske komisije za ljudska prava, izjavio je nedavno da je nemoć najveći problem milijuna...

„... onih koji su raseljeni; onih koji nemaju sredstva za pravne savjete; onih koji se suočavaju s jezičnim barijerama kada im je potrebna pomoć; onih koji su potisnuti od strane vlastite kulturne grupe ili stisnuti između dva načina života; onih koji su izloženi strahu; onih koji su izolirani u svojoj invalidnosti; onih starijih koji su izgubili sve i koji su previše krhki za novi početak; onih pripadnika manjina koji su na meti ksenofoba ili homofoba”.³

U društvu u kojem se vlada bira većinom glasova, a izborni sustav funkcionira po sistemu 'pobjednik-uzima-sve', u izrazito su teškom položaju manjine po pitanju odgovarajuće zastupljenosti. Osvješčivanje o važnosti jednakosti i socijalnog uključivanja manjina ključ je za demokratsko upravljanje.

U dvadeset i prvom stoljeću, nekoliko ekonomskih i socijalnih razvojnih procesa imali su utjecaj na pojam demokracije i njezinu primjenu u praksi. Europske integracije i globalna međuovisnost,

tehnološki razvoj i rastući utjecaj medija mogu biti pozitivni čimbenici u razvoju demokracije, ali također mogu naškoditi tradicionalnim demokratskim strukturama. Brzo mijenjanje demografskih trendova i interkulturalnih migracija mogu na sličan način uznemiriti ravnotežu u društvu. Važno je graditi na mogućnostima posredovanima tim pojavama i koristiti ih kako bi se demokracija razvila i učinila jačom.

PITANJE: *Mislite li da će tehnologija, utemeljena na Internetu, osigurati nove tehnike donositeljima odluka kako bi se izravno mogli konzultirati s ljudima o važnim lokalnim ili nacionalnim pitanjima?*

Zašto i kako bi se trebalo djecu učiti demokraciji?

Kako bi demokracija mogla napredovati, djecu je potrebno učiti da je cijene kao način života. Vještine koje potrebne za izgradnju demokracije, ne razvijaju se automatski kod djece. Poučavanje demokraciji znači pripremanje djece kako bi u budućnosti postali građanima koji će čuvati i oblikovati demokraciju. Stoga bi demokracija trebala biti ključni aspekt u svakom obliku odgoja i obrazovanja u najranijoj mogućoj dobi.

Kao što Lianne Singleton, australska savjetnica za odgoj i obrazovanje, tvrdi, nastavnici moraju biti uvjerenja da je demokracija moguća i da se demokratski način života može biti ostvaren u društvu i u dječjem okruženju. Oni bi trebali pomoći djeci da razumiju kako niti jedna demokracija i vladavina nisu savršene, kao što niti jedna ideologija nije nedvojbeno istinita. U zdravoj demokraciji, građani preispituju motive svojih lidera, te aktivno prate njihove aktivnosti.

Podučavanje o demokraciji je podučavanje o inkluzivnom društvu. To je društvo koje priznaje sve članove, bez obzira na njihovu... situaciju ili status... i priznaje različitosti među svojim članovima, ujedno im dajući osjećaj da su dio zajednice...⁴

Podučavanje o demokraciji promiče znatiželju, rasprave, kritičko razmišljanje i sposobnost za konstruktivnu kritiku. Djecu je potrebno naučiti kako preuzeti odgovornost za svoje postupke. Rezultati ovog odgojnoobrazovnog procesa mogući su samo kroz aktivno djelovanje. Djeca trebaju razumjeti ključne pojmove demokracije, no najbolja vježba za to je život i djelovanje u demokratskom okruženju. Škole, ustanove, dječji klubovi i organizacije, pa čak i obitelji, koje poštuju demokratska načela i imaju stvarno demokratski strukturirano funkcioniranje, mogu poslužiti kao najbolji model djeci u procesu učenja o tome što je to demokracija. Demokratska načela moraju prožimati školske strukture i nastavne planove i programe, te bi trebala biti uobičajena praksa u obrazovnim institucijama i odnosima. Nastavnici moraju pokazati poštovanje prema djeci uspostavljanjem dječjih vijeća za donošenje odluka i posredovanje među vršnjacima, povjerenjem u djecu da su sposobni organizirati vlastite događaje i osnaživanjem djece za istraživanje određenih pitanja, kako bi razgovarali, formulirali vlastita mišljenja, raspravljali i predlagali strategije za rješavanje sukoba i postizanje razumnih ciljeva. Takva iskustva sudjelovanja posebno su inspirirajuća za djecu te im pomažu da shvate da je sudjelovanje napor vrijedan truda.

Postoji dosta dobrih primjera u svijetu o tome kako izgraditi uspješne demokratske strukture u dječjem prirodnom okruženju. Program Vijeća Europe 'Obrazovanje za demokratsko građanstvo' proizveo je smjernice i prikuplja dobre primjere za izgradnju škola demokracije i demokratskog upravljanja. 'Upravljanje' ovdje znači otvorenost obrazovnih institucija i organizacija, u kojoj sudionici (učitelji, djeca, roditelji) imaju priliku raspravljati, pregovarati o problemima i donositi odluke na kraju procesa. 'Demokratski' ukazuje na činjenicu da se upravljanje temelji na vrijednostima ljudskih prava, osnaživanja i sudjelovanja svih sudionika: djece, odraslih, roditelja i zaposlenika institucija.

Demokracija i dokumenti o ljudskim pravima

Ljudska prava i demokracija su međusobno povezani pojmovi. Ljudska prava čine temelj svakog demokratskog sustava, a države su tu da ih brane i jamče. S druge strane, ljudska prava su neovisna od države: ona su neotuđiva, pripadaju svima isključivo na temelju ljudskosti. Međutim, samo

demokratske strukture su u mogućnosti štiti ljudska prava ljudi. Ljudska prava i demokratija su u procesu stalnog razvoja.

Korisni izvori

- Backman, Elisabeth and Trafford, Bernard, Democratic Governance of Schools, Council of Europe, 2007.
- Boman, Julia, Challenges to Democracy in Today's Europe, Synthesis of plenary sessions and workshops, Council of Europe, 2006.
- Forbrig, Joerg, Revisiting youth political participation, Council of Europe Publishing, 2005:www.youth-knowledge.net/system/galleries/download/research_reports/2005_revisiting_youth_political_participation_coepub.pdf
- The Future of Democracy in Europe, Trends, analysis and reforms, Green Paper for the Council of Europe, Council of Europe, 2004:
http://edc.unige.ch/download/Schmitter_Trechsel_Green_Paper.pdf
- Gollob, Rolf and Kampf, Peter, Exploring Children's Rights, Nine projects for primary level, Council of Europe, 2007.
- Kovacheva, Sýka, 'Will Youth Rejuvenate the Patterns of Political Participation?' Forbrig, Joerg (ed.), in: Revisiting Youth Political Participation, Challenges for research and democratic practise in Europe, Council of Europe Publishing, 2005.
- Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life, Adopted by the Congress of Local and Regional Authorities of Europe 2003:www.coe.int/t/e/cultural_cooperation/youth/TXT_charter_participation.pdf
- Singleton, Lianne, Discovering Democracy, Teaching democracy in the primary school: www.abc.net.au/civics/democracy/pdf/td_primary.pdf

Korisne web-stranice

- Discovering Democracy resources:
www.civicsandcitizenship.edu.au/cce/default.asp?id=9180
- Electoral Education for Children:
<http://aceproject.org/electoral-advice/archive/questions/replies/493883939>
- Elections in Europe: www.elections-in-europe.org
- Election Resources on the Internet: <http://electionresources.org/other.html>
- International Institute for Democracy: www.civilsoc.org/elctnic/ngo-devl/iid.htm
- Voices of Youth: www.unicef.org/voy

Bilješke

¹Forbrig, Joerg, *Revisiting Youth Political Participation, Challenges for research and democratic practise in Europe*, Council of Europe Publishing, 2005., str. 134.

²Kovacheva, Sýka, 'Will Youth Rejuvenate the Patterns of Political Participation?' in Forbrig, Joerg (ed.), in *Revisiting Youth Political Participation: Challenges for research and democratic practise in Europe: Strasbourg*, Council of Europe Publishing, 2005.

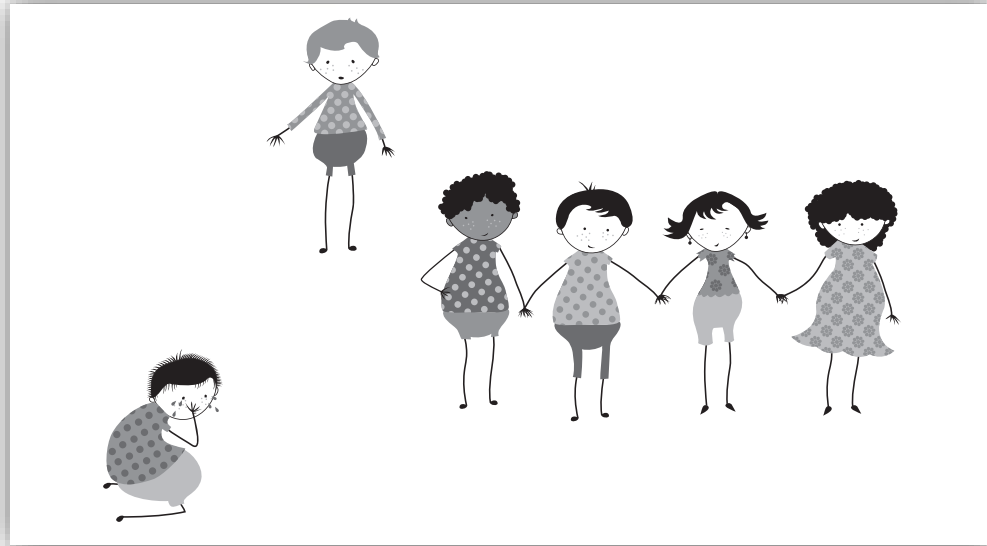
³Govor Thomasa Hammarbera na tisućitoj sjednici Vijeća ministara, Vijeće Europe, 2007.

⁴Singleton, Lianne, *Discovering Democracy, Teaching democracy in the primary school*: www.abc.net.au/civics/democracy/pdf/td_primary.pdf

3. DISKRIMINACIJA

Diskriminacija je u suprotnosti s osnovnim načelom ljudskih prava.

Diskriminirati nekoga znači onemogućiti osobi potpuno uživanje njenih političkih, građanskih, ekonomskih, socijalnih ili kulturnih prava i sloboda. Diskriminacija se suprotstavlja temeljnom načelu ljudskih prava: da su svi ljudi jednaki u dostojanstvu te imaju ista temeljna prava. Ovo se načelo ponavlja u svakom temeljnom dokumentu o ljudskim pravima (na primjer, Opća deklaracija o ljudskim pravima, Članak 2., Konvencija o pravima djeteta, Članak 2, (Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Članak 14. i Članak 1. Protokola broj 12.). Većina državnih ustava također uključuje odredbe protiv diskriminacije.

Iako ne postoji jedinstvena definicija „diskriminacije“ u zakonu o ljudskim pravima, sve definicije diskriminacije u poveljama o ljudskim pravima (npr. Opća deklaracija o ljudskim pravima, Konvencija o pravima djeteta, (Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, **Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije**, ili **Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena**) sadrže određene zajedničke elemente:

1. Postoji *povod* za diskriminaciju na temelju različitih faktora. Članak 2 Konvencije o pravima djeteta, primjerice, izričito imenuje kao razloge diskriminacije „djetetovu rasu ili rasu njegovih roditelja i staratelja, boju, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo mišljenje, nacionalno, etničko ili socijalno podrijetlo, vlasništvo, tjelesni nedostatak, rođenje ili druge čimbenike.“ Ovaj zadnji stavak, „ili druge čimbenike“, stoji umjesto brojnih drugih mogućih razloga diskriminacije, poput društvenog staleža, zanimanja, seksualne orijentacije ili odabranog jezika.
2. Postoje *radnje* koje se kvalificiraju kao diskriminacija. To može biti odbijanje, ograničavanje ili isključivanje osobe ili grupe ljudi. One variraju od najtežih povreda ljudskih prava, kao što je **genocid**, ropstvo, etničko čišćenje ili vjerski progon, do suptilnijih, ali učestalijih oblika diskriminacije, poput zapošljavanja i napredovanja na poslu, stanovanja i verbalnog zlostavljanja. Česti oblici diskriminacije među djecom su isključivanje (npr. odbijanje prihvaćanja djeteta u igru), zlostavljanje i vrijeđanje temeljeno na razlikama (npr. mimoza, debeli, glupson). Vidi isto *temu 13., Nasilje*, str. 272.
3. Postoje *posljedice* koje mogu spriječiti pojedince u prakticiranju i/ili uživanju svojih ljudskih prava i temeljnih sloboda. Diskriminacija utječe na cjelokupno društvo, i učvršćuje predrasude i rasističke stavove.

Diskriminacija se često temelji na neznanju, predrasudama i negativnim **stereotipima**. Mnogi ljudi se plaše onoga što im se čini čudnim i nepoznatim pa reaguju sumnjom ili čak nasiljem prema svakomu čiji im je izgled, kultura ili ponašanje nepoznat.

Stavovi, radnje ili djelovanje institucija koje podređuju ili marginaliziraju bilo koga mogu se smatrati diskriminacijom. Ovo se posebno odnosi na rasizam koji ima povijesne korijene u uvjerenju da je jedna grupa ljudi superiornija od druge, vjerovanju koje je nekoć primjenjivano kako bi se opravdala diskriminacija nad „inferiornijim“ grupama. Iako se takva uvjerenja danas širom svijeta odbacuju, rasna diskriminacija još uvijek postoji. Drugi oblici diskriminacije uključuju seksizam, diskriminaciju na temelju dobi, homofobiju, antisemitizam i vjersku netoleranciju te **ksenofobiju**, odnosno strah ili mržnju prema strancima ili stranim zemljama.

Segregacija, oblik odvajanja etničkih grupa nametnut zakonom ili običajem, ekstreman je oblik diskriminacije. U Europi su postojali službeni oblici segregacije – Židovi su, primjerice, živjeli izolirani u getima. Danas su u nekoliko europskih zemalja Romi prisiljeni živjeti u odvojenim zajednicama zbog neprijateljskog ponašanja ili ekonomske segregacije.

Diskriminirati se može otvoreno, kao u *izravnoj diskriminaciji*, koja se definira kao namjerna diskriminacija protiv osobe ili grupe ljudi. Primjeri izravne diskriminacije su kada se djetetu određene narodnosti odbije upis u školu ili kada vlasnici nekretnina ne iznajmljuju stanove imigrantima. *Neizravna diskriminacija* se temelji na posljedicama neke politike ili mjera koje se čine neutralnima, ali u stvari sustavno potkopavaju ljude određene manjine u odnosu na druge. Na primjer, vatrogasno društvo koje postavi najnižu visinu kao standard koji vatrogasci moraju zadovoljiti, automatski isključuje mnoge žene i imigrante, kao i trgovina koja ne zapošljava osobe u dugim suknjama ili pokriveno glave.

Kako bi se borili protiv diskriminacije, posebno one neizravne i skrivene, neke zemlje su prihvatile mjere **pozitivne diskriminacije**, poznate i kao **afirmativna akcija**. U nekim slučajevima, pozitivna diskriminacija znači namjerno favoriziranje određene grupe ili grupa koje su doživjele povijesnu i prožimajuću diskriminaciju (kao, na primjer, davanje prednost kandidatima iz grupa ljudi koje rijetko pohađaju fakultet, ili osiguravanje određenog broja mjesta za manjine, kao što su žene ili stanovnici ruralnih krajeva, u određenim javnim službama). Cilj je kompenzirati skrivenu diskriminaciju i stvoriti uravnoteženo društveno predstavljanje. U drugim slučajevima, pozitivna diskriminacija znači stvaranje uvjeta za ljude s teškoćama (na primjer, fizičkim nedostatcima) kako bi uživali ista prava i mogućnosti. Još jedan oblik pozitivne diskriminacije je pokušaj „ispravka“ nekadašnje nepravde. Sve ove mjere i načini pokušavaju promicati jednakost „kroz nejednakost“.¹

Svaki put kada razdvajamo ljude i dajemo različitim pojedincima i grupama različita prava i obveze, trebamo se pitati zašto to činimo. Je li to zbilja potrebno? Donosi li to dobrobit svima? Ako ne, i sama pozitivna diskriminacija bi mogla postati manifestacijom predrasuda i diskriminacije.

Rasna diskriminacija

Rasizam se može definirati kao svjesno ili nesvjesno vjerovanje u superiornost jedne rase nad drugom. Ova definicija pretpostavlja postojanje različitih bioloških „rasa“, činjenicu koju je diskvalificiralo nedavno istraživanje, posebice projekt ljudskog genoma. Međutim, iako je „rasa“ očito društvena konstrukcija, rasizam je raširen širom svijeta. Premda malo ljudi još vjeruje u „nadmoćnu rasu“ s urođenim pravom uporabe moći nad onima koje smatraju „manje vrijednima“, mnogi ljudi i dalje prakticiraju kulturni rasizam, odnosno **etnocentrizam**, vjerujući da su neke kulture, obično njihova vlastita, nadmoćne, ili da su druge kulture, tradicije, običaji i povijesti nespojive s njihovom.

Rasizam bilo koje vrste je vezan uz pitanje moći, s nadmoćnima koji odlučuju što je to „superiorno“ i diskriminiranjem manje moćnih ljudi. Rasizam bi se stoga mogao smatrati praktičnom primjenom predrasuda u svakodnevnom životu.

PITANJE: Što vi možete napraviti kako biste pomogli djeci s kojom radite da nauče više o različitosti rasa i narodnosti u svojoj zajednici te da ih više cijene?

Posljedice rasizma, kako u prošlosti tako i danas, razarajuće se i za pojedinca i za društvo kao cjelinu. Rasizam je vodio u masivno istrebljenje, genocid i ugnjetavanje. Osiguravao je podčinjavanje većine hirovima manjina koje su posjedovale moć i bogatstvo.

Diskriminacija na temelju etničke pripadnosti i kulture

Kao i s kulturnim rasizmom, koji smatra da su određene kulture superiornije nad drugima, diskriminacija na temelju etničke pripadnosti smatra neke kulture, obično manjinske, inferiornima i nepoželjnim. Povijesno gledajući, europski Židovi i Romi najviše su patili od ove vrste diskriminacije.

Antisemitizam, odnosno neprijateljstvo prema Židovima kao vjerskoj ili etničkoj manjini, javlja se još u srednjem vijeku kada su Židovi bili jedina nekršćanska manjina. Sprječavani u obavljanju većine obrta i zanimanja te prisiljeni živjeti odvojeno od kršćana u getima, kažnjavani visokim porezima, lišavani imovine, često progonjeni ih svojih zemalja ili ubijani, Židovi su se stoljećima borili protiv nepravde i predrasuda u kršćanskim društvima.

Uspon fašizma sredinom dvadesetog stoljeća, s ideologijom rasne nadmoći, još je više pojačao antisemitizam u Europi i konačno rezultirao holokaustom, sustavnim istrebljenjem više od šest milijuna Židova tijekom Drugog svjetskog rata. U dvadeset i prvom stoljeću antisemitizam ni izdaleka nije još gotov. Grupe koje zagovaraju vlastitu superiornost obeščaćuju židovska groblja, a neonacističke mreže otvoreno šire antisemitsku propagandu.

PITANJE: Što se dogodilo sa židovskim stanovništvom u vašoj zemlji tijekom Drugog svjetskog rata?

Romi, ponekad pogrešno nazivani Ciganima, stoljećima su živjeli diljem Europe. Bez vlastite domovine, Romi su zadržali svoj jezik i kulturu živeći uglavnom nomadskim načinom života kao kotlokrpe, zanatlije, glazbenici i trgovci. Kroz svoju povijest, Romi su iskusili diskriminaciju, uključujući prisilnu asimilaciju i ropstvo. Tijekom dvadesetog stoljeća tisuće je Roma bilo izloženo genocidu od strane nacističke Njemačke, prisilnoj socijalizaciji pod komunističkim režimima istočne Europe i ekonomskoj izdvojenosti u visokotehnološkim kapitalističkim gospodarstvima za koje im manjkaju potrebne vještine. Danas mnoga romska djeca odrastaju u neprijateljskim društvenim okolinama gdje su im uskraćena brojna osnovna prava poput obrazovanja, zdravstvene zaštite i stanovanja.

PITANJE: Ima li Roma u vašoj zajednici? Idu li njihova djeca u školu? Kakav je stav druge djece prema romskoj djeci?

Diskriminacija temeljena na ksenofobiji

Kao odgovor na rastuću globalizaciju i raznolikost društva, neki ljudi uzvraćaju ksenofobijom, strahom ili neprijateljstvom prema strancima ili stranim zemljama. U većini slučajeva, pojam „stranoga“ zasnovan je na društveno ustanovljenim slikama i idejama koje svode svijet na „nas“, normalne, „dobre poput mene“ i „njih“, druge koji su različiti: prijetnja su jer predstavljaju propadanje vrijednosti i dobrog ponašanja.

PITANJE: *Možete li se sjetiti primjera ksenofobije u vašoj zemlji? Kakav utjecaj ima ksenofobija na djecu? Što možete učiniti kako biste preispitali taj utjecaj?*

Iako većina ljudi smatra ksenofobiju moralno neprihvatljivom i protivnom kulturi ljudskih prava, ona nije neuobičajena pojava. Postupci diskriminacije temeljeni na ksenofobiji, poput verbalnog zlostavljanja ili čina nasilja, očigledna su kršenja ljudskih prava.

Rodna diskriminacija

Iako suptilna i više ili manje prikrivena u Europi, rodna diskriminacija je sveprisutna. Mnoge društvene institucije, poput medija, obitelji, institucija za brigu o djetetu ili škola zadržavaju i šire stereotipe o muškarcima i ženama. Tradicionalne odlike spolova u zapadnim društvima često su vezane uz moć: muškarci i njihova tipična zanimanja obično se opisuju kao izravna, snažna, produktivna, hrabra, važna, orijentirana na javnost, utjecajna, iznimno isplativa, čiji se rezultati prepoznaju i vrednuju u društvu. Glavne ženske karakteristike odražavaju bespomoćnost: ovisna, brižna, pasivna i orijentirana na obitelj. Žene često imaju podređene položaje, njihov se rad manje cijeni i plaća te dobivaju manje priznanja. Djevojčice i dječaci koji se ne uklapaju u stereotipe mogu postati žrtve kritiziranja, isključivanja ili čak i nasilja. Takvi sukobi mogu otežati razvoj rodnog identiteta djeteta. Vidi također raspravu u temi 7, *Rodna ravnopravnost*, str. 237.

Vjerska diskriminacija

Sloboda se vjeroispovijesti službeno poštuje u Europi, ali ipak je vjerska diskriminacija još uvijek rasprostranjena i često neodvojivo vezana uz rasizam i ksenofobiju. Dok je u prošlosti Europa bila rastrgana sukobima i diskriminacijom između protestantskih i katoličkih kršćana, rimskih i istočnih ortodoksnih katolika, i „službenih“ crkvi i odmetnutih sekta, danas su ove razlike među kršćanima postale manje važne. Istovremeno, mnoge manje vjerske zajednice rastu diljem Europe, uključujući zajednice židova, hindusa, budista, bahá'ísta, rastafarijanca i muslimana. Često se ignorira ova sve veća vjerska raznolikost, kao i milijune Europljana koji nisu religiozni te one koji nisu kršćani.

PITANJE: *Koje manjinske vjere postoje u vašoj zajednici? Gdje se okupljaju i mole?*

Od posebnog je značaja razvoj islamofobije - diskriminacije, mržnje i straha od islama, koja je najraširenija vjera u Europi nakon kršćanstva te većinska vjera u nekim zemljama i regijama Balkana i Kavkaza. Neprijateljstvo prema islamu nakon terorističkih napada na mete u Sjedinjenim Američkim Državama, Španjolskoj i Engleskoj zadnjih je godina razotkrilo duboko ukorijenjene predrasude u većini europskih društava. Neki od najčešćih načina javnog izražavanja ovih predrasuda su odbijanje prepoznavanja islama kao službene religije, odbijanje davanja dozvole za izgradnju džamija, neosiguravanje prostora za muslimanske vjerske grupe i zajednice te restrikcije ženama i djevojkama koje nose marame na glavi.

Jedna od najtipičnijih predrasuda o islamu je takozvana „nekompatibilnost“ s ljudskim pravima. Kao dokaz za to navodi se odsustvo demokracije i raširenost kršenja ljudskih prava u mnogim dominantno muslimanskim zemljama, bez uzimanja u obzir da je religija samo jedan od mnogih faktora koji mogu doprinijeti stvaranju nedemokratskih vlada.

Mnoge predrasude proizlaze iz nepoznavanja islama, kojeg brojni ljudi povezuju samo s terorizmom, ekstremizmom i politikom određenih zemalja. Zapravo, islam, poput većine religija, zagovara toleranciju, solidarnost i ljubav prema bližnjemu.

Diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije

Homofobija je averzija ili mržnja prema homoseksualcima - gej i lezbijskim osobama, njihovom stilu života ili kulturi, ili općenito prema ljudima drugačije seksualne orijentacije, uključujući biseksualne i transrodne ljude. Iako su pravne reforme u Europi uvelike ojačale ljudska prava homoseksualaca, uvjeti jako variraju, od urbanih područja gdje deklarirani homoseksualci žive, rade i stvaraju građanske zajednice bez većih teškoća, do ruralnih predjela i dijelova istočne i centralne Europe gdje se homoseksualci susreću s diskriminacijskim zakonima, zlostavljanjem, pa čak i nasiljem od strane javnosti i vlasti. Mnogi ljudi još uvijek vide homoseksualnost kao bolest, psihički poremećaj ili čak i moralni grijeh. Mnogi drugi svjesno ili nesvjesno pridaju heteroseksualne norme homoseksualnim osobama, okrivljujući ih kada ne uspiju zadovoljiti oblike ponašanja koji se očekuju od „normalnih ljudi“.

PITANJE: *Koriste li djeca s kojom radite homofobne uvrede, čak i ako ne znaju što one znače? Kako možete riješiti problem ovakvog izražavanja?*

Diskriminacija na osnovu invaliditeta

Pojam „osoba s invaliditetom“ može se odnositi na brojna stanja: nedostatak može biti fizički, intelektualni, osjetilni, psihosocijalni, privremeni ili stalni, kao posljedica bolesti, ozljede ili genetike. Ljudi s posebnim potrebama imaju ista ljudska prava kao i svi drugi ljudi. Međutim, zbog brojnih razloga, često se susreću s društvenim, zakonskim i praktičnim zaprekama u ostvarivanju svojih ljudskih prava. Ovi razlozi obično proizlaze iz pogrešnih pogleda i negativnih stavova prema samom nedostatku.

Mnogi ljudi imaju pogrešni stav da ljudi s invaliditetom ne mogu biti produktivni članovi društva. Među negativnim stavovima prevladavaju mišljenja da su ljudi s invaliditetom „neispravni“ ili „bolesni“ te da ih treba popraviti ili zaliječiti, ili da su bespomoćni i da ih treba zbrinuti.

Nasuprot tomu, pozitivni stav smatra invaliditet sastavnim dijelom ljudske raznolikosti kojem treba pristupiti s razumnim prilagođavanjem, koje podrazumijeva svaku mjeru osmišljenu da promovira potpuno sudjelovanje i pristup, te osnažuje osobu da djeluje u svoje ime (npr. kolica, ili više vremena za dovršavanje zadatka). Ovaj pozitivni pristup sugerira da društvo ima odgovornost prilagoditi se osobi s invaliditetom.

Socijalni model invaliditeta: Zapreke stvorene društvenim i fizičkim okruženjem koje sprječavaju osobu s invaliditetom da sudjeluje u društvu i uživa svoja prava treba ukloniti. Ovo uključuje zagovaranje pozitivnog stava i prilagođavanje fizičkih zapreka (npr. osiguran pristup u zgrade za osobe u invalidskim kolicima).

U skladu sa socijalnim modelom invalidnosti, djeca s invaliditetom se sada smatraju „djecom s posebnim potrebama“. Društvene institucije su obvezne razmotriti ove potrebe i prilagoditi im se. Danas veliki dio djece s posebnim potrebama pohađa redovne škole.

Pojam „djece s posebnim obrazovnim potrebama“ obuhvaća i one koji ne uspijevaju u školi zbog razloga koji utječu na njihov cjelokupni razvoj i napredak. Škole trebaju prilagoditi svoj kurikulum, podučavanje i organizaciju i/ili omogućiti dodatnu potporu kako bi pomogli učenicima ostvariti svoj potencijal. Ovako usmjereni razvoj dio je pokreta prema uključivom obrazovanju.²

PITANJE: *Kako se djeca s nedostacima odgajaju i obrazuju u vašoj zemlji? Kakvi se ustupci čine za djecu s posebnim obrazovnim potrebama?*

Opća skupština UN-a usvojila je u prosincu 2006. prvi međunarodni sporazum koji se odnosi na ljudska prava ljudi s invaliditetom - Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (CRPD). Europska unija potpisala ju je u ožujku 2007., opisujući ju kao „prvu univerzalnu konvenciju o pravima čovjeka u novom tisućljeću“.

Konvencija definira invaliditet kao element ljudske raznovrsnosti i slavi društvene doprinose ljudi s invaliditetom. Zabranjuje prepreke sudjelovanju i zagovara aktivno uključivanje osoba s invaliditetom u društvo. Dugoročni cilj ove konvencije je promijeniti način na koji javnost vidi takve osobe te u konačnici promijeniti društvo kao cjelinu.³

Odgoj i obrazovanje za nediskriminaciju

Nastavnici su svjesni potrebe da se u svakom djetetu razviju tolerantni, nediskriminirajući stavovi i da raste u odgojnoobrazovnom okruženju koje priznaje različitost i iz nje se razvija, umjesto da je ignorira ili isključuje. Kao dio ovog razvoja, i oni koji rade s djecom i djeca sama, trebaju biti svjesni vlastitog diskriminacijskog ponašanja, kao i takvog ponašanja u drugih ljudi. Aktivnosti koje ohrabruju igranje uloga i empatiju pomažu djeci razviti svijest i suosjećanje, kao i otpornost i asertivnost u djece koja su doživjela diskriminaciju.

Europski programi za suzbijanje diskriminacije

Vijeće Europe ustanovilo je brojna tijela i programe kako bi se borilo protiv diskriminacije u Europi. Europska komisija protiv rasizma i netolerancije, osnovana 1993., redovito objavljuje ankete o pojavi rasizma i netolerancije u državama članicama Vijeća Europe. Isto tako organizira okrugle stolove s predstavnicima civilnog društva i usvaja opće političke preporuke koje se dalje šalju državama.

Agencija Europske unije za temeljna prava, nezavisno tijelo osnovano 2007., omogućava stručnu pomoć državama članicama koje provode zakon o temeljnim pravima. Osim toga, pokušava podići javnu svijest o pitanjima temeljnih prava te surađuje s civilnim društvom.

Nekoliko europskih zemalja osnovalo je neki oblik nacionalnog tijela za suzbijanje diskriminacije i promicanje ravnopravnosti i tolerancije.

PITANJE: *Postoji li u vašoj zemlji neko javno tijelo koje se bori protiv diskriminacije?*

Vijeće Europe isto tako radi i na podizanju svijesti kroz različite programe. Europska kampanja mladih „Svi različiti – Svi jednaki“ (2006. - 2007.) istaknula je tri različite vrijednosti: raznolikost (slaveći bogatstvo različitih kultura i tradicija), ljudska prava i sudjelovanje (dopuštajući svima da imaju ulogu u izgradnji Europe u kojoj svi imaju pravo biti ono što žele – biti različiti i jednaki). Druga kampanja Vijeća Europe „Dosta!“ bavi se diskriminacijom protiv Roma. Cilj ove kampanje je približiti neromske građane romskim građanima.

Unatoč svemu, borba protiv diskriminacije je i dalje u tijeku i Vijeće Europe će nastaviti s energičnim rješavanjem problema diskriminacije.

Korisni izvori

- Bellamy, Carol, La Situation des Enfants dans le Monde: UNICEF, 2004: www.unicef.org/french/sowc04/files/SOWC_04_FR.pdf
- Dječji bontončić ili kako svima biti prijatelj: Hrvatski savez udruga tjelesnih invalida (HSUTI) Zagreb, 2002.
- The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education: UNESCO, Salamanca, 1994: <http://unesdoc.unesco.org/images/0009/000984/098427eo.pdf>
- Tous les Enfants du Monde ont le Droit : Editions Fleurus Presse/ UNICEF France, 2007.

- Titley, Gavan, Youth work with Boys and Young Men as a means to prevent violence in everyday life, Council of Europe, 2003.

Korisne web-stranice

- Council of Europe: www.coe.int
 - 'All Different – All Equal': <http://alldifferent-allequal.info>
 - Office of the UN High Commissioner for HR: www.ohchr.org/english/
 - UNICEF: www.unicef.fr
 - Bibliothèque Numérique pour le Handicap : <http://bnh.numilog.com>
 - EU Statement – United Nations: Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2007: www.europa-eu-un.org/articles/fr/article_6914_fr.htm
 - International Standard Classification of Education (ISCED): UNESCO, 1997: www.unesco.org/education/information/nfsunesco/doc/isced_1997.htm
-

Bilješke

¹Pogledajte *De l'homme aux droits de l'enfants*: www.droitspartages.org

²Pogledajte *International Droits Partagés, des droits* Standard Classification of Education (ISCED): www.unesco.org/education/information/nfsunesco/doc/isced_1997.htm

³Pogledajte *EU Statement – United Nations: Convention on the Rights of Persons with Disabilities*: www.europa-eu-un.org/articles/fr/article_6914_fr.htm

4. OBRAZOVANJE I SLOBODNO VRIJEME

Jedini način obrazovanja za demokraciju je obrazovati demokratski. Ako se ova veza uspostavi, može se stvoriti krug vrлина koji će pomoći stvaranju boljeg i obuhvatnijeg pristupa obrazovanju, a zatim i širem poštivanju ljudskih prava.

govor Maud de Boer-Buquicchio,
zamjenice glavnog tajnika Vijeća Europe

Obrazovanje je temeljno ljudsko pravo. Od presudne je važnosti za razvoj pojedinca, kao što je i sredstvo kojim se mogu zadobiti i uživati druga prava. Članak 26. Opće deklaracije o ljudskim pravima (eng. UDHR) ustanovljuje da svatko ima pravo na obrazovanje te da bi obrazovanje trebalo biti besplatno, barem na osnovnoj razini, koja bi ujedno trebala biti obvezna za sve. Članak 2. Protokola br. 1. Europske konvencije o pravima čovjeka (eng. ECHR) jamči pravo obrazovanja svima. Srednjoškolsko obrazovanje, strukovno osposobljavanje te sveučilišni studiji, koji u Europi još nisu dostupni svima, trebali bi biti što dostupniji.

Međutim, slobodan pristup osnovnom obrazovanju ne smatra se više dovoljnim jamstvom ostvarenog prava na obrazovanje. I ostala tri uvjeta potrebno je zadovoljiti:

1. **Jednake prilike:** Država bi trebala jamčiti ne samo ravnopravan pristup, nego i jednake prilike za uspjeh. Ovo znači da je nekoj djeci potrebno osigurati dodatnu pomoć i posebne uvjeti. Gluha djeca, na primjer, imaju pravo na opravdane ustupke koji će im pomoći u učenju, poput znakovnog jezika, slušnih pomagala i tumača kada god im zatrebaju. Slične prilagodbe treba napraviti za svu djecu s posebnim potrebama kako bi mogla biti uključena u iste škole s drugom djecom i imati jednake prilike za uspjeh. Na primjer, neka djeca, poput djece nomadskih grupa u nekim zemljama Europe, mogu biti lišena prava na obrazovanje ako im se ne omogući posebno školovanje u skladu s nomadskim načinom života njihovih roditelja.

Jednakost u prilikama za uspješno obrazovanje također zahtijeva i obraćanje pozornosti na druge čimbenike, kao što su komunikacija na materinskom jeziku djeteta, uvjeti za rješavanje zadaće kod kuće, pristup knjigama, ili bilo koje poteškoće u učenju. Učenje na materinskom jeziku ne pomaže samo u uspješnom školovanju, nego konstituira i dječja kulturna prava. Neuspjeh u školi ne opravdava postojanje teškoća u učenju. One se trebaju rješavati uz pomoć dobro obučanih učitelja, sposobnih prilagođavati stilove učenja te stručnih suradnika kao što su socijalni radnici, posrednici i psiholozi. Načelo jednakih

prilika u obrazovanju igra ključnu ulogu u borbi protiv siromaštva.

2. **Kvalitetno obrazovanje:** Država bi trebala jamčiti ravnopravni pristup kvalitetnom obrazovanju. Prečesto se javlja dvorazinski sustav, jedan s kvalitetnim obrazovanjem za elitu s dobro obučanim nastavnim osobljem i visoko kvalitetnom infrastrukturom, i drugi za siromašne, bez potrebnih ljudskih i tehničkih resursa. Osnovno obrazovanje zajedničko svima do određene dobi, koje promiče znanje i vještine potrebne u budućnosti, trebalo bi biti zajamčeno svima. Ali kvalitetno obrazovanje ne može biti ograničeno samo na poboljšanje materijalnih uvjeta školskog sustava ili unapređenje djelotvornosti škole. Prema UNESCO-voj¹ definiciji, kvalitetno se obrazovanje mora temeljiti na pristupu zasnovanom na ljudskim pravima te se treba baviti novim područjima uključujući kulturnu različitost, višejezičnost u obrazovanju, mir i nenasilje, održivi razvoj i životne vještine.
3. **Obrazovanje za puni razvoj osobnosti pojedinca:** Obrazovanje na koje sva ljudska bića imaju pravo nije vezano samo uz osnove jezične i matematičke pismenosti. UDHR izričito tvrdi da bi obrazovanje trebalo težiti „punom razvoju ljudske osobnosti, poštivanju ljudskih prava i razumijevanju i miru među narodima u svijetu“. Konvencija o pravima djeteta (eng. CRC) dalje obrazlaže ovu vrstu obrazovanja na koje svako dijete ima pravo:

Priprema djeteta za odgovoran život u slobodnoj zajednici u duhu razumijevanja, mira, snošljivosti, ravnopravnosti spolova, i prijateljstva među svim narodima, etničkim, nacionalnim i vjerskim grupama te osobama starosjedilačkog porijekla.

CRC, Članak 29.

Pravo na obrazovanje je stoga pravo na odgoj i obrazovanje za ljudska prava. Ovaj holistički pogled na obrazovanje može poslužiti i formalnom i neformalnom obrazovanju, koje se odnosi na obrazovne programe izvan formalnog školskog sustava, a koje često omogućuju nevladine organizacije. Ta se dva oblika obrazovanja međusobno nadopunjavaju.

Djeca bi mogla biti čudna činjenica da je obrazovanje istovremeno i pravo i obveza. Možda bi im u razumijevanju toga pomoglo ako bi se upoznala s slučajevima djece koja nemaju osiguran pristup školovanju, ako bi razmislili kako bi uskraćivanje obrazovanja utjecalo na njihove sadašnje i buduće živote.

Vežano uz ovaj problem nameće se i pitanje dječjeg rada. Dok odrasli imaju „pravo na rad“, djeca imaju pravo na posebnu zaštitu od mukotrpnog ili opasnog posla. Pohađanje škole smatra se djetetovim osnovnim „poslom“. Međutim, neka su djeca prisiljena raditi kako bi osigurala opstanak svoje obitelji. Inače, sva djeca mogu – i trebala bi – pomoći svojoj obitelji. Djeca često rade preko ljeta kako bi zaradila džeparac, što može biti važno životno iskustvo s jakom obrazovnom dimenzijom. Međutim, djeca bi trebala znati da ih zakoni štite od zlostavljanja i radnji koje se smatraju opasnim i štetnim po njihovo zdravlje. Dječji rad nikada ne smije ometati njihovo obrazovanje ili pravo na odmor i igru (CRC, Članci 32. i 36.). Djeca mogu učiti o izrabljivanju djece na radu u prošlosti kroz priče ili filmove. Starija bi djeca trebala učiti o suvremenim oblicima dječjeg rada i razumjeti razliku između prihvatljivog rada za mlade i izrabljivanja.

Izazovi u obrazovanju dvadesetprvog stoljeća i novi fokus obrazovne politike

Komisija UNESCO-a je 1996. dala sažetak glavnih problema s kojima se susreće svijet, a koji utječu na obrazovanje:²

1. neusklađenost između globalnog i lokalnog
2. neusklađenost između univerzalnog i individualnog
3. neusklađenost između tradicije i suvremenosti
4. neusklađenost između duhovnog i materijalnog
5. neusklađenost između dugoročnih i kratkoročnih razmatranja
6. neusklađenost između nadmetanja i ravnopravnosti u mogućnostima
7. neusklađenost između izvanrednog širenja znanja i mogućnosti ljudskih bića da ga usvoje.

Kao strategiju koja bi pomogla u rješavanju ovih poteškoća, UNESCO je istaknuo „četiri stupa“ učenja:

1. *Učenje za suživot*: Posebice, ono znači da odgoj i obrazovanje kod učenika treba ojačati one vještine i sposobnosti koje su im potrebne da prihvate međuovisnost s drugim ljudima: da upravljaju sukobom; da rade i planiraju s drugima zajedničke ciljeve i zajedničku budućnost; da poštuju pluralizam i različitost (npr. u spolu, etničkoj pripadnosti, religiji i kulturi); da aktivno sudjeluju u životu zajednice.
2. *Učenje za znanje*: Odgoj i obrazovanje treba pomoći učenicima steći instrumente znanja: bitna obrazovna sredstva komunikacije i usmenog izražavanja, pismenosti, računanja i rješavanja problema; postizanje širokog općeg i detaljnog znanja iz nekoliko područja; razumijevanje prava i odgovornosti; i najvažnije, da nauče kako učiti.
3. *Učenje za djelovanje*: Odgoj i obrazovanje treba pomoći učenicima da steknu profesionalne vještine te društvene i psihološke kompetencije koje će im omogućiti donošenje valjanih odluka o različitim životnim situacijama, funkcioniranje u društvenim i radnim odnosima, sudjelovanje na lokalnim i globalnim tržištima, korištenje tehnoloških alata, zadovoljavanje osnovnih potreba i unaprjeđenje kvalitete vlastitog života i života drugih.
4. *Učenje za postojanje*: Odgoj i obrazovanje treba doprinijeti razvitku osobnosti i osposobiti ljude da djeluju s većom autonomijom, prosudbom, kritičkim mišljenjem i osobnom odgovornošću. Ono treba težiti razvoju svih čovjekovih mogućnosti: na primjer, pamćenja, logičnog razmišljanja, smisla za lijepo, duhovnih vrijednosti, tjelesnih mogućnosti i komunikacijskih vještina; zdravog životnog stila i uživanja u sportu i rekreaciji; uvažavanju vlastite kulture; posjedovanju etičkog i moralnog kodeksa; sposobnosti govoriti u svoje ime i braniti svoje mišljenje; prilagodljivosti.

Ovi izazovi u obrazovanju potaknuli su druge međunarodne organizacije da razviju nove strategije za zadovoljavanje budućih ciljeva odgoja i obrazovanja. Europska Unija je u svojoj Lisabonskoj strategiji³ odredila ključne kompetencije potrebne za stvaranje učinkovitog i dobro obrazovanog europskog građanstva:

- komunikacija na materinskom jeziku
- komunikacija na stranim jezicima
- matematička kompetencija
- osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji
- digitalna kompetencija
- učiti kako učiti
- socijalna i građanska kompetencija
- inicijativnost i poduzetnost
- kulturna svijest i izražavanje

Dva su ključna koncepta integrirana u europsku politiku obrazovanja: vizija *cjeloživotnog učenja u društvu koje uči*. Cilj je zajednica u kojoj se ljudima nude različite mogućnosti za razvijanje znanja tijekom cijelog života. Sve se više uvažava činjenica da u ovom procesu formalno i neformalno obrazovanje imaju nadopunjujuće uloge. Neformalno se obrazovanje bavi većim brojem tema i pri tome koristi različite metodologije. Njegovi fleksibilniji pristupi mogu omogućiti opismenjivanje i stjecanje drugih vještina milijunima djece i odraslih kojima je onemogućen pristup formalnom obrazovnom sustavu ili onima koji su praktično nepismeni.

PITANJE: *Jeste li ikada sudjelovali u bilo kakvom obliku neformalnog učenja? Kakvo je bilo vaše iskustvo? Na koji se način razlikovalo od formalnog obrazovanja?*

Pravo na slobodno vrijeme i igru

Igra je od tolikog značaja za zdravlje i razvoj djeteta da je prepoznata kao temeljno pravo u Članku 31. CRC-a. Prema Međunarodnom udruženju za zaštitu dječjeg prava na igru „igranje... je temeljna

aktivnost za razvoj potencijala svakog djeteta... jer igranje je način na koji dijete uči voljeti i osmišljavati život, a ne samo način na koji troši svoje vrijeme."⁴ Djeca svih uzrasta igranjem razvijaju vještine, vježbaju tijelo i maštu te se upuštaju u važne oblike socijalizacije. Isti članak CRC-a obrazlaže kasnije da djeca imaju prava "... na puno sudjelovanje u kulturnom i umjetničkom životu i (države) će podupirati osiguravanje prikladnih i ravnopravnih prilika za kulturne, umjetničke, rekreacijske i zabavne aktivnosti."

Igranje, kulturne i umjetničke aktivnosti ne služe samo rekreaciji i uživanju. One pridonose razvoju dječje samostalnosti i promiču njihove interpersonalne i interkulturalne vještine. Kroz igru i umjetnost djeca mogu doživjeti ključna načela ljudskih prava kao što su poštovanje, dostojanstvo, ravnopravnost, uključivanje, poštenje i suradnja.

Sport isto promiče društvene vrijednosti sudjelovanja, suradnje, predanosti, truda i pozitivnog natjecateljskog duha. Međutim, kako bi se ostvarile odgojnoobrazovne dobrobiti sporta, voditelji i djeca moraju različite sportove planski koristiti za postizanje takvih ciljeva te biti svjesni opasnosti koje sport može donijeti, pogotovo kada postane izrazito natjecateljske prirode.

Međunarodne organizacije, ljudska prava te odgoj i obrazovanje

UNESCO-ov program „Obrazovanje za sve“

Svjetski forum obrazovanja održan 2006. prihvatio je Dakarski okvir za djelovanje, novu svjetsku strategiju „Obrazovanje za sve“, koju UNESCO i države trebaju implementirati tokom sljedećeg desetljeća. Ovaj se program usredotočuje na rani odgoj djece, kvalitetno obrazovanje, ukidanje rodni nejednakosti između dječaka i djevojčica i poboljšanje životnih vještina.

Vijeće Europe

Aktivnosti Vijeća Europe vezane uz obrazovanje temelje se na Europskoj kulturnoj konvenciji. Dva su glavna sektora Vijeća uključena u obrazovanje - Uprava za školsko, izvanškolsko i visoko obrazovanje i Uprava za mlade i sport. Aktivnosti Uprave za obrazovanje primarno brinu o kvalitetnom obrazovanju, suvremenim načinima obrazovanja, interkulturalnom dijalogu u obrazovanju i odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo.

Uprava za mlade i sport detaljnije razlaže političke smjernice i inicira programe za razvoj smislenih i svrsishodnih politika za djecu i mlade na lokalnoj, državnoj i europskoj razini. Osigurava novčana sredstva i obrazovnu potporu za međunarodne aktivnosti čiji je cilj promicanje demokratskog građanstva djece i mladih, sudjelovanja, odgoja i obrazovanja za ljudska prava, socijalne kohezije i uključivanja mladih. Odjel za mlade djeluje kao europski resursni centar za neformalno obrazovanje.

Vijeće Europe isto tako promiče sport kao sredstvo razvijanja *ferplej* igre i tolerancije među ljudima, te potiče zdrav životni stil i sudjelovanje u sportu. Na primjer, u suradnji s Europskom unijom, Vijeće je napravilo Vodič za *čisti sport* (Clean sports guide), obrazovni paket za škole i sportske organizacije.

Korisni izvori

- Delors, Jacques, Learning: the Treasure Within: Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century: UNESCO Publishing, 1996: www.unesco.org/delors/delors_e.pdf
- Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competencies for Lifelong Learning, Doc: (2006/962/EC), Official Journal of the European Union, 2006: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_394/l_39420061230en00100018.pdf

Korisne web-stranice

- Council of Europe: www.coe.int
- Directorate of Youth and Sport, Council of Europe: www.coe.int/youth
- Enabling Education Network: www.eenet.org.uk
- European Paralympic Committee (EPC): www.europaralympic.org
- European Sport Charter: www.coe.int/t/dg4/sport/SportinEurope/charter_en.asp
- Football against Racism in Europe: www.farenet.org
- International Play Association: www.ipaworld.org/home.html
- Let's kick racism out of football: www.kickitout.org
- Right to Education Project: www.right-to-education.org
- UNESCO: portal.unesco.org/education

Bilješke

¹Pogledajte UNESCO, *Peace and Human Rights Education*: www.portal.unesco.org/education

²Delors, Jacques, *Learning: the Treasure Within: Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century*: UNESCO publishing, 1996., str. 16

³Preporuka Europskog parlamenta i vijeća o ključnim kompetencijama za doživotno učenje, 18. prosinca 2006., Dokument: (2006/962/EC), Službeni dnevnik Europske unije, 2006.

⁴'Declaration' International Play Association, 1982.

5. OKOLIŠ

Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjice, a da pritom ne kompromitira mogućnost budućih generacija u ostvarenju njihovih potreba.

Brundtlandovo izvješće, 1987.

Ljudska bića su sastavni dio svojeg okoliša, i taj okoliš utječe na sve aspekte ljudskog života, uključujući i ljudska prava. UN-ova konferencija o čovjekovom okolišu je 1972. službeno priznala povezanost okoliša i ljudskih prava, potvrđujući da je „čovjekov okoliš, prirodni i umjetno stvoreni, neophodan za njegovu dobrobit i uživanje osnovnih ljudskih prava – počevši od samog prava na život.“¹

Pravo na zdravi okoliš pripada takozvanoj kategoriji **prava treće generacije**, odnosno **kolektivnim pravima**. To su prava koja obuhvaćaju cijela društva ili grupe ljudi, a ne samo pojedince, te uključuju pravo na mir, održivi razvoj, komunikaciju i udio u zajedničkom nasljeđu ljudskog roda. Kolektivna prava, poput prava na zdravi okoliš, potvrđuju da ljudska prava ne postoje samo zbog pojedinaca u političkom i socijalnom sustavu, nego zbog svih ljudi kao zajednice živih bića u međuovisnim sustavima koji nadilaze granice država. Tako, primjerice, globalno zatopljenje utječe na sve žive organizme, neovisno u kojoj se zemlji nalazili. Kao što svaki pojedinac mora poštovati unutarnju vrijednost drugog ljudskog bića, on ili ona mora poštovati i vrijednosti svih živih bića: životinja, biljaka i ekosistema u kojima svi mi postojimo.

Okoliš ima i pozitivni i negativni utjecaj na ljudska prava. Igra temeljnu ulogu u očuvanju ljudskog života osiguravajući sirovine za hranu, industriju i razvoj. Međutim, ekološke katastrofe, kao što je prekomjerna radijacija ili onečišćena voda za piće, također mogu i ugroziti temeljno pravo na život. Ljudi izloženi onečišćenju tla, zraka ili zaliha hrane i vode, mogu biti izloženi kršenju ljudskih prava, kao i bolesti, genetičkoj šteti, gubitku sredstava za život, ili čak i smrti. Mnoga temeljna ljudska prava se uvelike tiču okoliša: pravo na zdravlje, na sigurne i zdrave uvjete rada, na prikladan smještaj i hranu, na rad te na određeni životni standard.

Ekološki problemi u Europi

Europa se suočava s brojnim ekološkim problemima koji mogu imati negativan utjecaj na buduće naraštaje:

- **Onečišćenje zraka** zbog teške industrije i fosilnih goriva izravno utječe na ljudsko zdravlje i sva živa bića.
- **Klimatske promjene** kao posljedica globalnog zatopljenja i efekta staklenika mogu utjecati na buduće generacije zbog suša, snažnih oluja i gubitka obradivih površina.
- **Dostupnost i kvaliteta vode** predstavljaju veliki problem.
- **Suvremeni masovni konzumerizam i stvaranje kućnog otpada**, kao što je, na primjer, preveliko korištenje osobnih automobila, plastičnih vrećica i omota, ima negativni učinak na okoliš.
- **Genetski modificirani organizmi (GMO)**, čiji je genetski materijal promijenjen modificiranjem gena, mogu imati dugoročne posljedice na ljudsko zdravlje, okoliš i održivi uzgoj.

Djeca i okoliš

Europski ministri su 2004. prihvatili Europski akcijski plan za okoliš i zdravlje djeteta (eng. CEHAPE), koji se bavi ekološkim rizičnim čimbenicima koji najviše utječu na zdravlje europske djece. Ovaj plan djelovanja cilja na četiri regionalna prioriteta za Europu:²

- Osigurati pitku vodu i prikladnu sanitariju
- Osigurati zaštitu od ozljeda i dovoljnu fizičku aktivnost
- Osigurati čisti zrak unutar i izvan zatvorenog prostora
- Težiti okolišu nezagađenom kemikalijama

Od presudne važnosti za ispunjenje ovih ciljeva je podizanje razine svijesti djece i razumijevanje okoliša te načina na koji su problemi okoliša vezani uz ljudska prava.

PITANJE: *Koji su glavni ekološki problemi u vašoj zajednici? Kako se djeca mogu aktivno uključiti u njihovo rješavanje?*

Djeca mogu igrati aktivnu ulogu u zaštiti i unapređenju okoliša. Na osobnoj razini, mogu vrednovati i promijeniti svoj životni stil i način na koji on utječe na okoliš (npr. čuvati izvore kao što su voda i struja, ne bacati hranu). Na lokalnoj razini mogu sudjelovati u planiranju kako učiniti svoje domove, škole i društva mladih, ekološki prihvatljivijima (npr. korištenje sigurnih proizvoda, odlaganje smeća, recikliranje različitih materijala). Djeca mogu procijeniti politiku i djelovanje svojih lokalnih, regionalnih i državnih zajednica te dati prijedloge kako ih poboljšati. Mogu se priključiti kampanjama i svjetskim proslavama Dana planeta Zemlje i Svjetskog dana okoliša.

Svjetski dan okoliša, koji se slavi 5. svibnja, ustanovila je Opća skupština Ujedinjenih naroda 1972. godine. Može se slaviti na različite načine, uključujući skupove na ulicama, parade biciklima, zelene koncerte, natječaje za eseje i postere u školama, sadnju drveća, recikliranje i kampanje čišćenja. Svake godine Svjetski dan okoliša ima posebnu temu, poput „Led koji se topi – vruća tema?“, „Ne napuštajmo sušna područja!“ i „Zeleni gradovi: plan za planet!“.³ Posebno oformljena mreža organizacija koordinira obilježavanjem Dana planeta Zemlje, 22. travnja. Ona surađuje i s drugim ekološkim organizacijama i udruženjima za ljudska prava, primjerice Sierra Clubom i Amnesty Internationalom, kako bi potaknula djelovanje javnosti na sudjelovanje u proslavama i protestnim aktivnostima protiv zlouporabe okoliša i ljudskih prava.⁴

Održivi razvoj

Mi sada živimo u Desetljeću obrazovanja za održivi razvoj, kojeg je proglasila Opća skupština UN-a za razdoblje od 2005. do 2014. godine. Što znači "održivi razvoj"? Brundtlandova komisija, koja se sastajala 1980-ih, definira ga kao „razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjice, a da pritom ne kompromitira mogućnost budućih generacija u ostvarenju njihovih potreba.“⁵ Drugi ključni međunarodni dokument o održivom razvoju je Agenda 21, predstavljena na Zemaljskom skupu u Rio de Janeiru 1992., i koju su otada prihvatile 172 države. Ovoj opsežni plan djelovanja na globalnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini već provode države, nevladine i međunarodne organizacije zajedno. Slijedio je Svjetski sastanak na vrhu o održivom razvoju 2002. godine. Održivost ne ovisi samo o očuvanju okoliša, nego i o učenju kako živjeti u skladnim odnosima s drugima i svijetom. Zbog toga obrazovanje o održivom razvoju podrazumijeva usvajanje vrijednosti, ponašanja i znanja koja će nam omogućiti razvoj u sadašnjosti bez oduzimanja istih mogućnosti budućim generacijama.⁶

Djeca počinju razumijevati dugoročne posljedice ljudskog djelovanja na okoliš proučavanjem neposrednog okruženja i onda proširivanjem onog što su naučili na globalni kontekst. Ako, na primjer, gradsko vijeće odluči sagraditi cestu preko zelene površine u gradu, djeca mogu izgubiti mjesto za igru i mogućnost promatranja života u prirodi. Samo brigom i razmišljanjem o onima koji dolaze poslije nas možemo održati naš planet zdravim za buduće naraštaje.

Europski ured za okoliš (European Environmental Bureau -EEB), mreža od gotovo 150 nevladinih organizacija u Europi, radi na promicanju svijesti o problemima vezanima uz održivi razvoj u Europi i potiče stanovništvo i države na stalna poboljšanja.

Važni instrumenti ljudskih prava

Vijeće Europe

Ne treba nas iznenađivati što **(Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda** ne spominje okoliš. Konvencija je prihvaćena 1950., kada je malo ljudi bilo svjesno dugoročnih posljedica uništavanja okoliša. (Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda često spominje „*ekonomsku* dobrobit zemlje“, ali ne i njezinu ekološku dobrobit. Isto tako, ona potvrđuje važnost zdravlja i „zaštitu zdravlja“. Međutim, ne pridaje važnost zdravom okolišu u stvaranju zdrave populacije. Danas se ipak poduzimaju određene mjere kako bi Europski sud za ljudska prava prepoznao važnost pitanja okoliša i uvrstio ih u kontekst ljudskih prava.⁷

Ujedinjeni narodi

Rani instrumenti ljudskih prava, kao što je **Opća deklaracija o ljudskim pravima** i dva **Pakta**, isto kao i Europska konvencija, prethode općoj svijesti o važnosti okoliša te se zbog toga uopće ne dotiču te teme. Međutim, 1989. Konvencija o pravima djeteta izričito spominje okoliš u Članku 24. c), u kontekstu djetetova prava na zdravlje te poziva vlade

Na suzbijanje bolesti i neishranjenosti u okvirima primarne zdravstvene zaštite primjenom, inter alia, lako dostupne tehnologije te osiguranjem odgovarajuće hranjive prehrane i pročišćene pitke vode, imajući na umu opasnosti i rizike od zagađenosti okoliša(.)

Nadalje, Članak 24. e) zahtijeva odgoj i obrazovanje roditelja i djece za zaštitu okoliša kao dio općeg zdravstvenog obrazovanja. Članak 29. e) uključuje ga među ciljeve kvalitetnog obrazovanja na koje svako dijete ima pravo:

Poticanje zaštite prirodnog okoliša.

Postupno prepoznavanje prava na zdravi okoliš pokazuje kako se **okvir za ljudska prava** stalno nadograđuje novim pravima – njihovim definiranjem, **kodificiranjem** i uvrštavanjem među instrumente ljudskih prava. Skupština trenutno radi na nacrtu konvencije o pravima okoliša. Ovo je dug i mukotrpan proces, koji uključuje stvaranje konsenzusa, pregovore s vladama, **međuvladinim i nevladinim organizacijama**.

Korisni izvori

- Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 1972: <http://un-documents.net/unchedec.htm>
- Fourth Ministerial Conference on Environment and Health: Children's Environment and Health Action Plan for Europe: World Health Organisation, 2004: www.euro.who.int/document/e83338.pdf
- Garcia San José, Daniel, Environmental protection and the European Convention on Human Rights: Council of Europe, 2006.
- Report of the World Commission on Environment and Development, Resolution 42/187: United Nations, 1987: www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm
- Links between the Global Initiatives in Education, Education for sustainable development in action, Technical Paper N 1: UNESCO, 2005: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001408/140848m.pdf>

Korisne web-stranice

- Development Education Program: www.worldbank.org
- Development Education Association: www.dea.org.uk
- Earthday Network Homepage: www.earthday.net
- Epaedia, Environment explained: <http://epaedia.eea.europa.eu/>
- European Environment Agency: www.eea.europa.eu/
- European Environmental Bureau: www.eeb.org/Index.htm
- European Union Environmental Communication Networks (with best practises from EU countries): http://ec.europa.eu/environment/networks/bestpractise_en.htm
- Green Peace: www.greenpeace.org
- United Nations Division for Sustainable Development: www.un.org/esa/sustdev/
- United Nations Environment Programme: www.unep.org
- Veolia Environment – Tales around the world youth campaign: www.veoliaenvironnement.com/globe/en/

Bilješke

¹Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 1972.

²Fourth Ministerial Conference on Environment and Health: Children's Environment and Health Action Plan for Europe: World Health Organisation, 2004.

³Pogledajte United Nations Environment Programme: www.unep.org

⁴Pogledajte Earthday Network Homepage: www.earthday.net

⁵Izvjješće Svjetske komisije za okoliš i razvoj: Ujedinjeni narodi, 1987.

⁶Links between the Global Initiatives in Education, Education for sustainable development in action, Technical Paper br.1: UNESCO, 2005.

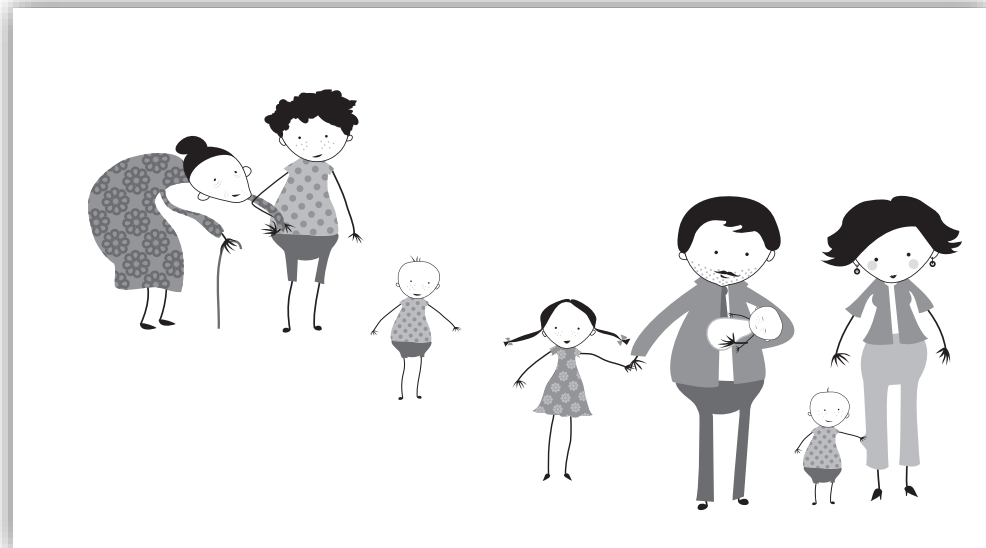
⁷Garcia San José, Daniel, Environmental protection and the European Convention on Human Rights: Council of Europe, 2006.

6. OBITELJ I ALTERNATIVNA SKRB

Obitelj je prirodna i osnovna društvena jedinica i ima pravo na zaštitu društva i države.

Opća deklaracija o ljudskim pravima, Članak 16.3

Konvencija o pravima djeteta (eng. CRC) prepoznaje obitelj kao prirodnu jezgru koja najbolje štiti dijete i omogućava mu uvjete za zdrav razvoj. Dijete ima pravo na brigu, sigurnost i odgoj koji poštuje njegovu ili njezinu osobu i individualnost. Članak 3. Konvencije o pravima djeteta tvrdi da bi misao vodilja svakog roditelja trebala biti djetetova dobrobit.

Svako dijete ima pravo da zna za svoje roditelje i da uživa njihovu skrb (Članak 7.). CRC dodjeljuje odgovornost za djetetovu dobrobit i roditeljima i državi, s time da država mora poštivati da primarna odgovornost za djetetov odgoj i razvoj pripada roditeljima (Članak 5.), i da mora poduzimati različite pozitivne mjere kako bi roditeljima pomogla u izvršavanju te dužnosti (Članak 18.). Roditelji isto tako imaju temeljnu odgovornost osigurati djetetu odgovarajući životni standard, a ukoliko to nisu u stanju ili nisu u stanju brinuti se za dijete, država ima odgovornost pomoći im ili intervenirati (Članak 27.).

Roditelji bi trebali pružiti djeci odgovarajuće smjernice i vođenje, u skladu s njihovim **razvojnim mogućnostima**, odnosno shvaćajući da, kako dijete odrasta, treba imati sve veće pravo glasa u stvarima koje ga se tiču (Članak 14.). U skladu s CRC-om, roditelji imaju obvezu doživljavati dijete kao društveno biće koje ima prava, a ne tek kao dio svog vlasništva.

Što je to obitelj?

Uz „tradicionalni“ oblik obitelji koji se sastoji od dviju vjenčanih osoba i njihove biološke djece, Europljani žive u nizu obiteljskih struktura:

- višegeneracijska proširena obitelj
- obitelj sa samohranim roditeljem, gdje je jedan roditelj odsutan, bilo zbog razvoda, napuštanja, smrti ili drugih razloga
- obitelj posvojitelja, odnosno udomitelja
- redizajnirana obitelj koja se sastoji od maćehe ili očuha i biološkog roditelja, ponekad s biološkim braćom i sestrama te polusestrama i polubračom
- bračna zajednica u kojoj dvije osobe žive zajedno bez da su vjenčane

- obitelj istospolnih roditelja
- obitelj sastavljena od djece i njihovih baka i djedova.

Sve češće, djeca prolaze kroz različite oblike života u obitelji, ili žive s jednim roditeljem ili novim partnerima svojih roditelja. Međutim, u svim europskim zemljama bar dvije trećine djece još uvijek odrasta u obitelji s oba biološka roditelja većim dijelom svog djetinjstva.

Bez obzira na tip obiteljske strukture u kojoj dijete živi, oba roditelja imaju zajedničku odgovornost u uzdržavanju i brizi za svoju djecu, čak i ako su razvedeni. Članak 18. Konvencije o pravima djeteta prepoznaje jednaku odgovornost oba roditelja za brigu i odgoj djece. Nekoliko europskih zemalja radi na poboljšanju politike prema obitelji i potrebama roditelja, kao na primjer, na osiguravanju porodiljnog dopusta za očeve i vrtića za djecu zaposlenih roditelja. Stvaranje jednakih mogućnosti za djecu, bez obzira na spol, položaj ili ekonomski status obitelji, od velike je važnosti za podupiranje obitelji u izvršenju roditeljskih obveza.

Izazovi europskim obiteljima

Obitelji u Europi suočene su s brojnim izazovima:

- **Zaposleni roditelji:** Sve je veći broj obitelji u kojima su oba roditelja zaposlena. Dugi radni sati i neusklađenost između posla i odgovornosti prema obitelji uzrokuju mnoge probleme. Barem 10% roditelja djece uzrasta do tri godine u Europskoj uniji i 15% u novim državama članicama Europske unije, tvrdi da pretjerani rad uzrokuje poteškoće u ispunjavanju obiteljskih obveza.¹
- **Domovi sa samohranim roditeljima:** Ukupan broj djece koja žive s oba roditelja u Europi je oko 80%. Međutim, taj postotak značajno varira među državama, s više od 90% u Grčkoj i Italiji do manje od 70% u Ujedinjenom Kraljevstvu. Ove brojke odražavaju jaku geografsku distribuciju - manje od 9% djece živi s jednim roditeljem u Belgiji, Grčkoj, Italiji, Portugalu i Španjolskoj; u Danskoj, Finskoj, Norveškoj i Švedskoj postotak se penje na 15%. Između 10 i 15% djece živi sa samohranim roditeljima u Austriji, Češkoj, Francuskoj, Njemačkoj, Mađarskoj, Nizozemskoj, Poljskoj i Švicarskoj.²

Vijeće Europe je u više navrata pokušalo razriješiti ove izazove. Odbor ministara je 2006. donio preporuku državama članicama o načinima podupiranja pozitivnog roditeljskog odgoja. U preporuci definiraju pozitivan roditeljski odgoj kao „ponašanje usmjereno dobrobiti djeteta koje je odgojno, osnažujuće, nenasilno te omogućava spoznaju i vodstvo koje uključuje postavljanje granica kako bi se omogućio potpuni razvoj djeteta". Preporuka nadalje ističe važnost:

- pozitivnog roditeljstva
- javnih službi koje pomažu roditeljima
- službi za roditelje suočene s rizikom od društvene isključenosti
- ravnoteže između rada i obiteljskog života
- službi za zbrinjavanje djeteta³

Vijeće je isto tako 2006. godine objavilo svoj osvrt na pozitivno roditeljstvo u suvremenoj Europi, pobliže opisujući ulogu roditelja, odgovarajuće postupanje s djetetom te odrastanje u nenasilnoj sredini (vidi *Temu 13: Nasilje*, str. 267.). Izvještaj naglašava elemente najvažnije za djecu:

- **Osnovna briga:** Zadovoljiti osnovne fizičke potrebe djeteta (hrana, toplina, sklonište, higijena, prikladna odjeća i medicinska skrb);
- **Osiguravanje sigurnosti:** Zaštiti dijete od povreda u i izvan doma;
- **Emocionalna toplina:** Osigurati djetetu emocionalnu potporu i osjećaj vrijednosti;
- **Poticanje:** Poticati djetetovo učenje i intelektualni razvoj kroz angažiranje oko djeteta i promicanje njegovih ili njezinih obrazovnih mogućnosti;
- **Vodstvo i granice:** Postaviti granice i naučiti dijete kako se primjereno ponašati;
- **Stabilnost:** Omogućiti stalnu emocionalnu toplinu i odgovor od ljudi koji su djetetu bitni.⁴

Izveštaj uvažava činjenicu da djeca mogu biti odvojena od roditelja iz različitih razloga: zbog razvoda, drugog mjesta prebivališta članova obitelji uslijed putovanja ili rata, smrti jednog ili oba roditelja, trgovine ljudima ili napuštanja. Koji god da je razlog, takva odvojenost jako utječe na djecu, ugrožavajući njihovu dobrobit, obrazovanje i razvoj. Zbog toga, djeca imaju pravo ostati u svojim obiteljima, osim kada sudbena tijela odluče, u skladu s važećim zakonima i postupcima, da je odvajanje potrebno radi dobrobiti djeteta (Članak 9.).

PITANJE: *Temeljno načelo Konvencije o pravima djeteta je najbolji interes djeteta. Ali tko odlučuje što je najbolje? Primjerice, tko bi trebao odlučiti je li u najboljem interesu djeteta da ostane s nepodobnim roditeljima? Drugi članovi obitelji? Dijete? Država? Netko drugi?*

Međutim, nije svaki roditelj sposoban ili željan omogućiti pozitivno roditeljstvo, niti je u dobrobiti sve djece ostanak u vlastitim obiteljima. CRC Članak 20. kaže da,

Dijete kojemu je privremeno ili trajno uskraćena obiteljska sredina, ili koje zbog svoje dobrobiti u njoj ne smije ostati, ima pravo na posebnu zaštitu i pomoć države... [koja bi trebala] takvom djetetu osigurati zamjensku zaštitu.

Ove se mjere koriste samo u ekstremnim slučajevima. U mnogim europskim zemljama sustavi zaštite djeteta i ustanove za zbrinjavanje djece osiguravaju visoko kvalitetne uvjete za ugroženo dijete. Međutim, u nekim se zemljama djecu nepotrebno i na predugo vremena smješta u ustanove. Djeca koja žive izvan obitelji ili bez roditeljske brige češće će patiti zbog diskriminacije, zlostavljanja i izrabljivanja, kao i zbog emocionalne i socijalne nerazvijenosti kao posljedice zanemarivanja.

Potrebno je posvetiti više pažnje mogućnostima alternativnih oblika brige o djetetu, uključiti neformalno i formalno starateljstvo, rodbinu i posvojenje. Društvene organizacije unutar zajednice koje pružaju raznovrsne usluge poput vrtića, obrazovanja roditelja i zdravstvene njege u kući, potrebne su kako bi osnažile i roditelja i širu obitelj, kao i zajednice koje brinu o djeci čiji roditelji za to nisu sposobni.

U mnogim europskim gradovima žive djeca na ulici. Ona su vidljiva – žive i rade na ulici – pa ipak točni podaci o njihovom identitetu i broju ne postoje, što otežava posao vlastima da osiguraju prijeko potrebnu zdravstvenu zaštitu, obrazovanje ili sigurnost. Nevidljivi su i zato što ljudi svjesno ignoriraju ovu djecu koja predstavljaju fizičko utjelovljenje najgorih grešaka našeg društva. Problem je globalan i raste, rasplamsan siromaštvom, raspadom obitelji, fizičkim i mentalnim zlostavljanjem, napuštanjem i socijalnim nemirima. Djeca s ulice su ranjiva. Prostitucija, trgovanje ljudima, kriminal, droge, nasilje među bandama, čak i policijska brutalnost mnogima su stvarna prijetnja; a drugima su već postale stvarnost.

Rad s djecom na temu obitelji

Kada raspravljaju o obiteljskim pitanjima s djecom, voditelji grupe bi se trebali suzdržati od bilo kojeg stereotipnog oblika ponašanja ili očekivanja, s obzirom na različite oblike obitelji. Djeca bi trebala razumjeti i prihvatiti svaki oblik obitelji te razviti empatiju i međusobnu solidarnost. Važno je poučiti ih o dječjim pravima unutar obitelji, kao što su sudjelovanje i nenasilje.

Rasprava o obiteljskom životu može pobuditi različite osjećaje kod djece, posebno kod tinejdžera. Konzultacije s roditeljima i starateljima mogu biti od pomoći, osim u slučajevima kada se tijekom aktivnosti otkrije da je dijete žrtva obiteljskog nasilja. U takvim je slučajevima najvažnije pomoći djetetu da razumije da ono nije odgovorno za zlostavljanje, uključujući i seksualno zlostavljanje, te bi ga trebalo ohrabriti da podijeli svoj problem s prijateljima i odraslima koji mu mogu pomoći (Vidi *Temu 13.: Nasilje*, str. 267.).

Važni instrumenti ljudskih prava

Vijeće Europe

Članak 8. **Europske konvencije o ljudskim pravima** štiti „privatni i obiteljski život pojedinca, njegov dom i prepisku“ od uplitanja države. Ovo pravo naglašava važnost zaštite kruga obitelji, društvene jedinice u kojoj se odgaja većina djece do odrasle dobi.

Revidirana Europska socijalna povelja u Članku 16. štiti prava djece kao članova obitelji:

Obitelj kao temeljna jedinica društva ima pravo na odgovarajuću socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu kako bi se osigurao njezin puni razvoj.

Postoje i druge konvencije Vijeća Europe koje štite prava djece koja su se rodila izvan bračne zajednice ili koja su usvojena. Prava djece i načela postupanja u najboljem interesu djeteta u sudskim procesima zajamčena su Europskom konvencijom o ostvarivanju dječjih prava.

Ujedinjeni narodi

Opća deklaracija o ljudskim pravima izriče da je obitelj „prirodna i osnovna društvena jedinica i da ima pravo na zaštitu društva i države“ (Članak 16.). Deklaracija označava obitelj kao jedno od područja života u koje se nitko nema pravo miješati (Članak 12.). Isto tako daje pravo svakom pojedincu na „brak i osnivanje obitelji“ (Članak 16.). Deklaracija ne definira obitelj, pojam koji se u dvadeset i prvom stoljeću može odnositi na mnoge različite kombinacije, pored tradicionalne obitelji koju čine oba roditelja i njihova biološka djeca.

Konvencija o pravima djeteta stavlja još veći naglasak na važnost obitelji, objavljujući u Preambuli da ona nije samo temeljna društvena grupa, nego i prirodno okruženje za razvoj i dobrobit svih svojih članova, a posebice djece te preporučuje obiteljsku sredinu „za pun i skladan razvoj“ djetetove osobnosti.

Konvencija navodi detaljne mjere osiguranja za dijete koje je rastavljeno od svoje obitelji iz različitih razloga, podupire ponovno ujedinjenje obitelji i prepoznaje slučajeve u kojima je u najboljem interesu djeteta odvajanje od obitelji koja ga ne može ili ne želi prikladno odgajati (Članci 9., 10., 20., 21. i 22.). Međutim, djetetovi roditelji su od iznimne važnosti. Država mora „poštivati obveze, prava i obveze roditelja ili, gdje je primjenjivo, članova šire obitelji ili zajednice“ (Članak 5.). Važnost obitelji u određivanju djetetovog identiteta prepoznata je u Članku 7. te u djetetovom urođenom pravu „da zna za svoje roditelje i da uživa njihovu skrb“ (Članak 7.). Primarnu odgovornost za odgoj pridaje se roditeljima, kao i za djetetov razvoj i financijsku potporu, ističući načelo da „oba roditelja imaju zajedničku odgovornost za odgoj i razvoj djeteta“ (Članci 18. i 27.). Međutim, kada se roditelji ne mogu prikladno brinuti za dijete, država se uključuje kako bi im pomogla (Članak 18.2.).

Kao i UDHR, i Dječja konvencija zabranjuje „miješanje u djetetovu privatnost, obitelj, dom, ali isto tako i zabranjuje i napade na njegovu čast i ugled, potvrdu djetetova urođenog dostojanstva“ (Članak 16.). Nadalje, dijete ima pravo na obrazovanje koje potiče „poštivanje djetetovih roditelja, njegova kulturnog identiteta, jezika i vrjednota“ (Članak 29.c).

Korisni izvori

- Changes In Parenting: Children Today, Parents Tomorrow, Conference of European Ministers Responsible for Family Affairs, Final Communique: Lisbon, Council of Europe, May 2006: www.coe.int/t/dg3/youthfamily/source/2006minconFinaldeclaration_en.pdf
- Child Poverty in Perspective: An overview of child well-being in rich countries: UNICEF Innocenti Research Centre, Florence, 2007: www.unicef-icdc.org/publications/pdf/rc7_eng.pdf
- Child Protection Information Sheet: Children Without Parental Care: UNICEF, May 2006: www.unicef.org/protection/files/Parental_Care.pdf
- Daly, Mary, ed., Parenting in contemporary Europe: a positive approach: Council of Europe, 2007.

- Explanatory Report on Policy to Support Positive Parenting, 983 Meeting of European Committee for Social Cohesion, CM (2006)194 add: Council of Europe, December 2006:
- Flaquer, Lluís, Poverty in Southern Europe: Barcelona, Institute of Childhood and Urban World, Sociology Department, Universitat Autònoma de Barcelona, 2005: http://devel.ciimu.org/webs/wellchi/reports/workshop_2/ww2_flaquer.pdf
- Hantaris, Linda; Philipov, Dimiter; Billari, Francesco C., Policy implications of changing family formation (Population studies No. 49): Council of Europe, 2006.
- Rights of Children at risk and care, Council of Europe, 2007.
- Krieger, Hubert, Family Life in Europe: Results of recent surveys on quality of life in Europe, Paper presented at the Irish Presidency conference 'Families, change and social policy in Europe', Dublin, May 2004: www.eurofound.europa.eu/docs/areas/populationandsociety/krieger040513.pdf
- Recommendation Rec(2006)19 of the Committee of Ministers to Member States on Policy to Support Positive Parenting: Council of Europe, 2006: <http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1073507&BackColourInternet=9999CC&BackColourInternet=FFBB55&BackColourLogged=FFAC75>
- Which Are the Provisions in the Family Law that Foster Children's Well-being and Which Kind of Reforms Should Be Envisaged in this Respect?, Wellchi Network Workshop 2: Sofia, Institute For Legal Studies, Bulgarian Academy Of Sciences, 2005: www.ciimu.org/webs/wellchi/reports/workshop_2/w2_abstracts.pdf

Bilješke

¹Krieger, Hubert, *Family Life in Europe: Results of recent surveys on quality of life in Europe, Paper presented at the Irish Presidency conference 'Families, change and social policy in Europe', Dublin, 2004.*

²*Child Poverty in Perspective: An overview of child well-being in rich countries, UNICEF Innocenti Research Centre, 2007.*

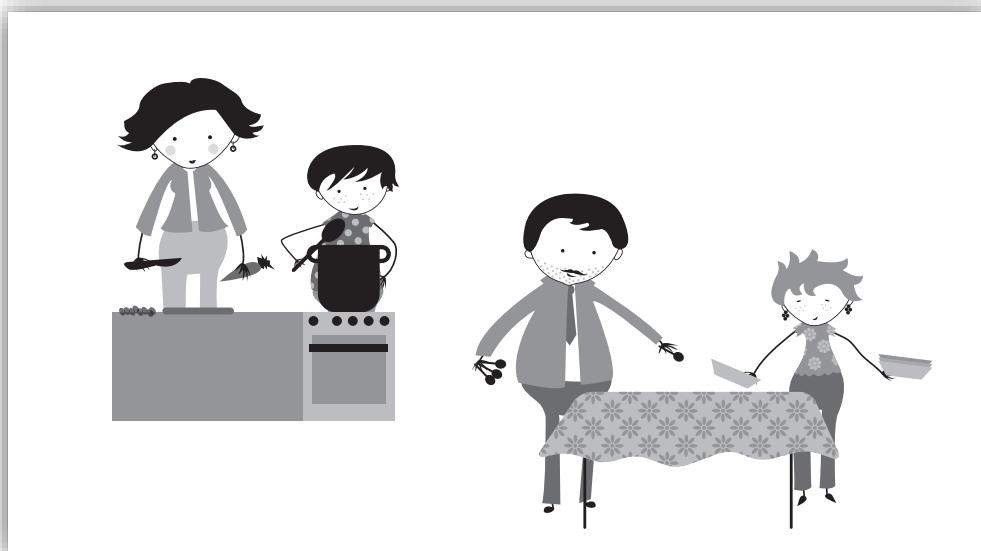
³*Preporuka Rec(2006.)19 Vijeća ministara državama članicama o politici za podršku pozitivnom roditeljstvu: Vijeće Europe, 2006.*

⁴*Explanatory Report on Policy to Support Positive Parenting, 983 Meeting of European Committee for Social Cohesion, CM(2006)194 add: Vijeće Europe, 2006.*

7. RODNA RAVNOPRAVNOST

Odgajatelji moraju prepoznati vlastite rodne stereotipe i razmisliti odražavaju li njihove metode poučavanja, jezik i interakcija s djecom i djevojčicama rodnu ravnopravnost koju teže postići.

Što je to rodna ravnopravnost?

Jedno od važnih pitanja ljudskih prava, rodna ravnopravnost, označava jednaku moć i sudjelovanje u svim sferama javnog i privatnog života za žene i muškarce. Namjera nije pokazati da su oba spola ista, nego da su jednaka u pravima i dostojanstvu. Kao i sa svim ljudskim pravima, i za rodnu ravnopravnost se treba stalno boriti, štiti je i ohrabrivati.

Već više od sto pedeset godina, ženski pokret za emancipaciju usmjerava se na uklanjanje sveprisutne diskriminacije koja utječe na većinu žena i dostizanje ujednačenijeg sudjelovanja muškaraca i žena u životu zajednice. Kao rezultat toga, životi europskih žena i muškaraca uvelike se razlikuju u odnosu na živote od prije sto godina. Ključna područja napretka za žene su:

- jednak pristup obrazovanju
- žene ulaze na tržište rada u većem broju
- ekonomski status žena
- raspodjela kućanskih poslova i brige za djecu
- obiteljska struktura
- kultura mladih
- nove informacijske i komunikacijske tehnologije.

Iako je napravljen značajni napredak u rodnoj ravnopravnosti i vezanim stavovima, brojne prepreke još su uvijek svakodnevna stvarnost Europe.

Što je to rod?

Spol i rod nisu ista stvar. Spol je biološka činjenica. Gotovo se sva ljudska bića rađaju kao jedno od dva biološki različita tipa: kao dječak ili djevojčica. Rod je, s druge strane, društvena tvorevina. Kao što Svjetska zdravstvena organizacija (World Health Organization, WHO) objašnjava:

„Spol“ se odnosi na biološke i fiziološke osobine koje određuju muškarce i žene.

„Rod“ se odnosi na društveno konstruirane uloge, ponašanja i osobine koje određeno društvo smatra odgovarajućim za muškarce i žene.

Drugačije rečeno: „muškarac“ i „žena“ su kategorije spola, dok su „muški“ i „ženski“ kategorije roda.¹

Neki primjeri spolnih osobina:

- Djevojčice dobivaju menstruaciju, a dječaci ne;
- Dječaci imaju testise, djevojčice ne;
- Žene mogu dobiti dijete, a muškarci ne;
- Nakon puberteta dječaci imaju više mišićnog tkiva nego djevojčice.

Neki primjeri rodni osobina:

- U Europi, žene zarađuju vidljivo manje novca od muškaraca za iste poslove;
- U mnogim zemljama, djevojčice se češće bave plesom, a dječaci nogometom;
- U cijelom svijetu, žene i djevojčice se češće od muškaraca i dječaka bave kućanskim poslovima;
- Dječake se češće nego žene tjelesno kažnjava.

Kao važni dio identiteta i individualnosti pojedinca, rodne uloge se izgrađuju kroz socijalizaciju. Danas, na socijalizaciju ne djeluju samo obitelj, škola ili radno mjesto, nego i mediji, uključujući nove tehnologije dobivanja informacija, glazbu i film. I tradicionalne i novonastale sile socijalizacije služe očuvanju i prenošenju rodni stereotipa.

Rodna ravnopravnost ni izdaleka nije svakodnevna stvarnost u Europi

Tradicionalni rodni stereotipi su još uvijek duboko ukorijenjeni u europsku kulturu i manifestiraju se u svakodnevnom životu. Kao rezultat toga, muškarci i žene još uvijek nemaju jednake mogućnosti. Britta Lejon, bivša ministrica za demokraciju i mlade u Švedskoj, prikazala je ovu nejednakost među mladima Europe u stvarnom životu:

- mladići zarađuju približno 20% više nego djevojke;
- kada zajedno žive, djevojke obavljaju dvaput više kućanskih poslova od mladića;
- mali je broj mladih očeva koji uzimaju porodiljni dopust u zemljama gdje je to moguće.²

Muškarci još uvijek češće nego žene sudjeluju u donošenju ključnih odluka. Usprkos nekoliko pozitivnih mjera, sudjelovanje žena u politici je još uvijek vrlo nisko: u Europi samo 21% parlamentarnih zastupnika čine žene; taj postotak varira od 4,4% u Turskoj do 45% u Švedskoj.³ Kako muškarci imaju ključne uloge u politici, financijskom svijetu i medijima, u mogućnosti su određivati političke programe i javne rasprave. Općenito, i dalje su muškarci mjera i standard za određivanje uspješnosti.

Rodni stereotipi

Mnoge društvene institucije pojačavaju tradicionalne rodne stereotipe. U medijima, na primjer, žene se najčešće prikazuje kao pasivne objekte radnje, kao žrtve ili starateljice, dok se muškarce prikazuje kao pokretače radnje, kreativne, jake i pametne. Mediji naglašavaju moć i ostvarenja muškaraca, a žene, čak i uspješne, prvo procjenjuju na temelju izgleda. Na ovaj način mediji, uključujući televiziju, radio, školske udžbenike, dječje knjige, časopise, filmove i mnoge oblike elektronske komunikacije, čuvaju i šire stereotipe o muškarcima i ženama.

Kao i medijima, obitelj, škola i zabavni centri podjednako snose odgovornost za očuvanje rodni stereotipa. Nedavna je studija pokazala da učitelji pozitivno vrednuju dječake koji su dinamični, agresivni, nezavisni, istraživački nastrojeni i natjecateljski raspoloženi, dok djevojčice izazivaju pozitivne reakcije ako su poslušne, drage, nježne, pasivne i naklonjene zajednici.⁴ Ovi se stereotipi stvaraju tijekom dugogodišnjeg školovanja, tijekom kojeg se mnoge djevojčice odgovara od poduzimanja samostalnih radnji, od natjecanja i uključivanja u javnu sferu.⁵ Djevojčice koje se ne

uklapaju u stereotipna očekivanja mogu doživjeti kritiku, isključivanje iz društva ili čak i nasilje.

Tradicionalni rodni stereotipi mogu naštetiti podjednako i dječacima i djevojčicama. Stereotipna očekivanja postojanja snage i natjecateljskog duha u svakog „pravog muškarca“ često se ne podudaraju sa svakodnevicom u kojoj se dječaci nalaze i sa životom u atipičnim obiteljskim strukturama, problemom muške nezaposlenosti ili sve značajnijom ulogom žena u javnim krugovima. Ove nedosljednosti mogu zbuniti dječaka u procesu razvoja rodnog identiteta. Dječaci koji se ne uklapaju u tipične muške stereotipe mogu postati žrtve zlostavljanja, isključivanja i diskriminacije.

PITANJE: *Koliko vaša zajednica podliježe tradicionalnim rodnim stereotipima? Kakav utjecaj oni imaju na živote djece? A na vaš život?*

Rodno uvjetovano nasilje

Rodno uvjetovano nasilje je izraz koji se koristi kako bi se opisao svaki oblik nasilja, fizičkog, seksualnog, psihološkog, ekonomskog ili sociokulturnog, koji ima negativan utjecaj na fizičko ili psihološko zdravlje, razvoj i identitet pojedinca, a koji je rezultat nejednakosti raspodjele moći pri čemu se iskorištavaju razlike između muškaraca i žena, razlike između žena, i razlike između muškaraca. Rodno uvjetovano nasilje može utjecati i na muškarce i žene, ali najčešće pogađa žene i djevojke te se često pojednostavljeno zove „nasilje prema ženama“.

Rodno uvjetovano nasilje prisutno je u svim zemljama bez obzira na kulturu, status, obrazovanje, narodnost i porijeklo. Na primjer, statistike pokazuju da se svaki dan u Europi 12% do 15% djevojaka i žena suočava s obiteljskom nasiljem svakodnevno.⁶ Zlostavljanje i seksualno nasilje prema ženama prisutno je u raznim životnim okruženjima, uključujući odgojnoobrazovne ustanove i radnu okolinu.

Međutim, rodno uvjetovano nasilje utječe i na muškarce. Na primjer, dječaci i muškarci koji ne posjeduju tradicionalne „muške vrline“ suočavaju se sa zadirkivanjem ili nasiljem. Slično tome, homoseksualci i lezbijke često su podvrgnuti fizičkom i verbalnom nasilju, pogotovo u školama gdje djeca i mladi tek otkrivaju svoju seksualnost.

Rodno uvjetovano nasilje predstavlja ozbiljnu prepreku ostvarivanju jednakosti između muškaraca i žena te predstavlja kršenje ljudskih prava. Nasilni činiobično potječu od osoba bliskih žrtvi. Državne institucije zato imaju ključnu ulogu i odgovornost prema žrtvi te prema sprječavanju svih oblika rodno uvjetovanog nasilja. Jedan od najvažnijih instrumenata koji nastoji postići ovaj cilj je UN-ova „Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena“ (eng. CEDAW) koju je potpisalo i prihvatilo 185 zemalja.

Prema Ujedinjenim narodima „Konvencija daje temeljne smjernice za ostvarivanje ravnopravnosti muškaraca i žena, osiguravajući ženama jednako pravo pristupa i jednake prilike u političkom i javnom životu – uključujući pravo glasanja i kandidiranja na izborima – kao i pravo na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu i zaposlenje. Države stranke su se složile da će poduzeti sve odgovarajuće mjere, uključujući i zakonodavne i privremene posebne mjere, kako bi žene uživale sva svoja ljudska prava i temeljne slobode.“⁷

Što je to odgoj i obrazovanje za rodnu ravnopravnost?

Odgoj i obrazovanje za rodnu ravnopravnost, posebno ako se obraća i dječacima i djevojčicama, može postati pozitivna snaga u stvaranju rodne ravnopravnosti u modernom društvu. Smanjujući stereotipe, obrazovanje pomaže djeci izgraditi istinsku građansku jednakost gdje muškarci i žene žive u zajednicama međusobne suradnje i poštovanja.

Odgoj i obrazovanje za rodnu ravnopravnost započinje izgradnjom svijesti o rodu, odnosno prepoznavanjem negativnih utjecaja rodnih stereotipa i suočavanjem s nejednakostima koje iz njih proistječu.⁸ Cilj obrazovanja za djevojčice je veće samopouzdanje, borbenost, neovisnost i uključenost u javni život. Obrazovni ciljevi za dječake su kako prebroditi strah od neuspjeha, naučiti kako biti manje agresivan, postati društveniji i odgovorniji te više sudjelovati u privatnom životu.

Važna uloga odgoja i obrazovanja za rodnu ravnopravnost je naučiti razlikovati činjenice od

vjerovanja i mišljenja. Analizirajući priče ili vlastite aktivnosti, djeca mogu brzo prihvatiti kao normalnu pojavu da se i djevojčice mogu ponašati kao dječaci, a da dječaci mogu biti osjetljivi i ranjivi. Sva se djeca moraju prihvatiti kao složene i jedinstvene individue sa širokim rasponom osobina. Stereotipi i ustaljena rodna očekivanja mogu ometati razvoj pojedinca i ostvarenje punog potencijala i dječaka i djevojčica.

Odgoj i obrazovanje za rodnu ravnopravnost trajni je proces koji se ne može ograničiti na određene odgojnoobrazovne aktivnosti. Učitelji moraju izbjegavati aktivnosti koje podržavaju rodne stereotipe od najranijeg djetinjstva te osigurati u svim aktivnostima jednake mogućnosti sudjelovanja i interakcije i dječacima i djevojčicama. Djevojčice treba podržavati da sudjeluju i u akademskim i u sportskim natjecanjima, a dječake u aktivnostima u kojima je naglasak na osjećajnosti. Oba spola treba podupirati da sudjeluju u raznim aktivnostima, poput pjevačkog zbora, dramske ili plesne grupe, drvodjelstva, kuhanja, planinarenja ili šaha. Djevojčice treba pohvaliti za njihova ostvarenja, a dječake za brigu i pokazivanje solidarnosti prema drugima.

Drugi važni cilj je pomoći djeci prepoznati društvenu vrijednost tradicionalnih ženskih aktivnosti, kao što su majčinstvo, i osobina poput brižnosti, predanosti, međusobne suradnje i tolerancije. Ovo prepoznavanje pomaže stvoriti istinska partnerstva između muškaraca i žena, što je i ključni cilj odgoja i obrazovanja za rodnu ravnopravnost. Na ovaj način, djeca mogu učiti da su različiti doprinosi muškaraca i žena obitelji i društvu podjednako važni te da i muškarci i žene imaju jednaka prava i odgovornosti.

Kako bi uspješno poučavali, nastavnici moraju biti svjesni vlastitih rodnih stereotipa i trebaju promisliti jesu li njihove metode poučavanja, jezik i interakcija s djevojčicama i dječacima u duhu rodne jednakosti koju žele promicati.

Važni instrumenti ljudskih prava

Vijeće Europe

Vijeće Europe prepoznalo je ravnopravnost između muškaraca i žena kao temeljno ljudsko pravo. Članak 14. **Europske konvencije o ljudskim pravima** tvrdi da „uživanje u pravima i slobodama osigurat će se svakomu bez diskriminacije na temelju spola, rase, boje, jezika, vjere, političkog ili inog uvjerenja...“. Ovaj članak omogućava organizaciji široki raspon djelovanja. Odgovorno tijelo je **Ured za ravnopravnost spolova** (eng. Steering Committee for Equality, between Women and Men, CDEG), koji provodi analize, studije i procjene, određuje strategije i političke mjere, i, kada je to potrebno, određuje odgovarajuće pravne instrumente.⁹

Podizanjem razine svijesti i pokretanjem kampanja poput „Zaustavimo obiteljsko nasilje nad ženama“¹⁰ Vijeće Europe se aktivno bori protiv rodno uvjetovanog nasilja. Program Vijeća „Izgradimo Europu za i s djecom“ na meti ima brojne oblike seksualnog nasilja nad djecom: incest, pornografiju, prostituciju, trgovinu djecom, i seksualno zlostavljanje među vršnjacima.¹¹

Ujedinjeni narodi

Prvi pravno obvezujući međunarodni dokument koji zabranjuje diskriminaciju žena i prisiljava vlade na poduzimanje koraka u promicanju jednakosti među muškarcima i ženama je **Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena** (eng. CEDAW)¹². Od stupanja na snagu 1981., CEDAW je opširno opisao temeljna prava žena u politici, zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju, zakonodavstvu, vlasništvu te bračnim i obiteljskim odnosima. Zemlje koje su ratificirale ili prihatile Konvenciju zakonski su vezane na provedbu odrednica. Također su obvezne bar jednom tijekom četiri godine predati nacionalni izvještaj o poduzetim mjerama za provedbu ugovornih obveza. Od 2000., žene pojedinačno ili kao grupa mogu uložiti pritužbu zbog povrede prava UN-ovom Odboru za eliminaciju diskriminacije žena (eng. Committee on the Elimination of Discrimination Against Women, CEDAW), koji može započeti istragu u slučaju ozbiljnih ili sustavnih kršenja prava.

PITANJE: *Je li i vaša zemlja prihvatila CEDAW? Ako je, kada je podnijela zadnji izvještaj? Jesu li druge grupe podnijele „izvještaj iz sjene“ koji nudi drugačija mišljenja nego vlada? Pokušajte saznati!*

Ujedinjeni narodi su pokrenuli 2000. godine Milenijske ciljeve razvoja¹³, a kao jedan od ciljeva spominje se „eliminacija rodne nejednakosti u osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju do 2005., i na svim razinama do 2015". Ovaj je program od velike važnosti za Europu jer ravnopravan pristup obrazovanju i puno sudjelovanje djevojčica u postupcima donošenja odluka još nije u potpunosti zaživjelo.

Konvencija o pravima djeteta

Članak 2. Konvencije o pravima djeteta potvrđuje da će se prava sadržana u konvenciji osigurati bez ikakvog oblika diskriminacije, uključujući i spol djeteta. Članak 18. bavi se ravnopravnom ulogom roditelja u obitelji i brizi za dijete navodeći, „kako oba roditelja dijele odgovornost za odgoj djeteta te bi se trebali rukovoditi uvijek s onim što je najbolje za njihovo dijete."

Korisni izvori

- Åkerlund, Pia, Girls' Power: A compilation from the conference on gender equality: Swedish National Board for Youth Affairs, Stockholm, 2000
- The Council of Europe Campaign to Combat Violence against Women, Including Domestic Violence, Fact sheet: Council of Europe, 2006: www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/source/PDF_FS_Violence_Campaign_rev_E.pdf
- Domestic Violence against Women and Girls: UNICEF, Innocenti Centre, Florence, 2000: www.unicef-icdc.org/publications/pdf/digest6e.pdf
- Gender Matters – A manual on addressing gender-based violence with young people: Council of Europe, 2007
- Making Rights Reality, Gender awareness workshops: Amnesty International, 2004: [http://web.amnesty.org/library/pdf/ACT770352004ENGLISH/\\$File/ACT7703504.pdf](http://web.amnesty.org/library/pdf/ACT770352004ENGLISH/$File/ACT7703504.pdf)
- Promoting Gender Mainstreaming in Schools, Final Report of the Group of Specialist. EG-S-GS (2004) RAP FIN Council of Europe, 2004: [www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_EG-S-GS\(2004\)_E.pdf](http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_EG-S-GS(2004)_E.pdf)
- Sex-Disaggregated Statistics on the Participation of Women and Men in Political and Public Decision making in Council of Europe member states, Steering Committee for Equality between Women and Men (CDEG): Doc. CDEG (2006) 15, Council of Europe, 2006: [www.coe.int/t/e/human_rights/equality/1PDF_CDEG\(2006\)15_E.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/equality/1PDF_CDEG(2006)15_E.pdf)
- Thun, Eva, Gender Stereotypes in the School, Hírnyk Feminist webportal, Hungary 2002

Korisne web-stranice

- Building Europe for and with Children: www.coe.int/t/transversalprojects/children/violence/sexualAbuse_en.asp
- Equality Between Women and Men: www.coe.int/T/e/human_rights/equality
- Sexual Abuse of Children...hurt for life: Council of Europe: www.coe.int/t/transversalprojects/children/violence/sexualAbuse_en.asp
- Stop Domestic Violence against Women: www.coe.int/t/dc/campaign/stopviolence/default_en.asp
- Stop Violence against Women: <http://web.amnesty.org/actforwomen/index-eng>
- UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women: www.un.org/womenwatch/daw/cedaw
- UN Development Fund for Women: www.unifem.org

- UN Millennium Development Goals: www.un.org/millenniumgoals
- Young Women from Minorities: www.scas.acad.bg/WFM/default.htm
- What Do We Mean by “Sex” and “Gender”? World Health Organisation: www.who.int/gender/whatisgender/en

Bilješke

¹Pogledajte ‘What do we mean by “sex” and “gender”?’ <http://www.who.int/gender/whatisgender/en>

²Lejon, Britta citirala je u Åkerlund, Pia, *Girls’ Power: A compilation from the conference on gender equality: Swedish National Board for Youth Affairs, Stockholm, 2000.*

³*Sex-disaggregated statistics on the participation of women and men in political and public decision making in Council of Europe member states, Steering Committee for Equality between Women and Men (CDEG), Doc. CDEG (2006) 15: Council of Europe, 2006.*

⁴Thun, Eva, *Gender Stereotypes in the School, Hír?k Feminist webportal, Hungary, 2002.*

⁵*Promoting Gender Mainstreaming in Schools, Final Report of Group of Specialists EG-S-GS (2004) RAP FIN, Council of Europe, 2004.*

⁶*The Council of Europe Campaign to Combat Violence against Women, including Domestic Violence, Fact sheet: Council of Europe, 2006.*

⁷www.un.org/womenwatch/daw/cedaw

⁸*Making Rights a Reality: Gender awareness workshops, Amnesty International, 2004., str. 61.*

⁹Pogledajte *Equality Between Women and Men*: www.coe.int/T/e/human_rights/equality

¹⁰Pogledajte Stop Domestic Violence against Women: http://www.coe.int/t/dc/campaign/stopviolence/default_en.asp

¹¹Pogledajte Sexual Abuse for Children...hurt for life: http://www.coe.int/t/transversalprojects/children/violence/sexualAbuse_en.asp

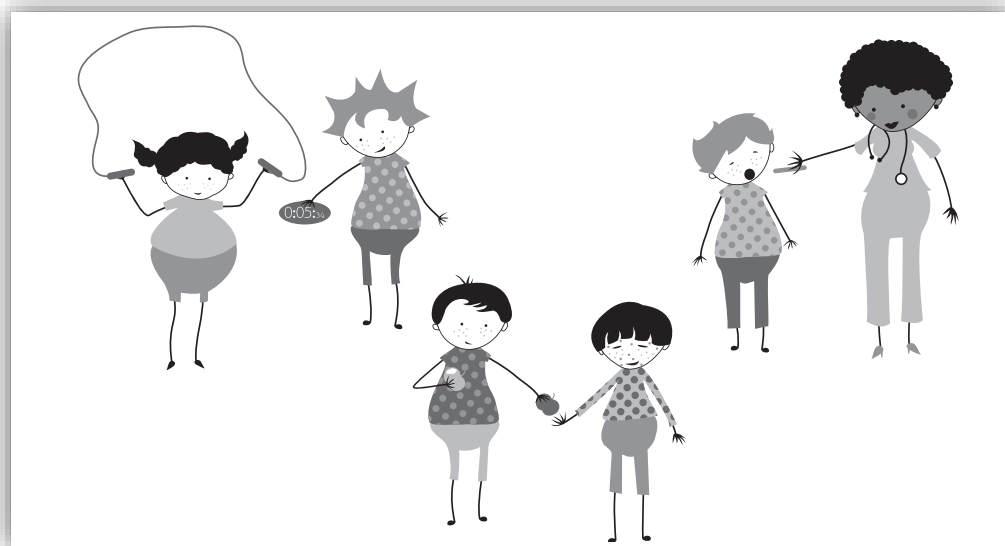
¹²Pogledajte *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*: www.un.org/womenwatch/daw/cedaw

¹³Pogledajte UN Millenium Development Goals: www.un.org/millenniumgoals

8. ZDRAVLJE I SOCIJALNA SKRB

„Zdravlje je također ekonomsko i političko pitanje.“

Zdravlje je temeljno ljudsko pravo. Pravo na zdravlje uključuje ravnopravan pristup svih članova društva zdravstvenoj zaštiti, lijekovima, zdravoj hrani, pitkoj vodi, komunalnim službama i službama za mentalno zdravlje. Pravo na zdravlje je neraskidivo vezano uz druga ljudska prava, uključujući pravo na socijalnu sigurnost, pravo na odmor i slobodno vrijeme, i posebno uz pravo na primjereni životni standard. S jedne strane, kršenje ljudskih prava može imati ozbiljne posljedice po zdravlje (na primjer, štetni tradicionalni običaji, trgovina ljudima, mučenje i neljudsko i ponižavajuće postupanje, nasilje). S druge strane, koraci koji služe poštivanju, zaštiti i ispunjenju ljudskih prava imaju pozitivan utjecaj na zdravlje ljudi (npr. sloboda od diskriminacije, primjereni životni standard, obrazovanje).

Zdravlje je isto tako ekonomsko i političko pitanje jer nejednakost i siromaštvo uzrokuju bolesti. Prema Svjetskom zdravstvenom izvješću iz 2005., neimaština je osnovni uzrok smrti širom svijeta.¹ Zato su ciljevi postavljeni u izvješću, koji se bave svim oblicima siromaštvom, osmišljeni da prekinu postojeći opasni krug siromaštva i lošeg zdravlja.²

PITANJE: *Koliko diskriminacija i siromaštvo utječu na zdravlje djece s kojom radite?*

Djeca imaju pravo na posebnu zaštitu ovih prava kako bi najviše profitirala u tom presudnom trenutku svoga razvoja. Zaštita dječjeg prava na zdravlje uključuje i preventivnu brigu i zdravstveni odgoj, kao i rehabilitaciju i zaštitu od zlostavljanja i izrabljivanja.

Zdravstveni problemi europske djece

Nekoliko zdravstvenih problema dovodi u pitanje ljudska prava i dobrobit europske djece i mladih:

Zarazne bolesti

Djeca trebaju zaštitu od svih vrsta bolesti. Ona počinje sa zdravstvenom zaštitom majke i djeteta, kvalitetnom prehranom i cijepljenjem. Ostala prioritetna područja uključuju kontrolu nad tuberkulozom, suzbijanje širenja bolesti rezistentnih na liječenje antibioticima, bavljenje novonastalim bolestima i zdravstveni odgoj. Djeca koja su žrtve seksualnog zlostavljanja mogu se zaraziti AIDS-om ili drugim spolno prenosivim bolestima.

Mentalno zdravlje

Zdravlje nije samo fizičko i medicinsko pitanje. Procjenjuje se da između 10 i 20% adolescenata na području Europe ima jedan ili više mentalnih problema ili poremećaja u ponašanju.³ Mentalni poremećaji u djece i adolescenata ozbiljno narušavaju način na koji misle, osjećaju i djeluju. Dok su neki mentalni poremećaji urođeni, drugi mogu nastati kao posljedica negativnih životnih iskustava. Djeca koja pate od zanemarivanja, svjedočenja svakodnevnim obiteljskim sukobima, koja su žrtve psihičkog ili fizičkog nasilja, diskriminacije ili zlostavljanja u školi, često pate od niske razine samopouzdanja i postižu slabije rezultate u školi. U razvijenim zemljama najčešći mentalni poremećaji su: poremećaji pažnje, anksioznost, poremećaji prehrane (bulimija i anoreksija), samoozljeđivanje, zlouporaba droga i alkohola, nasilje, depresija, čak i samoubojstvo. Oko 4% djece između 12 i 17 godina te 9% osamnaestogodišnjaka pati od depresije, jednog od najrasprostranjenijih poremećaja s brojnim posljedicama.⁴ U većini slučajeva djeca s psihosocijalnim poremećajima trebaju nekakav oblik psihološkog liječenja, ali i njihovi odgojitelji mogu im puno pomoći. Posebna pažnja, uključivanje i odgojnoobrazovna okolina puna potpore mogu im pomoći u razvoju društvenih sposobnosti i sposobnosti rješavanja problema.

Pretilost

Prekomjerna težina je najčešći zdravstveni poremećaj djece u Europi: gotovo 20% djece ima prekomjernu težinu, a trećina od njih je pretila. U nekoliko zemalja zapadne Europe pretilost je porasla s oko 10% u ranim 80-ima do oko 20% krajem 90-ih prošlog stoljeća. Postotak je nešto manji u zemljama srednje i istočne Europe.⁵

Kao jedan od najvećih javnih zdravstvenih izazova dvadeset i prvog stoljeća, pretilost posebno ugrožava djecu. U nekim područjima južne Europe, svako treće dijete je pretilo. Predviđa se da će do 2010. svako deseto dijete, odnosno 10% ukupne dječje populacije će biti pretilo – ukupno petnaest milijuna djece i adolescenata. Pretila djeca imaju veći rizik obolijevanja od dijabetesa tipa 2, hipertenzije, poremećaja spavanja i psihosocijalnih problema. Nadalje, većina pretile djece ostaje pretila i kada odrastu, što dovodi do razvoja ozbiljnijih bolesti koje smanjuju kvalitetu života i očekivano trajanje života.

Regionalni ured za Europu Svjetske zdravstvene organizacije prepoznao je pretilost kao veliku prijetnju zdravlju te ju je postavio kao prioritetno područje rada u narednim godinama. U 2006. godini je održana konferencija ministara u svrhu podizanja svijesti o problemu pretilosti u Europi i političke predanosti njegovom rješavanju.⁶

U borbi protiv pretilosti, djeci je potrebna svakodnevna tjelovježba i zdrava prehrana koja uključuje voće, povrće i žitarice, a izbjegava unos mesa, masnoća i šećera.

Alkohol, droge i duhan

Nedavni rast u potrošnji alkohola među mladima u sve mlađim dobnim grupama, s gotovo 30% petnaestogodišnjaka koji se redovito opijaju⁷, zabrinjavajući je trend u mnogim europskim državama članicama. Alkohol se godišnje povezuje s uzrokom smrti 55 000 mladih u Europi, a svaki četvrti uzrok smrti mladića u dobi od 15 do 29 godina pripisuje se alkoholu.

Postotak pušača je još visok u većini europskih zemalja. Sve je veći broj djece koja puše i to u sve ranijoj dobi. Oko 80% odraslih pušača počelo je pušiti prije nego što su navršili osamnaest, a podaci govore da udio petnaestogodišnjaka koji puše svakodnevno čini čak 11 - 57% dječaka (u istočnoj Europi) i 12 - 67% djevojčica (većinom u zapadnim i sjevernim dijelovima Europe)⁸; većina ih puši svakodnevno.

Više od 50% djece je izloženo pasivnom pušenju, i u svojim domovima i u drugim zatvorenim prostorima kao što su prijevozna sredstva, škole i druga javna mjesta. Izloženost djece pušenju je izravno povezana uz zdravstvene probleme dišnog sustava kao što su astma i smanjeni kapacitet pluća, koji se mogu javiti u dojenačkoj dobi i trajati ostatak života.

Sve veća „normalizacija“ ili „banalizacija“ uporabe droge i alkohola utječe na stavove i potrošnju. Istraživanja pokazuju tendenciju prema sve većoj toleranciji ili čak društvenom prihvaćanju opijanja među mladima u Europi.⁹

Invaliditet i posebne potrebe

Pojam *invaliditet* označava niz stanja, od umjerenih do ozbiljnih i očiglednih oštećenja (primjerice, sljepoća, gluhoća, mentalna retardacija, nepokretnost). Pojam „posebne potrebe“ se odnosi na blaža stanja koja nisu uvijek odmah vidljiva ili su neprimijećena do djetetovog polaska u školu, a uključuju teškoće u učenju i uz to vezane poremećaje u ponašanju. Procjenjuje se da 20% svjetske populacije izloženo invalidnosti, bilo osobnim iskustvom ili indirektno preko članova obitelji i staratelja.

Tijekom dugog razdoblja u povijesti, djeca s invaliditetom skrivana su od ostatka društva i smješšana u velike institucije. Međutim, stavovi i politike se mijenjaju u skladu sa spoznajom da djeci s invaliditetom najbolje odgovara život u vlastitim obiteljima, potpora zajednice i pohađanje škole s drugom djecom. Prema djeci s invaliditetom potrebno se odnositi na isti način kao i prema svoj drugoj djeci kako bi odrasla kao dio vlastite obitelji i razvila veze pune povjerenja sa svojim roditeljima, braćom i sestrama te prijateljima.

U prošlosti se smatralo da djecu s invaliditetom treba „popraviti“, odnosno postaviti „medicinski model“ koji se temelji na onome što dijete ne može činiti i taj nedostatak kompenzirati različitim tretmanima. Međutim, takav pristup ne priznaje da su, kao i sva druga djeca, djeca s teškoćama u razvoju aktivna, osjećajna i individualna mala ljudska bića, s vlastitim sposobnostima i osobnošću, koja trebaju biti dijelom obitelji i zajednice. Prema tome, trebala bi imati jednake prilike za sudjelovanje u obiteljskom životu i životu zajednice, kao i bilo koje drugo dijete, kako bi razvila svoj puni potencijal.

Sigurno je da mnoga djeca s invaliditetom zahtijevaju punu i doživotnu medicinsku pomoć, kao i veliku pomoć pri učenju, na koje svako dijete ima pravo. Međutim, cjelokupno zdravlje djeteta s invaliditetom uključuje i emocionalno i mentalno zdravlje, kao i fizičko. Njihovi roditelji trebaju usluge služba koje će im pomoći u brzi za dijete u svakodnevnom obiteljskom životu.

Međutim, stavovi prema osobama s teškoćama u razvoju mijenjaju se polako. S jedne strane, nedavni UNICEF-ov izvještaj pokazao je daje broj prepoznate djece s teškoćama u razvoju u srednjoj i istočnoj Europi trostruko veći u odnosu na brojeve iz 90-ih prošlog stoljeća, što ukazuje na njihovo veće prepoznavanje i prihvaćanje, a ne na veliki porast oboljelih. Unatoč sve većem razumijevanju, „posebno“ obrazovanje u „posebnim“ institucijama još je uvijek najčešći pristup rješavanja problema u regiji.¹⁰ Posebne mjere potpore za djecu s teškoćama u razvoju mogu biti itekako bitne i dobro opravdane. No, nažalost, u istočnoj Europi, „posebno“ obrazovanje ponekad se pogrešno koristi i vodi do segregacije.

Vidi raspravu na temu diskriminacije na osnovu invaliditeta u *Temu 3, Diskriminacija*, str. 211.

PITANJE: *Imaju li djeca s kojom radite pristup kvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti? Ako ne, kakav to utjecaj ima na njihove živote i razvoj? Što je potrebno poduzeti kako bi osigurali da uživaju ovo temeljno ljudsko pravo?*

Zdravstveni odgoj

Konačni cilj zdravstvenog odgoja je iznjedriti pozitivne stavove i načine djelovanja. Djeca mogu shvatiti da su odgovorni za svoje zdravstvene uvjete kao pojedinci i kao članovi svojih obitelji i širih zajednica. Boljim zdravljem mogu popraviti i kvalitetu vlastitog života i života drugih.

Djelotvorni zdravstveni odgoj potiče iskustveno učenje u kojem se ohrabruje razumijevanje, pozitivni stavovi i cjeloživotne zdrave navike vezane uz najvažnije zdravstvene probleme. To uključuju emocionalno zdravlje i pozitivno mišljenje o sebi, poštivanje i brigu za ljudsko tijelo, dobru tjelesnu formu, svijest o štetnosti ovisnosti o alkoholu, duhanu i drogama, pravilnu prehranu i sigurne spolne odnose. Seksualni odgoj i obrazovanje je od velike važnosti za tinejdžere, jer im pomaže razviti svijest o zdravlju tijela i zaštiti od neželjene trudnoće, spolno prenosivih bolesti i seksualnog nasilja. Tjelovježba s vršnjacima posebno je prikladna i od velike je važnosti u zdravstvenom odgoju. Dostupnost različitih sportskih ustanova svima u školama i zajednici veliki je čimbenik u podučavanju djece da brinu za svoje zdravlje tijekom cijelog života. Obrazovanje koje ih uključuje i podupire može postati golema podrška djeci koja pate od mentalnih poremećaja.

Važni instrumenti ljudskih prava

Vijeće Europe

Europska socijalna povelja (revidirana) detaljno se osvrće na zdravlje u Članku 11., koji tvrdi da svatko ima pravo na dobrobit od bilo koje mjere koja mu omogućuje uživanje najvećeg dostupnog standarda zdravlja. Članak 13. navodi da „svatko bez izvora prihoda ima pravo na socijalnu i medicinsku pomoć.“

Ujedinjeni narodi

Zdravlje je temeljno ljudsko pravo prepoznato u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima, Članku 25.1, koji povezuje zdravlje uz prikladni životni standard:

Svako ima pravo na životni standard koji odgovara zdravlju i dobrobiti njega samoga i njegove obitelji, uključujući hranu, odjeću, stan i liječničku njegu i potrebne socijalne usluge, kao i pravo na osiguranje za slučaj nezaposlenosti, bolesti, nesposobnosti, udovištva, starosti ili drugog pomanjkanja sredstava za život u prilikama koje su izvan njegove moći.

Isti članak prepoznaje pravo djeteta na „naročitu brigu i pomoć“. Ovo je pravo dalje razrađeno u nekoliko međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima, primjerice u Članku 12. **Međunarodnog pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima** (ICESCR).

Konvencija o pravima djeteta (CRC) detaljno opisuje djetetova prava na zdravlje s različitih stajališta.

- Članak 3., ustanovljuje načelo djetetovog najboljeg interesa, posebno spominje zdravlje i sigurnost vezano uz institucije, službe i ustanove odgovorne za brigu o djetetu.
- Članak 13., navodi djetetovo pravo na „slobodu traženja, primanja i širenja obavijesti i ideja svake vrste“, neki interpretiraju kao pravo na odgoj i obrazovanje o zdravlju, uključujući i informacije o reprodukciji i seksualnosti.
- Članak 17. prepoznaje važnu ulogu i odgovornost medija u promicanju djetetovog tjelesnog i mentalnog zdravlja.
- Članak 23., bavi se pravima djece s posebnim potrebama, naglašava važnost pristupa zdravstvenoj zaštiti, preventivnih mjera i socijalne integracije za tjelesno i mentalno zdravlje djeteta.
- Članak 24. daje konačni iskaz prava djeteta na zdravlje i obvezu države da mu to omogući. Utvrđuje:
... pravo na uživanje najviše moguće razine zdravlja i na olakšice glede ozdravljenja i oporavka. Države stranke će nastojati osigurati da nijednom djetetu ne bude uskraćeno njegovo pravo pristupa zdravstvenim službama.
- Članak 24. također prepoznaje temeljne čimbenike koji doprinose zdravlju, poput pravilne prehrane, čiste vode za piće i prirodnog okoliša uopće. Naglašava važnost zdravstvenog odgoja i djece i njihovih roditelja.

Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) utvrđuje u Članku 12. da žene i djevojke imaju drugačije zdravstvene potrebe od muškaraca i dječaka, posebno u području reproduktivnog zdravlja.

Iako **Konvencija o pravima osoba s invaliditetom** (CRPD) ne stvara nova prava, ona naglašava i opširno opisuje prava djece s invaliditetom ne ograničavajući se samo na fizičku zdravstvenu zaštitu, već ističe da u prikladni smještaj, sudjelovanje i obrazovanje od ključne važnosti za razvoj i dobrobit djeteta.

Korisni izvori

- Atlas of Health in Europe: World Health Organization, 2003: www.euro.who.int/document/E79876.pdf
- Children and Adolescents' Health in Europe, Fact Sheet EURO/02/03: World Health Organisation, 2003: www.euro.who.int/document/mediacentre/fs0203e.pdf
- Children's Health and Environment: Developing National Action Plans, Fourth Ministerial Conference on Environment and Health, Budapest, 2004: www.euro.who.int/document/eehc/ebakdoc07.pdf
- Children and Disability in Transition in CEE/CIS: UNICEF Innocenti Research Centre, Florence, 2004: www.unicef.org/protection/index_28534.html
- The European Health Report 2005: Public health action for healthier children and populations: World Health Organization, 2005: www.euro.who.int/document/e87325.pdf
- European Strategy for Child and Adolescent Health and Development: World Health Organization, 2005: www.euro.who.int/document/E87710.pdf
- The Right To Health: World Health Organization, 2002: www.who.int/bookorders/anglais/detart1.jsp?sesslan=1&codlan=1&codcol=15&codcch=474
- 10 Things You Need to Know about Obesity: Diet and physical activity for health: WHO European Ministerial Conference on Counteracting Obesity, 2006: www.euro.who.int/Document/NUT/ObesityConf_10things_Eng.pdf

Korisne web-stranice

- Child and adolescent health and development: www.euro.who.int/childhealthdev
- European Health for All Database: www.euro.who.int/hfadb
- European Network of Health Promoting Schools: www.euro.who.int/enhps
- Trends in Europe and North America: www.unece.org/stats/trend/register.htm#ch6

Bilješke

¹*The World Health Report 2005.: World Health Organisation.*

² *Isto.*

³*European Forum on Social Cohesion for Mental Well-being among Adolescents, World Health Organisation, Regional Office for Europe: www.euro.who.int/PressRoom/pressnotes/20071002_1*

⁴ *Isto.*

⁵*The European Health Report 2005, World Health Organisation, str. 75.*

⁶*Ten Things You Need to Know about Obesity: Diet and physical activity for health: World Health Organisation European Ministerial Conference on Counteracting Obesity, 2006.*

⁷*The European Health Report 2005, World Health Organisation, str. 82.*

⁸*The World Health Report 2005: World Health Organisation, str. 82.*

⁹*Isto.*

¹⁰*Children and Disability in Transition in CEE/CIS: UNICEF Innocenti Research Centre, 2004, str. 2.*

9. MEDIJI I INTERNET

Vijeće Europe preporučuje ... usklađenu informacijsku pismenost i strategije obučavanja koje vode osnaživanju djece i njihovih odgojitelja kako bi iskoristili na najbolji mogući način informacijske i komunikacijske službe i tehnologije...

Vijeće Europe, Preporuka Odbora ministara REC (2006.) 12¹

Mediji su postali toliko važni našem društvu da se ponekad nazivaju „četvrtom silom“, polazeći od analogije da postoje tri tradicionalne sile u demokraciji: zakonodavna, izvršna i sudbena. Neki opisuju i internetske blogove kao petu silu jer sve više konkuriraju tradicionalnim medijima u praćenju informacija i ulozi „psa čuvara“. Iako velika moć medija može poslužiti za uključivanje većeg broja ljudi u komuniciranje i lakši pristup informacijama, ona u sebi nosi opasnost, posebno za djecu. Sofisticirane tehničke vještine djeci omogućuju pristup informacijama, ali ujedno ih čine izloženima različitim rizicima na internetu.

Članak 19. UDHR-a ustanovio je slobodu izražavanja za sve, uključujući i pravo na primanje i širenje informacija putem bilo kojeg sredstva javnog priopćavanja. Članak 13. CRC-a obuhvaća i djecu tim pravima. Drugi međunarodni sporazumi i većina državnih ustava nadograđuje ovo pravo i jamči slobodu tiska, ali i postavlja određene granice kako bi zaštitili pravo pojedinca na privatnost i ugled. Dva daljnja članka CRC-a uspostavljaju dječja prava na dobivanje i širenje informacija (Članak 13.) i dobivanje sigurnih, pouzdanih i razumljivih informacija od sredstava javnog priopćavanja (Članak 17.). Mediji snose odgovornost da informacije namijenjene djeci budu prikladne i jasne.

PITANJE: *Kakav utjecaj imaju mediji na djecu s kojom radite? Koji su pozitivni učinci? A negativni?*

Mediji te informacijske i komunikacijske tehnologije igraju ključnu ulogu u životima današnje djece. Djeca svakodnevno satima sjede gledajući televizor, ali još i više vremena provode spojeni na internet koristeći vještine koje su brzo usvojili od svojih vršnjaka. Djeca koriste internetske aplikacije za igranje, dopisivanje, objavu blogova, slušanje glazbe, objavljivanje svojih fotografija i traganje za drugim ljudima s kojima mogu komunicirati *online*. Budući da postoji velika razlika između medijske pismenosti djece i odraslih, većina odraslih ne zna puno o tome kako ili što djeca rade na računalu.

Ovaj virtualni svijet djeci nudi i mogućnosti i zamke. Korištenje elektroničkih, digitalnih i internetskih medija ima brojne pozitivne učinke na razvoj djeteta: zabavno je, poučno, i potiče socijalizaciju. Međutim, moguće je i da naštetiti djeci i zajednicama, ovisno o tome kako se mediji koriste. Virtualni svijet može oblikovati živote djece jednako snažno kao i stvarni život, s istim

pritisicama da se uklope, budu u trendu i imaju puno prijatelja.

Izloženost masovnim medijima, posebno televiziji, ima negativni utjecaj koji zabrinjava i roditelje i nastavnike, i koji je bio predmetom mnogih istraživanja:

- **Vrijeme provedeno ispred televizora:** Jasni su dokazi da djeca koja provode više vremena ispred televizora postižu lošije rezultate, dok su djeca čije obitelji koriste i elektroničke i tiskane medije pažljivija, uspješnija u školi.²
- **Nasilje:** Kako nasilne teme utječu na djecu, bilo putem televizije, filmova ili računalnih igara? Čine li ih agresivnijima? Neosjetljivijima? Dožive li katarzu? Utječu li na svu djecu jednako ili samo na osjetljiviju djecu i u kojim okolnostima?
- **Konzumerizam:** Reklamiranje je u svojim različitim oblicima proglašeno krivim za manipulaciju djecom, i preko njih njihovim roditeljima, kako bi kupili određene prehrambene namirnice (koje se često vežu uz epidemiju dječje pretilosti), odjeću, čak i proizvode za čišćenje, ili automobile i putovanja!
- **Stereotipi:** Mediji se okrivljuju za očuvanje društvenih stereotipa, posebno vezanih uz rodne uloge i etničke karakteristike.

Kao odgovor na ove probleme, neke zemlje su zabranile reklamiranje tijekom emitiranja dječjih programa, a neke su zemlje ustanovile „policijski sat“ prije kojeg se ne smiju prikazivati nasilne i pornografske scene. Nekoliko zemalja je omogućilo roditeljima kupnju filtra koji onemogućava djeci gledanje određenih programa. Međutim, u novoj tehnološkoj eri mobilnih telefona, mnogostrukih televizijskih kanala i interneta, većina ovih mjera nije uspješna.

Mediji koji omogućavaju komunikaciju, poput interneta ili mobitela, stvaraju dodatne opasnosti za djecu: ona mogu objaviti svoje privatne podatke koji se kasnije mogu iskoristiti za neželjeno oglašavanje ili postati prilika za internet predatore. Djeca ponekad iskorištavaju nenadgledano virtualno okruženje i šalju okrutne poruke i ponižavajuće fotografije drugoj djeci. „Cyberbullying“, odnosno nasilje preko interneta, lako je izvedivo i osobito štetno jer se obično vrši anonimno.

Pravo na informiranost nasuprot pravu na zaštitu

Mediji otvaraju pitanje ljudskih prava - i prava djeteta na zaštitu i prava na informiranost. Primjerice:

- **Nejednake mogućnosti pristupu internetu.** Pristup internetu nije svima podjednako omogućen, i vjerojatno će i ubuduće postojati nejednake mogućnosti pristupa internetu među djecom različitog socijalnog porijekla. Kako se postaviti prema tome i kako nadvladati ovu „digitalnu podijeljenost“?
- **Neželjeni sadržaji i kontakti.** Nedavno istraživanje pokazalo je da više od polovice mladih od devet do devetnaest godina koji odlaze barem jednom tjedno na internet, vidjelo pornografske sadržaje i to uglavnom nenamjerno. Neki od njih su time „ogorčeni“ ili im „to smeta“, kao što im smetaju i drugi neželjeni sadržaji, poput nasilnih slika ili stranica koje su neprijateljski nastrojene prema određenim grupama ljudi. Kako se nositi s time? Kada cenzuriranje pristupa djeteta medijima počinje ugrožavati njegova prava na informiranost? Ili prava drugoga na izražavanje?
- **Nova internetska i medijska pismenost.** Djeca se često smatraju – a smatraju ih i odrasli – stručnijima od svojih roditelja u korištenju interneta, pa tako dobivaju na samopouzdanju i društvenom statusu unutar obitelji. Unatoč tomu, većini djece manjka iskustva i prosudbe za prikladnu procjenu sadržaja ili izvora koje nađu na internetu te u pronalasku i obradi informacija ili korištenju interneta za komunikaciju. Na koji bi se način obrazovne inicijative mogle adekvatnije nositi s različitim aspektima medijske pismenosti djece i odraslih?³

PITANJE: Na koji način koristite medije i internet kako bi djeci omogućili najveći mogući pristup informacijama i učenju? Kako štitite djecu od neprimjerenog sadržaja i iskorištavanja putem interneta?

Medijsko obrazovanje

Jedno od rješenja na ove izazove bilo bi obrazovanje djece da postanu kritičniji i sofisticiraniji korisnici i komunikatori. Medijsko obrazovanje pokušava učiniti svu djecu – i sve građane, ako je to moguće – svjesnijima važnosti i moći medija. Načini podučavanja odgoja za medije uključuju podizanje razine svijesti u djece o tome što gledaju i kakav utjecaj to može imati na njih. Na primjer, djecu se može zamoliti da prebroje sve činove nasilja koje su vidjeli u određenom razdoblju, zatim da analiziraju strategije uvjeravanja u reklamama, ili da razmisle o različitim načinima prenošenja iste informacije kako bi shvatili na koji se način stvaraju različiti doživljaji stvarnosti.

U zadnjih 50 godina, pojavila su se tri značajnija trenda u medijskom odgoju:

- **Pristup „cijepljenja“**, čiji je cilj učiniti djecu otpornima na utjecaje medija;
- **Pristup kritičkog mišljenja**, koji teži razviti djetetovu kritičku prosudbu negativnih medijskih sadržaja;
- **Pristup dekodiranja**, koji smatra medije nezamjenjivima u razumijevanju suvremenog svijeta i pokušava pomoći djeci da razumiju ekonomske i socijalne prilike medijske proizvodnje i potrošnje te tehnike prenošenja poruka.⁴

U slijedu ovih pristupa može se uočiti promjena u percepciji djeteta kao potrošača medija –od djeteta kao ranjivog subjekta do djeteta kao uključenog građanina.

Kako se razvijaju nove informacijske i komunikacijske tehnologije, osobito internet, tako se povećavaju i dobrobiti i opasnosti zbog lakog pristupa ovim medijima. Internet je izvrsno sredstvo pristupa svim vrstama informacija i komunikaciji na daljinu. Međutim, ne postoji jamstvo da je ponuđena informacija točna ili da komunikacija nije zasnovana na lošim namjerama.

Zbog toga medijsko obrazovanje treba ići u korak s tehnologijom, razvijajući u djece kritičke vještine i razumijevanje ovog moćnog sredstva. Medijsko obrazovanje isto tako pokušava naučiti djecu kako bolje prenositi svoje ideje, omogućujući im pristup i učenje o različitim medijima, uključujući internet izdavaštvo, radijsko i televizijsko programiranje, internetske stranice i blogove. Međutim, medijsko obrazovanje je od presudne važnosti i za odrasle koji rade s djecom. Roditelji, nastavnici i svi ostali koji sudjeluju u odgoju trebaju uložiti vrijeme i energiju kako bi saznali i nadgledali kako njihova djeca komuniciraju i žive međusobno.

Vijeće Europe napravilo je slijedeću preporuku u vezi odgoja za medije:

*Svjesni štetnog rizika od sadržaja i ponašanja u novoj informacijskoj i komunikacijskoj okolini koji možda i nisu uvijek nezakoniti, no koji su u mogućnosti negativno djelovati na tjelesno, emotivno i psihološko stanje djeteta, poput internetske pornografije, prikazivanja i veličanja nasilja i samoozljeđivanja, ponižavanja, diskriminacijskih ili rasističkih izraza ili opravdavanja takvog ponašanja, podvođenja maloljetnika, zlostavljanja, uhođenja ili drugih oblika nasilja...(Vijeće Europe) preporučuje državama članicama da razviju usklađenu informacijsku pismenost i strategije obučavanja koje vode osnaživanju djece i njihovih nastavnika kako bi iskoristili na najbolji mogući način informacijske i komunikacijske službe i tehnologije...*⁵

Medijski odjel Vijeća Europe radi na projektu kojim želi pokazati na koje načine djeca i njihovi roditelji i nastavnici stječu znanja i vještine potrebne u „informacijskom društvu“. „Priručnik za internetsku pismenost: vodič za roditelje, odgojitelje i mlade“, koji je pripremio Medijski odjel, daje bitne pozadinske informacije i iznosi činjenice o ovoj složenoj mreži informacija i komunikacije.⁶

Važni instrumenti ljudskih prava

Vijeće Europe

(Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda jamči svima pravo na primanje i unos informacija i ideja bez uplitanja javnih vlasti (Članak 10.). Ovo pravo odnosi se na djecu kao i na odrasle, s iznimkom da se djecu treba zaštititi od iskorištavanja i izloženosti neprimjerenim oblicima nasilnih i pornografskih medija. ECHR navodi i obveze i odgovornosti koje povezujući ih uz pravo na „zaštitu zdravlja ili morala“. Međutim ne pojašnjava na koji način se određuje što je to što se smatra „neprimjerenim“ i tko to određuje.

Članak 9. **Konvencije o kibernetičkom kriminalu** odnosi se na krivična djela vezana uz dječju pornografiju i navodi da će države članice prihvatiti „zakonske i druge mjere potrebne kako bi se unutarnjim zakonodavstvom kaznenopravno sankcionirale“ različite djelatnosti na računalima koje uključuju dječju pornografiju.

Ujedinjeni narodi

Pravo na informacije temeljno je ljudsko pravo određeno člankom 19. Opće deklaracije o ljudskim pravima:

Svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu zadržavanja mišljenja bez vanjskih pritisaka te slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg sredstva javnog priopćavanja i bez obzira na granice.

Naravno, kada je Opća deklaracija napisana 1948., nitko nije razmišljao o internetu kao jednom od sredstava javnog priopćavanja. Čak i 1989. kada je Opća skupština Ujedinjenih naroda prihvatila Konvenciju o pravima djeteta, svakodnevno korištenje interneta, pogotovo od strane djece, bilo je nezamislivo. Zanimljivo je to što Dječja konvencija razdvaja slobodu mišljenja i izražavanja i slobodu na informacije u tri odvojena članka, naglašavajući važnost svakog od njih: Članak 12. jamči pravo djeteta na mišljenje i važnost toga mišljenja, Članak 14. jamči djetetu pravo na slobodu misli, savjesti i vjere.

Članak 13. sadrži glavne odrednice o pravu djeteta na slobodu izražavanja i informacije:

Dijete ima pravo na slobodu izražavanja; to pravo mora, neovisno o granicama, uključivati slobodu traženja, primanja i širenja obavijesti i ideja svake vrste, usmeno ili pismeno, tiskom ili umjetničkim oblikovanjem ili kojim drugim sredstvom prema izboru djeteta.

Međutim, ovaj članak ne daje djetetu pravo na neograničeni pristup informacijama. S druge ga strane čuvaju zaštita od iskorištavanja (Članci 19. i 36.), posebice seksualnog iskorištavanja (Članci 19. i 34.).

Konvencija isto tako prepoznaje razvojne sposobnosti i zrelosti djeteta, tako da ono što je možda neprihvatljivo djetetu u osnovnoj školi postaje prihvatljivo adolescentima. Kao i u mnogim pitanjima vezanim uz ljudska prava, slobode su često ograničene zaštitom od prevelike slobode u istom području, i nužno je stalno promišljanje i pregovaranje o tome odnosu. U svim slučajevima, djetetova dobrobit trebala bi biti presudna prilikom odlučivanja.

Korisni izvori

- Family Guide to the Internet: Barnardos' National Children's Resource Centres, 2004.
- Gentile, Douglas A. and Walsch, David A., 'A normative study of family media and habits' in Applied Developmental Psychology 23 (2002) 157-178: National Institute on Media and the Family, 2002:www.mediafamily.org/research/index.shtml
- Recommendation Rec (2006) 12 of the Committee of Ministers to Member States on Empowering Children in the New Information and Communications Environment: Council of Europe, 2006:
<http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1041181&BackColourInternet=9999CC&BackColourI>

[ntranet=FFBB55&BackColourLogged=FFAC75](#)

- Frau-Meigs, Divina, Council of Europe Pan-European Forum on Human Rights in the Information Society: Empowering children and young people: Council of Europe, 2006: www.euro.who.int/document/mediacentre/fs0203e.pdf
- Linddal Hansen, Birthe, Consumer children 2016, Council of Europe, 2006: www.coe.int/t/e/human_rights/media/links/events/1Forum2006YerevanFuturist_en.asp#TopOfPage
- Livingstone, Sonia and Bober, Magdalena, UK Children Go Online: Final report of key project findings: Economic and Social Research Council, 2005: http://news.bbc.co.uk/1/shared/bsp/hi/pdfs/28_04_05_childrenonline.pdf
- Masterman, Len and Mariet, François, L'éducation aux Média dans l'Europe des Années 90: un guide pour les enseignants: Council of Europe, 1994.
- Piette, Jacques, Education aux Média et Fonction Critique: L'Harmattan, Paris, 1996.
- Richardson, Janice, ed., The Internet Literacy Handbook: A guide for parents, teachers and young people, 2nd Edition: Strasbourg, Council of Europe, 2006: www.coe.int/T/E/Human_Rights/Media/hbk_en.html
- O'Connell, Rachel and Bryce, Jo, Young people, well-being and risk on-line, Council of Europe, 2006: [www.echr.coe.int/Library/DIGDOC/DG2/H_INF/COE-2006-EN-H_INF\(2006\)5.pdf](http://www.echr.coe.int/Library/DIGDOC/DG2/H_INF/COE-2006-EN-H_INF(2006)5.pdf)

Korisne web-stranice

- European Charter for Media Literacy: www.euromedialiteracy.eu/index.php
- The National Centre for Technology in Education: www.ncte.ie/Internetsafety
- National Institute for Media and the Family: www.mediafamily.org/index.shtml
- Media Wise Trust: www.mediawise.org.uk

Bilješke

¹Preporuka Rec (2006.) 12 Vijeća ministara državama članicama o osposobljavanju djece u novom informacijskom i komunikacijskom okružju: Vijeće Europe, 2006.

²Douglas A. Gentile and David A. Walsch, 'A normative study of family media and habits, National Institute on Media and the Family', *Applied Developmental Psychology* 23 (2002), str. 174.

³Livingstone, Sonia and Bober, Magdalena, *UK Children Go Online: Final report of key project findings: Economic and Social Research Council*, 2005

⁴Masterman, Len, and Mariet, François, *L'éducation aux Média dans l'Europe des Années 90: Council of Europe*, 1994

⁵Preporuka Rec (2006.) 12 Vijeća ministara državama članicama o osposobljavanju djece u novom informacijskom i komunikacijskom okružju: Vijeće Europe, 2006.: <http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1041181&BackColourInternet=9999CC&BackColourIntranet=FFBB55&BackColourLogged=FFAC75>

⁶Richardson, Janice, ed., *The Internet Literacy Handbook: A guide for parents, teachers and young people*, 2nd Edition: Strasbourg, Council of Europe, 2006

10. SUDJELOVANJE

Razvoj kulture sudjelovanja može biti snažna vježba iz demokracije i za djecu i za odrasle.

Sudjelovanje je osnovno načelo ljudskih prava i ujedno praktična primjena građanstva za sve ljude. Osiguravanje prava na sudjelovanje djetetu jedno je od vodećih načela i najnaprednijih inovacija Konvencije o pravima djeteta (vidi POGLAVLJE 1, str. 21. za raspravu o Dječjoj konvenciji).

Dječja konvencija obrazlaže nekoliko različitih vidova dječjeg prava na sudjelovanje:

- **pravo na slobodno izražavanje vlastitih stavova o svim stvarima koje se na dijete odnose**, te njihovo uvažavanje u skladu s dobi i zrelošću djeteta (Članak 12.)
- **sloboda izražavanja**, uključujući i slobodu traženja i primanja nepristranih informacija svih oblika (Članak 13.)
- **sloboda misli, savjesti i vjere** (Članak 14.)
- **sloboda udruživanja** (Članak 15.)
- **pravo na pristup obavijestima** i materijalima iz različitih nacionalnih i međunarodnih izvora (Članak 17.)
- **pravo na sudjelovanje u kulturnom životu zajednice** (Članak 31.)

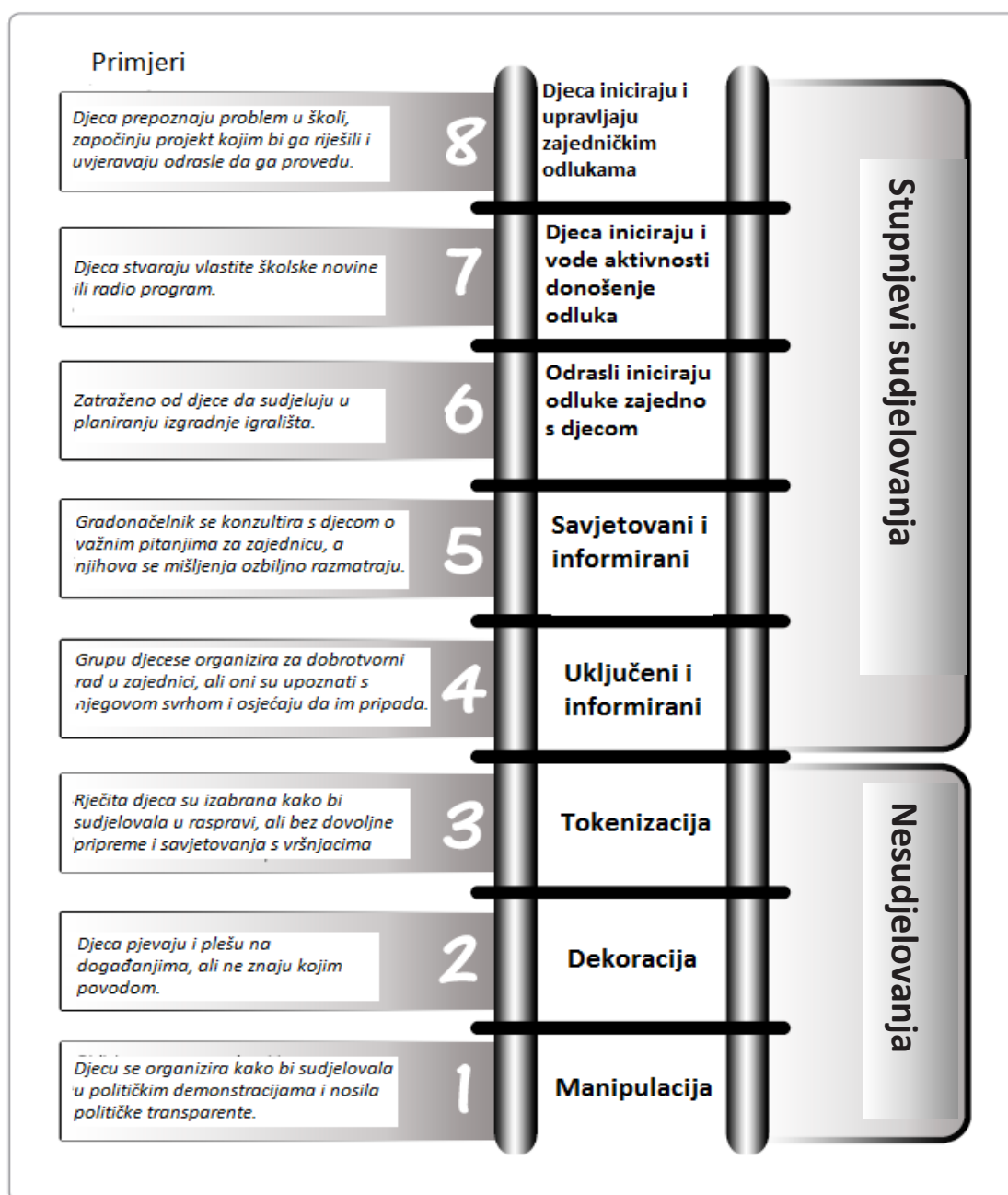
Zašto je sudjelovanje djece važno?

Najvažniji preduvjeti za svrhovito sudjelovanje djece su da odrasli prihvaćaju sposobnost djece za donošenje odluke u demokratskim procesima i da ih prepoznaju kao partnere u tom procesu. Tradicionalni odnos izgrađen na moći odraslih i njihovom kontrolom nad djecom, treba zamijeniti demokratskim partnerstvom. Inače je uključivanje djece samo simbolično i svodi se na puki tokenizam – djeca mogu dati svoje mišljenje, ali nemaju nikakvog utjecaja na to hoće li se i kako će se koristiti njihov doprinos.

Bit sudjelovanja je dobro objašnjena u Hartovim „Ljestvicama sudjelovanja“¹. On opisuje osam faza ljestvice sudjelovanja. Prve tri faze su manipulacija, dekoracija i tokenizacija, lažni načini sudjelovanja koji mogu upropastiti cijeli sudionički proces. Pravi oblici sudjelovanja uključuju fazu „uključenosti i informiranosti“ u kojoj se djeci daju određene uloge, i fazu „konzultiranja i informiranja“ u kojoj djeca daju savjete o programima koje vode odrasli i jer razumiju na koje će načine njihovo mišljenje utjecati na konačni rezultat.

LJESTVE SUDJELOVANJA

Najnaprednije su faza „sudjelovanja djece inicirana od odraslih“, u kojoj odluke zajednički donose, te faza u kojoj projekte „iniciraju djeca i njima upravljaju“, a odrasli se pojavljuju samo u podržavalačkoj i savjetodavnoj ulozi. Ova zadnja faza pruža djeci i odraslima mogućnost zajedničkog odlučivanja, upravljanja i dijeljenja odgovornosti, međusobne razmijene podataka i učenja iz životnih iskustava.

Uspješno sudjelovanje ne svodi se na sudjelovanje u jednom projektu; to je proces koji traje i doprinosi izgradnji kulture sudjelovanja u cjelokupnom dječjem okruženju: u obitelji, školi, institucijama za brigu, u sustavu socijalne skrbi, u zajednici i u društvu. I za odrasle i za djecu razvoj ovakve kulture sudjelovanja predstavlja snažnu vježbu iz demokracije. Razumijevanje ljudskih prava i ohrabivanje aktivnog građanstva koje proizlazi iz ovog procesa koristi cijelom društvu.

Kako omogućiti djeci sudjelovanje?

Prije svega, uključenost djece zahtijeva okolinu koja to i omogućuje. Djeca se otvaraju kada osjećaju da ono što kažu ima vrijednost i kada razumiju svrhu svog sudjelovanja.

Budući da djeca razmišljaju i izražavaju se drugačije od odraslih, njihovo sudjelovanje treba graditi na konkretnim situacijama i iskustvima iz stvarnog života, a razinu složenosti sudjelovanja treba primjeriti razvojnim sposobnostima djeteta. Početne vježbe mogu biti savjetovanja i istraživanja mišljenja o različitim temama koje provode odrasli. Planiranje, provođenje, upravljanje, promatranje i vrednovanje razvijeniji su načini sudjelovanja. Projekti koje iniciraju djeca, istraživanja, samozagovaranje, predstavljanje ili združeno upravljanje s odraslima, organizacijama i institucijama vrlo su poučna i važna iskustva za stariju djecu.

PITANJE: *Tko odlučuje koji je oblik sudjelovanja prikladan za dijete određene zrelosti? Kako se takva odluka donosi?*

Svrhoviti procesi sudjelovanja izgrađuju veliki raspon vještina i kompetencija. Djeca stječu nova znanja, uče o svojim pravima i, aktivno slušajući, upoznaju se s drugačijim stajalištima. Oblikovanje i izražavanje mišljenja poboljšava komunikaciju, kritičko promišljanje te organizacijske i životne vještine. Kroz iskustvo shvaćaju da uistinu mogu učiniti bitne pomake.

Kako bi se postigla kultura ljudskih prava u Europi, treba izvršavati trajni zadatak – ostvarivati dječje sudjelovanje. Najveću prepreku čine ukorijenjeni stavovi odraslih. Zbog toga je potrebno jačati kapacitete, kod djece i kod odraslih izgraditi znanje o ljudskim pravima, dječjim pravima, facilitaciji, etičkom postupanju i istraživanju. Svi bi ljudi koji rade s djecom i za djecu trebali usvojiti osnovna načela dječjeg sudjelovanja i razviti kapacitete da ga pospješuju, podupiru i promiču. Bitna je politička i osobna predanost. Izgradnja kulture sudjelovanja zahtjeva i ljudske i financijske izvore, ali ostvareni rezultati opravdavaju trud.

Primjeri dobre prakse

Dobri primjeri uspješne sudjelovanja djece mogu se vidjeti diljem Europe.

Obitelj: Sudjelovanje djeteta počinje kada kako vrlo mali dobiju ulogu u donošenju odluka bitnih za obitelj. Djeca sudionici konferencije Vijeća Europe „Izgradnja Europe za djecu i s djecom“ izvijestili su:

Uspješno smo sudjelovali u donošenju odluka s našim obiteljima o tome... kako bismo htjeli provoditi svoje slobodno vrijeme, što želimo jesti, ponekad čak i koju školu želimo pohađati, kako dijelimo kućanske poslove, rješavamo obiteljske probleme, organiziramo obiteljska događanja.²

Škole: Škole mogu pružiti važne modele dobrog sudjelovanja. Zajedničko donošenje školskih pravila ili sudjelovanje u ukrašavanju učionice ili održavanju reda u razredu može biti dobar početak za identificiranje djece sa školskim okruženjem. Školska vijeća i dječji parlamenti od značaja su samo utoliko ukoliko im je dopušteno donositi obvezujuće odluke. Djeca mogu sudjelovati i u rješavanju gorućih školskih problema poput verbalnog i fizičkog nasilja među

vršnjacima, te drugih oblika zlostavljanja u školi. Dječje inicijative za stvaranje novina, radijskih programa ili internetskih stranica, osnivanje udruga, pokretanje festivala ili kampanja – važni su doprinosi demokratskom školskom životu.³

Slobodne aktivnosti: Izvanškolski programi za djecu mogu pružiti djeci iskustva koja svjedoče da njihovo sudjelovanje donosi promjene. Nevladine organizacije, neformalni prostori, ulični programi, festivali, internet i novi oblici javnog obavještanja nude razne mogućnosti provođenja demokracije. Izvanškolske aktivnosti mogu nadopunjavati školske projekte.

Ranjiva djeca: Od posebne važnosti je ohrabriti i uključiti ranjivu djecu. Djeca koja žive u siromaštvu ili u domovima za nezbrinutu djecu često ne sudjeluju ni u kakvim oblicima participacije. Dobro obučeno osoblje trebalo bi prijateljski prihvatiti djecu koja stižu u domove i bolnice ili se suočavaju s policijskom istragom ili sudskim procesom, bilo kao žrtve ili okrivljenici. Najbolji interes djece poštiva se samo onda kada im se omogući da izraze svoje mišljenje i stavove o takvim procesima.

Dječje sudjelovanje u procesima odlučivanja i upravljanja

Razina zajednice: Postoje mnogobrojne dobre prilike za sudjelovanje djece u projektima koji su namijenjeni poboljšanju života zajednice. Vijeće Europe donijelo je Preporuku o promociji sudjelovanja mladih u općinama, koje može poslužiti kao dobar početak za daljnje akcije, i za općine i za same dječje grupe.⁴

PITANJE: *Kako možemo ohrabriti djecu da sudjeluju u upravljanju i istovremeno ih zaštititi od političkih manipulacija odraslih?*

Postoje donositelji odluka, zakona i politika koji se u svom radu redovito savjetuju s djecom. U Londonu, primjerice, gradonačelnik se konzultira s djecom o tome kako učiniti grad prikladnijim za mlade, posebno u područjima gradskog prijevoza, igrališta, sigurnosti i internetskog nasilja.⁵ U Škotskoj je donesen petogodišnji program Partnera u zajednici koji istražuje na koje se načine aktivno sudjelovanje u zajednici može koristiti kao sredstvo protiv isključivanja djece i mladih. Programi koji su iz toga proistekli, metodologije i rezultati ukratko su opisani u vodiču.⁶

Državna razina: Nekoliko europskih zemalja nastoji potaknuti dječje sudjelovanje. Na primjer, u Njemačkoj, Norveškoj i Velikoj Britaniji vlade podupiru učinkovito uključivanje djece i njihovih obitelji ili staratelja u razvoj i vođenje dječjih fondova, te podupiru općine i organizacije na isto. Budući da takve inovacije zahtijevaju promjene u strukturi organizacije, prijelaz iz teorije u praksu često se pokazuje teškim.⁷

Međunarodna razina: Djeca mogu najbolje sudjelovati u procesima na lokalnoj i državnoj razini gdje su njihova svakodnevna iskustva najrelevantnija. Međutim, kada se dobro osmisle uvjeti, djeca mogu sudjelovati i u međunarodnim procesima donošenja odluka.

Sudjelovanje djece i mladih bilo je okosnicom u UN-ovoj studiji o nasilju nad djecom. Djeca su konzultirana na regionalnoj razini, a njihove su preporuke uvrštene u konačne dokumente. Neuobičajeni postupak bio je izazov za organizatore, a rezultati iznimno poticajni i pronicljivi.⁸

Načela koja treba poštivati tijekom poticanja dječjeg sudjelovanja

UNICEF, svjetska nevladina organizacija koja se bori za prava i dobrobit djeteta, postavila je odrednice koje bi trebale osigurati značajnije sudjelovanje djece. Ove su odrednice korisne za svaki oblik sudjelovanja:

- Djeca moraju razumjeti o kakvom se projektu ili postupku radi, čemu služi, i koja je njihova uloga unutar toga.
- Djeci moraju biti jasni odnosi moći i strukture donošenja odluka.
- Djeca bi trebala biti uključena u inicijative od najranijih faza.

- Sva djeca imaju pravo na jednako poštovanje, bez obzira na njihovu dob, prilike, narodnost, sposobnosti ili druge čimbenike.
- Odmah na početku treba postaviti temeljna pravila sa svom djecom.
- Sudjelovanje treba biti dobrovoljno i djeci treba biti dopušteno napustiti ga u bilo kojoj fazi.
- Djeca imaju pravo na poštovanje njihovih mišljenja i iskustava.⁹

Važni instrumenti ljudskih prava

Vijeće Europe

Sudjelovanje je bitno područje rada Vijeća Europe, posebno kada su u pitanju mladi. Na jedinstveni način Vijeće Europe uvelo sustav zajedničkog vođenja u svoj sektor za mlade, u kojem predstavnici europskih organizacija mladih i vlada zajednički odlučuju o programima i njihovom financiranju. U suradnji s Kongresom lokalnih i regionalnih vlasti, nastala je 1992. Europska povelja o sudjelovanju mladih u životu općina i regija, koja je 2003. izmijenjena i dopunjena. Povelja je jedinstveni alat koji ne samo da potiče sudjelovanje mladih, nego i donosi konkretne ideje i instrumente koje mladi i lokalne vlasti mogu koristiti. Praktični priručnik s idejama za budući rad „Reci što želiš!/Have your say“ nastao je 2007.

Ujedinjeni narodi

Prava vezana uz sudjelovanje blisko su povezana s građanskim pravima, i po opsegu sloboda koje sadrže i po odgovornostima koje nose (Vidi raspravu *Teme 1, Građanstvo*, str. 205.). Opća deklaracija o ljudskim pravima prepoznaje u Članku 29. važnost građanskog sudjelovanja i za zajednicu i za građane:

Svatko ima obveze prema onoj zajednici u kojoj je jedino moguć neovisan i cjelovit razvoj njegove osobnosti.

Međutim, tek prihvaćanjem Konvencije o pravima djeteta 1989., prava i dobrobiti sudjelovanja su se počela odnositi i na djecu. Njihovo sudjelovanje zajamčeno je u raznim područjima života zajednice:

- Članak 9.: sudjelovanje u postupcima koji se tiču starateljstva ili skrbi nad djetetom
- Članak 12.: sudjelovanje u donošenju odluka koje se odnose na njega
- Članak 13.: izražavanje mišljenja, primanje i širenje obavijesti
- Članak 14.: posjedovanje stava o temama koje se tiču misli, savjesti i vjere
- Članak 15.: udruživanje s drugima
- Članak 23.: pravo djeteta s posebnim potrebama na „puno uključivanje u zajednicu“
- Članak 30.: pravo djece doseljenika ili starosjedilaca na sudjelovanje u radu svoje zajednice, kao i cijelog društva
- Članak 31.: pravo na puno sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnostima

Dječja konvencija definira dijete kao osobu mlađu od osamnaest godina, iz čega proizlazi da svako dijete, s obzirom na dob, nema jednake kompetencije ili zrelost za sudjelovanje na isti način. Kako bi riješila ovaj problem, Konvencija primjenjuje načelo razvojne sposobnosti djeteta, preporučujući da oba roditelja i država prepoznaju i uvažavaju djetetovo pravo na sudjelovanje u skladu s njegovim rastućim sposobnostima i zrelošću. Mnogi odrasli i institucije moraju promijeniti svoje ukorijenjene stavove i načine djelovanja i prihvatiti da dijete, bilo koje starosne dobi, ima pravo na sudjelovanje.

Korisni izvori

- Backman, Elisabeth, and Trafford, Bernard, Democratic Governance of Schools: Council of Europe, 2007: www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Pdf/Documents/2007_Tool2demgovschools_en.pdf
- Brocke Hartmut and Karsten, Andreas, Towards a common culture of cooperation between civil society and local authorities, Centre Francais de Berlin, Berlin, 2007
- Building a Europe for and with Children, Children and young people's preparation seminar: Council of Europe, Monaco, 2006 www.coe.int/t/transversalprojects/children/Source/reports/MonacoPrepSeminar_en.doc
- Catch Them Young, Recommendations on children's participation, Ministry of Flemish Community Youth and Sport Division, Benelux, Brussels, 2004: www.wvc.vlaanderen.be/jeugdbeleid/internationaal/documenten/catch%20them%20young.pdf
- Children and Young People's Participation, CRIN Newsletter No 16: Child Rights Information Network, October 2002: www.crin.org/docs/resources/publications/crinvol16e.pdf
- Children, Participation, Projects – How to make it work: Council of Europe, 2004: [www.bernardvanleer.org/files/crc/3.A.5%20Council of Europe.pdf](http://www.bernardvanleer.org/files/crc/3.A.5%20Council%20of%20Europe.pdf)
- DIY Guide to Improving Your Community – Getting children and young people involved: Save the Children, Scotland, 2005: www.savethechildren.org.uk/scuk_cache/scuk/cache/cmsattach/4130_DIY.pdf
- Dürr, Karlheinz, The School: A democratic learning community, DGIV/EDU/CIT (2003) 23final: Council of Europe, 2004: www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Pdf/Documents/2003_23_All-EuropStudyChildrenParticipation_En.PDF
- Gozdik-Ormel, Zaneta, 'Have your say!' Manual on the Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life: Council of Europe, 2007.
- Hart, Roger, Ladder of Participation, Children's Participation: From Tokenism to Citizenship: UNICEF Innocenti Research Centre, 1992.
- Learning to Listen, Core Principles for the Involvement of Children and Young People: Department of Education and Skills, Children's and Young People's Unit, UK, 2001: www.dfes.gov.uk/listeningtolearn/downloads/LearningtoListen-CorePrinciples.pdf
- Promoting Children's Participation in Democratic Decision making: UNICEF Innocenti Research Centre, Florence, 2001: www.asylumsupport.info/publications/unicef/democratic.pdf
- Recommendation No. R(81)18 of the Committee of Ministers to Member States concerning Participation at Municipal Level, Council of Europe, 1981: <http://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Command=com.instranet.CmdBlobGet&DocId=673582&SecMode=1&Admin=0&Usage=4&InstranetImage=45568>
- Seven Good Reasons for Building a Europe with and for Children: Council of Europe, 2006: www.coe.int/t/transversalprojects/children/publications/Default_en.asp
- Sutton, Faye, The School Council – A Children's Guide, Save the Children, 1999.
- The United Nations Secretary General's Study on Violence against Children: www.violencestudy.org

Korisne web-stranice

- L'Association Themis: www.grainedecitoyen.fr
- Child Rights Information Network: www.crin.org
- Children as Partners Alliance (CAPA): www.crin.org/childrenaspartners
- Children's Rights Alliance for England (CRAE): www.crae.org.uk
- Frequently Asked Questions on Children's Participation: www.everychildmatters.gov.uk/participation/faq
- Save the Children: www.savethechildren.net
- UNICEF: www.unicef.org

Bilješke

¹Izvorno razvio Arnstein, Sherry R.: *A Ladder of Citizens Participation*, JAIP, svezak 35., br.4, 1969., str. 216-224. <http://lithgow-schmidt.dk/sherry-arnstein/ladder-of-citizen-participation.html>; Model je razvio Hart, Roger:

Children's Participation from Tokenism to Citizenship: UNICEF Innocenti Research Centre, 1992., Florence.

²*Building a Europe for and with Children, Children and young people's preparation seminar*, Council of Europe, Monaco 2006., str. 16.

³Dürr, Karlheinz, *The School: A democratic learning Programme Education for Democratic Citizenship DGIV/EDU/CIT (2003) 23-final*, Council of Europe, 2004.

⁴Preporuka br. R(81)18 Vijeća ministara državama članicama o sudjelovanju na općinskoj razini, Vijeće Europe, 1981.

⁵Pogledajte *Young London Kids*: www.london.gov.uk/young-london/kids/have-your-say/index.jsp

⁶*DIY Guide to improving your community – Getting children and young people involved*, Save the Children, Scotland, 2005.

⁷*Learning to Listen, Core Principles for the Involvement of Children and Young People*, Department of Education and Skills, CYPJU, UK, ožujak 2001.

⁸Pogledaj *The United Nations Secretary General's Study on Violence against Children*.

⁹*Promoting Children's Participation in Democratic Decision making*: UNICEF Innocenti Research Centre, 2001.

11. MIR

Kultura mira će se ostvariti kada građani svijeta shvate globalne probleme, razviju vještine rješavanja sukoba i zalaganja za pravdu na nenasilan način, kada budu živjeli prema međunarodnim standardima ljudskih prava i jednakosti, kada budu cijenili raznolikost kultura, poštovali Zemlju i jedni druge. Takva razina obrazovanja može se ostvariti samo sustavnim poučavanjem za mir.

Globalna kampanja za odgoj i obrazovanje za mir, *Hague Appeal for peace*

Izgradnja kulture ljudskih prava preduvjet je ostvarenju stanja mira. Rat i nasilje neizbježno dovode do ugrožavanja ljudskih prava, a održivi, dugoročni mir može se postići samo kada su sva ljudska prava ispunjena.

Europa je u dvadeset i prvom stoljeću većinom slobodna od rata, ali ne i od sukoba koji izravno utječu na djecu. Oružani sukobi prijete određenim područjima Balkana i Kavkaza. Budući da je u današnje vrijeme cijeli svijet povezan, oružani sukobi u udaljenim mjestima poput Afganistana ili Iraka imaju posljedice i na europska mjesta, poput Madrida ili Londona. Neoružane prijetnje miru i sigurnosti isto rastu: suša, bolesti, siromaštvo, glad, rasizam i netolerancija su istovremeno i izvori i posljedice sukoba.

Prema svim podacima dvadeseto stoljeće bilo je najnasilnije razdoblje povijesti, s više stradalih nego u svim prethodnim stoljećima zajedno. Neki sukobi, poput Prvog i Drugog svjetskog rata, utjecali su na cijeli svijet i ostavili Europu u ruševinama. Slijede regionalni sukobi (na primjer, unutarnja previranja u Španjolskoj, Cipru, Grčkoj i Irskoj). U Europi, dvadeseto stoljeće završilo je ratovima u zemljama bivše Jugoslavije i na Kavkazu. U našem visokotehnološkom, globaliziranom svijetu dramatično se promijenila priroda sukoba, ali je broj žrtava među civilima, osobito djecom, još uvijek prevelik. Većinu izbjeglica u svijetu čine djeca, od kojih mnoga bježe iz svojih domova zbog oružanih sukoba. Nadalje, barem pola milijuna djevojčica i dječaka mlađih od osamnaest godina iskorištava se u ratovima diljem svijeta, bilo kao vojnike, bilo za polaganje mina i eksploziva ili za pružanje pomoćnih usluga. Utjecaj rata na djecu je razarajući i potpun, ranjava njihovo tijelo i duh, uništava obitelji i zajednice.

Što je to ljudska sigurnost?

Ljudska sigurnost je relativno novi pojam koji prepoznaje međusobnu ovisnost nasilja i svih oblika uskraćivanja. Tiče se zaštite pojedinaca i zajednica od izravnih prijetnji fizičkim nasiljem, kao i

neizravnih prijetnji koje proistječu iz siromaštva i drugih oblika socijalnih, ekonomskih ili političkih nejednakosti, kao i iz prirodnih katastrofa i bolesti. Država ne mora biti nužno pod prijetnjom vanjske sile ili unutarnjih konflikta, a da bi bila nesigurna za život; dovoljno je, na primjer, da ne može osigurati vladavinu prava, da je veliki broj stanovnika iselio zbog gladi, ili je desetkovan zbog bolesti, da veliki broj ljudi nema osnovne uvjete za preživljavanje.

Ljudska sigurnost unapređuje ljudska prava jer se bavi situacijama koje teško ugrožavaju ljudska prava te podupire razvoj sustava koji ljudima omogućavaju opstanak, dostojanstvo i osnovne slobode: slobodu od oskudice, slobodu od straha i slobodu za poduzimanje akcije u svoje vlastito ime. Dvije glavne strategije primjenjuju se u ovom procesu: zaštita i osnaživanje. Zaštita štiti ljude od izravne opasnosti, ali isto tako teži razvijanju normi, načina i ustanova za održanje sigurnosti. Osnaživanje omogućava ljudima razvoj potencijala i potpunu uključenost u procese donošenja odluka. Zaštita i osnaživanje međusobno se podupiru; obje strategije su istovremeno potrebne u većini slučajeva.

Posebna UN-ova Komisija za ljudsku sigurnost je 2003. izdala izvještaj *Ljudska sigurnost danas*, koji iznosi glavna područja o kojima treba voditi stalnu brigu kako bi se uspostavila i održavala ljudska sigurnost:

- Zaštita ljudi u nasilnim sukobima, uključujući i rastuće posjedovanje oružja
- Zaštita i osnaživanje ljudi u migraciji, i onih koji su emigrirali zbog poboljšanja životnog standarda i onih koji su to bili prisiljeni učiniti kako bi se zaštitili od sukoba ili ozbiljnih narušavanja ljudskih prava
- Zaštita i osnaživanje ljudi u situacijama nakon sukoba, uključujući i složeni proces obnove ratom uništenih društava
- Promicanje ekonomske sigurnosti omogućavanjem zadovoljavanja osnovnih životnih uvjeta i izlazak iz siromaštva
- Promicanje jedinstvenog pristupa zdravstvenoj zaštiti, posebno u slučajevima svjetskih zaraza i bolesti, prijetnji koje proizlaze iz siromaštva i zdravstvenih problema koji proizlaze iz nasilja
- Osnaživanje svih ljudi općim osnovnim obrazovanjem
- Isticanje važnosti izgradnje općeljudskog identiteta uz istovremeno poštivanje slobode pojedinca na raznolike identitete i pripadnosti.

PITANJE: *Koji čimbenici prijete sigurnosti vaše zajednice? Na koji način destabiliziraju društvo? Kako ova nesigurnost utječe na djecu s kojom radite?*

Mir kao ljudsko pravo

Mir nije samo odsustvo sukoba i nasilja, nego oblik zajedničkog suživota u kojem svi članovi društva mogu ostvariti svoja ljudska prava. Iako nije službeno određen kao ljudsko pravo, mir se prepoznaje kao osnovni čimbenik realizacije ljudskih prava te pripada **trećoj generaciji prava**, takozvanim „solidarnim pravima“. To su prava koja utječu na cijela društva ili grupe ljudi, a ne samo na pojedince, poput prava na zdravi okoliš, održivi razvoj, komunikaciju ili prava na dijeljenje zajedničkog nasljeđa čovječanstva. Mir je isto tako i proizvod ljudskih prava: što društvo više potiče, štiti i ispunjava ljudska prava svojih članova, to su veće mogućnosti za sprečavanje nasilja i mirno rješavanje sukoba.

Slijedeći primjer UNESCO-a, Opća skupština Ujedinjenih Naroda je 1999. prihvatila Deklaraciju o kulturi mira. Ona ističe da odgovornost za promicanje kulture mira leži na svim članovima zajednice, uključujući roditelje, učitelje, političare, novinare, vjerske poglavare, intelektualce, građanske službe, sudionike u znanstvenim, filozofskim, kreativnim i umjetničkim aktivnostima, zdravstvene i socijalne radnike, upravitelje na različitim položajima i nevladine organizacije.

Interkulturalni i interreligijski dijalog

Dijalog među kulturama, najstariji i najosnovniji oblik demokratskog komuniciranja, protuotrov je odbacivanju i nasilju. Njegov je cilj omogućiti nam da zajedno živimo konstruktivno i miroljubivo u multikulturalnom svijetu, i razvijamo osjećaj zajedništva i pripadnosti.

Interkulturalni dijalog i Vijeće Europe:

www.coe.int/t/dg4/intercultural/default_en.asp

Rastuće migracije, utjecaji globalizacije i napredak informacijskih i komunikacijskih tehnologija omogućili su današnjim ljudima veliku mobilnost. Kao rezultat tih događanja, kulturološka raznolikost postala je glavna osobina svih europskih zemalja. Iako ova raznolikost predstavlja veliko bogatstvo za naše društvo, ona sa sobom donosi i nove društvene i političke promjene. Kako pitanja identiteta postaju sve više aktualna, „svođenje na stereotipe, rasizam, ksenofobija, netrpeljivost, diskriminacija i nasilje mogu ugroziti mir i samu srž nacionalnih i lokalnih zajednica”¹. Negativne posljedice ovih fenomena variraju od društvenog isključivanja u zajednicama do internacionalnih sukoba.

Interkulturalni dijalog je važno sredstvo za borbu protiv ovih pojava, način življenja u zajednici i razvijanja osjećaja zajedništva i pripadnosti. „Interkulturalni dijalog je otvorena i dostojanstvena razmjena stavova između pojedinaca i grupa, pripadnika različitih kultura, koja vodi dubljem razumijevanju shvaćanja svijeta iz perspektive onog drugoga.”² Posebno je važno naglasiti ulogu koje vjerske zajednice imaju u razvijanju identiteta i poticanju interreligijskog dijaloga kako bi se prevladali stereotipi zasnovani na pripadnosti nekoj vjeri i diskriminacija na svim razinama društva.

PITANJE: *Postoje li u vašoj zajednici različite vjerske zajednice koje utječu na način na koji ljudi žive? Utječu li sukobi temeljeni na vjerskim razlikama na djecu s kojom radite?*

Odgoj i obrazovanje za mir

Odgoj i obrazovanje za mir, izvorno usmjeren na uklanjanje mogućnosti globalnog izumiranja zbog nuklearnog rata, danas obuhvaća šire ciljeve izgradnje kulture mira. On traga za razumijevanjem i uklanjanjem uzroka sukoba kao što su siromaštvo i svi oblici diskriminacije te poučavanjem vještina upravljanja sukobom. Mirno rješenje sukoba nije urođena ljudska osobina, nego vještina koja se mora naučiti i vježbati od djetinjstva. Mahatma Ghandi je rekao: „Ako namjeravamo svijetu donijeti mir, moramo započeti s djecom”.³

...obrazovanje djeteta treba usmjeriti prema...pripremi djeteta za odgovoran život u slobodnoj zajednici u duhu razumijevanja, mira, snošljivosti, ravnopravnosti spolova i prijateljstva među svim narodima, etničkim, nacionalnim i vjerskim grupama te osobama starosjedilačkog podrijetla.

Konvencija o pravima djeteta, Članak 29.

Uobičajeno je da dijete iskusi sukobe s drugom djecom, roditeljima, učiteljima i drugim odraslim osobama. Sukob nije u svojoj biti negativan ili štetan; obično se može umanjiti i razriješiti. S druge strane, nasilje, agresivno korištenje sile ili zloupotreba moći uvijek završavaju povredama i uništavanjem. Iz ovog je razloga društvo razvilo mnoge načine rješavanja sukoba koristeći nenasilne metode poput pregovora i drugih pristupa utemeljenih na suradnji koji vode zajedničkim korisnim dogovorima (rješenjima u kojima svi dobivaju) i kompromisima. Učenje kako rješavati sukobe i kloniti se nasilja važno je u socijalizaciji svakog djeteta.

PITANJE: *Kako djeca s kojom radite obično reagiraju na sukobe? Postoje li načini na koje im možete pomoći da nauče upravljati sukobima i bolje ih rješavati?*

Odgoj i obrazovanje za mir prenosi znanja, vještine, stavove i vrijednosti potrebne za promjenu ponašanja koja će omogućiti djeci, mladima i odraslima da spriječe sukobe i nasilje, otvoreno i strukturirano, da mirno rješavaju sukobe, i stvaraju uvjete koji vode miru, bilo na međusobnoj, međugrupnoj, nacionalnoj ili internacionalnoj razini. Odgoj i obrazovanje za mir poboljšava samopouzdanje djeteta, razvija vještine rješavanja problema i smanjuje stupanj nesigurnog ponašanja.

Među agencijama UN-a, UNICEF i UNESCO su posebno posvećeni promicanju odgoja i obrazovanja za mir. UNICEF opisuje obrazovanje za mir kao podučavanje i kao druge obrazovne inicijative koje:

- Funkcioniraju kao „mirovne zone“, u kojima su djeca sigurna od nasilnih sukoba
- Zagovaraju osnovna dječja prava kao što je navedeno u Konvenciji o pravima djeteta
- Razvijaju klimu koja pogoduje mirnom i uvažavajućem ponašanju među svim članovima obrazovne zajednice
- Demonstriraju načela jednakosti i nediskriminacije u administrativnim politikama i djelatnostima
- Nadovezuju se na znanja izgradnje mira koja već postoje u zajednici, uključujući sredstva rješavanja sukoba koja su djelotvorna, nenasilna i ukorijenjena u lokalnoj kulturi
- Rješavaju sukobe poštivajući prava i dostojanstvo svih uključenih
- Uključuju razumijevanje mira, ljudskih prava, socijalne pravde i globalnih problema u kurikulum kada je god to moguće
- Omogućavaju forume za izravne rasprave o vrijednostima mira i socijalne pravde
- Koriste metode učenja i poučavanja u kojima je naglasak na sudjelovanju, rješavanju problema i poštivanju razlika
- Omogućavaju djeci ostvarenje mirotvorstva u obrazovnoj okolini kao i u široj zajednici
- Stvaraju mogućnosti za stalno razmatranje i profesionalno unapređivanje svih učitelja u područjima vezanim uz mir, pravdu i prava.⁴

Veliki dio djelatnosti UNESCO-a usredotočuje se na promicanje odgoja i obrazovanja za mir, ljudska prava i demokraciju. Od početka 90-ih prošlog stoljeća UNESCO unapređuje koncept obrazovanja za „kulturu mira“ s ciljem „ostvarivanja nove vizije mira razvijanjem kulture mira zasnovane na općim vrijednostima poštivanja života, slobode, pravde, solidarnosti, snošljivosti, ljudskih prava i ravnopravnosti među ženama i muškarcima“, te promiče obrazovanje i istraživanja kojim bi se ova vizija i postigla.⁵

Odgoj i obrazovanje za mir važan je dio različitih obrazovnih područja koja promiču ljudska prava i kulturu mira i demokracije. Vidi POGLAVLJE II., str. 25.

Važni instrumenti ljudskih prava

Vijeće Europe

Preambula Europske konvencije o ljudskim pravima (eng. ECHR) potvrđuje ključni odnos između mira i ljudskih prava, tvrdeći da su osnovne slobode:

... one temeljne slobode koje čine temelje pravde i mira u svijetu, a koje se s jedne strane najbolje štite stvarnom političkom demokracijom, a s druge zajedničkim razumijevanjem i visokim poštovanjem ljudskih prava o kojima ovise.

Članak 5. Europske konvencije o ljudskim pravima osigurava svakomu osobnu sigurnost, a posebno protiv nametanja države u obliku uhićenja ili zatočenja.

Vijeće Europe ima različite aktivnosti kojima potiče toleranciju, mir i međusobno razumijevanje među ljudima, uključujući i odgoj i obrazovanje za ljudska prava, odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo, interkulturalni i interreligijski dijalog. Vijeće Europe izdalo je 2007. „Bijelu knjigu o interkulturalnom dijalogu“, jedinstveni program za unapređivanje interkulturalnog dijaloga unutar Europe, i između Europe i susjednih regija.

Ujedinjeni narodi

Organizacija Ujedinjenih naroda osnovana je 1945. kako bi „spasila buduće naraštaje od užasa rata“, „da ponovno potvrdi vjeru ... u dostojanstvo i vrijednost čovjeka, kao i u ravnopravnost žena i muškaraca“, „da stvori uvjete potrebne za održavanje pravde i poštivanje obveza, koje proistječu iz ugovora i ostalih izvora međunarodnog prava“, te „da potpomaže socijalni napredak i poboljšanje životnih prilika u većoj slobodi...“.⁶

Odgoj i obrazovanje za mir se razvio kao sredstvo kojim bi se trebali ostvariti ovi ciljevi. Ono odražava Članak 26. Opće deklaracije o ljudskim pravima, koje uključuje ne samo pravo na obrazovanje, nego i pobliže označava obrazovanje koje „mora biti usmjereno punom razvoju ljudske osobe i jačati poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda.“. Mora „promicati razumijevanje, snošljivost i prijateljstvo među svim narodima, rasnim ili vjerskim grupama“ te podupirati „djelatnost Ujedinjenih naroda na održanju mira“.

Članci 38. i 39. Konvencije o pravima djeteta odnose se na prava djece u slučaju oružanog sukoba. Članak 38. zahtijeva „sve korisne mjere kako bi osigurale zaštitu i skrb za djecu pogođenu oružanim sukobom“. Članak 39. zahtijeva „odgovarajuće mjere za promicanje tjelesnoga i duševnog oporavka i vraćanja u društvo“ djeteta koje je pretrpjelo bilo koji oblik zlostavljanja, uključujući i rat. Od posebne je važnosti i zaštita djeteta od vojne službe. Članak 38. izričito zabranjuje djeci mlađoj od 15 godina sudjelovanje u oružanim sukobima, a Opća skupština je 2000. prihvatila Fakultativni (opcijski) protokol uz Konvenciju o pravima djeteta glede uključivanja djece u oružane sukobe, koji diže najnižu dobnu granicu na osamnaest godina.

Korisni izvori

- Fountain, Susan, Peace Education in UNICEF: UNICEF, 1999: www.unicef.org/girlseducation/files/PeaceEducation.pdf
- Myers-Walls, Judith A., Talking to Children about Terrorism and Armed Conflict: Vol.7, No.1, 2002: North Carolina State Forum for Family and Consumer Issues: www.ces.ncsu.edu/depts/fcs/pub/2002w/myers-wall.html

Korisne web-stranice

- Charter of the United Nations: www.unhchr.ch/html/menu3/b/ch-pream.htm
- Children in armed conflicts: www.crin.org/themes/ViewTheme.asp?id=11
- A Declaration on a Culture of Peace: UNESCO, 2000: www.unesco.org/cpp/uk/declarations/2000.htm
- European Charter for Media Literacy: www.euromedialiteracy.eu/index.php
- The History Guide, Revolutionizing education in the spirit of Socratic wisdom: www.historyguide.org
- Council of Europe White Paper on Intercultural dialogue: www.coe.int/t/dg4/intercultural/default_en.asp
- Manifesto 2000 for a Culture of Peace and Non-violence, International Decade for a Culture of Peace and Non-violence for the Children of the World, 2001 – 2010: UNESCO, 2000: www3.unesco.org/manifesto2000/uk/uk_manifeste.htm
- United Nations Cyberschoolbus: www.un.org/cyberschoolbus/peace/home.asp

Bilješke

¹Preparing the 'White paper on intercultural dialogue' of the Council of Europe, Consultation document str. 3.

www.coe.int

²Isto, str. 6.

³Pogledajte Inspiring Quotations: www.peace.ca/inspiringquotations.htm

⁴Fountain, Susan, Peace Education in UNICEF, 1999. str. 6.

⁵UNESCO and a Culture of Peace, UNESCO Publishing, 1995.

⁶Pogledajte Charter of the United Nations: www.unhchr.ch/html/menu3/b/ch-pream.htm

12. SIROMAŠTVO I SOCIJALNA ISKLJUČENOST

Države stranke priznaju svakom djetetu pravo na životni standard primjeren njegovu tjelesnom, duševnom, duhovnom, moralnom i društvenom razvoju.

Konvencija o pravima djeteta, Članak 27.1.

Siromašna osoba nema „primjereni životni standard“ koji obuhvaća prikladni smještaj i odijevanje, zdravu prehranu i pitku vodu, odgovarajući prihod, mogućnost zaposlenja, pristup zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju i socijalnoj službi. Siromaštvo može biti posljedica određenih događaja, poput rata ili prirodne katastrofe, ili kronična pojava među čitavim populacijama, no koji god mu uzrok bio, siromaštvo je narušavanje ljudskih prava. Kada ljudima manjkaju osnovna sredstva za život, i njihova ostala ljudska prava su ugrožena, čak i pravo na život. Svjetska banka izvještava da u bogatim zemljama samo jedno od stotinu djece ne doživi svoj peti rođendan, dok se u siromašnim zemljama taj broj penje na desetero od stotinu djece.¹ Međutim, život u bogatoj zemlji ne jamči slobodu od siromaštva. UNICEF-ov izvještaj o dječjem siromaštvu pokazuje da od 3 do preko 25 posto djece najbogatijih zemalja svijeta, živi u siromaštvu. Isti izvještaj tvrdi da 47 milijuna djece iz 29 država članica Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), odnosno, jedno od šest, živi ispod državne granice siromaštva, koja se definira kao polovica prosječnog državnog prihoda.²

Sva društva teže društvenoj koheziji, učvršćujući sve ono što povezuje ljude i boreći se protiv razornih sila koje ih pokušavaju razdvojiti. Jedan od temeljnih čimbenika razdora u društvu je velika razlika između siromašnih i bogatih. Zbog toga, rješavanje problema siromaštva utječe ne samo na poboljšanje kvalitete života siromašnih, nego i doprinosi kulturi ljudskih prava te učvršćuje društvenu koheziju cijelog društva.³

Članak 27. Konvencije o pravima djeteta prepoznaje pravo djeteta na životni standard koji može prikladno poticati njegov tjelesni, duševni, duhovni, moralni i društveni razvoj, i nalaže vlastima da pomognu obiteljima koje ne mogu osigurati ove osnovne potrebe svojoj djeci, posebice hranu, odjeću i smještaj. Članak 26. CRC-a dalje naglašava pravo djeteta na iskorištavanje povlastica socijalne sigurnosti koje osiguravaju djetetov pravilan razvoj i život u odgovarajućim uvjetima. Međutim, mnogim državama nedostaje financijskih sredstava ili političke volje kako bi zadovoljile potrebe djece. Čak i u bogatim zemljama, veliki broj djece živi u siromaštvu. U Ujedinjenom Kraljevstvu, primjerice, svako peto dijete živi u siromaštvu⁴.

U Europskoj uniji razina dječjeg siromaštva varira: više od 15% djece je siromašno u tri

Djeca drugačije doživljavaju siromaštvo od odraslih. Siromaštvo kompromitira svakodnevni život djece i ima kumulativni i negativni utjecaj na njihovu budućnost.¹

Marta Santos Pats

UNICEF-ov centar za istraživanje Innocenti

južноеuropske zemlje (Portugal, Španjolska i Italija) do manje od 5% djece u četiri skandinavske zemlje (Danska, Finska, Norveška i Švedska). Devet zemalja sjeverne Europe snizile su razinu siromašne djece ispod 10%⁵. Međutim, ne postoji očita veza između dobrobiti djece i prosječnog dohotka po glavi stanovnika. Češka Republika, na primjer, bolje je rangirana s obzirom na zaštitu djece od nekoliko bogatijih zemalja, uključujući Francusku i Austriju. Norveška je jedina europska zemlja u kojoj je razina siromašne djece jako niska i nastavlja se smanjivati.⁶

Značajne ekonomske, političke, ekološke i društvene promjene u Europskoj uniji izravno utječu na djecu. Mladi koji žive u zemljama EU-a vjerojatnije će iskusiti prije siromaštvo nego stanovništvo u cjelini (20% je siromašne djece od 0 – 15 godina te 21% mladih od 16 – 24 godine u odnosu na 16% odraslih siromašnih stanovnika).⁷ Djeca koja žive sa siromašnim roditeljima ili koja ne mogu živjeti s roditeljima, kao i djeca koja pripadaju određenim etničkim manjinama, posebno su izložena siromaštvu, isključivanju iz društva i diskriminaciji.⁸

Situacija je ozbiljnija u istočnoj i južnoj Europi. Iako je prosječni broj djece koja žive u siromaštvu smanjio u zadnjih deset godina, svako četvrto dijete, odnosno - približno 18 milijuna djece, još uvijek živi u ekstremnom siromaštvu u zemljama jugoistočne Europe i Zajednici neovisnih država (zemlje Komonvelta). Iako je ekonomski oporavak regije poboljšao životne uvjete mnogih odraslih, *Innocenti Social Monitor* 2006.⁹ izvještava da mnogu djecu zaobilaze slične dobrobiti. Izvještaj zaključuje da iako postoje velike razlike između zemalja u regiji, većina država ne troši dovoljno novaca na djecu.

PITANJE: *Koje su po vašem mišljenju najdugoročnije i najznačajnije posljedice siromaštva na djecu?*

Podaci mnogih zemalja uporno pokazuju da su djeca koja odrastaju u siromaštvu općenito ranjivija: veća je mogućnost da će obolijevati od bolesti, imati teškoće u učenju i ponašanju, neće ostvariti svoj puni potencijal u školi, veća je mogućnost maloljetničke trudnoće, da imaju manje vještina i aspiracija, da budu potplaćeni, nezaposleni, da ovisе o socijalnoj pomoći.

Za ljude koji se zateknu u stanju ekstremnog siromaštva kroz mnoge gubitke ili koji trpe ponižavajuće situacije može se reći da pate od „socijalne isključenosti“¹⁰. Djeca siromašnih roditelja su posebno izložena socijalnoj isključenosti i ograničenim mogućnostima u obrazovanju, zaposlenju i razvoju. Uz zanemarivanje prava na prikladan životni standard, siromaštvo izravno doprinosi zanemarivanju i ostalih ljudskih prava siromašnog djeteta: uskraćuje djetetu pravo na obrazovanje, društvo, odmor i slobodno vrijeme, sudjelovanje u zajednici, i na druga građanska i politička prava.

Ekonomski, politički i društveni procesi koji stvaraju siromaštvo općenito se međusobno uvjetuju, jačajući svoj negativni učinak na živote siromašnih. Zbog toga, siromašno dijete manjinske pripadnosti može biti izloženo združenim teškoćama rasne diskriminacije i neimaštine. Mnogi imigranti, izbjeglice i romska djeca, osim izloženosti socijalnoj isključenosti, izloženi su i lošem obrazovanju, nedovoljnoj zdravstvenoj zaštiti i dječjem radu.

Države trebaju riješiti problem dječjeg siromaštva omogućavajući pristup socijalnim uslugama (obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, socijalnoj skrbi) te dostupnost javnih službi (voda, struja, prijevoz). Organizacije unutar zajednice također ublažavaju siromaštvo pružajući neposrednu pomoć u hrani, odjeći, zdravstvenoj zaštiti i obrazovnim uslugama. I državne institucije i udruženja unutar civilnog društva mogu ponuditi projekte sa svrhom ostvarivanja prihoda, podupirati mala gospodarstva i ostvarivati mogućnosti zaposlenja, dopunsku nastavu i stručna osposobljavanja u siromašnim zajednicama.

Osiguravanje hrane i skloništa siromašnima osnovno je, no kratkotrajno rješenje. Međutim, dugoročno rješavanje siromaštva zahtjeva veće sudjelovanje siromašnih u donošenju odluka, osiguravanje gospodarskog razvoja na razini zajednice i uklanjanje diskriminacije na temelju roda, etničkog porijekla ili socijalnog statusa. Ključni potez u smanjenju siromaštva je poticanje ekonomskog razvoja, razvoj tržišta koja su naklonjenija siromašnima, i nadogradnja njihovih vještina. Sve su ovo uloge koje zajednički moraju odigrati i pojedinci i institucije, i vlastodršci i civilno društvo.

Budući da su siromaštvo djece i rastuća socijalna isključenost ugrožavajući procesi, u zadnjih su nekoliko godina pojedine europske države kreirale nacionalne strategije kojima bi ih okončali. Ove integrirane strategije namjeravaju ne samo unaprijediti mjere potpore, poput socijalne skrbi, zdravstvene zaštite i vrtića za sve, nego i poduprijeti osnaživanje obitelji i djece, osiguravajući im pristup kvalitetnom odgoju i obrazovanju za svu djecu, obrazovanje roditelja i promicanje sudjelovanja djece u brojnim aktivnostima koje uključuju donošenje odluka i osmišljavanje lokalnih politika. Borba protiv rasizma i ostalih oblika diskriminacije ključni je dio programa za smanjenje siromaštva.

Važni instrumenti ljudskih prava

Vijeće Europe

(Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, koja jamči građanska i politička ljudska prava, dopunjena je Europskom socijalnom poveljom (eng. ESC), usvojenom 1961. i revidiranom 1996., a koja osigurava socijalna i ekonomska ljudska prava. Kao i većina instrumenata ljudskih prava, i (Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda izričito se protivi diskriminaciji. Iako izričito ne spominje siromaštvo kao razlog socijalne isključenosti, spominje „vlasništvo... i druge statuse“. Baveći se svakodnevnim životom pojedinaca, Europska socijalna povelja obuhvaća mnoge ključne sastavnice siromaštva:

- **Smještaj:** pristup prikladnom i dostupnom smještaju; smanjenje broja beskućnika.
- **Zdravlje:** dostupna, učinkovita sredstva zdravstvene zaštite za cijelo stanovništvo, uključujući i prevenciju bolesti.
- **Obrazovanje:** besplatno osnovno i srednjoškolsko i strukovno obrazovanje; pristup strukovnoj i redovitoj izobrazbi.
- **Zaposlenje:** ekonomska i socijalna politika osmišljena kako bi osigurala zaposlenost svima.
- **Pravna i socijalna zaštita:** pravo na društvenu sigurnost, socijalnu skrb i usluge, pravo na zaštitu od siromaštva i socijalne isključenosti.

Ključni članak Povelje je Članak 30., Pravo na zaštitu od siromaštva i socijalnog isključenja:

Radi osiguranja učinkovitog ostvarivanja prava na zaštitu od siromaštva i socijalnog isključenja, stranke se obvezuju poduzeti:

- u okviru ukupnog i usklađenog pristupa, mjere radi promicanja dostupnost i posebice zapošljavanja, stanovanja, obučavanja, obrazovanja, kulture, socijalne i medicinske pomoći osobama i njihovim obiteljima koje se nalaze ili im prijeti opasnost da se nađu u situaciji socijalne isključenosti ili siromaštva;
- preispitivanje tih mjera radi njihove eventualne prilagodbe.

Ujedinjeni narodi

Postoji nekoliko članaka **Opće deklaracije o ljudskim pravima** koji obvezuju države na osiguravanje prikladnih usluga i potpore svojim građanima kako bi im osigurali zadovoljavajuće uvjete stanovanja:

- Pravo na socijalnu sigurnost, Članak 22.
- Pravo na jednaku naknadu za isti rad, Članak 23.
- Pravo na odmor i slobodno vrijeme, Članak 24.
- Pravo na odgoj i obrazovanje, Članak 26.
- Pravo na sudjelovanje u kulturnom životu, Članak 27.

Članak 25. najizravnije se dotiče siromaštva i socijalne isključenosti:

- 1) *Svatko ima pravo na životni standard koji odgovara zdravlju i dobrobiti njega samoga i njegove obitelji, uključujući prehranu, odjeću, stanovanje, liječničku njegu i potrebne socijalne usluge, kao i pravo na zaštitu u slučaju nezaposlenosti, bolesti, nesposobnosti, udovištva, starosti ili nekog drugog životnog nedostatka u uvjetima koji su izvan njegova nadzora.*
- 2) *Materinstvu i djetinjstvu pripada posebna skrb i pomoć. Sva djeca, ona rođena u braku kao i ona koja su rođena izvan njega, moraju uživati istu socijalnu zaštitu.*

Iako sve države nemaju sredstava za potporu svim nezaposlenim, bolesnim, nemoćnim, starijim i ostalim osobama koje ne mogu steći zadovoljavajuće životne uvjete, sve su države dužne osigurati najveću moguću pomoć. Ljudska prava su izravni odraz ljudskih potreba. Hrana, odjeća, sklonište i zdravstvena skrb nisu samo potrebni za preživljavanje – bitni su za ljudsko dostojanstvo.

Konvencija o pravima djeteta ima brojne odredbe kojima osigurava ekonomsku dobrobit djeteta. Dok roditelji imaju primarnu odgovornost za brigu, razvoj i potporu svog djeteta, državi je naloženo da pomaže roditeljima i starateljima ako nisu u mogućnosti pružiti prikladnu skrb djetetu (Članak 18.). Konvencija daje pravo djeci na:

- uživanje najviše moguće razine zdravlja i olakšice glede ozdravljenja i oporavka te puno pravo pristupa zdravstvenim službama (Članak 24.)
- životni standard primjeren djetetovom tjelesnom, duševnom, duhovnom, moralnom i društvenom razvoju (Članak 27.)
- povlastice socijalne sigurnosti, uključujući socijalno osiguranje (Članak 26.).

Kada bi svaka država imala sredstva i političku volju primijeniti Konvenciju o pravima djeteta, ne bi bilo gladne djece ili djece bez doma.

Korisni izvori

- Bradshaw, Jonathan and Benette, Fran, Fifth Report on United Kingdom National Action Plan On Social Inclusion 2003-2005: Social Policy Research Unit, University of York, Heslington, York, 2004: http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/3uk_en.pdf
- Child Poverty in Perspective: An overview of child well-being in rich countries: UNICEF Innocenti Research Centre, 2007: www.unicef-icdc.org/publications/pdf/rc7_eng.pdf
- Ending Child Poverty within the EU? A review of the 2006-08 national reports on strategies for social protection and social inclusion: Eurochild, 2007: www.nabukeuropa.de/fileadmin/user_upload/downloads/Handlungsuund_Themenfelder/Jugendsozialarbeit/Final_NAPs_report_January_2007.pdf
- Huster, Ernst U., Benz, Benjamin, and Boeckh, Jurgen, Implementation of the National Action Plan of Germany against Poverty and Social Exclusion (NAPincl) on the Regional and Local Level: Second report 2004 of the non-governmental experts: Bochum, 2004: http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/3de_en.pdf
- Innocenti Social Monitor 2006: Understanding Child Poverty in South-eastern Europe and the Commonwealth of Independent States: UNICEF Innocenti Research Centre, 2006: www.unicef.org/ceecis/SocialMonitor-20061018.pdf
- Malta National Action Plan on Poverty and Social Exclusion 2004-2006: http://mfss.gov.mt/documents/msp/nap_incl_mt_20040703.pdf
- Minoff, Elisa, The UK Commitment: Ending Child Poverty by 2020: Center for Law and Social Policy, Washington DC, 2006: www.clasp.org/publications/uk_childpoverty.pdf
- A League Table of Child Poverty in Rich Nations: UNICEF, 2000: www.unicef-icdc.org/publications/pdf/repcard1e.pdf

- Strategy for Social Cohesion, Council of Europe Document (CDCS (2000) 43): www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/strategy_fr.doc
- Towards a EU Strategy on the Rights of the Child: Communication from the Commission COM (2006) 367 final, Brussels, 2006: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0367en01.pdf
- World Development Report 2000/2001: Attacking poverty, World Bank, 2000: <http://siteresources.worldbank.org/INTPOVERTY/Resources/WDR/English-Full-Text-Report/ch3.pdf>

Korisne web-stranice

- European Social Charter: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/HTML/163.htmv>

Bilješke

¹World Development Report 2000/2001: Attacking poverty, World Bank, 2000.

²A League Table of Child Poverty in Rich Nations: UNICEF, 2000., str. 4.

³Strategy for Social Cohesion, Document (CDCS (2000) 43): Council of Europe, 2000., str. 7-10.

⁴A League Table of Child Poverty in Rich Nations: UNICEF, 2000.

⁵Child Poverty in Perspective: An overview of child well-being in rich countries: UNICEF Innocenti Research Centre, 2007., str. 5.

⁶Isto, str. 6.

⁷Isto

⁸Towards an EU Strategy on the Rights of the Child: Communication from the Commission COM (2006) 367 final, Brussels, 2006.

⁹Innocenti Social Monitor 2006: Understanding Child Poverty in South-eastern Europe and the Commonwealth of Independent States: UNICEF Innocenti Research Centre, 2006

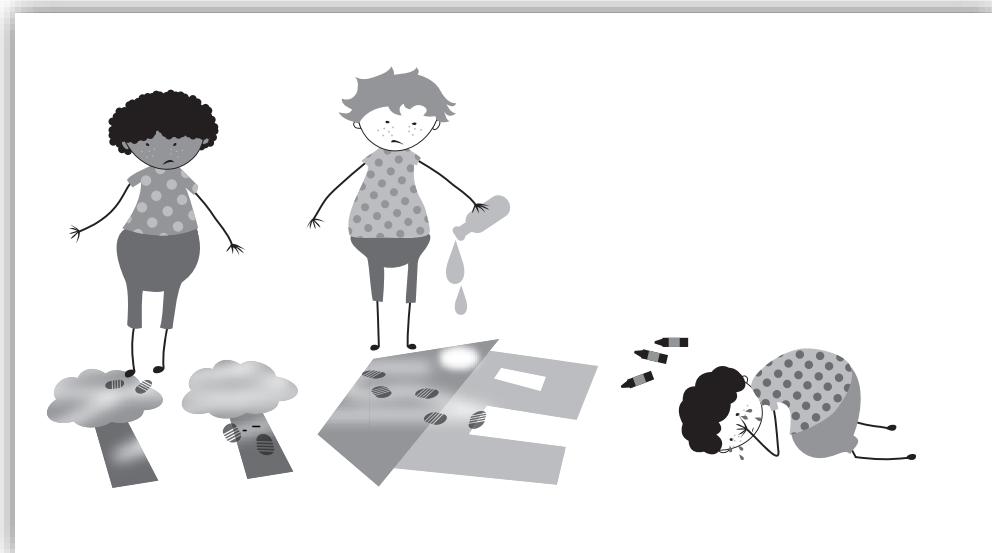
¹⁰Pogledajte European Social Charter: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/HTML/163.htm>

13. NASILJE

...Države stranke poduzet će sve potrebne ... mjere da zaštite dijete od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zloraba, zanemarivanja ili zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, uključujući spolno zlostavljanje, dok o njemu brine roditelj(i), zakonski skrbnik(ci) ili neka druga odgovorna osoba kojoj je skrb djeteta povjerena.

Konvencija o pravima djeteta, Članak 19.

Nasilje je korištenje ili prijetnja silom koje kao posljedicu može imati ozljede, povredu, uskraćivanje ili čak i smrt. Ono može imati osmišljenu namjeru, poput kažnjavanja ili prisiljavanja nekoga na postupanje protivno njegovoj volji, a može biti i čin nasumične zlobe. Može biti fizičko, verbalno ili psihološko. U kojem god obliku bilo, nasilje je uvijek povreda ljudskih prava. Iako Konvencija o pravima djeteta i mnogi drugi međunarodni i lokalni sporazumi jamče tjelesnu nepovredivost, sigurnost i dostojanstvo djeteta, nasilje usmjereno protiv djece je i dalje široko rasprostranjeno. Događa se u svim zemljama Europe, bez obzira na porijeklo ili društveni položaj ljudi.

Zlostavljanje djece dijeli se na četiri kategorije:

Emocionalno zlostavljanje: Može poprimiti oblik verbalnog, mentalnog ili psihološkog zlostavljanja. Uključuje postupke roditelja ili staratelja - ili njihovu neuspješnost o obnašanje tih uloga, koji uzrokuju ili mogu uzrokovati ozbiljne poremećaje ponašanja te kognitivne, emocionalne ili mentalne poremećaje.

Zanemarivanje: Neuspjeh u osiguravanju osnovnih potreba djeteta. Zanemarivanje može biti tjelesno, obrazovno ili emocionalno. Tjelesno zanemarivanje uključuje uskraćivanje odgovarajuće prehrane, odjeće, prikladne zdravstvene zaštite, nadzora ili zaštite od prirodnih pojava. Može uključivati i napuštanje. Obrazovno zanemarivanje podrazumijeva nedostatak mogućnosti obrazovanja ili posebnih obrazovnih potreba i dopuštanje pretjeranog besposličarenja. Psihološko zanemarivanje uključuje nedostatak ljubavi i emocionalne potpore te nemogućnost zaštite djece od zlostavljanja, uključujući i dopuštanje djetetu da konzumira drogu ili alkohol.

Tjelesno zlostavljanje: Nanošenje tjelesne ozljede djetetu. Uključuje opekotine, udarce rukom ili nogom, mlaćenje i trešnju djeteta i sve druge oblike nasilja koje mogu naštetiti djetetu. Takve ozlijede se kategoriziraju kao zlostavljanje, bilo da ih odrasla osoba namjeravala učiniti ili ne. Na primjer, ozljeda može biti posljedica nametanja prekrute discipline ili tjelesne kazne

neprijemljive dobi djetetovoj.

Seksualno zlostavljanje: Neprihvatljivo seksualno ponašanje prema djetetu uključuje diranje djetetova spolovila, prisiljavanje djeteta na diranje spolovila odrasle osobe, općenje, incest, silovanje, sodomiju, egzibicionizam i seksualno iskorištavanje. Uključuje prisiljavanje, nagovaranje, podmićivanje, prijetnju ili prisilu djeteta na razmišljanje o seksu ili seksualnu aktivnost. Seksualno zlostavljanje se događa kada starije ili iskusnije dijete ili odrasla osoba koriste dijete za seksualno zadovoljenje. Seksualno zlostavljanje je zloupotreba moći nad djetetom i kršenje djetetova prava na normalne, zdrave i povjerljive međusobne odnose.

Posljedice ovakvog zlostavljanja djeteta su razorne. Potkopavaju djetetovu dobrobit i sposobnost da normalno uči i socijalizira se. Zlostavljanje ostavlja duboke tjelesne i emocionalne ožiljke koji mogu uzrokovati dugotrajnu traumu. Nadalje, istraživanja pokazuju da nasilje rađa novo nasilje: zlostavljano dijete ima veliku mogućnost da postane zlostavljajući roditelj.

Nasilje nad djecom se mora rješavati u svim okruženjima. Odgoj i obrazovanje, podučavanje te unapređivanje sposobnosti potrebni su kako bi se podigla svijest o problemu i izgradila kultura nenasilja. Potrebni su jasni programi i uspješni mehanizmi prijavljivanja, kao i zagovaranje da se nenasilje stavi na popis političkih prioriteta.

Nasilje u obitelji

U mnogim europskim zemljama, društvo tolerira ili čak odobrava povremene oblike nasilja protiv djece, posebno tjelesno kažnjavanje koje obitelj nameće kao odgojnu mjeru. Takvo nasilje je neizravno dozvoljeno jer ga pravnici ne smatraju kaznenim djelom. Čak i kada država donosi zakone protiv obiteljskog nasilja, provedba zakona može biti selektivna ili nepostojeća. Deseci djece u Europi još uvijek umiru od posljedica zlostavljanja.¹

Nasilje može biti skriveno i teško za otkriti kada ga čine osobe koje su dio djetetove svakodnevnice, na mjestima koja bi trebala biti sigurna za djecu, poput škola, obitelji ili institucija u kojima prebivaju. Budući da je nasilje u obitelji najteže uočljiv oblik zlostavljanja djece, podaci su teško dostupni i nepouzdana. Mnoga se djeca boje govoriti protiv članova svoje obitelji, pogotovo u slučajevima seksualnog zlostavljanja. Ova šutnja stavlja težak teret odgovornosti na one koji rade s djecom da prepoznaju znakove zlostavljanja i uvijek ga prijave.

Trećina država članica Vijeća Europe ukinula je tjelesno kažnjavanje (Austrija, Bugarska, Hrvatska, Cipar, Danska, Finska, Njemačka, Mađarska, Island, Italija, Latvija, Norveška, Portugal, Rumunjska, Švedska i Ukrajina)², a druge su se posvetile pravnoj reformi. Unatoč ovim pozitivnim promjenama, tjelesno kažnjavanje ostaje zakonito u nekoliko zemalja i još se uvijek smatra prihvatljivim oblikom „discipliniranja“. Kako bi se tjelesno kažnjavanje prestalo primjenjivati u kućnom odgoju, potrebno je promijeniti stavove roditelja i usmjeriti ih prema pozitivnim, nenasilnim metodama odgoja djeteta.

Nasilje u školama

Svako deseto dijete izloženo je zlostavljanju u školi, i taj broj nastavlja se povećavati³. Razina nasilja vezana je ne toliko uz ekonomsko stanje zemlje, koliko uz stavove zemlje prema djeci i količine političkog značaja koji se pridaje djeci u društvu⁴. Iako je tjelesno kažnjavanje zabranjeno u većini europskih škola, zlostavljanje među djecom – *bullying*, odnosno zlostavljanje na radnom mjestu – *mobing* je rasprostranjeno. Djeca koja su malo drugačija – pametnija, veća ili manja, drugačije boje kože ili naglaske – mogu postati mete sarkastičnog humora, glasina, pogrđnih naziva, zastrašivanja i isključivanja, kao i fizičkog napada na njih i na njihove osobne stvari.

Nasilje u školama može se pojaviti u obliku nasilja bandi ili rasno motiviranih napada koji prvenstveno ciljaju na etničke manjine ili imigrante. Danas se nasilje u školama često događa u obliku nasilja posredovanog Internetom, tzv. „cyberbullyinga“, kada se ponižavajuće fotografije i komentari o djetetu šire internetom. Budući da je ovaj oblik zlostavljanja uglavnom anonimno, trenutno i ima dalekosežne posljedice, posebno je traumatičan za djecu. Žrtvama ovog oblika nasilja, škola postaje mjesto užasa, a ne učenja. Svjetski izvještaj UN-a o nasilju nad djecom pokazao

je da su u Europi češće zlostavljane djevojčice od dječaci te da djeca u dobi od 12 do 16 godina vrše 80% nasilja u školama.⁵

Potrebna je javna svijest o problemu i nulta tolerancija nasilja u školama. Školski suradnici, učitelji i roditelji bi trebali znati primijetiti simptome nasilja i odlučno reagirati kako bi ga spriječili. Svaka škola treba dosljedan program prevencije kako bi uklonila nasilje te na lak i pouzdan način omogućila djeci da podnesu prigovore. Uključivanje djece u rješavanje problema te potpora među vršnjacima je učinkovit način borbe protiv nasilja u školama.

Europski opservatorij nasilja u školama (EOVS) istražuje nasilje u školama i gradovima. Smješten je na sveučilištu Viktor Segalen u Bordeauxu u Francuskoj i proučava nasilje u Belgiji, Italiji, Španjolskoj, Švicarskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu, kao i u nekoliko neeuropskih zemalja; Kanadi, Japanu, Meksiku i Burkini Faso.

EOVS proučava probleme vezane uz nasilje i koordinira međunarodnom mrežom suradnika, uključujući UNESCO i Europski parlament.

Europski opservatorij nasilja u školama: <http://www.obsviolence.com/english/presentation/index.html>

Izlaganje medijima i internetu

Internet i ostali oblici medija mogu izložiti mlade različitim rizicima. Bilo namjerno ili nenamjerno, izlaganje neprimjerenim materijalima poput slika nasilja, rasističke propagande ili pornografije, smatra se oblikom nasilja. Internet otvoreno izlaže dijete zlostavljanju ili pedofilnoj aktivnosti, čak i u sigurnosti vlastitog doma.⁶ Vidi iznad *Temu 9, Mediji i internet*, str. 249., za raspravu o odgoju za medije radi zaštite djece od takvih oblika izrabljivanja. Odbor ministara Vijeća donio je 2006. posebnu preporuku o osposobljavanju djece u novom informacijskom i komunikacijskom okružju.⁷

Seksualno zlostavljanje djece

Seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece veliki je problem suvremene Europe. Javlja se u mnogo oblika, uključujući incest, pornografiju, prostituciju, trgovinu ljudima ili vršnjačko seksualno nasilje, a svi uzrokuju ozbiljne posljedice na djetetovo mentalno i fizičko zdravlje.

Procjenjuje se da između 10 – 20 % djece u Europi trpi seksualno zlostavljanje.⁸ Međutim, sve žrtve ne prijavljuju zločin koji se počinjen nad njima. Mnogi su premladi da shvate što se dogodilo. Drugi nemaju osobu kojoj bi se povjerali ili koja bi im povjerovala, ili se stide, osjećaju se krivima ili izdanima. Mnogima počinitelj, koji je u većini slučajeva član obitelji ili odrasli prijatelj poznat djetetu, prijete i manipulira s njima.

Prisiljavanje na prostituciju i organizirani pedofilni lanci još su jedan oblik seksualnog zlostavljanja djeteta u kojem je ono prisiljeno na seksualni odnos sa strancima ili drugim odraslim osobama u zamjenu za novac koji ide njegovom odraslom dobavljaču. Djeca u središtu oružanih sukoba, prognana, pridošla ili izbjegla djeca, djeca u institucijama, djeca kojoj manjka potpora obitelji te siromašna djeca osobito su ranjiva na sve oblike seksualnog zlostavljanja. Roditelji, učitelji, socijalni radnici i političari, svi imaju ulogu u zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja.

Trgovanje djecom

Trgovina ljudima je moderna verzija trgovine robljem. Ljudska bića se svode na stvari koje se mogu kupiti i prodati, i izložiti svakom obliku izrabljivanja. Trgovina ljudima krši ljudska prava i vrijeđa dostojanstvo i integritet svih ljudskih bića.

Dijete, žrtva trgovine, svaka je osoba mlađa od osamnaest koju se privuče, premjesti ili prenese, skriva ili se dobije sa svrhom izrabljivanja, bilo unutar iste ili iz druge države. U nekim slučajevima djeca su na prijevaru uvučena u trgovinu ljudima s obećanjima školovanja i putovanja; u drugim slučajevima njihove ih vlastite osiromašene obitelji prodaju u zamjenu za novac.

Trgovina robljem izlaže djecu nasilju i seksualnom zlostavljanju i oduzima im pravo na očuvanje identiteta, odrastanje u obitelji, obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, odmor i slobodno vrijeme i

slobodu od ponižavajućeg ponašanja ili kažnjavanja (Vidi raspravu o dječjem radu u *Temu 4: Obrazovanje i slobodno vrijeme*, str. 223.).

Svrha trgovanja djecom u Europi je najčešće seksualno iskorištavanje ili prisilni rad. Djeca s kojom se trguje izložena su prostituciji, prisiljena na brak ili protuzakonito posvojena; prisiljena su na potplaćeni ili neplaćeni rad u poljoprivredi ili radionicama, rade kao kućne sluge ili prosjaci, ili ih se koristi za sport. Zato što je njihov boravak nezakonit, prodana djeca se drže skrivena i teško ih je identificirati. Budući da često ne govore lokalnim jezikom i da su pod strogim nadzorom, njihove mogućnosti bijega ili traženja pomoći vrlo su ograničene.

Ranjive grupe djece

Iako nasilje nad djecom nije ograničeno na jednu grupu ili ekonomski sloj, neka djeca su izloženija zlostavljanju. To su:

- **Gradska djeca beskućnici:** „Djeca ulice“ suočena su s puno većim rizikom od seksualnog iskorištavanja, pogotovo djevojčice. UNICEF izvještava da trenutno u svijetu preko 100 milijuna djece živi na ulicama.⁹ Na tisuće djece ulice može se pronaći u svakom velikom europskom gradu, i njihov se broj nastavlja povećavati zahvaljujući nezaposlenosti, siromaštvu i imigraciji.
- **Djeca s posebnim potrebama:** Iako su djeca s posebnim potrebama često žrtve zlostavljanja, uključujući fizičko i seksualno zlostavljanje, službe za zaštitu djece rijetko spominju njihove potrebe. Socijalne službe mogu, u nekim slučajevima, poticati zlostavljanje djece s invaliditetom stigmatizirajući ih kao „posebne“ i smatrajući ih „potrebitima“. Na mnogo se načina djecu s potrebama odgaja da budu dobre žrtve, pogotovo djevojčice koje se često cijeni manje od dječaka. Djevojčice s posebnim potrebama u prosjeku imaju slabiju priliku za obrazovanje od dječaka i sudjelovanja u životu zajednice te primaju lošiju medicinsku pomoć ili rehabilitacijske tretmane.¹⁰
- **Djeca izbjeglica ili useljenika:** Djeca useljenika i izbjeglica mogu biti izložena nasilju i unutar vlastitog doma i u široj zajednici zbog ksenofobije. Budući da njihovi roditelji često nisu upoznati sa zakonima i standardima, djeca često trpe zbog štetnih tradicionalnih običaja poput rezanja ženskih genitalija ili muškog ritualnog nanošenja ožiljaka. Obiteljske traume i nestabilnost često vode nasilju nad djetetom.
- **Maloljetne majke:** Iako su još i same djeca i imaju pravo na zaštitu prema odredbama Konvencije o pravima djeteta, djevojke koje imaju djecu se često smatraju odraslima, bilo da su udane ili ne. Zbog toga su u nekoj vrsti pravnog čistilišta – bez zaštite namijenjene djeci, a premlade za pravnu zaštitu odraslih.

Što vi možete učiniti kako biste spriječili nasilje nad djece

- Pratite situaciju u kojoj se dijete nalazi i prijavite svaki oblik nasilja;
- Pratite državne politike i programe zaštite djece od nasilja i potaknite tijela vlasti na odgovarajuće zakone o zaštiti;
- Dajte potporu obiteljima kroz tečajeve o roditeljstvu;
- Prekinite tišinu! Progovorite o nasilju koje doživite ili vidite;
- Prigovorite društvenom prihvaćanju nasilja;
- Povećajte svijest o nasilju nad djecom;
- Prepoznajte znakove nasilja;
- Pokrenite školu i zajednicu da zabrani i eliminiira sve oblike nasilja i zlostavljanja djece;
- Naučite djecu kako se zaštititi od nasilnika;
- Naučite djecu kako upravljati sukobom na nenasilan način;
- Nikada sami ne pribjegavajte nasilju.

Važni instrumenti za ljudska prava

Vijeće Europe

U članku 3. **Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava** i temeljnih sloboda zapisano je: "Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni." Kako bi promovirali i zaštitili ovo osnovno pravo, Vijeće Europe je pomoću pravnih sredstava, podizanjem svijesti i kampanjama (na primjer, o trgovini ljudima, obiteljskom nasilju, dječjem radu, nasilju u medijima) ukazalo na mnoge oblike nasilja.

Vijeće Europe je uspostavilo pravnu zaštitu od mnogih oblika nasilja:

- **Europski odbor za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja** (CPT) razvija standarde za zaštitu maloljetnika lišenih slobode, pruža izvansudski preventivni mehanizam za zaštitu mladih pritvorenika i redovito posjećuje ustanove za mlade prijestupnike.¹¹
- **Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima** ima za cilj sprječavanje trgovine ljudima, zaštitu ljudskih prava osoba koje su žrtve trgovine ljudima i procesuiranje trgovaca ljudima.¹² Ovaj pravno obvezujući ugovor, koji je na snagu stupio 2005. godine, odnosi se na sve oblike trgovine ljudima, sve žrtve i sve oblike iskorištavanja, uključujući seksualno iskorištavanje, prisilni rad, ropstvo, služenje i uzimanje organa za prodaju.
- **Konvencija o kibernetičkom kriminalu**, koja uključuje i kaznena djela povezana s dječjom pornografijom, u članku 9. navodi kako će potpisnice konvencije usvojiti "zakonodavne i druge mjere kako bi se inkriminirale različite uporabe računala **s određenom namjerom** koje uključuju dječju pornografiju".¹³
- **Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja**, usvojena 2007. godine, prvi je ugovor koji se posebno bavi problemima zlostavljanja djece. Ovaj ugovor će popuniti praznine u europskom zakonodavstvu i uspostaviti usklađeni pravni okvir u borbi protiv ove pošasti koja pogađa između 10% i 20% djece u Europi.¹⁴

Mnoge aktivnosti i programi Vijeća Europe također ukazuju na probleme nasilja nad djecom:

- Vijeće je u 2006. godini pokrenulo program „Izgradnja Europe za djecu i s djecom“. Kao nastavak UN-ovog izvješća o nasilju nad djecom u Europi, ovaj trogodišnji plan među svojim ključnim ciljevima ima borbu protiv raznih oblika nasilja nad djecom kao što su tjelesno kažnjavanje, nasilje u obitelji, seksualno zlostavljanje i trgovina djecom. U tom

području se za vrijeme trajanja programa postavljaju standardi, formuliraju smjernice politika i nadgleda snažna kampanja za podizanje svijesti u vladama, parlamentima i općinama, stručnjacima i nevladinim organizacijama diljem Europe.

- **Povjerenik za ljudska prava** sustavno se bavi dječjim pravima i zaštitom djece od nasilja tijekom svojih nadzornih posjeta državama članicama.
- **Kampanja Vijeća Europe za borbu protiv trgovanja** ljudima pokrenuta je 2006. godine pod sloganom "Ljudsko biće - nije na prodaju". Kampanja nastoji podići svijest o opsegu trgovine ljudima u današnjoj Europi. U njoj se ističu različite mjere za sprječavanje tog novog oblika ropstva, kao i napori koje je potrebno učiniti za zaštitu ljudskih prava žrtava i za sudsko progonošenje trgovaca ljudima.
- Parlamentarna skupština Vijeća Europe pokrenula je istraživanje o djeci koja žive na ulici i koje bi pomoglo pri kreiranju politike za rješavanje ovog problema.

Ujedinjeni narodi

Opća deklaracija o ljudskim pravima (UDHR, 1948.) u članku 5. priznaje slobodu od nasilja kao temeljno ljudsko pravo. Međutim, to pravo je razvijenije u **Konvenciji o pravima djeteta** (CRC, 1989.). Članak 19. definira mnoge oblike zlostavljanja, uključujući seksualno zlostavljanje, mentalno nasilje i iskorištavanje:

Države potpisnice će poduzeti sve potrebne zakonodavne, upravne, socijalne i prosvjetne mjere da zaštite dijete od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zlorabiranja, zanemarivanja ili zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, uključujući spolno zlostavljanje, dok o njemu brine(u) roditelj(i), zakonski skrbnik(ci) ili neka druga odgovorna osoba kojoj je povjerena skrb o djetetu.

Oba članka, 19. i 37., posebno štite djecu od smaknuća, koja se još uvijek prakticiraju u nekim zemljama izvan Europe.

Kao najčešće ratificiran instrument od svih UN-ovih instrumenata za ljudska prava, Dječja Konvencija pruža snažnu pravnu osnovu za zaštitu djece od nasilja, bilo ono izraženo od strane države, institucija ili pojedinaca. To je od neprocjenjive važnosti za sve organizacije koje rade na zaštiti djece.

Nasilje u obitelji je dugo vremena bilo ignorirano jer se smatralo 'privatnom stvari', osim u slučajevima u kojima je došlo do teških tjelesnih ozljeda ili smrti. Međutim, Bečka deklaracija iz 1993. godine prepoznala je nasilje nad ženama i djevojkama, bilo ono počinjeno od strane države ili pojedinca, kao kršenje ljudskih prava. Ovo priznanje je uslijedilo iste godine nakon što je usvojena **Deklaracija o eliminaciji nasilja nad ženama** od strane Generalne skupštine i nakon imenovanja **posebnog izvjestitelja o nasilju nad ženama**, stručnjaka imenovanog za prikupljanje podataka o nasilju nad ženama i djevojčicama. Deklaracija izričito poziva na pokretanje programa u školama na svim odgojnoobrazovnim razinama kako bi se raspravljalo o obrascima muškog i ženskog ponašanja.¹⁵

Korisni izvori:

- Akcija protiv trgovine ljudima: Prevencija, zaštita i optužbe, Vijeće Europe, 2007: www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaign/Source/eg-thb-sem2_2006_Proceedings.pdf
- Izgradnja Europe za djecu is djecom: Činjenice o djeci i nasilju, Letak činjenica, Vijeće Europe: www.coe.int/t/E/Com/Press/Source/Factpack_English.doc
- Kampanja za borbu protiv nasilja nad ženama, letak: Vijeće Europe: 2006: www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_FS_Violence_E.pdf
- Deklaracija o uklanjanju nasilja nad ženama: Rezolucija Glavne skupštine 48/104 od 20.: UNESCO, 1993: http://portal.unesco.org/education/en/file_download.php/7ed3f0d989b575571389ec99fb1bce6b_Declaration-Elimination-Violence-Women.pdf

- Prisilni rad, dječji rad i trgovina ljudima u Europi: ILO perspektiva: Međunarodni ured rada, Bruxelles, 2002: www.belgium.iom.int/STOPConference/Conference%20Papers/06.%20ILO%20-%20Final%20Brussels%20Trafficking%20Paper%20Sept.%202002.pdf
- Frau-Meigs, Divina, Vijeće Europe Pan-Europskog foruma za ljudska prava u informacijskom društvu: Osnaživanje djece i mladih ljudi: Vijeće Europe, 2006:www.euro.who.int/document/mediacentre/fs0203e.pdf
- Spol je važan - Priručnik o rješavanju rodno-uvjetovanog nasilja s mladima: Vijeće Europe, 2007.Priručnik za parlamentarce: Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima: Vijeće Europe, 2007:http://assembly.coe.int/committeedocs/2007/Trafficking-human-beings_E.pdf
- Kennedy, Margaret, 'Prava za djecu koja s posebnim potrebama', u Priručnik o pravima djeteta: Routledge, London, 1995.
- May-Chahal, Corinne i Herczog, Maria, Seksualno zlostavljanje djece u Europi: Vijeće Europe 2003.
- Preporuka Rec (2006) 12 Odbora ministara država članica o Osnaživanje djece u Novom informacijskom i komunikacijskom okolišu, Vijeće Europe, 2006.
- Za sprječavanje informatičkog seksualnog iskorištavanja djece: Save The Children Danska, 2005:www.redbarnet.dk/.../DWSDownload.aspx?File=Files%2FFiler%2FSeksuelt_misbrug%2FA_arsberetningHotline05_ENG.pdf

Korisne web-stranice

- Activist Toolkit, Making rights a reality: <http://web.amnesty.org/actforwomen/svaw-toolkit-eng>
- Child Rights Information Network: www.crin.org
- Corporal punishment...No punishment is justifiable: www.coe.int/t/transversalprojects/children/violence/corporalPunishment_en.asp
- Council of Europe: www.coe.int/children
- Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/197.htm>
- European Observatory of Violence in Schools: www.obsviolence.com/english/presentation/index.html
- Council of Europe Commissioner for Human Rights: www.coe.int/t/commissioner/default_EN.asp
- Street Children and Homelessness: www.cyc-net.org/cyc-online/cycol-0904-Homelessness.html
- The United Nations Secretary General's Study on Violence against Children: www.violencestudy.org
- UNICEF: www.unicef.org/protection
- End Child Prostitution, Child Pornography and the Trafficking of Children for Sexual Purposes: www.ecpat.net
- International Labour Organization, International Programme for the Elimination of Child Labour (ILO-IPEC):www.ilo.org
- Institute for Research on Working Children (IREWOC): www.childlabour.net
- Coalition to Stop the Use of Child Soldiers (CSC): www.child-soldiers.org

Bilješke

¹Corporal Punishment...No violence against children is justifiable:

www.coe.int/t/transversalprojects/children/violence/corporalPunishment_en.asp

²Building a Europe for and with Children: The facts about children and violence, Fact-pack, Council of Europe:

www.coe.int/t/E/Com/Press/Source/Factpack_English.doc

³The United Nations Secretary General's Study on Violence against Children: www.violencestudy.org

⁴Violence Against Children – Europe and Central Asia, UNICEF, str. 9.: www.unicef.org/ceecis/sqsvac-eca_04_01-48.pdf

⁵The United Nations Secretary General's Study on Violence against Children: www.violencestudy.org

⁶Working to Prevent the IT- Related Sexual Exploitation of Children: Save the Children Denmark, 2005.

⁷Preporuka Rec(2006) Odbora ministara državama članicama o osposobljavanju djece u novom informacijskom i komunikacijskom okružju: Vijeće Europe, 2006.

⁸The United Nations Secretary General's Study on Violence against Children: www.violencestudy.org

⁹Pogledajte Street Children and Homelessness: www.cyc-net.org/cyc-online/cycol-0904-Homelessness.html

¹⁰Margaret Kennedy, 'Rights for Children Who are Disabled' in *The Handbook of Children's Rights*: London, Routledge, 1995, str. 149.

¹¹ Pogledajte www.cpt.coe.int/EN/about.htm

¹² Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings:

<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/197.htm>

¹³Pogledajte Council of Europe Convention on Cybercrime:

<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/HTML/185.htm>

¹⁴Council of Europe's Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation, Pogledajte

www.coe.int/T/E/Legal_Affairs/Legal_cooperation/Fight_against_sexual_exploitation_of_children

¹⁵Declaration on the Elimination of Violence against Women: General Assembly Resolution 48/104 of 20, članak 4: UNESCO, 1993: [www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.RES.48.104.Eng](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.RES.48.104.Eng)

VI. DODATAK

Opća deklaracija o ljudskim pravima

(djeci prilagođena verzija)

Članak 1., Pravo na ravnopravnost:

Rođen si slobodan i imaš jednaka prava kao i sva ostala ljudska bića. Imaš sposobnost razmišljanja i razlikovanja dobrog od zla. Trebaš se odnositi prijateljski prema drugima.

Članak 2., Sloboda od diskriminacije:

Imaš sva ova ljudska prava bez obzira na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeroispovijest, mišljenja, obiteljsku povijest, društveni ili ekonomski položaj, rođenje ili nacionalnost.

Članak 3., Pravo na život, slobodu i osobnu sigurnost:

Imaš pravo na život, slobodu i sigurnost.

Članak 4., Sloboda od ropstva:

Nitko nema pravo odnositi se prema tebi kao prema robu, a ni ti se ne smiješ tako ponašati prema drugima.

Članak 5., Sloboda od mučenja i ponižavajućih postupaka:

Nitko te nema pravo mučiti, ozljeđivati ili ponižavati.

Članak 6., Pravo biti prepoznat kao osoba pred zakonom:

Imaš pravo da te svugdje priznaju kao osobu pred zakonom.

Članak 7., Pravo na jednakost pred zakonom:

Imaš pravo na zaštitu i jednakost pred zakonom bez ikakve diskriminacije.

Članak 8., Pravo na odštetu od strane sposobnog sudstva:

Ako su tvoja zakonska prava narušena, imaš pravo na poštene i sposobne suce koji će podržati tvoja prava.

Članak 9, Sloboda od samovoljnog uhićenja i izгона:

Nitko te nema pravo uhititi, zatvoriti ili istjerati iz zemlje bez dobrih razloga.

Članak 10., Pravo na javno saslušanje:

Ako si optužen za kazneno djelo, imaš pravo na pošteno i javno saslušanje.

Članak 11., Pravo da te smatraju nevinim dok se ne dokaže krivnja:

- 1) Trebali bi te smatrati nevinim dok se na poštenom suđenju ne ustanovi da si kriv.
- 2) Ne mogu te kazniti za zločin koji se u trenutku počinjenja nije smatrao kaznenim djelom.

Članak 12., Sloboda od miješanja u privatnost, obitelj, dom ili dopisivanje:

Imaš pravo na zaštitu ako netko pokuša naštetiti tvom ugledu ili pokuša provaliti u tvoj dom, otvoriti tvoju poštu ili smetati tebi ili tvojoj obitelji bez razloga.

Članak 13., Pravo na slobodu kretanja:

- 1) Imaš pravo kretati se kako želiš unutar granica svoje države.
- 2) Imaš pravo napustiti svoju zemlju kako bi otišao u drugu i vratiti se u svoju zemlju ako to hoćeš.

Članak 14., Pravo na zaštitu u drugoj zemlji:

- 1) Ako netko prijete da će te ozlijediti, imaš pravo pobjeći u drugu zemlju i tražiti zaštitu kao prognanik.
- 2) Ovo pravo gubiš ako si počinio ozbiljan zločin.

Članak 15., Pravo na državljanstvo i pravo na promjenu državljanstva:

- 1) Imaš pravo na državu i državljanstvo.
- 2) Nitko ti nema pravo oduzeti državljanstvo bez dobrog razloga. Imaš pravo promijeniti svoje državljanstvo ako tako želiš.

Članak 16., Pravo na brak i obitelj

- 1) Ako si zakonski dovoljno star, imaš pravo na brak i zasnivanje obitelji bez obzira na tvoju rasu, nacionalnost ili vjeru. Oba bračna partnera imaju jednaka prava kada sklapaju brak i kada se razvode.
- 2) Nitko te ne može natjerati na brak.
- 3) Obitelj je temeljna društvena jedinica, i vlast bi ju trebala štiti

Članak 17., Pravo na imovinu:

- 1) Imaš pravo posjedovati stvari.
- 2) Nitko nema pravo oduzeti ti te stvari bez dobrog razloga.

Članak 18., Sloboda mišljenja, savjesti i vjere:

Imaš pravo na vlastito mišljenje i vjerovati u bilo koju vjeru. Možeš slobodno iskazivati svoju vjeru ili uvjerenja kao i promijeniti ih.

Članak 19., Pravo na mišljenje i informacije:

Imaš pravo imati i izražavati svoja vlastita mišljenja. Trebao bi moći dijeliti svoja mišljenja s drugima, i s ljudima iz drugih zemalja, na bilo koji način.

Članak 20., Pravo na mirno okupljanje i udruživanje:

- 1) Imaš pravo mirno se nalaziti s drugim ljudima.
- 2) Nitko te ne smije prisiliti na pripadnost nekoj grupi.

Članak 21., Pravo na sudjelovanje u upravljanju i izborima:

- 1) Imaš pravo sudjelovati u radu vlade, bilo kao član ili preko izabranog predstavnika.
- 2) Ti i svi ostali imaju pravo služiti svojoj zemlji.
- 3) Vlast bi se trebala izabirati redovito poštenim i tajnim glasovanjem.

Članak 22., Pravo na socijalnu sigurnost:

Društvo u kojem živiš trebalo bi ti omogućiti socijalnu sigurnost i prava potrebna za tvoje dostojanstvo i razvoj.

Članak 23., Pravo na pravedan i primjeren rad i pristup sindikatima:

- 1) Imaš pravo na rad, izbor zanimanja i dobre uvjete rada.
- 2) Ljude za isti posao treba jednako platiti.
- 3) Imaš pravo na plaću koja ti osigurava primjeren život i skrb za obitelj.
- 4) Svi ljudi koji rade imaju pravo udružiti se u sindikate kako bi branili svoje interese.

Članak 24., Pravo na odmor i slobodno vrijeme:

Imaš pravo na odmor i slobodno vrijeme. Tvoj radni dan ne bi smio biti previše dug te bi smio uzimati redovni plaćeni odmor.

Članak 25., Pravo na odgovarajući životni standard:

- 1) Imaš pravo na stvari koje su potrebne tebi i tvojoj obitelji kako bi vodili zdrav i ugodan život, uključujući hranu, odjeću, smještaj, liječničku njegu i druge socijalne usluge. Imaš pravo na pomoć ako si nezaposlen ili ne možeš raditi zbog nekog drugog razloga.
- 2) Majke i djeca imaju pravo na posebnu skrb i pomoć.

Članak 26., Pravo na obrazovanje:

- 1) Imaš pravo na pohađanje škole. Osnovno obrazovanje trebalo bi biti besplatno i obvezno. Imaš pravo na učenje svoje profesije i nastavak obrazovanja koliko želiš.
- 2) U školi trebaš razviti svoje talente i naučiti poštovati druge, koje god rase, vjere ili nacionalnosti oni bili.
- 3) Roditelji imaju pravo na sudjelovanje u izboru tvog obrazovanja.

Članak 27., Pravo na sudjelovanje u kulturnom životu zajednice:

- 1) Imaš pravo sudjelovati u tradicijama i učenju svoje zajednice, uživati u umjetnosti i dobrobitima znanstvenog napretka.
- 2) Ako si umjetnik, pisac ili znanstvenik, tvoje djelo trebalo bi biti zaštićeno i trebalo bi ti donijeti materijalnu dobrobit.

Članak 28., Pravo na društveni poredak:

Imaš pravo na takav svjetski poredak u kojem ti i svi ljudi mogu uživati ova prava i slobode.

Članak 29., Odgovornosti prema zajednici:

- 1) Tvoja osobnost može se potpuno razviti samo unutar tvoje zajednice, i ti imaš odgovornost prema toj zajednici.
- 2) Zakon treba osigurati jamstvo ljudskih prava. Treba omogućiti svima da poštuju druge i da budu poštovani.
- 3) Ova prava i slobode trebaju podupirati ciljeve i načela Ujedinjenih naroda.

Članak 30., Sloboda od uplitanja u ova ljudska prava:

Ni jedna osoba, grupa ili vlast bilo gdje u svijetu ne smije poduzeti ništa kako bi poništila ova prava.

Opća deklaracija o ljudskim pravima

Usvojena i proglašena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda, 10. prosinca 1948. godine (rezolucija br. 217 /III/)

10. prosinca 1948. godine Opća skupština Ujedinjenih naroda usvojila je i proglasila Opću deklaraciju o

ljudskim pravima koja je prikazana na sljedećim stranicama. Nakon tog povijesnog čina, Skupština je pozvala sve države članice da objave tekst Deklaracije i da se na taj način „distribuiraju, prikazuju, čita i iznosi uglavnom u školama i drugim obrazovnim institucijama, ne čineći razliku na temelju političkog statusa zemlje ili teritorija“.

PREAMBULA

Budući da je priznanje urođenog dostojanstva te jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske obitelji temelj slobode, pravde i mira u svijetu,

budući da je nepoštivanje i zanemarivanje ljudskih prava rezultiralo barbarskim postupcima

koji vrijeđaju savjest čovječanstva i da je izgradnja svijeta u kojemu će ljudska bića uživati slobodu govora i uvjerenja te biti pošteđena straha i neimaštine, proglašena najvećom težnjom svih ljudi,

budući da je ljudska prava prijeko potrebno zaštititi vladavinom prava, kako čovjek ne bi

morao pobjeći, kao krajnjem sredstvu, pobuni protiv tiranije i ugnjetavanja,

budući da je bitno promicati razvoj prijateljskih odnosa među narodima,

budući da su narodi u Povelji Ujedinjenih naroda ponovno potvrdili svoju vjeru u temeljna ljudska prava, u dostojanstvo i vrijednost ljudske osobe i ravnopravnost muškaraca i žena te odlučili promicati društveni napredak i poboljšati uvjete života u većoj slobodi,

budući da su se države članice obvezale da će u suradnji s Ujedinjenim narodima osigurati

opće poštivanje i primjenu ljudskih prava i temeljnih sloboda,

budući da je opće razumijevanje tih prava i sloboda ključno za puno ostvarenje te obveze,

u ovom času, stoga, OPĆA SKUPŠTINA proglašava OPĆU DEKLARACIJU O LJUDSKIM PRAVIMA kao zajedničku tekovinu svih naroda i država, kako bi svaki pojedinac i svaki dio društva, imajući ovu

Deklaraciju stalno na umu, poučavanjem i učenjem težili promicanju ljudskih prava i sloboda te progresivnim domaćim i međunarodnim mjerama osigurali njihovo opće i djelotvorno priznanje i poštivanje, kako među narodima država članica, tako i među narodima na područjima koja se nalaze pod njihovom jurisdikcijom.

Članak 1.

Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i sviješću pa jedna prema drugima trebaju postupati u duhu bratstva.

Članak 2.

Svakomu pripadaju sva prava i slobode utvrđene u ovoj Deklaraciji bez ikakve razlike glede rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovine, rođenja ili neke druge okolnosti.

Nadalje, ne smije se praviti nikakva razlika zbog političkog, pravnog ili međunarodnog statusa zemlje ili područja kojemu neka osoba pripada, bilo da je to područje neovisno, pod starateljstvom, nesamoupravno, ili mu je na neki drugi način ograničen suverenitet.

Članak 3.

Svatko ima pravo na život, slobodu i osobnu sigurnost.

Članak 4.

Nitko se ne smije držati u ropstvu ili odnosu sličnom ropstvu; ropstvo i trgovina robljem zabranjuju se u svim njihovim oblicima.

Članak 5.

Nitko ne smije biti podvrgnut mučenju ili okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kazni.

Članak 6.

Svatko ima pravo da ga se svugdje pred zakonom priznaje kao osobu.

Članak 7.

Svi su pred zakonom jednaki i svi imaju pravo na jednaku pravnu zaštitu, bez ikakve diskriminacije.

Svi imaju pravo na jednaku zaštitu od bilo kojeg oblika diskriminacije kojim se krši ova Deklaracija,

kao i od svakog poticanja na takvu diskriminaciju.

Članak 8.

Svatko ima pravo na djelotvornu odštetu putem nadležnih domaćih sudova zbog djela kojima su povrijeđena njegova temeljna prava zajamčena ustavom ili zakonom.

Članak 9.

Nitko ne smije biti podvrgnut samovoljnom uhićenju, zatvoru ili izgonu.

Članak 10.

Svatko ima potpuno isto pravo na pravično i javno saslušanje od strane neovisnog i nepristranog suda radi utvrđivanja njegovih prava i obveza, i bilo koje kaznene optužbe protiv njega.

Članak 11.

1. Svatko optužen za kazneno djelo ima pravo da ga se smatra nevinim dok se njegova krivnja zakonski ne utvrdi u javnom postupku u kojemu su mu pružena sva jamstva za obranu.

2. Nitko ne smije biti proglašen krivim za kazneno djelo počinjeno činom ili propustom koji, po domaćem ili međunarodnom pravu u času počinjenja nije bio predviđen kao kazneno djelo.

Ne smije se odrediti ni teža kazna od one koja je bila primjenjiva u času kada je kazneno djelo počinjeno.

Članak 12.

Nitko ne smije biti podvrgnut samovoljnom miješanju u njegov privatni život, obitelj, dom ili dopisivanje, niti napadima na njegovu čast i ugled. Svatko ima pravo na pravnu zaštitu protiv takvog miješanja ili napada.

Članak 13.

1. Svatko ima pravo na slobodu kretanja i boravka u granicama bilo koje države.

2. Svatko ima pravo napustiti svoju i bilo koju drugu zemlju i vratiti se u svoju zemlju.

Članak 14.

1. Svatko pred progonom ima pravo tražiti i dobiti utočište u drugim zemljama.

2. Na to se pravo ne može pozivati u slučaju progona koji su izravna posljedica nepolitičkih zločina ili djela protivnih ciljevima i načelima Ujedinjenih naroda.

Članak 15.

1. Svatko ima pravo na državljanstvo.

2. Nitko ne smije biti samovoljno lišen svoga državljanstva niti mu se smije odreći pravo na promjenu državljanstva.

Članak 16.

1. Punoljetni muškarci i žene imaju pravo na sklapanje braka i osnivanje obitelji bez ikakvih ograničenja glede rase, nacionalnosti ili vjere. Oni imaju ista prava prilikom sklapanja braka, u braku i tijekom razvoda.

2. Brak se može sklopiti samo uz slobodan i potpun pristanak osoba koje stupaju u brak.

3. Obitelj je prirodna i temeljna društvena jedinica, i ima pravo na zaštitu društva i države.

Članak 17.

1. Svatko ima pravo posjedovati imovinu samostalno ili u zajednici s drugima.

2. Nitko ne smije biti samovoljno lišen svoje imovine.

Članak 18.

Svatko ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjere; to pravo uključuje slobodu da se mijenja vjera ili uvjerenje i slobodu da se, bilo pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, iskazuje svoja vjera ili uvjerenje poučavanjem, praktičnim vršenjem, bogoslužjem i obredima.

Članak 19.

Svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu zadržavanja mišljenja bez vanjskih pritisaka te slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg sredstva javnog priopćavanja i bez obzira na granice.

Članak 20.

1. Svatko ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja.

2. Nitko se ne smije prisiljavati na pripadanje nekoj udruzi.

Članak 21.

1. Svatko ima pravo sudjelovati u upravljanju svojom zemljom neposredno ili preko slobodno izabраниh predstavnika.

2. Svatko ima pravo na jednak pristup javnim službama u svojoj zemlji.

3. Volja naroda je temelj državne vlasti; ta se volja mora izražavati na povremenim i poštenim izborima, koji se provode uz opće i jednako pravo glasa, tajnim glasovanjem ili nekim drugim jednako slobodnim glasačkim postupkom.

Članak 22.

Svatko kao pripadnik društva ima, putem državnih programa i međunarodne suradnje, a u skladu s organizacijom i mogućnostima svake pojedine

države, pravo na socijalnu sigurnost i ostvarenje gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava koja su uvjet njegova dostojanstva i neometanog razvoja njegove osobnosti.

Članak 23.

1. Svatko ima pravo na rad, slobodan izbor zaposlenja, pravedne i primjerene uvjete za rad i
2. Svatko bez ikakve razlike ima pravo na jednaku naknadu za isti rad.
3. Svatko tko radi ima pravo na pravednu i primjerenu naknadu koja njemu i njegovoj obitelji osigurava život dostojan čovjeka i koja se prema potrebi dopunjuje drugim sredstvima socijalne zaštite.
4. Svatko ima pravo osnivati sindikate i njima pristupati kako bi zaštitio svoje interese.

Članak 24.

Svatko ima pravo na odmor i slobodno vrijeme, uključujući razumno smanjenje radnih sati i povremene plaćene neradne dane.

Članak 25.

1. Svatko ima pravo na životni standard koji odgovara zdravlju i dobrobiti njega samoga i njegove obitelji, uključujući prehranu, odjeću, stanovanje, liječničku njegu i potrebne socijalne usluge, kao i pravo na zaštitu u slučaju nezaposlenosti, bolesti, nesposobnosti, udovištva, starosti ili nekog drugog životnog nedostatka u uvjetima koji su izvan njegova nadzora.
2. Materinstvu i djetinjstvu pripada posebna skrb i pomoć. Sva djeca, ona rođena u braku kao i ona koja su rođena izvan njega, moraju uživati istu socijalnu zaštitu.

Članak 26.

1. Svatko ima pravo na odgoj i obrazovanje. Odgoj i obrazovanje mora biti besplatno, barem na osnovnom i općeobrazovnom stupnju. Osnovno obrazovanje mora biti obvezno. Tehničko i strukovno obrazovanje mora biti dostupno svima; više i visoko obrazovanje mora biti dostupno svima prema sposobnostima.
2. Odgoj i obrazovanje mora biti usmjereno punom razvoju ljudske osobe i jačati poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda. On mora

promicati razumijevanje, snošljivost i prijateljstvo među svim narodima, rasnim ili vjerskim grupama te podupirati djelatnost Ujedinjenih naroda na održanju mira.

3. Roditelji imaju pravo prvenstva u izboru obrazovanja za svoju djecu.

Članak 27.

1. Svatko ima pravo slobodno sudjelovati u kulturnom životu svoje zajednice, uživati u umjetnosti, pridonositi znanstvenom razvoju i koristiti njegove prednosti.
2. Svatko ima pravo na zaštitu moralnih i materijalnih interesa od bilo kojeg znanstvenog, književnog ili umjetničkog djela kojemu je autor.

Članak 28.

Svatko ima pravo na društveni i međunarodni poredak u kojemu se prava i slobode utvrđene ovom Deklaracijom mogu u punoj mjeri ostvariti.

Članak 29.

1. Svatko ima obveze prema onoj zajednici u kojoj je jedino moguć neovisan i cjelovit razvoj njegove osobnosti.
2. U korištenju svojih prava i sloboda svatko može biti podvrgnut samo onim ograničenjima koja su utvrđena zakonom, isključivo radi osiguranja potrebnog priznanja i poštivanja prava i sloboda drugih te radi ispunjenja pravednih zahtjeva morala, javnog reda i općeg blagostanja u demokratskom društvu.
3. Ta prava i slobode se ni u kojem slučaju ne smiju koristiti protivno ciljevima i načelima Ujedinjenih naroda.

Članak 30.

Ništa se u ovoj Deklaraciji ne može tumačiti tako da podrazumijeva pravo neke države, grupe ili pojedinca da poduzmu bilo koju akciju ili izvrše bilo koji čin kojim se poništava neko od ovdje utvrđenih prava i sloboda.

Izvor:

Universal Declaration of Human Rights:
www.un.org/Overview/rights.html

(Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (djeci prilagođena verzija)

ODJELJAK I - Prava i slobode

Članak 1: Obveza na poštovanje ljudskih prava

Ako živiš u zemlji koja je potpisnica Konvencije, imaš pravo na osnovna građanska i politička prava i slobode, bez obzira jesi li građanin te zemlje ili ne.

Članak 2: Pravo na život

1. Tvoje pravo na život zaštićeno je zakonom.

Članak 3: Zabrana mučenja

Nikomu nije dopušteno da te podvrgne mučenju, nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.

Članak 4: Zabrana ropstva i prisilnog rada

Nitko te ne smije držati u ropstvu, niti ti to smiješ činiti nekome drugomu. Nitko te ne smije siliti na prisilan ili obvezatan rad.

Članak 5: Pravo na slobodu i sigurnost

Imaš pravo na slobodu i na osobnu sigurnost. Nitko te ne smije lišiti slobode, osim u slučajevima i u postupku propisanom zakonom.

Ako si zakonito uhićen, imaš mnoga prava, uključujući pravo da budeš obaviješten o razlozima svoga uhićenja, da budeš saslušan u najkraćem roku, osuđen ili pušten na slobodu do suđenja.

Članak 6: Pravo na pošteno suđenje

1. U slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv tebe, imaš pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita tvoj slučaj.

Članak 7: Nema kazne bez zakona

Ne možeš biti proglašen krivim za počinjeno djelo koje u času počinjenja nije imalo status kaznenog djela.

Članak 8: Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života

Imaš pravo na zaštitu od nekoga tko pokušava ući u tvoju kuću, otvarati tvoja pisma, ili uznemirava tebe ili tvoju obitelj bez valjanog i opravdanog razloga.

Članak 9: Sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti

Imaš pravo na slobodu mišljenja i vjeroispovijedi. Slobodan si iskazivati bilo koje vjersko ili drugo uvjerenje i promijeniti ih.

Članak 10: Sloboda izražavanja

Imaš pravo na slobodu mišljenja i na odgovornost za ono što želiš reći. Trebaš biti sposoban širiti svoje ideje i mišljenja bez ograničenja, koristeći novine i časopise, radio, televiziju, Internet.

Članak 11: Sloboda okupljanja i udruživanja

Imaš pravo na slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima, uključujući pravo osnivanja i pristupanja sindikatima.

Članak 12: Pravo na brak

Kada si zakonski u dobi za sklapanje braka, imaš pravo stupiti u brak i osnovati obitelj.

Članak 13: Pravo na djelotvoran pravni lijek

Ako su tvoja prava povrijeđena od neke druge osobe ili vlade, imaš pravo zatražiti pomoć od suda ili drugih javnih tijela za zaštitu tvojih prava.

Članak 14: Zabrana diskriminacije

Imaš pravo na uživanje svih prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji bez obzira na svoj spol, rasu, boju kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druge okolnosti.

Članak 15: Derogiranje u vrijeme izvanrednog stanja

U vrijeme rata ili drugog izvanrednog stanja, visoka ugovorna stranka može poduzeti mjere koje derogiraju njezine obveze iz ove Konvencije, vezane uz poštivanje prava i sloboda. Ova suspenzija se ne može odnositi na članak 2. Pravo na život.

Članak 16.: Ograničenja političke djelatnosti stranaca

Vlada na može ograničiti tvoju političku djelatnost zato što nisi građanin te zemlje.

Članak 17. Zabrana zloupotrebe prava

Niti jedan pojedinac, grupa ili država bilo gdje u svijetu ne može izvršiti neki čin koji bi smjerao na uništenje prava ili sloboda priznatih u ovoj Konvenciji.

Članak 18. Granice primjene ograničenja prava

Tvoja prava i sloboda mogu će ograničiti samo na način koji je dopušten ovom Konvencijom.

ODJELJAK II. 2 - Europski sud za ljudska prava

Članci 19. – 51. Europski sud za ljudska prava, mandat i aktivnosti

Konvencija ustanovljuje Europski sud za ljudska prava radi rješavanja spornih slučajeva pokrenutih od pojedinaca ili vlada. Sudci su potpuno neovisni i bira ih Parlamentarna skupština Vijeća Europe.

ODJELJAK III.1, 2 - Mješovite odredbe

Članci 52.- 59.:Primjena odredaba Konvencije

Vijeće ministara Vijeća Europe nadgleda kako vlade poštuju odredbe Konvencije i kako izvršavaju djelotvornu primjenu svoje obveze promocije i zaštite ljudskih prava.

PROTOKOLI uz Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Od 1950., kada je ECHR usvojena, Vijeće Europe je izradilo važne dodatke, poznate kao protokole, i pridružilo ih ljudskim pravima koja se uživaju u Europi. Neka od dodanih važnih prava i sloboda su:

Protokol br. 1:

Članak 1. Zaštita vlasništva

Imaš pravo na mirno uživanje svojega vlasništva.

Članak 2. Pravo na obrazovanje

Imaš pravo pohađati školu.

Članak 3. Pravo na slobodne izbore

Imaš pravo sudjelovati i tajno glasovati na izborima za zakonodavna tijela tvoje zemlje.

PROTOKOL br. 4:

Članak 2. Sloboda kretanja

Ako se zakonito nalaziš na području neke države, imaš pravo na slobodu kretanja i slobodni izbor svojega boravišta na tom području, i također da se vratiš u svoju vlastitu zemlju.

PROTOKOLI br. 6 i 13:

Članak 1. Sloboda od smrtne kazne

Niti u miru niti u ratu ne možeš biti od neke vlade osuđen na smrtnu kaznu ili biti pogubljen.

PROTOKOL br. 7:

Članak 2. Pravo na žalbu u kaznenim predmetima

Ako te sud osudi za kazneno djelo, imaš pravo od višeg suda tražiti ponovno razmatranje svoje presude ili kazne.

PROTOKOL br. 12:

Članak 1. Opća zabrana diskriminacije

Javna tijela te ne smiju diskriminirati na osnovi razloga, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjersko, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili drugi status.

1 Dvije dopune Konvencije (tzv. protokoli) imaju za cilj ukidanje smrtne kazne u Europi.

Konvencija o pravima djeteta (CRC) (djeci prilagođena verzija)

Članak 1: Definicija djeteta

Svaka osoba ispod 18 godina smatra se djetetom, i ima sva prava sadržana u ovoj konvenciji.

Članak 2: Sloboda od diskriminiranja

Ne bi trebao biti diskriminiran bez obzira na rasu boju kože, spol, jezik, religiju, mišljenje, podrijetlo, društveni ili ekonomski status, nesposobnost, rođenje, ili druge tvoje osobine ili osobine tvojih roditelja ili usvojitelja.

Članak 3: Najbolji interesi djeteta

Sve odluke i akcije koje se odnose na djecu trebaju biti utemeljene na onome što je najbolje za tebe ili bilo koje drugo dijete.

Članak 4: Uživanje prava sadržanih u Konvenciji

Države trebaju sva prava učiniti dostupnima tebi i svojoj djeci.

Članak 5: Uloga roditelja i razvoj djetetovih sposobnosti

Glavna odgovornost tvoje obitelji je da te usmjerava, tako da kada odrasteš, znaš ispravno koristiti svoja prava. Države trebaju poštivati to pravo.

Članak 6: Pravo na život i razvoj

Ti imaš pravo na život i pravilan razvoj. Država treba osigurati tvoj opstanak i zdravi razvoj.

Članak 7: Upis u knjigu rođenih, ime, nacionalnost i roditeljska skrb

Imaš pravo na upis u matičnu knjigu rođenih, ime i prezime, nacionalnu pripadnost. Imaš pravo znati tko su ti roditelji i da te oni odgajaju.

Članak 8: Zaštita identiteta

Država treba poštivati tvoje pravo na ime, nacionalnost i pripadnost obitelji.

Članak 9: Odvajanje od roditelja

Imaš pravo živjeti sa svojim roditeljima, osim ako to nije u suprotnosti s tvojim najboljim interesom (na

primjer, ako te roditelj ugrožava ili zapostavlja). Imaš pravo kontaktirati s oba roditelja, ukoliko ti roditelji žive odvojeno, osim ako te to ne povređuje

Članak 10: Spajanje porodice

Ako ti roditelji žive u različitim zemljama, treba ti biti omogućeno kretanje između tih zemalja, ako je svrha toga održavanje kontakta s roditeljima, sjedinjenje s obitelji i/ ili povratak s cjelovitom obitelji.

Članak 11: Zaštita od ilegalnog prelaska u drugu zemlju

Država je obvezna poduzeti korake kako bi te spriječila u ilegalnom napuštanju vlastite zemlje.

Članak 12: Poštivanje djetetova mišljenja

Kada odrasli donose odluke koje te se tiču, imaš pravo na otvoreno iznošenje svoga mišljenja i na njegovo uvažavanje.

Članak 13: Sloboda izražavanja mišljenja i informiranja

Imaš pravo tražiti, primiti i dijeliti informacije u bilo kojoj formi (npr. putem pisama, slike, crteža televizije, radija, interneta) sve dok informacija ne ugrožava tebe ili druge.

Članak 14: Sloboda misli, savjesti i vjeroispovijedi

Imaš pravo misli i vjerovati što god želiš te prakticirati svoju vjeru, sve dok druge ne ograničiš u uživanju njihovih vlastitih prava. Tvoji roditelji te trebaju usmjeravati u tom pravcu.

Članak 15: Sloboda okupljanja i mirnog udruživanja

Imaš pravo susretati se i udruživati s grupama i organizacijama druge djece tako dugo dok to ne sprječava druge u uživanju njihovih prava.

Članak 16: Privatnosti, čast i ugled

Imaš pravo na privatnost. Bez nekog valjanog razloga nitko nema pravo uništavati tvoj ugled, ulaziti u tvoju kuću, otvarati tvoja pisma i e-mailove ili ometati tebe ili tvoju obitelj.

Članak 17: Pristup informacijama i medijima.

Imaš pravo na pristup odgovarajućim informacijama iz mnogostrukih izvora, uključujući knjige, novine, časopise, televiziju, radio i internet. Informacije trebaju biti korisne i tebi razumljive.

Članak 18: Roditeljska odgovornost

Oba roditelja nose najveću odgovornost za tvoj odgoj i razvoj, te uvijek moraju voditi računa o tome što je najbolje za tebe. Država treba pomoći roditeljima da što uspješnije izvrše svoju odgojnu funkciju, posebice ako su oba roditelja zaposlena.

Članak 19: Zaštita od nasilja, zlouporebe i zapostavljanja

Država treba osigurati da se pravilno odgajaš i treba te štiti od svih oblika nasilja, zlostavljanja i zapostavljanja od strane roditelja ili drugih osoba koje te odgajaju.

Članak 20: Alternativna skrb

Ukoliko se roditelji ili obitelj na mogu na odgovarajući način brinuti o tebi, onda trebaš biti odgajan od nekih drugih osoba koje će poštovati tvoja vjerska uvjerenja, tradiciju i jezik.

Članak 21. Posvojenje

Ako si posvojen, prilikom donošenja bilo koje odluke mora se voditi računa o tomu što je najbolje za tebe, bez obzira gdje si usvojen - u državi u kojoj si rođen ili nekoj drugoj.

Članak 22: Djeca izbjeglice

Ako si doselio u novu zemlju jer je tvoja postala nesigurna za život, imaš pravo na posebnu zaštitu i pomoć. Imaš jednaka prava kao i djeca rođena u toj zemlji.

Članak 23: Djeca s teškoćama u razvoju

Ukoliko si dijete s bilo kojim oblikom teškoća u razvoju, treba ti se osigurati posebna skrb, pomoć i naobrazba tako da možeš voditi potpun i samostalan život i sudjelovati u zajednici u skladu sa svojim mogućnostima.

Članak 24: Zdravlje i zdravstvene službe

imaš pravo na najviše moguće zdravstvene standarde i olakšice u liječenju (lijekove, bolnice, medicinsko osoblje). Također imaš pravo na čistu vodu, pravilnu prehranu, čisti okoliš i zdravstveno obrazovanje tako da i ubuduće živiš zdravo. Bogate zemlje trebaju pomoći siromašnjima kako bi ostvarile ove zdravstvene standarde.

Članak 25: Povremena provjera zbrinjavanja

Ako si smješten u nekoj instituciji radi zbrinjavanja, imaš pravo na redovitu provjeru tvog osobnog stanja kako bi se utvrdilo da ti je pružena dobra skrb i zbrinjavanje.

Članak 26: Povlastice iz socijalne sigurnosti

Društvo u kojem živiš pruža ti povlastice iz socijalne sigurnosti; one pomažu da se razvijaš i živiš u dobrim uvjetima (obrazovanje, kultura, zdravlje, prehrana, socijalno osiguranje) Država treba osigurati dodatnu financijsku potporu djeci iz obitelji koje ne mogu osigurati takve uvjete.

Članak 27: Odgovarajući životni standard

Trebaš živjeti u dobrim uvjetima koji omogućavaju tvoj potpun tjelesni, duhovni, duševni, socijalni i moralni razvoj. Država ima obvezu pomoći obiteljima koja ne mogu osigurati takav životni standard.

Članak 28: Pravo na odgoj i obrazovanje

Imaš pravo na obrazovanje, Disciplina koja je neophodna u školama ne smije kršiti tvoja prava niti tvoje dostojanstvo. Besplatno pohađanje osnovne škole je obavezno, Bogate zemlje trebaju pomoći siromašnjima u ostvarivanju ovog prava.

Članak 29: Svrha obrazovanja

Obrazovanje potpomaže u potpunom razvoju tvoje ličnosti, talenata, kao i duhovnih i tjelesnih sposobnosti. Priprema te za život i potiče te na poštivanje roditelja i samog sebe, drugih nacionalnosti i kultura. Imaš pravo učiti o svojim pravima.

Članak 30: Djeca koja pripadaju nacionalnim manjinama i starosjedilačkim narodima

Imaš pravo učiti i njegovati svoju tradiciju, religiju i jezik, bez obzira čini li to većina ljudi u tvojoj zemlji.

Članak 31: Slobodno vrijeme, igra i kultura

Imaš pravo na odmor i na igru, te na sudjelovanje u raznovrsnim rekreativnim i kulturnim aktivnostima.

Članak 32: Rad djece

Država te treba zaštititi od rada koji ugrožava tvoje zdravlje ili razvoj, koje onemogućava tvoje obrazovanje ili potiče ljude na tvoje izrabljivanje.

Članak 33: Djeca i zloupotreba droga

Država treba pronaći načine kako te zaštititi od upotrebe, proizvodnje i trgovine opasnim drogama.

Članak 34: Zaštita od seksualne zlouporaba

Država te treba štiti od seksualnog zlostavljanja.

Članak 35: Zaštita od trgovine, prodaje i otimanja djecom

Država je obavezna poduzeti sve mjere da spriječi tvoje otimanje, prodaju i odvođenje u neku drugu zemlju u svrhu tvog iskorištavanja.

Članak 36: Zaštita od ostale oblika iskorištavanja

Imaš pravo na zaštitu od bilo kojeg oblika aktivnosti koji bi mogao ugroziti tvoj razvoj i dobrobit.

Članak 37: Zaštita od mučenja, ponižavajućeg postupaka i oduzimanja slobode

Ukoliko si se ogriješio o zakon, prema tebi se ne bi trebalo postupati okrutno. Ne bi smio biti smješten u zatvor zajedno s odraslima i trebao bi ti se omogućiti kontakt s roditeljima.

Članak 38: Zaštita djeca izložene oružanim sukobima

Ako si mlađi od petnaest godina (osamnaest u većini europskih zemalja), država ne bi trebala dopustiti da budeš novačen u oružane postrojbe ili da izravno sudjeluješ u ratnim sukobima. Djeci u području zahvaćenom ratom treba osigurati posebnu zaštitu.

Članak 39: Rehabilitacija djece - žrtava

Ako si bio zanemarivan, mučen ili zlostavljan, ako si bio žrtva zloporabe i rata, trebaš imati osiguranu odgovarajuću rehabilitaciju u cilju promicanja tvoga tjelesnog i duševnog oporavka i socijalne integracije.

Članak 40: Maloljetnička pravda

Ukoliko si osuđen jer si se ogriješio o zakon, imaš pravo na postupak koji štiti tvoje dostojanstvo. Imaš pravo na pravni postupak i na izricanje zatvorske kazne samo za ozbiljne zločine.

Članak 41: Poštivanje viših standarda ljudskih prava

Ako je zakonodavstvo tvoje zemlje povoljnije za djecu od članaka ove Konvencije, onda treba uvažavati odredbe tih zakona.

Članak 42: Populariziranje Konvencije

Država treba upoznati sve roditelje, institucije i djecu s Konvencijom.

Članci 43 - 54 Obveze država

Ovi članci objašnjavaju kako odrasli i države trebaju zajedno djelovati kako bi bili sigurni da sva djeca uživaju sva svoja prava.

Napomena: Konvenciju o pravima djeteta (CRC) usvojila je Opća skupština UN-a 1989., a stupila je na snagu kao međunarodni pravni dokument 1990. godine. CRC ima 54 članaka koji definiraju prava djece i načine na koje države ta prava trebaju štiti i promicati. Gotovo svaka zemlja na svijetu ratificirala je Konvenciju, i obvezala se na uvažavanje svih prava koje ona sadrži.

Konvencija o pravima djeteta

Usvojena i otvorena za potpisivanje, ratifikaciju i pristup (rezolucijom 44/25) Opće skupštine 20. studenog 1989. te stupila na snagu 2. rujna, u skladu sa Člankom 49.

Preambula

Države stranke ove Konvencije, držeći da je u skladu s načelima proklamiranim u Povelji Ujedinjenih naroda, priznanje prirodanog dostojanstva te jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske obitelji temelj slobode, pravde i mira u svijetu, imajući na umu da su narodi u Povelji Ujedinjenih naroda ponovno potvrdili vjeru u temeljna ljudska prava, kao i u dostojanstvo i vrijednost ljudske osobe te odlučili pridonijeti društvenom napretku i podizanju uvjeta života u većoj slobodi, svjesne da su Ujedinjeni narodi u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima i međunarodnim paktovima o ljudskim pravima proglasili i složili se da svakoj osobi pripadaju sva prava i slobode u njima sadržane, bez obzira na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovina, rođenje ili neki drugi položaj, podsjećajući da su Ujedinjeni narodi u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima proglasili da djetinjstvu pripada posebna skrb i pomoć, uvjereni da obitelji, kao temeljnoj društvenoj grupi i prirodnoj sredini za razvoj i dobrobit svih njezinih članova, osobito djece, treba pružiti prijeko potrebnu zaštitu i pomoć kako bi ona u potpunosti mogla preuzeti odgovornost u zajednici, uvjereni da dijete, radi potpunoga i skladnog razvoja svoje osobnosti, treba rasti u obiteljskoj sredini, u ozračju sreće, ljubavi i razumijevanja, smatrajući da dijete u potpunosti treba biti pripremljeno za samostalan život u društvu i odgojeno u duhu ideala koji su proglašeni u Povelji Ujedinjenih naroda, osobito u duhu mira, dostojanstva, snošljivosti, slobode, ravnopravnosti i solidarnosti, imajući na umu da je potreba osiguranja posebne skrbi za dijete istaknuta u Ženevskoj deklaraciji o pravima djeteta iz 1924. godine i u Deklaraciji o pravima djeteta što su je Ujedinjeni narodi usvojili 20. studenoga 1959. godine te da je priznata u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima, Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima (osobito u članku 23. i 24.), Međunarodnom paktu o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima (osobito u članku 10.) te u statutima i odgovarajućim instrumentima specijaliziranih službi i međunarodnih organizacija koje se bave zaštitom djece, imajući na umu da su, kako je naznačeno u Deklaraciji o pravima djeteta, "djetetu, zbog njegove tjelesne i mentalne nezrelosti, potrebni posebna zaštita i skrb, uključujući

odgovarajuću pravnu zaštitu prije i nakon rođenja", podsjećajući na odredbe Deklaracije o socijalnim i pravnim načelima koja se odnose na zaštitu i dobrobit djece, s posebnim osvrtom na skrbništvo i posvojenje u nacionalnim i međunarodnim okvirima, Pravila Ujedinjenih naroda o standardnom minimumu u maloljetničkom pravosuđu (Pekinška pravila) i Deklaracije o zaštiti žena i djece u izvanrednim uvjetima i oružanom sukobu, svjesne da u svakoj zemlji svijeta postoje djeca koja žive u izuzetno teškim uvjetima i da njima treba posvetiti posebnu pozornost, uzimajući u obzir važnost tradicije i kulturnih vrijednosti svakog naroda u zaštiti i skladnom razvoju djeteta, svjesne značaja međunarodne suradnje za poboljšanje uvjeta života djece u svim zemljama, osobito u zemljama u razvoju,

suglasili su se u slijedećemu:

DIO PRVI

Članak 1.

U svrhu na koju se ova Konvencija odnosi, dijete označava svaku osobu mlađu od 18 godina, osim ako se zakonom koji se primjenjuje na dijete granica punoljetnosti ne odredi ranije.

Članak 2.

1. Države stranke poštivat će i osigurati svakom djetetu na svom području prava navedena u ovoj Konvenciji bez ikakve diskriminacije prema djetetu, njegovim roditeljima ili zakonskim skrbnicima glede njihove rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnoga, etničkoga ili socijalnog podrijetla, imovine, teškoća u razvoju, obiteljskog podrijetla ili kakve druge okolnosti.

2. Države stranke poduzet će sve potrebne mjere za zaštitu djeteta od svih oblika diskriminacije ili kažnjavanja koji polaze od položaja, djelatnosti, izraženog mišljenja ili uvjerenja roditelja, zakonskih skrbnika ili članova obitelji.

Članak 3.

1. U svim akcijama koje u svezi s djecom poduzimaju javne ili privatne ustanove socijalne skrbi, sudovi, državna uprava ili zakonodavna tijela, mora se prvenstveno voditi računa o interesima djeteta.

2. Države stranke obvezuju se da će odgovarajućim zakonodavnim i upravnim mjerama djetetu osigurati zaštitu i skrb kakva je prijeko potrebna za njegovu

dobrobit, uzimajući u obzir prava i dužnosti njegovih roditelja, zakonskih skrbnika ili drugih osoba koje su za nj zakonski odgovorne.

3. Države stranke osigurati će da službe i ustanove odgovorne za skrb ili zaštitu djece budu pod stručnim nadzorom i da svoje djelovanje usklade sa standardima nadležnih vlasti, osobito glede pitanja sigurnosti, zdravlja te broja i stručnosti osoblja.

Članak 4.

Države stranke poduzet će sve odgovarajuće zakonodavne, upravne i druge mjere za primjenu prava priznatih u ovoj Konvenciji. Glede gospodarskih, društvenih i kulturnih prava, države stranke poduzet će takve mjere u što širem opsegu svojih raspoloživih sredstava i, u slučaju potrebe, u okviru međunarodne suradnje.

Članak 5.

Radi osiguranja odgovarajućeg usmjeravanja i vođenja djeteta u korištenju prava priznatih ovom Konvencijom, a u skladu s razvojnim sposobnostima djeteta, države stranke poštivat će odgovornosti, prava i dužnosti roditelja, zakonskih skrbnika ili drugih osoba zakonski odgovornih za dijete, ili, ako je potrebno, članova proširene obitelji ili zajednice kako to nalažu mjesni običaji.

Članak 6.

1. Države stranke priznaju svakom djetetu prirodno pravo na život.

Članak 7.

1. Odmah nakon rođenja dijete mora biti upisano u matične knjige te mu se mora jamčiti pravo na ime, pravo na državljanstvo i, koliko je to moguće, pravo da zna za svoje roditelje i da uživa njihovu skrb.

2. Države stranke osigurati će primjenu ovih prava u skladu sa svojim nacionalnim zakonodavstvom i obvezama koje proizlaze iz odgovarajućih međunarodnih instrumenata u ovom području, osobito ako bi dijete inače ostalo bez državljanstva.

Članak 8.

1. Države stranke obvezuju se jamčiti djetetu pravo na očuvanje svog identiteta, uključujući nacionalnost, ime i obiteljske odnose priznate zakonom u što se neće nezakonito miješati.

2. Ako su djetetu nezakonito uskraćene neke ili sve sastavnice identiteta, države stranke osigurati će odgovarajuću pomoć i zaštitu u cilju njegova što bržeg potvrđivanja.

Članak 9.

1. Države stranke osigurati će da se dijete ne odvaja od svojih roditelja protiv njihove volje, osim kada nadležne

vlasti pod sudbenim nadzorom odluče, u skladu s važećim zakonima i postupcima, da je odvajanje potrebno radi dobrobiti djeteta. Takva odluka može biti naročito potrebna u posebnim slučajevima, kao što su zloraba roditeljskog položaja ili zanemarivanje djeteta, ili pak kada roditelji žive odvojeno, a mora se donijeti odluka o mjestu djetetova prebivališta.

2. U svakom postupku koji se vodi u skladu sa stavkom 1. ovog članka, svim zainteresiranim stranama mora se omogućiti sudjelovanje i izjašnjavanje.

3. Državne stranke poštivat će pravo djeteta koje je odvojeno od jednoga ili oba roditelja da redovito održava osobne i neposredne odnose s oba roditelja ako se time ne ugrožava njegova dobrobit.

4. Ako je odvajanje posljedica bilo kojega postupka što ga je pokrenula država stranka, primjerice pritvora, zatvora, progona, izručenja ili smrti jednog ili oba roditelja (uključujući i smrt koja je uslijedila iz bilo kojega razloga dok je osoba pod nadzorom države), država stranka će na podnesen zahtjev pružiti roditeljima, djetetu ili, ako je potrebno, drugom članu obitelji, potrebne obavijesti o boravištu odsutnog člana(ova) obitelji, osim kada bi pružanje takve obavijesti moglo štetiti dobrobiti djeteta. Države stranke osigurati će nadalje da podnošenje takvog zahtjeva samo po sebi nema štetne posljedice po zainteresiranu osobu ili osobe.

Članak 10.

1. U skladu s obvezama država stranaka po članku 9., stavku 1., zahtjev djeteta ili njegovih roditelja za ulazak u državu stranku ili odlazak iz nje radi obiteljskog sjedinjenja razmatrat će se povoljno, humano i što žurnije. Države stranke osigurati će nadalje da podnošenje takvog zahtjeva nema štetne posljedice za podnositelje zahtjeva i za članove njihove obitelji.

2. Osim u posebnim slučajevima, djetetu čiji roditelji borave u različitim državama mora se jamčiti pravo na redovito održavanje osobnih i neposrednih odnosa s oba roditelja. U tom cilju i u skladu s obvezama država stranaka iz članka 9., stavka 2., države stranke priznat će djetetu i njegovim roditeljima pravo na napuštanje bilo koje zemlje, uključujući vlastitu, i na ulazak u svoju zemlju. Pravo napuštanja bilo koje zemlje bit će podvrgnuto samo onim ograničenjima koja su zakonski propisana i koja su potrebna radi zaštite nacionalne sigurnosti, javnog poretka, javnog zdravlja ili morala, ili prava i sloboda drugih te koja su usklađena s ostalim pravima priznatim u ovoj Konvenciji.

Članak 11.

1. Države stranke poduzet će mjere za suzbijanje nezakonitog prebacivanja izadržavanja djece u inozemstvu.

2. U tom cilju države stranke promicat će zaključenje bilateralnih ili multilateralnih sporazuma ili pristupanje postojećim sporazumima.

Članak 12.

1. Države stranke osigurati će djetetu koje je u stanju oblikovati vlastito mišljenje, pravo na slobodno izražavanje svojih stavova o svim stvarima koje se na njega odnose, te ih uvažavati u skladu s dobi i zrelošću djeteta.

2. U tu svrhu, djetetu se izravno ili preko posrednika, odnosno odgovarajuće službe, mora osigurati da bude saslušano u svakom sudbenom i upravnom postupku koji se na njega odnosi, na način koji je usklađen s proceduralnim pravilima nacionalnog zakonodavstva.

Članak 13.

1. Dijete ima pravo na slobodu izražavanja; to pravo mora, neovisno o granicama, uključivati slobodu traženja, primanja i širenja obavijesti i ideja svake vrste, usmeno ili pismeno, tiskom ili umjetničkim oblikovanjem ili kojim drugim sredstvom prema izboru djeteta.

2. Uživanje ovoga prava može biti podvrgnuto samo onim ograničenjima koja su određena zakonom i koja su prijeko potrebna:

- a) radi zaštite prava i ugleda drugih, ili
- b) radi zaštite nacionalne sigurnosti ili javnog poretka, javnog zdravljaii morala.

Članak 14.

1. Države stranke priznat će djetetu pravo na slobodu misli, savjesti i vjere.

2. Države stranke poštivat će prava i dužnosti roditelja i, u određenim slučajevima, zakonskih skrbnika, u svezi s pružanjem pomoći djetetu u korištenju svojih prava na način koji je u skladu s njegovim razvojnim sposobnostima.

3. Sloboda izražavanja vjere ili uvjerenja može biti podvrgnuta samo onim ograničenjima koja su zakonom određena i koja su prijeko potrebna radi zaštite javne sigurnosti, zdravlja ili morala ili temeljnih prava i sloboda drugih.

Članak 15.

1. Države stranke priznaju djetetu pravo na slobodu udruživanja i slobodu mirnog okupljanja.

2. Uživanju ovih prava ne mogu se postavljati nikakva ograničenja osim onih koja su u zajednici zakonski propisana i koja su u demokratskom društvu prijeko potrebna u interesu nacionalne ili javne sigurnosti, javnog poretka, zaštite javnog zdravlja ili morala, ili zaštiti prava i sloboda drugih.

Članak 16.

1. Niti jedno dijete ne smije biti izloženo proizvoljnom ili nezakonitom miješanju u njegovu privatnost, obitelj, dom ili prepisku, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled.

2. Dijete ima pravo na zakonsku zaštitu protiv takvog miješanja ili napada.

Članak 17.

Države stranke priznaju važnost koju imaju sredstva javnog priopćavanja te će djetetu osigurati pristup obavijestima i materijalima iz različitih nacionalnih i međunarodnih izvora, osobito onih koji teže promicanju društvene, duhovne i moralne dobrobiti djeteta, kao i njegova tjelesnoga i duševnoga zdravlja. U tom cilju, države stranke će:

- a) poticati sredstva javnog priopćavanja na širenje obavijesti i materijala koji za dijete imaju društvenu i kulturnu vrijednost u duhu članka 29.;
- b) poticati međunarodnu suradnju u proizvodnji, razmjeni i širenju takvih obavijesti i materijala iz raznovrsnih kulturnih, nacionalnih i međunarodnih izvora;
- c) poticati proizvodnju i širenje knjiga za djecu;
- d) poticati sredstva javnog priopćavanja da osobitu pozornost posvete jezičnim potrebama djeteta koje pripada manjinskoj grupi ili je starosjedilačkog podrijetla;
- e) imajući na umu odredbe članka 13. i 18., poticati razvoj odgovarajućih naputaka za zaštitu djeteta od obavijesti i materijala koji škode njegovu razvoju.

Članak 18.

1. Države stranke učinit će sve što je u njihovoj moći u primjeni načela zajedničke roditeljske odgovornosti za odgoj i razvoj djeteta. Roditelji ili zakonski skrbnici snose najveću odgovornost za odgoj i razvoj djeteta. Dobrobit djeteta mora biti njihova temeljna briga.

2. U cilju jamčenja i promicanja prava utvrđenih u ovoj Konvenciji, države stranke pružit će odgovarajuću pomoć roditeljima i zakonskim skrbnicima kako bi oni mogli ispuniti svoju dužnost prema djetetu, te jačati ustanove i službe za dječju zaštitu i skrb.

3. Države stranke iskoristit će sve odgovarajuće mjere da djeca zaposlenih roditelja mogu uživati zaštitu i skrb ustanova i službi koje im u tom smislu stoje na raspolaganju.

Članak 19.

1. Države stranke poduzet će sve potrebne zakonodavne, upravne, socijalne i prosvjetne mjere da zaštite dijete od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zloporaba, zanemarivanja ili

zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, uključujući spolno zlostavljanje, dok o njemu brine roditelj(i), zakonski skrbnik(ci) ili neka druga odgovorna osoba kojoj je skrb djeteta povjerena.

2. Mjere zaštite po potrebi moraju obuhvatiti djelotvorne postupke uvođenja socijalnih programa za pružanje potrebne pomoći djetetu i onima koji o njemu brinu te za druge oblike prevencije i utvrđivanja, izvješćivanja, ukazivanja, istraživanja, postupanja i praćenja slučajeva zlostavljanja djeteta koji su gore opisani i, bude li potrebno, za uključivanje suda.

Članak 20.

1. Dijete kojemu je privremeno ili trajno uskraćena obiteljska sredina, ili koje zbog svoje dobrobiti u njoj ne smije ostati, ima pravo na posebnu zaštitu i pomoć države.

2. Države stranke će u skladu sa svojim nacionalnim zakonodavstvom takvom djetetu osigurati zamjensku zaštitu.

3. Takva zaštita može, inter alia, uključivati smještaj kod udomitelja, kafalu po islamskom zakonu, posvojenje ili, po potrebi, smještaj u odgovarajuće ustanove za skrb o djeci. Pri donošenju rješenja, osobita pozornost mora se posvetiti osiguranju kontinuiteta u djetetovu odgoju, kao i njegovu etničkom, vjerskom, kulturnom ili jezičnom podrijetlu.

Članak 21.

Države stranke koje priznaju i/ili dopuštaju posvojenje, vodit će računa da se pri tome najveća moguća pozornost posveti dobrobiti djeteta te će:

a) osigurati da posvojenje službeno odobrava samo stručna služba koja će temeljem odgovarajućih zakona i postupka, kao i svih bitnih i pouzdanih informacija, donijeti odluku o ispravnosti posvojenja s obzirom na situaciju u kojoj se dijete nalazi glede roditelja, rodbine i zakonskih skrbnika, i utvrditi jesu li zainteresirane strane svjesno pristale na posvojenje nakon što su bile ispravno savjetovane ako savjetovanje bude potrebno;

b) prihvatiti međudržavno posvojenje kao zamjenski oblik skrbi za dijete, ako se ne može osigurati njegov smještaj u obitelj udomitelja ili posvojitelja ili se ni na koji pogodan način o njemu ne može skrbiti u domovini;

c) osigurati da dijete koje je predmet međudržavnog posvojenja uživa zaštitu i standarde jednake onima koji su određeni u slučaju domaćeg posvojenja;

d) poduzeti sve potrebne mjere kako međudržavno posvojenje ne bi vodilo nedopuštenoj materijalnoj koristi za one koji su u to uključeni; smještaja djeteta u drugu zemlju vode nadležne vlasti ili tijela.

Članak 22.

1. Države stranke poduzet će prikladne mjere kako bi dijete koje traži izbjeglički status ili koje se drži izbjeglicom prema važećem međunarodnom i domaćem pravu, bilo da je bez pratnje ili je u pratnji roditelja ili koje druge osobe, primilo primjerenu zaštitu i humanitarnu pomoć u skladu s primjenjivim pravima navedenim u ovoj Konvenciji i drugim međunarodnim instrumentima ljudskih prava kao i humanitarnim instrumentima kojih su spomenute države stranke.

2. U tu će svrhu i u mjeri koju drže potrebnom, države stranke sudjelovati u svim naporima Ujedinjenih naroda i ostalih mjerodavnih međudržavnih ili nevladinih organizacija koje surađuju s Ujedinjenim narodima, da se takvom djetetu pruži zaštita i pomoć i da se pronađu roditelji ili drugi članovi obitelji svakog djeteta izbjeglice kako bi se od njih prikupile obavijesti potrebne za njegovo ponovno sjedinjenje s obitelji. U slučajevima kada se djetetovi roditelji ili članovi obitelji ne mogu pronaći, njemu će se osigurati ista zaštita kao i svoj drugoj djeci kojoj je iz bilo kojeg razloga privremeno ili trajno uskraćena njihova obiteljska sredina, kako je navedeno u ovoj Konvenciji.

Članak 23.

1. Države stranke priznaju da dijete s teškoćama u duševnom ili tjelesnom razvoju treba voditi ispunjen i pristojan život u uvjetima koji jamče dostojanstvo, jačaju djetetovo oslanjanje na vlastite snage i olakšavaju njegovo djelatno sudjelovanje u zajednici.

2. Države stranke priznaju djetetu s teškoćama u razvoju pravo na posebnu skrb te će, ovisno o raspoloživim sredstvima, poticati i osiguravati svakom takvom djetetu kao i onima koji su odgovorni za njegovu skrb, pružanje pomoći koju zatraže i koja je primjerena stanju djeteta i uvjetima u kojima žive njegovi roditelji ili drugi koji skrbe za njega.

3. Priznajući djetetu s teškoćama u razvoju posebne potrebe, pružanje pomoći prema stavku 2. ovog članka bit će besplatno kada god je to moguće, uz uvažavanje materijalnih mogućnosti djetetovih roditelja ili drugih osoba koje o njemu skrbe, te će biti organizirano tako da djetetu s teškoćama u razvoju osigura djelotvoran pristup obrazovanju, stručnoj izobrazbi, zdravstvenim službama rehabilitacijskim službama, pripremi za zapošljavanje i mogućnostima razonode, što mu omogućuju puno uključivanje u zajednicu i osobni razvoj, uključujući njegov kulturni i duhovni napredak.

4. Države stranke će u duhu međunarodne suradnje promicati razmjenu najvažnijih obavijesti iz područja preventivne zdravstvene zaštite te medicinskog, psihološkog i funkcionalnog tretmana djece s teškoćama u razvoju, uključujući širenje i pristup

obavijestima o metodama rehabilitacije, obrazovanja i izbora zanimanja, kako bi unaprijedile sposobnosti i vještine te proširile domaća iskustva u tim područjima. U svezi s tim, osobita pozornost posvetit će se potrebama zemalja u razvoju.

Članak 24.

1. Državne stranke priznaju djetetu pravo na uživanje najviše moguće razine zdravlja i na olakšice glede ozdravljenja i oporavka. Države stranke će nastojati osigurati da nijednom djetetu ne bude uskraćeno njegovo pravo pristupa zdravstvenim službama.

2. Države stranke će se zalagati za puno ostvarenje toga prava i osobito poduzimati odgovarajuće mjere:

- a) za smanjenje smrtnosti novorođenčadi i djece;
- b) za pružanja potrebne zdravstvene pomoći i zdravstvene njege svakom djetetu, s težištem na jačanju primarne zdravstvene zaštite;
- c) za suzbijanje bolesti i neishranjenosti u okvirima primarne zdravstvene zaštite primjenom, inter alia, lako dostupne tehnologije te osiguranjem odgovarajuće hranjive prehrane i pročišćene pitke vode, imajući na umu opasnosti i rizike od zagađenosti okoliša;
- d) za osiguranje prenatalne i postnatalne zdravstvene zaštite majki;
- e) za pružanje obavijesti, obrazovanja i potpore u korištenju temeljnih spoznaja o dječjem zdravlju i prehrani, prednostima dojenja, osobnoj higijeni i čistoći okoliša te sprječavanju nezgoda, svim slojevima zajednice, osobito roditeljima i djeci;
- f) za razvoj preventivne zdravstvene zaštite, savjetovališta za roditelje te obrazovanja i službi za planiranje obitelji.

3. Države stranke će poduzeti djelotvorne i odgovarajuće mjere za suzbijanje tradicionalnih postupaka koji štete zdravlju djece.

4. Države stranke se obvezuju da će promicati i podržavati međunarodnu suradnju u cilju postizanja punog ostvarenja prava priznatih u ovom članku. U svezi s tim, osobita pozornost posvetit će se zemljama u razvoju.

Članak 25.

Države stranke priznaju djetetu koje je od strane nadležnih vlasti stavljeno pod nadzor radi skrbi, zaštite ili zbrinjavanja njegova tjelesnog ili duševnog zdravlja, pravo na povremenu provjeru njege koja mu se pruža i svih drugih okolnosti zbog kojih je primijenjena mjera nadzora.

Članak 26.

1. Države stranke će svakom djetetu priznati pravo na socijalnu sigurnost, uključujući socijalno osiguranje, te

će poduzeti potrebne mjere za puno ostvarenje ovoga prava u skladu s nacionalnim zakonodavstvom.

2. Te povlastice bi se trebale jamčiti glede mogućnosti i uvjeta u kojima živi dijete i osobe koje su odgovorne za skrb o njemu, kao i svake druge okolnosti povezane sa zahtjevom za dobivanjem povlastica kojega podnosi dijete ili netko u njegovo ime.

Članak 27.

1. Države stranke priznaju svakom djetetu pravo na životni standard primjeren njegovu tjelesnom, duševnom, duhovnom, moralnom i društvenom razvoju.

2. Roditelj(i) ili druge osobe, ovisno o njihovim sposobnostima i materijalnim mogućnostima, snose najveću odgovornost za osiguranje životnih uvjeta koji su prijeko potrebni za djetetov razvoj.

3. Države stranke će, ovisno o nacionalnim prilikama i svojim mogućnostima, poduzeti odgovarajuće mjere pomoći roditeljima i drugim osobama koje su odgovorne za dijete u ispunjavanju ovoga prava i, ako je potrebno, osigurati materijalnu pomoć i programe podrške, osobito glede prehrane, odijevanja i smještaja.

4. Države stranke će poduzeti potrebne mjere kako bi osigurale da dijete dobije sredstva za uzdržavanje od roditelja ili drugih osoba koje su za njega materijalno odgovorne, kako unutar države stranke tako i iz inozemstva. Osobito će u slučajevima kada osoba koja je materijalno odgovorna za dijete živi u drugoj zemlji odvojeno od djeteta, države stranke težiti pristupanju ili zaključivanju međunarodnih sporazuma, kao i pronalaženju drugih prikladnih postupaka.

Članak 28.

1. Države stranke priznaju svakom djetetu pravo na obrazovanje te će u svrhu ostvarivanja tog prava postupno i na temelju jednakih mogućnosti za svu djecu osobito:

- a) svima osigurati obvezno i besplatno osnovno obrazovanje;
- b) poticati razvoj različitih oblika srednjoškolskog obrazovanja, uključujući opću i stručnu izobrazbu, te ih učiniti raspoloživim i dostupnim svakom djetetu te poduzeti primjerene mjere kao što su uvođenje besplatne izobrazbe i osiguranje materijalne podrške kada je ona potrebna;
- c) svim prikladnim sredstvima učiniti više i visoko obrazovanje dostupno svima na temelju sposobnosti;
- d) učiniti da obavijestiti o školovanju te stručnoj izobrazbi i profesionalnom usmjeravanju budu dostupne svakom djetetu;
- e) poduzeti mjere za poticanje redovitog dolaska na nastavu i smanjenje stope ispisa djece iz škole.

2. Države stranke poduzet će potrebne mjere kako bi osigurale da se školska stega provodi na način kojim se potvrđuje djetetovo ljudsko dostojanstvo i koji je u skladu s ovom Konvencijom.

3. Države stranke promicat će međunarodnu suradnju u području obrazovanja, osobito u cilju suzbijanja neznanja i nepismenosti diljem svijeta te olakšanja pristupa znanstvenim i tehničkim spoznajama i suvremenim metodama podučavanja. U svezi s tim, posebna pozornost posvetit će se potrebama zemalja u razvoju.

Članak 29.

1. Države stranke slažu se da obrazovanje djeteta treba usmjeriti prema:

- a) punom razvoju djetetove osobnosti, nadarenosti, duševnih i tjelesnih sposobnosti;
- b) promicanju poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda te načela proglašanih u Povelji Ujedinjenih naroda;
- c) poticanju poštivanja djetetovih roditelja, njegova kulturnog identiteta, jezika i vrijednota, nacionalnih vrijednota zemlje u kojoj dijete živi i zemlje iz koje potječe te poštivanje civilizacija koje se od njega razlikuju;
- d) pripremi djeteta za odgovoran život u slobodnoj zajednici u duhu razumijevanja, mira, snošljivosti, ravnopravnosti spolova i prijateljstva među svim narodima, etničkim, nacionalnim i vjerskim grupama te osobama starosjedilačkog podrijetla;
- e) poticanju zaštite prirodnog okoliša.

2. Niti jedan dio ovoga članka ili članka 28. neće se protumačiti na način kojim bi se ometala sloboda pojedinaca ili ustanova da osnivaju i upravljaju obrazovnim ustanovama, pod uvjetom da se uvijek rukovode načelima iz stavka 1. ovoga članka i da obrazovanje u takvim ustanovama zadovoljava minimalne standarde koje propiše država.

Članak 30.

U onim državama strankama gdje postoje etničke, vjerske ili jezične manjine ili osobe starosjedilačkog podrijetla, djetetu koje pripada takvoj manjini ili koje je starosjedilačkog podrijetla ne smije se uskratiti njegovo pravo, da u zajednici s ostalim članovima njegove grupe, uživa svoju kulturu, ispovijeda svoju vjeru i obavlja vjerske obrede ili koristi svoj jezik.

Članak 31.

1. Države stranke priznaju djetetu pravo na odmor i slobodno vrijeme, na igru i razonodu primjerenu njegovoj dobi, kao i na slobodno sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnostima.

2. Države stranke poštivat će i promicati pravo djeteta na puno sudjelovanje u kulturnom i umjetničkom životu te će poticati ostvarenje primjerenih i jednakih uvjeta za provođenje kulturnih, umjetničkih, rekreativnih i slobodnih djelatnosti.

Članak 32.

1. Države stranke priznaju pravo djetetu na zaštitu od gospodarskog izrabljivanja i obavljanja bilo kojega posla koji bi za nj bio pogibeljan ili ometao njegovo obrazovanje, bio štetan za njegovo zdravlje ili njegov tjelesni, duševni, duhovni, moralni ili društveni razvoj.

2. Države stranke poduzet će zakonodavne, upravne, socijalne i prosvjetne mjere kako bi osigurale ispunjenje odredbi ovoga članka. U tom cilju, a u skladu s važećim odredbama drugih međunarodnih instrumenata, države stranke će osobito:

- a) odrediti minimalnu dob ili minimalne dobi za zapošljavanje;
- b) odrediti primjereno radno vrijeme i uvjete zapošljavanja;
- c) odrediti primjerene kazne i ostale mjere kako bi se osigurala djelotvorna primjena ovoga članka.

Članak 33.

Države stranke poduzet će odgovarajuće mjere, uključujući zakonske, upravne, socijalne i prosvjetne mjere, kako bi djecu zaštitile od nezakonite uporabe opojnih droga i psihotropnih sredstava koji su opisani u važećim međunarodnim ugovorima te spriječile korištenje djece u nezakonitoj proizvodnji i trgovini takvim tvarima.

Članak 34.

Države stranke obvezuju se da će zaštititi dijete od svakog oblika spolnog izrabljivanja i zlostavljanja. U tu će svrhu države stranke osobito poduzeti sve nacionalne, bilateralne i multilateralne mjere kako bi spriječile:

- a) navođenje ili prinuđivanje djeteta na bavljenje bilo kojom nezakonitom spolnom djelatnošću;
- b) izrabljivačku uporabu djeteta u prostituciji ili kakvoj drugoj nezakonitoj spolnoj djelatnosti;
- c) izrabljivačku uporabu djeteta u pornografskim predstavama i materijalima.

Članak 35.

Države stranke poduzet će sve odgovarajuće nacionalne, bilateralne i multilateralne mjere kako bi spriječile otmicu, prodaju i trgovinu djecom u bilo koju svrhu i u bilo kojem obliku.

Članak 36.

Države stranke štitiće dijete od svih drugih oblika izrabljivanja koji na bilo koji način štete djetetu.

Članak 37.

Države stranke pobrinut će se da:

- a) niti jedno dijete ne bude podvrgnuto mučenju ili drugom okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kazni. Ni smrtna kazna ni kazna doživotnog zatvora bez mogućnosti puštanja na slobodu ne smije se određivati za prijestupe koje počine osobe mlađe od 18 godina;
- b) niti jednom se djetetu neće nezakonito i proizvoljno oduzeti sloboda. Uhićenje, pritvaranje ili zatvaranje djeteta obavljat će se u skladu sa zakonom, kao krajnja mjera i na najkraće moguće vrijeme;
- c) sa svakim djetetom kojemu je oduzeta sloboda postupat će se ljudski i s poštivanjem prirodne dostojanstva svakog ljudskog bića, uzimajući u obzir potrebe osoba te dobi. Osobito će se svako dijete kojem je oduzeta sloboda držati odvojeno od odraslih, osim kada se odluči suprotno zbog njegove dobrobiti, te će, osim izuzetnih okolnosti, imati pravo održavati odnose sa svojom obitelji dopisivanjem i posjetima;
- d) svako dijete kojemu je oduzeta sloboda imat će pravo na neodgodivu pravnu i drugu odgovarajuću pomoć te pravo na osporavanje zakonitosti oduzimanja slobode pred sudom, ili kakvim drugim odgovarajućim neovisnim i nepristranim tijelima vlasti, kao i na neodgodivo donošenje odluke o svakom takvom pitanju.

Članak 38.

1. Države stranke obvezuju se da će poštivati i jamčiti poštivanje pravila međunarodnoga humanitarnog prava koja se primjenjuje u oružanim sukobima, a odnose se na dijete.
2. Države stranke poduzet će sve korisne mjere kako bi osigurale da osobe mlađe od 15 godina nisu izravno uključene u neprijateljstva.
3. Države stranke će se suzdržati od novačenja osoba mlađih od 15 godina u svoje oružane postrojbe. Pri novačenju osoba koje su navršile 15 godina, ali su mlađe od 18., države stranke će nastojati dati prednost najstarijima.
4. U skladu s obvezama koje proizlaze iz međunarodnoga humanitarnog prava glede zaštite civilnog pučanstva u oružanim sukobima, države stranke će poduzeti sve korisne mjere kako bi osigurale zaštitu i skrb za djecu pogođenu oružanim sukobom.

Članak 39.

Države stranke će poduzeti sve odgovarajuće mjere za promicanje tjelesnoga i duševnog oporavka i vraćanja u društvo djeteta koje je žrtva: bilo kojeg oblika zapostavljanja, izrabljivanja ili zlostavljanja; mučenja ili

bilo kojeg drugog oblika okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupka ili kazne; ili pak oružanog sukoba. Oporavak i vraćanje u društvo osigurat će se u sredini koja potiče djetetovo zdravlje, samopoštovanje i dostojanstvo.

Članak 40.

1. Države stranke priznaju svakomu djetetu koje je osumnjičeno ili optuženo, ili za kojega je utvrđeno da je prekršilo krivični zakon, pravo da se s njime postupa na način koji je u skladu s promicanjem njegova osjećaja dostojanstva i vrijednosti, kojim se jača djetetovo poštovanje ljudskih prava i temeljnih sloboda drugih i koji uzima u obzir djetetovu dob i poželjnost promicanja njegova povratka u zajednicu te njegova preuzimanja djelatne uloge u toj zajednici.

2. U tom cilju, a uzevši u obzir odgovarajuće odredbe međunarodnih instrumenata, države stranke će osobito osigurati da:

- a) ni jedno dijete ne bude osumnjičeno, optuženo ili da se za njega utvrdi da je prekršilo krivični zakon za djela ili propuste koji u vrijeme kada su počinjeni nisu bili zabranjeni međunarodnim ili nacionalnim zakonima;
- b) svako dijete koje je osumnjičeno ili optuženo za kršenje krivičnog zakona ima najmanje slijedeća jamstva:
 - i) da se drži nevinim sve dok se njegova krivnja zakonski ne dokaže;
 - ii) da se neodgodivo i izravno obavješćuje o optužbama protiv njega i, ako je primjereno, preko roditelja ili zakonskih skrbnika, te da ima pravnu i drugu pomoć u pripremi i iznošenju svoje obrane;
 - iii) da njegov slučaj neodložno razmotre stručna, neovisna i nepristrana tijela vlasti ili sudsko tijelo u pravičnoj raspravi u skladu sa zakonom i u nazočnosti pravnog ili drugog savjetnika te roditelja ili zakonskih skrbnika ako to nije protivno dobrobiti djeteta glede njegove dobi i stanja;
 - iv) da se ne prisiljava na davanje iskaza ili priznanje krivice; da može ispitati ili dati ispitati svjedoke optužbe i osigurati sudjelovanje i ispitivanje svjedoka u svoju korist pod istim uvjetima;
 - v) ako je prekršilo krivični zakon, da u skladu sa zakonom ima pravo tu odluku i mjere koje iz nje proizlaze dati na provjeru višim stručnim, neovisnim i nepristranim tijelima vlasti ili sudskom tijelu;
 - vi) da ima pravo na besplatnu pomoć prevoditelja ako ne razumije jezik na kojemu se vodi rasprava;
 - vii) da se poštuje njegova privatnost na svim razinama postupka.
3. Države stranke nastojat će promicati uvođenje zakona, postupaka, upravnih tijela i ustanova posebno

namijenjenih djeci koja su osumnjičena ili optužena, ili se utvrdilo da su prekršila krivični zakon, osobito:

a) određivanje minimalne dobi ispod koje će se držati da djeca nisu sposobna učiniti prekršaj prema krivičnom zakonu;

b) određivanje mjera postupanja s takvom djecom bez pribjegavanja sudskim postupcima, uz osiguranje punog poštivanja ljudskih prava i pravne zaštite kada god je to primjereno i poželjno.

4. Djeci moraju biti dostupne različite mogućnosti, kao što su pravila o skrbi, usmjeravanju i nadzoru nad njima; savjetovanje i uvjetno služenje kazne, hraniteljsko zbrinjavanje, obrazovanje i programi stručne izobrazbe te druge zamjenske mogućnosti institucionalne skrbi, kako bi se osigurao pristup primjeren njihovoj dobrobiti te u skladu s okolnostima u kojima se nalaze i počinjenom prekršaju.

Članak 41.

Ništa iz ove Konvencije ne smije ugroziti odredbe koje više pridonose ostvarivanju prava djeteta, a koje mogu biti sadržane u:

a) zakonu države stranke, ili

b) međunarodnom zakonu koji se primjenjuje u toj državi.

DIO DRUGI

Članak 42.

Države stranke obvezuju se da će masovno upoznati odrasle i djecu s načelima i odredbama ove Konvencije koristeći se primjerenim i djelatnim sredstvima.

Članak 43.

1. U svrhu utvrđivanja ostvarenog napretka država stranaka u dostizanju i ispunjavanju obveza prihvaćenih u ovoj Konvenciji, osnovat će se Odbor za prava djeteta koji će obavljati niže navedene poslove.

2. Odbor će biti sastavljen od deset stručnjaka visokog moralnog ugleda i osvjedočenje stručnosti iz područja obuhvaćenog ovom Konvencijom. Članove Odbora birat će države stranke među svojim državljanima koji će nastupati u osobnom svojstvu, a pozornost će se obratiti podjednako zemljopisnoj zastupljenosti, kao i jednakoj zastupljenosti glavnih pravnih sustava.

3. članovi Odbora birat će se tajnim glasovanjem s popisa osoba koje predlažu države stranke. Svaka država stranka ima pravo predložiti jednoga svog državljanina.

4. Prvi izbori za Odbor održat će se najkasnije šest mjeseci od datuma stupanja na snagu ove Konvencije, a

kasnije svake dvije godine. Najmanje četiri mjeseca prije svakog novog izbora, glavni tajnik Ujedinjenih naroda uputit će poziv državama strankama da u roku dva mjeseca dostave imena svojih predloženika. Potom će glavni tajnik pripremiti popis svih predloženika abecednim redom s naznakom država stranaka koje ih predlažu i dostaviti ga državama strankama ove Konvencije.

5. Izbori će se provoditi na sastancima država stranaka koje će sazivati glavni tajnik Ujedinjenih naroda u sjedištu Ujedinjenih naroda. Na tim će sastancima, na kojima će dvije trećine država stranaka tvoriti kvorum, u Odbor biti izabrane one osobe koje dobiju najveći broj glasova i apsolutnu većinu glasova zastupnika država stranaka koji su nazočni i koji glasuju.

6. članovi Odbora bit će izabrani na razdoblje od četiri godine. Oni mogu biti ponovno birani budu li ponovno predloženi. Mandat pet članova Odbora izabranih na prvim izborima isteći će nakon dvije godine; odmah nakon prvih izbora imena te petorice utvrdit će ždrijebom predsjedavajući sastanka.

7. Ako član Odbora umre, ili podnese ostavku, ili pak izjavi da zbog bilo kakvog razloga više nije u stanju ispunjavati svoje dužnosti u Odboru, država stranka koja ga je imenovala na njegovo će mjesto za preostali dio mandata postaviti drugoga stručnjaka iz redova svojih državljana, pod uvjetom da Odbor odobri imenovanje.

8. Odbor će odrediti svoj poslovnik.

9. Odbor će birati svoje dužnosnike na rok od dvije godine.

10. Sastanci Odbora redovito će se održavati u sjedištu Ujedinjenih naroda ili na kakvome drugom pogodnom mjestu koje Odbor odredi. Odbor će se redovito sastajati jednom godišnje. Trajanje sastanka Odbora određivat će se i po potrebi mijenjati na sastancima država stranaka ove Konvencije, ovisno o suglasnosti s Glavnom skupštinom Ujedinjenih naroda.

11. Glavni tajnik Ujedinjenih naroda osigurat će potrebno osoblje i opremu za djelotvorno obavljanje zadataka Odbora u skladu s ovom Konvencijom.

12. Uz odobrenje Glavne skupštine, članovi Odbora ustanovljenog prema ovoj Konvenciji, primat će plaću iz sredstava Ujedinjenih naroda prema uvjetima koje odredi Glavna skupština Ujedinjenih naroda.

Članak 44.

1. Države stranke obvezuju se posredstvom glavnog tajnika Ujedinjenih naroda podnositi Odboru izvješća o usvojenim mjerama kojima se ispunjavaju ovdje priznata prava i o napretku koji je postignut u uživanju tih prava:

a) u roku dvije godine od dana stupanja na snagu ove Konvencije u pojedinoj državi stranci;

b) nakon toga, svakih pet godina.

2. Izvješća koja se podnose na temelju ovoga članka ukazivat će na čimbenike i, popotrebi, na poteškoće koji utječu na stupanj ispunjenja obveza iz ove Konvencije. Izvješća će također sadržavati dovoljno obavijesti kako bi Odbor mogao steći cjelovit uvid u primjenu Konvencije u određenoj zemlji.

3. Država stranka koja je Odboru podnijela cjelovito izvješće, ne mora u svojim slijedećim izvješćima koja se podnose u skladu sa stavkom 1.b) ovoga članka ponavljati ranije dostavljene osnovne obavijesti.

4. Odbor može zatražiti od država stranaka dopunske obavijesti u svezi s primjenom ove Konvencije.

5. Odbor će svake dvije godine posredstvom Gospodarskog i društvenog vijeća podnositi izvješća o svojim djelatnostima Glavnoj skupštini Ujedinjenih naroda.

6. Države stranke će svoja izvješća učiniti dostupnim širokoj javnosti u svojim zemljama.

Članak 45.

U cilju unaprjeđivanja djelotvorne primjene Konvencije i poticanja međunarodne suradnje u području obuhvaćenom Konvencijom:

a) specijalizirane službe, Fond Ujedinjenih naroda za djecu (UNICEF) i ostala tijela Ujedinjenih naroda imat će pravo na svoje predstavnike kada se raspravlja o primjeni odredaba ove Konvencije koje spadaju u njihovo područje djelatnosti. Odbor može pozvati specijalizirane službe, UNICEF i ostala nadležna tijela po svom izboru kako bi dobio stručne savjete glede primjene Konvencije u njihovim područjima djelatnosti. Odbor može zatražiti od specijaliziranih službi, UNICEF-a i ostalih tijela Ujedinjenih naroda izvješća o primjeni Konvencije unutar njihovih područja djelatnosti;

b) Bude li držao potrebnim, Odbor će specijaliziranim službama, UNICEF-u i ostalim mjerodavnim tijelima dostaviti svako izvješće država stranaka u kojemu se traži ili iskazuje potreba za tehničkim savjetom ili pomoći, zajedno sa svojim mogućim primjedbama i prijedlozima u svezi s tim zahtjevima ili pozivima;

c) Odbor može preporučiti Glavnoj skupštini da od glavnog tajnika zatraži da se u

njezino ime pokrenu istraživanja pojedinih pitanja prava djeteta;

d) Odbor može predlagati i izdavati opće naputke temeljene na primljenim obavijestima prema članku 44. i 45. ove Konvencije. Takvi prijedlozi i opći naputci dostavit će se svakoj zainteresiranoj državi stranci i podnijeti Glavnoj skupštini zajedno s mogućim

primjedbama država stranaka.

DIO TREĆI

Članak 46.

Ova Konvencija bit će otvorena za potpisivanje svim državama.

Članak 47.

Ova Konvencija podliježe ratifikaciji. Instrumenti ratifikacije bit će položeni kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.

Članak 48.

Ova Konvencija će ostati otvorena za pristup svim državama. Instrumenti pristupa bit će položeni kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.

Članak 49.

1. Ova Konvencija stupa na snagu trideseti dan nakon datuma polaganja dvadesetoga po redu instrumenta ratifikacije ili pristupa kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.

2. U državama koje pristupaju ili ratificiraju Konvenciju nakon polaganja dvadesetoga po redu instrumenta ratifikacije ili pristupa, ova će Konvencija stupiti na snagu trideseti dan nakon polaganja instrumenata ratifikacije ili pristupa tih država.

Članak 50.

1. Svaka država stranka može predložiti izmjene i dostaviti ih glavnom tajniku Ujedinjenih naroda. Glavni tajnik će potom priopćiti državama strankama predloženu izmjenu uz zahtjev da se izjasne žele li da se sazove sastanak država stranaka u svrhu razmatranja i glasovanja o prijedlozima. U slučaju da se u roku četiri mjeseca od takvog priopćenja najmanje jedna trećina država stranaka izjasni u prilog sazivanja sastanka, glavni tajnik Ujedinjenih naroda će sazvati sastanak pod pokroviteljstvom Ujedinjenih naroda. Svaka izmjena koja se izglasa većinom glasova država stranaka koje su prisutne na sastanku i koje glasuju, dostavit će se Glavnoj skupštini na usvajanje.

2. Izmjena usvojena u skladu sa stavkom 1. ovoga članka stupa na snagu kada je usvoji Glavna skupština Ujedinjenih naroda i prihvati dvotrećinska većina država stranaka.

3. Kada izmjena stupa na snagu, ona obvezuje sve države stranke koje su je prihvatile, dok druge države stranke i nadalje obvezuju odredbe ove Konvencije i sve ranije prihvaćene izmjene.

Članak 51.

1. Glavni tajnik Ujedinjenih naroda primit će i dostaviti

svim državama strankama tekst pridržaja koje su države usvojile u vrijeme ratifikacije ili pristupanja.

2. Pridržaj koji je nespojiv s ciljevima i svrhom ove Konvencije neće se dopustiti.

3. Pridržaji se mogu povući u bilo koje doba pismenom izjavom upućenom glavnom tajniku Ujedinjenih naroda koji će o tome obavijestiti sve države stranke. Izjava stupa na snagu s datumom kojim je pristigla glavnom tajniku.

Članak 52.

Država stranka može odstupiti od ove Konvencije pismenom izjavom koju šalje glavnome tajniku Ujedinjenih naroda. Odstup stupa na snagu godinu dana nakon što glavni tajnik primi pismenu izjavu.

Članak 53.

Glavni tajnik Ujedinjenih naroda određen je za pohranitelja ove Konvencije.

Članak 54.

Izvornik ove Konvencije, kojega su arapski, kineski, engleski, francuski, ruski i španjolski tekstovi jednako vjerodostojni, bit će pohranjen kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda. Potvrđujući navedeno, dolje potpisani opunomoćenici, uredno ovlašteni od svojih vlada, potpisali su ovu Konvenciju.

Pojmovnik ljudskih prava

NAPOMENA: Pojmovi koji se nalaze u ovom pojmovniku mogu se pronaći grafički istaknuti u Kompasitu.

Afirmativne akcije: Akcije poduzete od strane vlasti ili privatnih ustanova kako bi se iskupili za ranije učinjene diskriminacije u području obrazovanja i zapošljavanja.

Afrička povelja o ljudskim pravima i pravima naroda (Afrička povelja): Regionalni sporazum o ljudskim pravima za područje afričkog kontinenta koji je usvojen od strane Organizacije afričkog jedinstva (OAU) 1981.

Američka konvencija o ljudskim pravima (Američka konvencija): Sporazum o ljudskim pravima usvojen od strane Organizacije američkih država (OAS) 1969. Sporazum pokriva područje Sjeverne, Srednje i Južne Amerike.

Deklaracija: Dokument koji navodi unaprijed dogovorena načela i norme, ali koji nije pravno obvezujući. Konferencije Ujedinjenih naroda, kao što su Konferencija Ujedinjenih naroda o ljudskim pravima, Beč, 1993. i Svjetska konferencija za žene, Peking, 1995., obično proizvode dvije vrste paketa deklaracija: jedan napisan od strane predstavnika vlada, a jedan od strane nevladinih organizacija (NVO). Opća skupština Ujedinjenih naroda često donosi utjecajne, ali pravno neobvezujuće deklaracije.

Deklaracija o pravima djeteta: usvojena od strane Opće skupštine Ujedinjenih naroda 1959., ovaj neobvezujući instrument navodi deset općih načela, koja su kasnije bila temeljem za Konvenciju o pravima djeteta (CRC), usvojenu 1989.

Druga generacija prava: pojam koji se odnosi na gospodarska, socijalna i kulturna prava, kao što su pravo na adekvatan životni standard, zdravstvenu skrb, stanovanje i obrazovanje. Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima prvenstveno kodificira ta prava. Zbog toga što naziv sugerira hijerarhijsku nadređenost građanskih i političkih prava nad ekonomskim i socijalnim pravima, sve više izlazi iz uporabe.

Države članice: Zemlje koje su članice međudržavnih organizacija (npr. Ujedinjeni narodi, Vijeće Europe).

Europska konvencija o sprječavanju mučenja: regionalni sporazum o ljudskim pravima koji je Vijeće Europe usvojilo 1987. s ciljem sprječavanja raznih oblika prekršaja učinjenih protiv ljudi zatočenih od strane javne vlasti u prostorima kao što su zatvori, maloljetnički pritvori, policijske postaje, izbjeglički logori ili psihijatrijske bolnice.

(Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Europska konvencija, Europska konvencija o ljudskim pravima, ECHR): regionalni sporazum o ljudskim pravima koji je Vijeće Europe usvojilo 1950. Sve države članice Vijeća Europe su potpisnice ECHR-a, a od novih se članica očekuje da ratificiraju Konvenciju što je prije moguće.

Europska kulturna konvencija: (usvojena od strane Vijeća Europe 1954., stupila na snagu 1955.): regionalni je sporazum koji pruža službeni okvir za rad Vijeća Europe na području obrazovanja, kulture, baštine, mladih i sporta. Kao nadopuna Europske konvencije, Europska kulturna konvencija nastoji očuvati europsku kulturu i razvijati uzajamno razumijevanje i poštivanje kulturne raznolikosti među narodima.

Europska socijalna povelja (usvojena od strane Vijeća Europe 1962., revidirana 1996.): regionalni je sporazum koji jamči socijalna i ekonomska ljudska prava; nadopunjuje Europsku konvenciju, koja se uglavnom bavi građanskim i političkim pravima.

Fakultativni protokol: Ugovor koji modificira drugi ugovor (npr. dodavanje dodatnih postupaka ili odredbi). Naziva se „fakultativni“ jer vlada koja je ratificirala originalni ugovor može birati hoće li ili neće ratificirati promjene koje su napravljene u protokolu.

Formalno obrazovanje: strukturirani obrazovni sustav koji traje od osnovne škole do fakulteta i uključuje specijalizirane programe za tehničko i stručno usavršavanje.

Genocid: djela počinjena s namjerom da se, u cijelosti ili djelomično, unište nacionalne, etničke, rasne ili vjerske grupe.

Humanitarno pravo: važan je dio međunarodnog javnog prava, sadrži ugovore ili običajna pravila, uglavnom temeljena na Ženevskim konvencijama, koja štite određene osobe u vrijeme oružanog sukoba, pomaže žrtvama i ograničava metode i sredstva za borbu, kako bi se smanjilo uništenje, gubitak života i nepotrebne ljudske patnje.

Informalno obrazovanje: cjeloživotni proces u kojem svaki pojedinac stječe stavove, vrijednosti, vještine i znanja iz obrazovnih utjecaja i izvora u svom vlastitom okruženju i iz svakodnevnog iskustva (npr. s obitelji i susjedima, na tržnici i u knjižnici, od strane masovnih medija ili kroz igru).

Instrumenti za ljudska prava: bilo koji formalni, pisani dokument države ili država, koji navodi prava kao neobvezujuća načela (deklaracije) ili kodificira prava koja su pravno obvezujuća za one države koje ih ratificiraju (sporazum, ugovor ili konvencija).

„Izvjješća u sjeni“: neslužbena izvješća pripremljena od strane instituta ili pojedinca koji predstavljaju civilno

društvo, a podnose se Upravnom odboru za ljudska prava. Takva izvješća obično su dodatak službenom izvješću o usklađenosti obveza iz ugovora i njihove provedbe.

Kodifikacija, kodificirati: Proces formalizacije zakona ili prava u pisane instrumente.

Kolektivna prava: Prava koja se odnose na grupe ljudi u svrhu zaštite njihovih interesa i identiteta; ponekad se nazivaju 'prava treće generacije'.

Konvencija: Obvezujući dogovor između država; sinonim za ugovor i pakt. Konvencija je jača od deklaracije, jer je zakonski obvezujuća za vlade koje su je ratificirale. Kada, primjerice, Opća skupština Ujedinjenih naroda usvoji Konvenciju, ona stvara međunarodne norme i standarde. Nakon što Opća skupština Ujedinjenih naroda usvoji Konvenciju, države članice mogu potom ratificirati Konvenciju, pretvarajući je u međunarodno pravo.

Konvencija o pravima djeteta (Dječja konvencija, CRC) (donesena 1989., stupila na snagu 1990.): Konvenciju čini cijeli spektar građanskih, kulturnih, ekonomskih, socijalnih i političkih prava za djecu.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (CRPD) (usvojena 2006.): prvi dokument koji afirmira ljudska prava osoba s invaliditetom bilo koje vrste, uključujući fizički i psihosocijalni.

Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida (Konvencija o genocidu, 1951.) (usvojena 1948., stupila na snagu 1951.): Međunarodna konvencija definira i zabranjuje genocid; prvi međunarodni ugovor Ujedinjenih naroda.

Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (Ženska konvencija, CEDAW) (usvojena 1979., a stupila na snagu 1981.): Prvi pravno obvezujući međunarodni dokument o zabrani diskriminacije žena koji obvezuje vlade da poduzmu afirmativne akcije kako bi unaprijedili jednakost žena.

Ksenofobija: strah od stranaca, osoba iz drugih zemalja ili stranih stvari općenito. Ksenofobija može dovesti do diskriminacije, rasizma, nasilja, pa čak i oružanog sukoba protiv stranaca

Međudržavne organizacije (IGOs): Organizacije koje su sponzorirane od strane nekoliko država koje nastoje koordinirati njihove aktivnosti; neke od njih su regionalne (npr. Vijeće Europe, Organizacija afričkog jedinstva), neke su savezne (npr. Sjevernoatlantski savez, NATO); a neke su posvećene određenoj svrsi (npr. Svjetska zdravstvena organizacija [WHO] i Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu – [UNESCO]).

Međunarodna organizacija rada (ILO): Osnovana 1919. kao dio Pariške mirovne konferencije, ILO je postala specijalizirana agencija Ujedinjenih naroda 1946. Kako bi poboljšala radne uvjete i promicala socijalnu pravdu, ILO je donijela niz konvencija koje se odnose na prava djece, pogotovo na prava koja se tiču dječjeg rada.

Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (Konvencija o rasama, CERD) (usvojena 1965; stupila na snagu 1969.): Konvencija definira i zabranjuje bilo kakav oblik diskriminacije na osnovi rase.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR) (usvojen 1966., stupio na snagu 1976.): ICCPR ističe da svi ljudi imaju široki spektar građanskih i političkih prava i postavlja načine na koje će se pratiti njihovo poštivanje od strane država članica.

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR) (usvojen 1966., stupio na snagu 1976.): ICESCR izjavljuje da svi ljudi imaju široki spektar ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava.

Međuovisna: Odnosi se na komplementarni okvir ljudskih prava. Na primjer, vaša sposobnost da sudjelujete u vašoj zajednici izravno utječe na vaše pravo da izrazite sebe, da se obrazujete, pa čak i da dobijete sve ono što je neophodno za život.

Nedjeljiva: Odnosi se na podjednaku važnost svakog ljudskog prava. Osobi se ne može poreći neko pravo na temelju toga što je "manje važno" ili "nebitno".

Neformalno obrazovanje: Bilo koji planirani program osobnog i društvenog obrazovanja izvan formalnog obrazovnog sustava, osmišljen kako bi se poboljšala polaznikova znanja, vještine i kompetencije.

Neotuđivo: Odnosi se na prava koja pripadaju svakom čovjeku, a ne mogu im se oduzeti ni pod kojim okolnostima.

Nevladina organizacija (NGOs): udruženje ili organizacija građana koja nije pod nadležnošću vlade. Nevladine organizacije prate rad tijela za ljudska prava kao što su UN-ovo Vijeće za ljudska prava i predstavljaju 'čuvare' ljudskih prava u okviru svoga mandata. Neke od njih su velike i međunarodne (npr. Crveni križ, Amnesty International, Skauti/Izviđači); druge mogu biti male i lokalne (npr. organizacije koje se zalažu za osobe s invaliditetom u određenom gradu, koalicija za promicanje prava žena u jednom izbjegličkom logoru). Nevladine organizacije igraju glavnu ulogu u utjecanju na politiku Ujedinjenih naroda, a mnoge od njih imaju službeni savjetodavni status pri Ujedinjenim narodima.

Okvir za ljudska prava: evoluirajuće tkivo međusobno povezanih međunarodnih instrumenta koji definiraju ljudska prava i uspostavljaju mehanizme za njihovo promicanje i zaštitu.

Opcijski/Fakultativni protokol o uključivanju djece u oružani sukob: Amandman iz 2000. na Konvenciju o pravima djeteta (CRC) koji podiže minimalnu dob za sudjelovanje djece u oružanom sukobu s izvornih petnaest na osamnaest godina.

Opća deklaracija o ljudskim pravima (Opća deklaracija, UDHR): usvojena od strane Opće skupštine 10. prosinca 1948. Primarni dokument Ujedinjenih naroda koji uspostavlja standarde i norme ljudskih prava. Sve države članice dogovorile su se da će se pridržavati ove Deklaracije. Iako je deklaracija trebala biti neobvezujuća, kroz vrijeme, njene su različite odredbe postale široko priznate tako da se sada može reći da je postala običajnim međunarodnim pravom.

Pakt: Obvezujući ugovor između država; sinonim za konvencije i ugovore. Glavni međunarodni paktovi o ljudskim pravima, oba usvojena 1966., su Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR) i Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR). Oba pakta su usvojena 1966., a stupila su na snagu 1976.

Posebni izvjestitelj: osoba odabrana od posebnih tijela za ljudska prava Ujedinjenih naroda kako bi izvjestila o određenoj temi (npr. o prodaji djece, dječjoj prostituciji, dječjoj pornografiji, o nasilju nad ženama...) ili o stanju ljudskih prava u nekoj zemlji.

Pozitivna diskriminacija: Pogledajte *afirmativne akcije*.

Prava solidarnosti: Pogledajte *kolektivna prava*.

Prva generacija prava: pojam koji se odnosi na sva građanska i politička ljudska prava kao što su pravo na glasovanje, izražavanje mišljenje, vjeroispovijest, okupljanje, pošteno suđenje i život. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR) prvenstveno kodificira ta prava. Iz razloga što izraz sugerira hijerarhijsku nadređenost građanskih i političkih prava u odnosu na drugu generaciju prava, odnosno ekonomskih i socijalnih prava, u sve većoj mjeri izlazi iz uporabe.

Ratifikacija, potvrđivanje: Postupak kojim zakonodavno tijelo države potvrđuje državni čin potpisivanjem ugovora; formalni postupak kojim država postaje vezana ugovorom nakon njegova prihvaćanja.

Razvojni (rastući) kapacitet: načelo koji se koristi u Konvenciji o pravima djeteta (CRC), a preporučuje veće ostvarivanje prava djeteta proporcionalno njegovoj ili njezinoj rastućoj kognitivnoj i emocionalnoj zrelosti.

Rezervacije: Iznimke koje države članice čine u nekom ugovoru (npr. odredbe s kojima se ne slažu). Rezervacije, međutim, ne mogu ugroziti temeljni

smisao ugovora.

Rod: društveni konstrukt koji utvrđuje uloge, stavove, vrijednosti i odnose između žena i muškaraca. Dok je kategorija spola biološki uvjetovana, rod određuje društvo i gotovo uvijek funkcionira na način da žene podređuje muškarcima.

Stereotip: pojednostavljeni, općeniti i često nesvjesni načini razmišljanja o ljudima i idejama koji mogu dovesti do predrasuda i diskriminacije.

Stupanje na snagu: proces kroz koji ugovor postaje u potpunosti obvezujući za države koje su ga ratificirale. Događa se kada je ostvaren minimalni broj ratifikacija navedenog ugovora.

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO): međudržavna organizacija pod pokroviteljstvom Ujedinjenih naroda koja radi u cilju promicanja zdravlja u cijelom svijetu.

Treća generacija prava: Pogledajte *kolektivna prava*.

Ugovor: Formalni dogovor između država koji definira i mijenja njihove međusobne dužnosti i obveze; sinonim konvencije i sporazuma. Kada države članice ratificiraju sporazum koji je usvojila Opća skupština Ujedinjenih naroda, članci tog ugovora postaju dio nacionalnih pravnih obveza.

UNICEF (Fond Ujedinjenih naroda za djecu): Vođen od strane Opće skupštine Ujedinjenih naroda, UNICEF se zalaže za zaštitu prava djece, kako bi se zadovoljile njihove osnovne potrebe i proširile mogućnosti ostvarivanja njihovih punih potencijala. UNICEF se temelji na Konvenciji o pravima djeteta i nastoji uspostaviti trajna etička načela i međunarodne standarde u odnosu prema djeci.

Univerzalnost: načelo da sva ljudska prava pripadaju svim osobama na svijetu bez obzira na državu i društvo u kojem žive i djeluju.

Vijeće Europe: Osnovano 1949., prva je europska međudržavna organizacija. Danas, njegovih 48 država članica, pokriva gotovo cijeli europski kontinent. Vijeće Europe nastoji razviti zajednička demokratska i pravna načela na temelju Europske konvencije o ljudskim pravima.

Ženevske konvencije: Četiri ugovora usvojena 1949. od Međunarodnog odbora Crvenog križa (ICRC) u Ženevi, Švicarska. Ovi ugovori revidiraju i proširuju izvorne ugovore usvojene 1864. i 1929. Odnose se na liječenje bolesnih i ranjenih vojnika i mornara, ratnih zarobljenika i civila koji su pod kontrolom neprijatelja.

Korisni izvori

Napomena: Sljedeći popis pruža opće informacije o pravima djeteta. To, međutim, nije sveobuhvatan popis. Pogledajte V. poglavlje, odabrane teme o ljudskim pravima, za više informacija o određenim temama.

Action Aid: www.actionaid.org

Amnesty International: <http://web.amnesty.org>

Bernard van Leer Foundation (BVLf): www.bernardvanleer.org

Coalition to Stop the Use of Child Soldiers (CSC): www.child-soldiers.org

Child Rights Information Network (CRIN): www.crin.org

Children as Partners Alliance: www.crin.org/childrenaspartners/

Focal Point on Sexual Exploitation of Children: www.crin.org/organisations/vieworg.asp?id=725

NGO Group for the Convention on the Rights of the Child: www.crin.org/NGOGroupforCRC

Children's House: <http://child-abuse.com/childhouse/>

Clearinghouse on International Developments in Child, Youth and Family Policies: www.childpolicyintl.org

Childnet International: www.childnet-int.org

Child Soldiers: www.childsoldiers.org/home/

Child Workers in Asia (CWA): www.cwa.tnet.co.th

Coalition to Stop the Use of Child Soldiers: www.child-soldiers.org

Compendium of Good Practises in Human Rights Education: www.hrea.org/compendium

Council of Europe: www.coe.int

Building Europe with and for Children: www.coe.int/children

Directorate of Youth and Sport: www.coe.int/youth

Education for Democratic Citizenship: www.coe.int/t/dg4/education/edc/default_EN.asp?

Human Rights Education Youth Resources: www.coe.int/compass

Concerned for Working Children (CWC): www.workingchild.org

Defence for Children International (DCI): www.dci-is.org

Enabling Education Network: www.eenet.org.uk/

Eurobarometer: www.gesis.org/en/data_service/eurobarometer/

Euronet, The European Children's Network: www.europeanchildrensnetwork.org

European Forum for Child Welfare: www.efcw.org

End Child Prostitution, Child Pornography and the Trafficking of Children for Sexual Purposes: www.ecpat.net

Handicap International: www.handicap-international.org/index.html

Human Rights Education Associates: www.hrea.org/

Human Rights Internet: www.hri.ca/children/ThematicIndex.shtml

Human Rights Information and Documentation System: www.huridocs.org/

Human Rights Watch: <http://hrw.org>

Human Rights Web: www.hrweb.org

Institute for Research on Working Children (IREWOC): www.childlabour.net

International Catholic Child Bureau (BICE): www.bice.org

International Labour Organization, International Programme for the Elimination of Child Labour (ILO-IPEC): www.ilo.org

International Federation Terre des Hommes (IFTDH): www.terredeshommes.org

International Clearinghouse on Children, Youth and Media: www.nordicom.gu.se/clearinghouse.php

Media Wise Trust: www.mediawise.org.uk

Minority Rights Group International (MRG): www.minorityrights.org

Ombudsman for Children in Norway: www.barneombudet.no

Open Society Institute: www.osi.hu/

Organisation Mondiale Contre la Torture (OMCT): www.omct.org

Oxfam International Secretariat: www.oxfaminternational.org

People's Movement for Human Rights Education: www.pdhre.org/

Plan International Website: www.plan-international.org

Right to Education Project: www.right-to-education.org

Safe On Line Outreach (SOLO): www.safeonlineoutreach.com

Save the Children Alliance: www.savethechildren.net

Save the Children Europe Group: www.savethechildren.net/alliance/where_we_work/europegrp_who.html

Save the Children Norway: www.reddbarna.no

Save the Children Sweden www.rb.se

Save the Children UK (SCUK): www.savethechildren.org.uk

South East European Child Rights Network (SEECRAN): www.seecran.org

Understanding Children's Work: www.ucw-project.org

UNICEF: www.unicef.org

UNICEF CEE/CIS and Baltics Regional Website: www.unicef.org/programme/highlights/cee

UNICEF Child trafficking Research Hub: www.childtrafficking.org/

UNICEF Innocenti Research Centre: www.unicef-icdc.org

UNICEF Magic: www.unicef.org/magic/

UNICEF Voices of Youth: www.unicef.org/voy/

UNICEF Young People's Media Network: http://ypmn.blogspot.com/2006_07_23_archive.html

United Nations

UN Committee on the Rights of the Child: <http://193.194.138.190/html/menu2/6/crc/>

UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD): www.ohchr.org/english/bodies/cerd/index.htm

UN CyberSchoolbus Global Teaching and Learning Project: <http://cyberschoolbus.un.org/>

UN Office of the High Commissioner for Human Rights: www.unhchr.ch

UN Special Rapporteur on the sale of children, child prostitution and child pornography: www.ohchr.org/english/issues/children/rapporteur/index.htm

War Child: www.warchild.org

World Bank:

Europe and Central Asia: <http://lnweb18.worldbank.org/eca/eca.nsf>

World Bank Youthink!: www.worldbank.org/html/schools/

World Bank Group Global Child Labour Programme:

World Health Organization (WHO): www.who.int/en/

World Vision International (WVI) Website: www.wvi.org/home.shtml

Status ratifikacije važnijih međunarodnih instrumenata ljudskih prava

DRŽAVE	UJEDINJENI NARODI			VIJEĆE EUROPE			
	Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima - CESCR	Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima - CCPR	Konvencija o pravima djeteta	(Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda- ECHR	Europska socijalna povelja - ESC	Europska socijalna povelja, izmijenjena - ESC	Europska konvencija za sprječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupka ili kazne
Status na	19. 04. 2007.	19. 04. 2007.	03. 06. 2005.	27. 02. 2006.	15. 06. 2006.	02. 07. 2007.	27. 02. 2006.
Stupio na snagu	03. 01. 1976.	23. 03. 1976.	02. 09. 1990.	03. 09. 1953.	26. 02. 1965.	01. 07. 1999.	01. 02. 1989.
Albanija	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Andora		✓	✓	✓		✓	✓
Armenija	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Austrija	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Azerbajdžan	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Bjelorusija	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Belgija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Bosna i Hercegovina	✓	✓	✓	✓			✓
Bugarska	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Cipar	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Crna Gora	✓	✓	✓	✓			✓
Češka Republika	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Danska	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Estonija	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Finska	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Francuska	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Gruzija	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Grčka	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Hrvatska	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Island	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Irska	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Italija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kneževina Monako	✓	✓	✓	✓			✓
Latvija	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Lihtenštajn	✓	✓	✓	✓			✓
Litva	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Luksemburg	✓	✓	✓	✓	✓		✓

DRŽAVE	UJEDINJENI NARODI			VIJEĆE EUROPE			
	Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima - CESCR	Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima - CCPR	Konvencija o pravima djeteta	(Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda- ECHR	Europska socijalna povelja - ESC	Europska socijalna povelja, izmijenjena - ESC	Europska konvencija za sprječavanje učenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupka ili kazne
Status na	19. 04. 2007.	19. 04. 2007.	03. 06. 2005.	27. 02. 2006.	15. 06. 2006.	02. 07. 2007.	27. 02. 2006.
Stupio na snagu	03. 01. 1976.	23. 03. 1976.	02. 09. 1990.	03. 09. 1953.	26. 02. 1965.	01. 07. 1999.	01. 02. 1989.
Mađarska	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Nizozemska	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Njemačka	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Norveška	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Poljska	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Portugal	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Republika Makedonija	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Rumunjska	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Ruska Federacija	✓	✓	✓	✓			✓
San Marino	✓	✓	✓	✓			✓
Slovačka	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Slovenija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Španjolska	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Srbija	✓	✓	✓	✓			✓
Švedska	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Švicarska	✓	✓	✓	✓			✓
Turska	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Ukrajina	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ujedinjeno Kraljevstvo	✓	✓	✓	✓	✓		✓

Prodajna mjesta publikacija Vijeća Europe

BELGIUM/BELGIQUE

La Librairie Européenne –
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
B-1040 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Fax: +32 (0)2 735 08 60
E-mail: order@libeurop.be
<http://www.libeurop.be>

Jean De Lannoy
Avenue du Roi 202 Koningslaan
B-1190 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Fax: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
<http://www.jean-de-lannoy.be>

CANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
1-5369 Canotek Road
OTTAWA, Ontario K1J 9J3, Canada
Tel.: +1 613 745 2665
Fax: +1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
<http://www.renoufbooks.com>

CZECH REPUBLIC/ RÉPUBLIQUE TCHÈQUE

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Fax: +420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
<http://www.suweco.cz>

DENMARK/DANEMARK

GAD
Vimmelskafet 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: +45 77 66 60 00
Fax: +45 77 66 60 01
E-mail: gad@gad.dk
<http://www.gad.dk>

FINLAND/FINLANDE

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FIN-00100 HELSINKI
Tel.: +358 (0)9 121 4430
Fax: +358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
<http://www.akateeminen.com>

FRANCE

La Documentation française
(diffusion/distribution France entière)
124, rue Henri Barbusse
F-93308 AUBERVILLIERS CEDEX
Tél.: +33 (0)1 40 15 70 00
Fax: +33 (0)1 40 15 68 00
E-mail:
commande@ladocumentationfrancaise.fr
<http://www.ladocumentationfrancaise.fr>
Librairie Kléber
1 rue des Francs Bourgeois

F-67000 STRASBOURG
Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88
Fax: +33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: francois.wolfermann@librairie-kleber.fr
<http://www.librairie-kleber.com>

GERMANY/ALLEMAGNE AUSTRIA/AUTRICHE

UNO Verlag GmbH
August-Bebel-Allee 6
D-53175 BONN
Tel.: +49 (0)228 94 90 20
Fax: +49 (0)228 94 90 222
E-mail: bestellung@uno-verlag.de
<http://www.uno-verlag.de>

GREECE/GRÈCE

Librairie Kauffmann s.a.
Stadiou 28
GR-105 64 ATHINA
Tel.: +30 210 32 55 321
Fax: +30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
<http://www.kauffmann.gr>

HUNGARY/HONGRIE

Euro Info Service kft.
1137 Bp. Szent István krt. 12.
H-1137 BUDAPEST
Tel.: +36 (06)1 329 2170
Fax: +36 (06)1 349 2053
E-mail: euoinfo@euoinfo.hu
<http://www.euoinfo.hu>

ITALY/ITALIE

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
I-50125 FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215
Fax: +39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
<http://www.licosa.com>

MEXICO/MEXIQUE

Mundi-Prensa México, S.A. De C.V.
Rio Pánuco, 141 Delegación
Cauhtémoc
06500 MÉXICO, D.F.
Tel.: +52 (01)55 55 33 56 58
Fax: +52 (01)55 55 14 67 99
E-mail:
mundiprensa@mundiprensa.com.mx
<http://www.mundiprensa.com.mx>

NETHERLANDS/PAYS-BAS

De Lindeboom Internationale
Publicaties b.v.
M.A. de Ruyterstraat 20 A
NL-7482 BZ HAAKSBERGEN
Tel.: +31 (0)53 5740004
Fax: +31 (0)53 5729296
E-mail: books@delindeboom.com
<http://www.delindeboom.com>

NORWAY/NORVÈGE

Akademika
Postboks 84 Blindern
N-0314 OSLO
Tel.: +47 2 218 8100
Fax: +47 2 218 8103

E-mail: support@akademika.no
<http://www.akademika.no>

POLAND/POLOGNE

Ars Polona JSC
25 Obroncow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Fax: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
<http://www.arspolona.com.pl>

PORTUGAL

Livraria Portugal
(Dias & Andrade, Lda.)
Rua do Carmo, 70
P-1200-094 LISBOA
Tel.: +351 21 347 42 82 / 85
Fax: +351 21 347 02 64
E-mail: info@livrariaportugal.pt
<http://www.livrariaportugal.pt>

RUSSIAN FEDERATION/ FÉDÉRATION DE RUSSIE

Ves Mir
9a, Kolpacnhyi per.
RU-101000 MOSCOW
Tel.: +7 (8)495 623 6839
Fax: +7 (8)495 625 4269
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
<http://www.vesmirbooks.ru>

SPAIN/ESPAGNE

Mundi-Prensa Libros, s.a.
Castelló, 37
E-28001 MADRID
Tel.: +34 914 36 37 00
Fax: +34 915 75 39 98
E-mail: libreria@mundiprensa.es
<http://www.mundiprensa.com>

SWITZERLAND/SUISSE

Van Diemen Editions – ADECO
Chemin du Lacuez 41
CH-1807 BLONAY
Tel.: +41 (0)21 943 26 73
Fax: +41 (0)21 943 36 05
E-mail: info@adeco.org
<http://www.adeco.org>

UNITED KINGDOM/ROYAUME-UNI

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: +44 (0)870 600 5522
Fax: +44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
<http://www.tsoshop.co.uk>

UNITED STATES and CANADA/ ÉTATS-UNIS et CANADA

Manhattan Publishing Company
468 Albany Post Road
CROTTON-ON-HUDSON, NY 10520,
USA
Tel.: +1 914 271 5194
Fax: +1 914 271 5856
E-mail:
Info@manhattanpublishing.com
<http://www.manhattanpublishing.com>

Council of Europe Publishing/Éditions du Conseil de l'Europe

F-67075 Strasbourg Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 1 25 81 – Fax: +33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: <http://book.coe.int>

